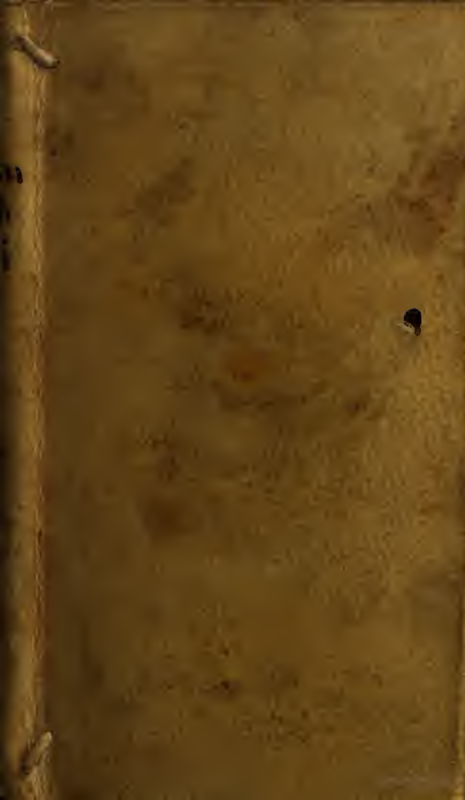
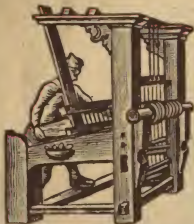

chi l'a pi 'd fil farà pi 'd teila

Ex libris

LUIGI FIRPO

14. 2. 28.

TH. CAMPANELLÆ

DE

MONARCHIA HISPANICA

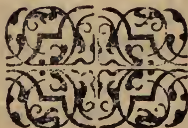
Discursus.

TH. CAMPANELLÆ

DE

MONARCHIA HISPANICA

Discursus.

HARDERVICI,

ANNO DOMINI

M. DC. XL.

TYPOGRAPHVS

LECTORI S.

EXhibemus tibi amice LECTOR, tractatum *Thomæ Campanellæ* de Monarchia Hiſpanica, hac forma noſtris typis adornatum; moti videlicet cùm celebritate ipſius Authoris, tum materiæ quam tractat, hoc inprimis tempore perquam notabilis, dignitate & uſu. Fuit qui hæc præſcripſit Monachus Dominicanus, homo ut acris ingenii, ita non niſi magna, & à vocatione

ſua aliena, ſpirantis. Hoc genus hominum eſt, quod humano generi leges jam diu præſcribere ſatagit, quod ſacra profanis, ſupera inferis miſcere, Reges & ſubditos ſuo ſubjicere nutui, ficta adſcititiâque authoritate nil uſpiam veretur. Cujus rei teſtis eſt vel hic ipſe Tractatus. Quem hoc fine nunc publicamus, ut à pluribus legi, indeque cognoſci liquidò poſſit, quibus authoribus, quibuſque artibus, quo fine ac ſcopo plæraque queîs indeſinenter terrarum orbis concutitur, horrenda bella, turbæ tumultuſque, moveantur ac gliſcant. Dein-

de ut vanitas consiliorum à maleferiatis hominibus inventorum, Deo res humanas longè aliter disponente ac dirigente, ipsis piorum oculis etiam hinc non sine solatio, patefiat. Denique ut ii Reges ac Principes, quorum personæ in scenam hic adductæ, de periculo suo moniti, præcavere sibi in tempore discant, ne, qui modò dominantur, mox alii subesse ac servire ipsi, cogantur. Hic nostræ hujus editionis scopus. Tu, Christiane Lector, mirare nobiscum prudentiam, vel potius, versutiam filiorum hujus seculi, & lauda DEUM,

qui ſapientes carpit in aſtutia ipſorum, & cogitationes eorum reddit irritas.

VALE.

IN-

INDEX

CAPITUM.

THOM.

THOMÆ CAMPANELLÆ

De

MONARCHIA HISPANICA DISCURSUS.

PROOEMIUM.

Monarchia universalis profecta ab ortu versus occasum, per manum Assyriorum, Medorũ, Persarum, Græcorum & Romanorum, (qui ab aquilâ Imperiali in tria capita partiti fuerunt,) pervenit tandem ad Hispanos, quibus post diuturnam servitutem & diremptionem fato, universa concessa est, majori cum admiratione quam præces-

 soribus

oribus ejus, ad quam illa etiam, ut est rerum humanarum vicissitudo, pertinebat. De ejus regimine & augmento cum mihi proposuerim disserere, id quod Excell. vestra, domine N. N. à me flagitavit, liberatus infirmitate & decennali calamitate, etiam destitutus libris, in hoc angusto meo tuguriolo, brevi stylo, succincteque illi, quid de hac re sentiam, exponam: in medium producens unius cujusque caussas, communi, non physico, neque theologico, sed politico more; postea descendam ad singularia.

De MONARCHIA HISPANICA.

Caput. I.

De caussis humanorum principatuum.

IN adquisitione & moderamine cujusvis dominij, tres caussæ concurrere solent; videlicet, Deus, Prudentia, & Occasio. Quæ, omnes conjunctæ, Fatum appellantur. Quod nihil aliud est, quam, consensus omnium caussarum agentium virtute primæ. Hinc nascitur Fortuna. Quæ est rerum terrenarum successus, sive bonus sit, sive malus; quæ rectè cognita, Prudentia; non rectè cognita, Fatum, Fortuna, vel etiam Casus, dicitur. Sicuti, si quis invenerit id quod diu quæsivit, appellatur Intelligentia, & Prudentia. si quis verò invenerit haud quaquam quærens, nec sciens ubi sit, appellatur Casus, aut Fortuna. Harum trium caussarum una quandoque plus dominatur in rebus, quam altera, aut etiam duæ.

Sed enim, si verum fatendum est, politicè omnes tres adsunt. Perpende regnum Iudaïcum, in quo Deus primas partes egit, qui mittendo Moysen & Aaronem præstitit reliquas duas caussas: quippe Moyses prudentissimus exstitit, non solum in rebus divinis, verum etiam humanis, cum omni Ægyptiorum scientia imbutus fuerit, sub auspiciis Pharaonis bella gesserit contra regem Æthiophiæ, quem etiam vicit, & cujus filiam matrimonio sibi junxit, ut Flavius Iosephus ac Philo testantur: nec tamen aspernatus est consilium Ietro soceri sui de imperio suo in plures tribus partiendo. Quid, quod populus Israëliticus, servitute Ægyptiacâ oppressus, Occasionem quoque ab illo arripuit excutiendi jugi? Vnde major illi fides & sequendi lubido apud populum fuit, non obstante etiam improbitate Palæstinorum. Quin & Monarcha supremus Deus ultrò suis prudentiam dedit; sicuti Apostolis & Pontifici Romano; cui accessit Occasio; quæ nihil aliud est quã scire uti tempore; unde Imperij Romani divisio, Iudaïci verò exitium secutum est. Verùm, ubi humana potentia sola

appa-

apparuit, Deus etiam cooperatus est, quamvis minus manifestè. Quare Assyrij Imperium occultis de caussis nacti sunt, quę tamen quandoque apparuerunt: sicut videre est in Nabuchodonosore, quo Deus ad Hebræos ingratos castigandum, usus est: Contrà Cyrus, etiam Ægyptiaco imperio à Deo est muneratus. Et in Esaia Deus regem Iudæorum increpat, quod cum suo auxilio, populi cæsi, profligatique essent ille nihilominus tamen id propriis suis viribus acceptum retulisset. Hujus autem rei occasio fuit, perversitas gentium, quæ nullâ prudentiâ regebantur. In Medorum quoq; Regno eadē occasio plurimùm valuit cum Deus (quemadmodū ex Daniele liquet) Sardanapalo luxu delitiisque muliebribus diffluente in Scenam prodiit, & prudentia singulari instructum Arbacen Mediæ præfectum excitavit. In Persico Imperio fortitudo Cyri comparuit, & Media successore destituta occasionem præbuit, Deusque ipse in Esaia Cyrum, unctum suum appellans, nationes sibi subjugare edocuit. Quis verò dubitat de Alexandri Magni Macedonis prudentiâ? quaque occasione

Græci inter ſe diviſi, & orientales populi in fœdiſſimas quaſque libidines ſe præcipitarunt? ubi divina potentia evidentiſſimè fuit manifeſtata: quandoquidem, ut Propheta Daniel atteſtatur, angelus regni Græci multum in id operis impendit. In Romano etiam Imperio Prudentia & Fortitudo plurimùm potuit. Verum Italia in plures Reſp. diremta, & Carthaginenſes in ſe diviſi, Occaſio fuerunt. Et plerumque ad illam partem, quæ magnum aliquod imperium diſſolvit, omnes reliqui mundi principatus ſe inclinant: & certè Deus proſperitatis Romanæ maxima cauſſa fuit, ut Auguſtinus in lib. de Civit. Dei demonſtrat. Nullus tamen locus evidentius oſtendit, quid Occaſio poſſit, quàm Sicilia, eo præſertim tempore, cum Petrum Arragonenſem contra Angoinos evocavit: unde veſperæ illæ celeberrimæ, nomen proverbio dederunt.

Quanquam negari haudquaquam poſſit, divinis illum Pontificis auſpiciis, & ingenita ſibi prudentia, in illo conamine plurimum adjutum. Et, licet ſanè Hiſtorici trium harum cauſſarũ rarò mẽ-

tionem

tionem faciant, tamen libri Regum Hebræorum & successiones in illis traditæ, abundè id convincunt, ostendentes, quò Prophetiæ inclinant, eodem etiam Fortunam Imperij vergere.

CAPUT. II.

Causæ Imperij Hispanici.

EÆdem igitur tres causæ unanimiter in Monarchia Hispanicâ concurrerunt. Nam postquam illa octingentos prope annos sub auspiciis altissimi contra Mauros feliciter bellum gessisset, produxit tandem milites adeò strenuos, ut, munita robore & prudentiâ, victis barbaris, ad majora occupanda, arma sua converterit. Deinde non sine divino instinctu, à Papâ adjuta, Indulgentiis etiam amplissimis, Crucigeris itidem, & titulo Catholici, id est, universalis, munerata, tantam Fortitudinis sibi gloriam adscivit, ut Genuenses, spontè se illi submiserint, novique mundi imperio sit potita. Constat denique, quod, dum hastis

& equis bella administrata fuerunt, Galli, Gothi, & Longobardi; dum verò gladiis, Romani imperium latius propagarunt. At postquam Astutia plus valuit Fortitudine, inventæque Typographiæ, &Tormenta bellica,rerum summa rediit ad Hispanos,homines sanè impigros,fortes,&astutos.Tunc enimOccasio,Arragonensem cum Isabella Castiliæ Reginâ cōjunxit, nullis masculis hæredibus superstitibus; simulque accessit linea Imperialis Austriacæ domus, etiam ipsa masculini sexus prole carens; secuta etiam novi mundi per Christophorum Columbum detectio, & alia itidem accessio ex ruina regis Lusitaniæ: quæ Monarcham Hispaniæ satis illustrem reddiderunt. Quibus se denique adjunxerunt clades Gallorum, Anglorum & Germanorum, religionis caussa inter se diffidentium. Vnde facilè huc potentiæ Hispanus evectus est. Immo plus etiam valeret, & totius mundi dominus evadere potuisset, si Turcicum imperium evertere esset aggressus, ut Persicum olim Alexander, & Romani Punicum. Illorum enim imperium per Christanorum peccata emersit, & eti-

& etiamnum angelus illius superior est. Quippe interea, dum Cæsariani à Pontificiis, Galli ab Anglis, Veneti à Genuensibus diffident, Deus Turcas suscitavit, & utrique imperio immisit, quandoquidem Christiani levius pro delictis premebantur ab Arabibus, Tartaris, & aliis Trans-alpinis populis, sicut in Monarchia Papali ostendi. Idemque nobis hodiè Turca est, quod Assyrij olim Hebræis fuerunt, in Regnum Iudaicum & Israeliticum, per diversas hæreses, divisis, nisi angelus Hispanicus nobis quid auxilij tulerit, sicut alibi scripsi.

CAPUT. III.

De primâ Imperiorum causâ, Deo videlicet.

APud omnes gentes constat, Prudentiam solam, aut etiam cum Occasione conjunctam, ad acquisitionem aut regimen dominiorum non sufficere: quandoquidem scimus, arbitrii libertatem in voluntate, non vero in actione aut

passione consistere. Fieri enim potest, ut quis hac vespera sibi proponat, aut navigare cras, aut studere, aut arare, aut aliquid aliud agere, cum pluviæ repente effusæ aut tempestates ex improviso obortæ illud nostrum tam prudens consilium subitò impediant, neque ex consilio, sed è re nata agere cogant. Huic vero, qui eo propositum suum causis superioribus subalternari novit, plerumque res suæ prosperè cadere solent. Sic igitur homines prudentes causas superiores, Deum, voluntatemque divinam, unde pendet series rerum futurarum, satagunt cognoscere. Vnde quidam Deum quæsiverunt in stellis: quibusdam quoque per stellas, sicut Magis, respondit, ut in nativitate Redemptoris nostri: & fortasse huic aut illi Astrologo pluviæ matutinæ nihil detrimenti afferent, eò quod illas providit, actionesque suas exinde Deo volente instituit; qui pro singulari sua benignitate, ibi inveniri vult ubi ipsum sincero corde quærimus: immo si res flagitat, etiam illis, qui eum non sincero corde quærunt, respondet; quod videmus in Baalamo, cui non rogatus respondit; & in rege Saulo,

lo, qui per Samuëlem certior de rei eventu factus est, quamvis ille arte diabolicâ, & non Samuëlis ritu, Deum invocasset. Nos quoq; persuasum habere debemus, verum Deum ad diabolicas Romanorum, Græcorum, & Chaldæorum superstitiones respondisse, ministerioque angeli cujusque regni fuisse usum. Nam inevitabile voluntatis suæ decretum, illarum Monarchiarum majestatem, modo sursum urgebat, modo deorsum versus inclinabat. Chaldæi igitur, Medi itidem, & Persæ, si quando prudentia illos destituit, Deum per stellas invocarunt: Græci Deum in oraculis Delphicis, Romani in auguriis auspiciisque, Philosophi saniores in naturâ, quæsierunt: Sicut Pythagoras in numeris, qui sunt radius quidam divinitatis per orbem disseminatæ. Multo rectius vero Hebræi, & hos secuti Christiani, per ora Prophetarum ad ipsos missorum, eundem investigarunt. Etenim Archangelus Michaël, ab illorum imperio ad Christianum transmissus est: pro certoq; habendum videtur, imperio quopiam devicto, angelum illius ad illud, quod vicit, transire. Arcanum hoc percalluerunt Ro-

mani, qui ideo angelum ſuum tutelarem ignorari voluerunt, ne ab aliis nationibus invocaretur. Quare dici poteſt Perſicum angelum, aut ceſſiſſe Græco, aut à Perſis ad Græcos tranſiiſſe; & conſequenter angelum Conſtantinopolitanum jam pro Turcis dimicare, aut loco mutato à partibus Germaniæ ſtare, & conjunxiſſe ſe cum illius angelo. Vbi verò plures angeli, ibi etiam majus incrementum, aut fortius ſtabilimentum. Hinc Scripturis edoctus, dico, quod ſi quando Deus imperium aliquod blandè alloquitur, aut contrà, id non de illo ſolo, ſed etiam de ſequentibus accipiendum eſſe. nam, ni id foret, Deus haud quaquam notitiam futurorum Eccleſiæ ſuæ per Prophetas revelaſſet: quod abſurdum eſt, & ſequeretur, in ſtellis & aliis rebus id quærendum eſſe. Quod cum partim etiam à Papa prohibitum ſit, omnia proviſa eſſe, credamus neceſſe eſt. Cum igitur Deus de imperio Babylonico loquitur, id intelligendum eſt quoque de Perſico, Græco, & Romano, quæ illi ſucceſſerunt. Unde Petrus & Iohannes Romam vocant Babyloniam: & quod de Hieroſolyma, & de regno Hebrai-

co

co dictum est, id accipiendum quoque de ecclesia Romana; quæ claves Davidis & nomen Hierosolymæ accepit; secundum id quod dictum est Angelo Philadelphiæ, est autem Philadelphia idem ac amor fraternus: sicut ROMA, in verso literarum ordine, est Amor. Et Deus sæpe ecclesiæ suæ minatur; Removebo Candelabrum tuum de loco suo, nisi resipueris. Nam eodem modo dici posset, angelum Dei, ab ecclesia in ecclesiam, (sicut ab Angliâ, hæresi infectâ, in Borussiam catholicam,) & à Regno in regnum, transmigrare. Quod etiam Ezechiel, Ieremias, & Esaias, de principe Tyri dixit. Sed & interdum de elapso angelorum è cœlo extrusorum imperio id accipiendum: ubi & id, Quomodo cecidisti lucifer! quod de rege Chaldaico dictum est, de ejus successoribus, & de cœlesti sic dicto magni diaboli imperio, in signaculum similitudinis sumitur. Quippe imperia, & aliæ res terrenæ, similes sunt cœlestibus; sicut & res maritimę, rebus terrestribus. Vnde inventus piscis episcopus, vitulus, & calamarus; quandoquidem omnes ab ordine rationis primę, seu divinæ ideæ, quod Verbum æternum
est,

est, dependent. Unde clavē invenisse mihi videor, qua mihi aditum patefaciam ad cognoscendum ortum, regimen, incrementum, & finem regni Hispanici, per caussam primam, quam Deus in prophetis aperuit; posteà quoque ad Prudentiam & Occasionem, quam Hispani prehendere debent, progressurus.

CAPUT IV.

De imperio Hispanico secundum caussam primam.

EVidens est, Prophetiam de fine mundi, tàm in natura, quam in arte politica, mox completum iri; postquam stellæ fixæ, Scorpionis & Tauri, mutarunt situm, & sol terræ, decies mille milliaria propinquior jam est, totque ecclipses apparent propter æquinoctia transposita; quæ omnia ex opinione Platonis (quamvis Aristoteles, rerum magnarum ignarus, & Logicæ tantum, minutiarumque peritus, id neget) magnas mutationes prædicunt: istæ exorbitationes rerum cœlestium, diluvia etiam, & incendia universalia,

versalia, maxime quæ mutationes, secundum Evangelium, (cum quo etiam consentit Seneca,) signa sunt intereuntis mundi. Imperium Christianum, res sanè notatu digna, jam, 1600. annos duravit: qui numerus è septenario & novenario compositus, fatalis omni Monarchiæ est; quemadmodum Pythagoras & Plato scripserunt, atque ex Moyse etiam intelligi potest, cum de Iubilæo & hebdomade loquitur; item ex Ieremia in Sabbatismo terræ sanctæ; & ex Medicina, circa curationem febris & varietatem complexionum, & ætatum; Ex Augusto denique Cæs. qui ad nepotem suum scribens sibi gratulatur, quod anno sexagesimo tertio haud obiisset, qui annus, cum novem septenariis constet, periculosissimus, ac maximè fatalis est. Quin & Deus ipse rem omnem creavit in numero. Hoc igitur tempus magnam vel amplificationem, vel inclinationem & mutationem, in rebus omnibus præsagit. Videmus etiam, prophetiam de monarchiis ad finem adspirare; quandoquidem Balaam, ut est apud Moysen, Num. XXIV, Monarchias supputans, in illa, quæ Italiam concernit,

nit, subsistit, inquiens: Venient in turribus ex Italia, & superabunt Assyrios, & vastabunt Hebræos, & ad novissimum ipsi perdentur. Vbi locutus est de Monarchia Hispanica. Necesse igitur est, ut Italiæ inseratur; & consequenter, fatum Tyri sumi quoque potest de Hispania, cum Carthago colonia Tyri fuerit, & propter crebras navigationes, ultro citroque factas, Tyriorum mores induerit. Hinc orti Hispani, qui, Carthaginensium quoque astutias, mores, & Deos amplexi, postea Christiani facti, omnibus illis malis, quæ Deus in Ezechiele, Ieremiâ, & Esaia Prophetis, Tyro minatus fuerat, obruti fuerunt, nec non in re nautica itidem, ut Tyrij, plurimum valuerunt. Quod si jam Hispania Tyri superbiam etiam imitatur, extollendo se supra Ecclesiam, quemadmodum Tyrus fecit, pejus quoque pessundabitur, nec imperii sui terminos propagabit. Verùm tamen ante finem, concors Papæ, felicius aget, &, in profunda pace, securè ac firmiter regnabit, commercia in Ecclesia exercens, Pontificemque cum Cardinalibus, ceu filia Tyri, quemadmodum Psalmi & Esaias memorant, muneri-

bus

bus ſollicitans: nec tamen in illo univerſalis imperii gradu erit ad quem aſpiraverat. Enimvero de his ſecretò tractandum, non palàm ſcribendum eſt. Quantum ad ambitionem ejus attinet, dico, quod, ſecuta domus Auſtriacæ auſpicia, humiliabitur: quandoquidem Eſaias dicit, Onus jumentorum Auſtri; innuens, nihil illam effecturam eorum quæ verbo tenus ſum declaraturus; ſcilicet, prout nunc regnat; verùm corruet, tanquam muro oppreſſa, quemadmodum Tyrus; Hinc apud animum ſuum perpendens malum, tandem emerget; certior facta, quod, poſtquam domus Auſtriaca Hiſpanicæ domui inſerta fuit, mundus novus ſub illius auſpiciis fuerit detectus, atque naves auro onuſtæ, quæ ſunt illa jumenta Auſtriæ, ut & titulus Monarchiæ, atque hic tantus principatus, ſub Carolo V. initium ceperit; ſi modo ille tam benè ſciviſſet retinere illum quam acquirere. Verùm, quia ne ſub hoc quidem fatum reſpondit Hiſpaniæ, acuratius Scripturæ perſcrutandæ, ut tempori conveniant; quemadmodum Politicus quidam dixit, & nos, Deo volente, dicemus; ut perveniamus, quo illi tendunt

tendunt. Sed ego dico, finem Monarchiarum jam advenisse, & quod in eo jam ævo simus, quo omnia Sanctis & Ecclesiæ subjici debent; quod futurum est, finitis quatuor Monarchiis, & mortuo Antichristo, qui tres hebdomadas cum dimidiâ durabit, secundum Lactantium, Irenæum, Tertullianum, Originem, Victorianum, S. Bernardum, Abbatem Ioachimum, Dantem, Petrarcham, & alios Theologos, Philosophos, Prophetas & Poëtas, sicut suo loco declarabo. Statua quoque Danielis jam collapsa est; quatuor item bestiæ, tres hebdomades, & duodecim pennæ aquilæ, de quibus libro IV. Esdræ, jam finitæ sunt; scilicet unà cum imperio Romano: quod cum secundum eundem, imperium sit Babylonicum, per successionem divisum est in tria capita; primò in dextrum, quod est Occidentalis Germania, deinde in sinistrum, estque Orientale Turcarum & Saracenorum imperium; & medium, quod est Constantinopolitanum. Itaque, dextrum & sinistrum secundum Moysen, non verò secundum Aristotelem, explicatur. Iam verò; sinistrum horum trium capitum, ut

idem propheta atteſtatur, devoravit medium, Turcicum ſcilicet Conſtantinopolitanum, tempore Mahumetis ſecundi. Iam reliquum eſt, teſte eodem propheta, ut dextrum Occidentale, quod eſt Germanicum, devoret ſiniſtrum, Turcicum videlicet. Cum hoc congruit Aſtrologia Arquati; quæ dicit, Hungariam Turcæ ruinam minari; imperiumque Lunæ in duos filios imperatoris Turcici, qui decimus quintus imperaturus ſit, partitum iri, quando luna in duo cornua curvabitur. Atque hoc ſidus ſanè terribile eſt; & manifeſtum faciet, quod ille, qui Turcicum imperium ſubjugabit, dominus erit orbis terrarum. Domus ergo Hiſpanica magnam monarchiam adipiſci non poteſt ſecundum fatum, niſi ſub auſpiciis Italiæ, quod eſt Germanicum & dextrum caput. Regi igitur Hiſpaniæ ſummis viribus annitendum eſt, ut in Imperatorem eligatur; cùm non ſolum Deus, ſed etiam Prudentia huic domui ingenita, oſtendat, eum conſecuturum eſſe omnia quæ optat. Cujus rei principium ſatis apparuit in Carolo V. Hiſpaniarum rege, ad imperij clavum ſedente, qui ſub auſpi-

ciis

ciis imperii, viribus etiam totius Italiæ & Hiſpaniæ ſubnixus, Tunetanos & Regem Galliæ vicit, atque Germaniam debellavit; adeo, ut Solymannus, proſperam Regis hujus fortunam perſpiciens, dixerit, ſibi ab ipſo timendum eſſe; nec voluit, quamvis viribus ſuperior, ſub mœnibus Viennæ, prælium cum illo committere. Videmus itaque quo fati auſpicia inclinent, eodem etiam omnem reliquam fortunam vergere; & contrà, omnia incaſſum fieri quæ fato invito ſuſcipiuntur. Hic & aperiam aliud myſterium: nimirum, omnia imperia, ſecundum prophetiam Noæ, deſcendere à filiis Iaphet: Dilatet Dominus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, & ſerviat ei Cham: & à Cham non niſi ſervos deſcendere, & tyrannos, qui reverâ ſervi ſunt; ſicut ego alibi demonſtravi. Quare imperium Turcicum venit à Iaphet per Magog, & à lege Sem per Iſmaëlis lineam, à quo deſcendit Mahumet: ſicut ſemper uſuvenit, ut Septentrionales, armis Iaphet feroces, & victores, à ſapientibus Meridionalibus, Semi videlicet proſapiâ, leges ac jura peterent. Alio tamen modo Imperium ſucceſſores quoque habuit

buit

buit tyrannos à Cham deſcendentes, ſed interventu Germanici, quod à Iaphet ortum habet; ſicut, Hiſpanus ipſe ſuum genus per Tubal ad Iaphet refert, & , quod ad Legem, Romanus Chriſtianiſmus ad Sem, reſpectu Chriſti qui verus Sem, per lineam Iſaacii. Cum igitur imperium promiſſum ſit Iapheto, ad Hiſpanos potius ſpectat, qui arctius & propius à Legiſlatore deſcendunt, quam Turcæ, & victoria illorum huc collimat, ut in domo Sem habitent, eò quod majorem Italiæ partem obtinent, Papa inveſtitore, qui deſcendit à Sem, eo modo quo dictum; de quo hic plura loqui occaſio non permittit, quamvis libens vellem & deberem: hoc tantum dico, illos, ſecundum fatum, fieri rerum Dominos non poſſe; niſi inquantum fiant liberatores Eccleſiæ, eripientes eam è manibus Babyloniæ, id eſt, Turcarum & Hæreticorum. Sub tali auſpicio Mauros vicerunt, Deo illos tanto imperio munerante. Palàm conſtat, Eccleſiam Babyloniæ ſubjectam eſſe, quamdiu militat: & alibi dixi, quod etiamnum dies Martis & Veneris dominetur; & menſis Auguſtus cum Iulio; qui Romanæ Babylonis fuerunt,

runt; patiturque Ecclesia gravissimas persecutiones sub infidelibus Babyloniis in Africâ, Asiâ, & Europâ, maximè verò in Germania, Gallia, Anglia, &Polonia. Hæc igitur dissertatio pronis auribus accipienda est, eo quod omnes res Hebraicæ, typus & figura sunt rerum Christianarum. Ille igitur qui Ecclesiam hisce malis liberabit, evadet universalis Monarcha, quia fungetur officio Cyri Christiani, quem suscitabit DEUS, sicut Esaias dicit, ad subjugandum totum mundum, restaurandam Hierosolymam, solvendam captivitatem, & ædificandum templum DEO cœli & terræ, in quo continuum sacrificium instituetur, sicut Daniel, Esaias & Esdra prædixerunt. Cyrus etiam de prosapiâ Iaphet fuit, per Madaim: &, quamvis Turca etiam ab illa sit, tamen officium hoc non exequetur, cum sit factus hostis, sanciendo aliam diversam legem. Galli hoc officium sub Carolo Magno sibi vindicarunt: qui, Papam è manibus regum Italiæ, Longobardorum & Gothorum sæpe liberando, tantam potentiam adeptus est, ut omnibus fuerit formidabilis: factusque fuisset Monarcha universalis, si filii i-

psius

psius concordes mansissent, & imperium scitè administrassent; verùm discordiam secuta hæresis imperium Gallicum pessumdedit, aut certè spem omnem tantæ magnitudinis illi ademit. At Hispani, Mauros continuis cladibus extirpantes, potentes evaserunt; Constantinopolimque, quod ad Arrium, Sabellium, & alios defecerat, vastarunt. Veneti quoque per Papam multum emerserunt, propterea quod huic auxilium contra Fridericum tulerunt. Vt ita manifestum sit, quod is, qui cum fato manum operi admovebit, prospero successu utetur; contrà verò qui adversante fato ad agendū prosiliet, contrarium quoq; eventum sortietur. Quod etiam ratione politica demonstrari potest. Quippe qui jus Papę propugnat, propugnat jus universale totius Chrstianismi, qui à Papa dependet. Nam pro justo religiosoq; habetur, quod omnes sequuntur. Et religionis opinio caussam aliam omnem vincit; sicut alibi dicemus & jam diximus. Tum quoque Papa rerum omnium est arbiter ad quem concurrunt populi ad obediendum ei tanquam Deo & liberatori suo sicut è contrario Suevos, Saxones & Con-

stanti-

ſtantinopolitani imperii populos, ut inimicos ejus refractarios ei videmus. Igitur officium Cyri ſpectat ad regem Hiſpaniarum, qui, poſtquam jam à Papa rex Catholicus appellatus eſt, facile ad principatum mundi poterit eniti: cumque veſtigiis illius inſtitiſſe jam, eo quod Eccleſiam à Mauris Granatinis olim, & nunc ab hæreticis, Flandris, Anglis, & Gallis, liberavit, videmus: ſuſtentatque reditibus annuis tot Epiſcopos, Cardinales, Monaſteria, & Miſſas; quæ ſunt juge ſacrificium pro univerſo mundo; quandoquidem omnibus ſemihoris, & continuo, celebratur Miſſa in illius Imperio, ubi Papatus, Hieroſolyma, & templum extructum eſt; neque unquam in ejus Imperio nocteſcit. Hiſpania namque circuit per Braſiliam, fretum Magalanicum, Philippinas, Iapponem, Chinam, Archipelagus Lazari, Calecuttam, Goam, Bengalam, Ormum, Caput bonæ ſpei, Civitatem Africæ, inſulas fortunatas: in eadem Hiſpania mundus cum ſole circumagitur; qui quum hora quavis aliquam partem illius regni illuminet, dubium non eſt, quin etiam ſemper ibi ſacrificia fiant DEO

cœli & terræ. Res ſtupenda ſanè, & ſignum evidentiſſimũ, regnum in immenſum diffuſum eſſe, in quo continuò preces pro Eccleſia & Rege funduntur, cum ſacrificio ſtupendo, quod, ſecundum veritatem, & opinionem hominum, in cordibus ſubditorum non parum eſt efficax. Unde dico, regem Hiſpaniarum, ſequendo rerum Ordinem & obſervando Prudentiam cum Occaſione, omnia ſibi poſſe ſubjicere, ſicut ex rationibus ſubjectis patebit. Nam primùm hoc jam liquet, illum pugnare ſub auſpicio Imperii Germanici, id eſt, Italiæ, Romæ, Græciæ, Perſiæ; imperii Cyri, quod poſtea fuit Media & Babylonia: habebitque auxilium plurium angelorum, Cyri, & Michaëlis; & poſtea omnia tradentur in manus Gog & Magog, Chriſtiani autem vincent, & tunc veniet Chriſtus ad judicandum. Atque hic finis erit. Verùm ecclipſis & conjunctio magna in Sagittario, ſigno ſcilicet Hiſpaniæ, plura ſecreta, quæ & ipſa ediſſeram, revelabunt.

B CAP.

CAPUT V.

De secunda caussa, Prudentia scilicet.

CVm omnes res humanæ prudentiam requirant, (quæ est caussa fato connexa, constans infinitis caussis, virtute primæ agentibus,) tùm imprimis verò imperium; utpote quæ totum mundum regit, & à DEO per omnia humana disseminata est. Nam Natura est Ars div na intrinseca; sicut Ars nostra est Natura extrinseca rerum: quique Naturam ducem sequitur, ille prudens est, quod vel in plantis, formicis, apibus, gruibus, ipsisque piscibus elucet. Quæ sanè animalcula hominem sæpè ipsum erudiunt, circa administrationem regni sui. Vnde sciendum, Prudentiã diversum quid esse ab Astutia; quam quidam rationem statuum regendorum vocant. Nam Prudentia cum caussa prima, DEO scilicet, convenit: unde prophetias & scientias divinas pervestigat, ut ad cognitionem rerum futurarum penetrare queat: At Astutia solam oblectationem

tionem venatur, & proprii ingenii versutiam captat, quam ipsa falsò sapientiam nuncupat: velut Pharao dixit: Sapientes opprimamus eos. Prudentia vero magnanima est, & solum res arduas sibi proponit. Astutia pusillanimis est, sed ut tamen magnanima habeatur, superbiæ speciem sibi circumponit, ut videatur nimirum eniti velle ad eximia, sed sine scalâ virtutis, sectaturque minutias, & res quæ nauci vix sunt. Prudentia clemens est, & verax: Astutia crudelis & adulatrix. Vnde astutus dicere solet, Magnates, sapientes & fortes seipsos interimere debere, qnia sceptrum illi extorquere non valent. Quicquid excelsum est cadat, inquit Nero. & Periander: verùm Prudentia illorum opera utitur ad regnum suum stabiliendum; Sicut Pharao bonus, ab altero illo astuto diversus, usus est ministerio Iosephi, & Papa idem solet facere, evehens sapientes, & doctos viros, ad Cardinalitiam dignitatem. Astutus fraudes & dolos futiles machinatur in populum suum, quibus illum debilitet & supprimat. Prudentia technas urbanas & utiles comminiscitur, quibus eundem acuat, & ad

officium ſuum promptius faciendum inducat; Sicut Numa excogitavit, ut venerandum ſe populo Romano redderet, & religionis prætextu Romam contineret. Prudentia Cæſares & Imperatores decet; Aſtutia Davos & ſervos. Prudentia dum perdit, acquirit, (id quod Petrus, & Papa adhuc hodie facit) & quantò penitiùs cognoſcitur, tantò ardentiùs a ſuis amatur: Aſtutia dum acquirit perdit, & quantò magis nota eſt, tantò magis odio habetur. Sicut videre eſt in ſceleſti illius Machiavelli diſcipulo Cæſare Borgia, qui per aſtutias ſuas principatum Romaniæ perdidit; imò & in Tiberio, atque Nerone, qui aſtutiis ſuis majeſtatem imperii Romani, laudabiliter ab Auguſto Cæſare illuſtratam, offuſcarunt. Prudens publicum, at Aſtutus privatum ſolum ſibi ante oculos commodum ponit. Prudens, ut acquirat, fortem ſe præſtat, nonnihil accedens ad audaciam (id quod Columbus, Cæſar, Alexander, & Cyrus fecit) liberalem juxtà, ſubterfugiens tamen prodigalitatem; & denique juſtum cum moderata ſimul ſeveritate. Itaque dum acquirit, omnia largitur ſuis, ut illos beneficiis

ſibi devinciat , ſibique reddat fidos deditoſque: nec tamen tantum in illos erogat, ut ipſo etiam deinceps frui non habeant neceſſe, verum ſibi quoq; ſervat unde ſtatum ſuum poſſit ſuſtinere, ne compellatur, exactione tributorum malam ab illis gratiam inire, eoſque exaſperare, id quod Caligulæ olim uſu venit , qui poſtquam ſua profuderat, aliena mox ereptum ivit. Equidem qui rem arduam molitur , neceſſariò fit audax : & omne facinus magnum & memorabile requirit inuſitatam quandam potentiam , degeneratque in temeritatem ; niſi proſperus ſequatur eventus : ſicut audacia fuit in Columbo, quod iret quæſitum novum mundum ; in Vlyſſe verò temeritas, quia ille evaſit, hic verò navem fregit. Verùm poſt acquiſitionem factam à fortunæ volubilitate ſibi cavendum eſt, atque ab audacia ; quæ res à Carolo V. in Germania geſtas difflavit , propterea quod ille , in tuendis partis non eâdem prudentiâ fuerat uſus, qua in acquirendis. Idem etiam contigit magno illi Iulio Cæſari. Tum in bello ſeveritate opus eſt, ut milites in officio contineantur , & ut victores præmiis decorentur,

corentur, quod nî fiat, detrectant imperium & desciscunt: sicut exercitus Tiberii in Germaniâ agens, atque insolenter prædandi licentiam exercens, victoriam partam, ad nihilum redegit: idem accidit Conrado Suevo, cum Carolo Augiensi. Verùm post occupatum regnum modestè gaudendum, & populo satisfaciendum, nam si secus fit, diffugiunt, vocatosque inimicos tuos in te instigant, sicut evenit Roboamo, Carolo Augiensi in Sicilia, Carthaginensibus post primum bellum Punicum, & Ezelino, cui Patavium suum portas objecit, atque Neroni qui hostis patriæ suæ, cujus princeps erat, fuit appellatus. Et quamvis multæ astutiæ in usu sint, quibus populus coerceatur, ausim tamen asseverare, illas in fine exitiosas fieri. Vnde videmus Tiberium astutiarum fabrum, in contemptum venisse, & acerbam duxisse vitam, quod videret se haudquaquam amari, ita ut opus habuerit, quotidie aliquos majestatis suæ contemptores neci dedere, & semper suspenso esse animo: quod sanè morti quam vitæ propius est. Iccirco summa & optima astutia principum est, beneficentia

centia, religione & liberalitate in subjectos suos uti, ne dispicatui ipsis fiant, sicuti Cælestinus V. Papa.

Progrediamur nunc ad *particularia Hispaniam concernentia.*

Nunc politicis rationibus probabo, quod in orbe Christiano nullus possit esse Monarcha, nisi dependeat à Papâ. Nam certè, ubicunque est Princeps, qui superiorem supra se habet, sola religione, non armis regentem, sicut Papa, ille nunquam ad universalē Monarchiam pervenire potest. Quicquid enim conabitur, irritum fiet, & illi à Superiore in manibus quasi confringetur. Nam omnis Religio tam falsa quam vera vincit, ubi semel fascinavit hominum animos: à quibus solis arma & linguæ, unica regnorum instrumenta, dependent. Ecce Iul. Cæsarem, qui, cum fortè consules crearentur, vidit Pontificem venientem & dicentem; Vitio creati sunt, statim illos abdicavit; & prælium initurus, cum augur fortè dixisset, Pullos nolle esse, destitit, atque ex illorum ingenio fecit; idemque cum in animum suum induxisset occupare Monarchiam,

contra Catonem nixus quantum potuit, omnem lapidem movit, ut crearetur Pontifex Max. quod postquam obtinuit, verso animo, omnia officia quæ armis administrantur in se traxit, quò securiùs ageret, & milites donativis sibi obstrinxit adeò, ut in illius favorem arma contra patriam sumpserint, rebusque novis operam dederint. Similiter Cyrus commissarius Dei salutari voluit, ne quis prophetam superiorem se ingereret: Et Alexander Magnus filius Iovis Ammonis haberi voluit, ob eandem rationem. Tum etiam constat, in orbe Christiano nullam Monarchiam ad summum evectam esse, quia scilicet subjecta est Papæ; & Mahumet postquam eò pervenit, novam religionem induxit ab illa altera planè diversam. Nam arma contra religionē nihil efficere possunt, si alia fortiori religione, quamvis & pejori, reprimantur. Cum igitur Christianâ religione nulla major reperiatur, evidens est, neque Hispaniam, neque Galliam ad majorem dignitatem pervenire posse. Hinc Carolus Magnus cum Monarcha totius mundi evadere vellet, assumpsit titulū protectoris Papæ, & dum propugnavit Christianismum,

mum, Magnus evasit. Si igitur Rex Hispaniarũ pariter ad tantam altitudinem aspirat, novam religionẽ confingat necesse est, quod nec Deus nec ratio illi permittit facere: namque hoc nunquam nisi in primordio regni faciendum est; sicut Mahumet, Romulus, & Pythagoras fecerunt: nam aliter faciendo, pessum ibit, mutans auspicia regni, quod fide in Christum fundatum est, & populus confestim ad arma conclamabit, deficiens ab illo, neque unquam ullum imperium pejus aut certiùs periit, quam cum mutavit religionem; sicut historiæ testantur. Deinde Papa, & reliqui Principes Christiani conjunctis viribus illum brevissimo temporis spatio exuerent regno Neapolis, Mediolani, & consequenter novi mundi, & quo non? Quamvis autem hoc idem factum non est Henrico VIII. Regi Angliæ neque Duci Saxoniæ, quod angustis, & munitis terminis regiones illorum concluduntur; nihilominus tamen successionem & statum suum perdiderunt. Exemplo saltem est Ieroboam, Iehu, Iulianus apostatá, & alij quibus mutata religio non tantum exitium attulit, sed etiam gravis-

ſimas inimicitias conciliavit. Niſi forte dicendum ſit, Papam in temporalia nullam omninò poteſtatem habere, nec authoritate vel gradu reliquos Epiſcopos, eorumve vicarios aut Capellanos, ſuperare: quod ordinationi Dei manifeſto contrarium eſt, utpote qui Sacerdotem Regalem eum conſtituit, & utroque gladio tam politico, quam ſpirituali coarmavit. Secus enim ſi foret, Chriſtus legiſlator eſſet diminutus, & non ſicut Melchiſedech, qui fuit Rex & Sacerdos ſimul; quæ res addit imperio majorem majeſtatem ſecuritatemque: ſicut probavi contra Dantem in mea Monarchia, qui Sacerdotium Aaronis ſolum intuitus, Papæ ſpiritualitatem, & decimas tantum tribuit. Et, quod majus eſt, hoc etiam impugnat rationem politicam, quia ſemper prodibit, qui arma pro Papa capiet, ſi illi ipſi arma deerunt, exſtimulatus vel zelo religionis, ſicut Matilda Comitiſſa fecit contra Henricum Imperatorem; vel diſcordia, ſicut Veneti contra Fridericum Imperatorem, quem compulerunt pedes Papæ oſculari; vel utroque, ſicut Pipinus & Carolus Magnus, qui ſuppetias Papæ contra Lonog-

bardos

bardos, & alios ferentes magni extiterunt. Sic videmus Imperium Constantinopolitanum periisse per apostasiam Constantii & Iuliani: quin & Fridericos, Henricos, & omnes reges Neapolitanos eadem de causa, quia nempe detrectarunt imperium Papæ. Sanè opinio quam omnes populi de religione Christiana conceperunt, & credunt, permultum valet, qui omnibus viribus illam protegere student, & quotiescunque Papa principem aliquem excommunicavit, eundem simul & pervertit. Vide quæso quorsum Ferraria hodie reducta sit? Sed de hoc in Monarchia nostra prolixè disseruimus. Tũ deniq; id contra politiã quoque est; nam Papa reliquos principes ab invadenda Hispania, & vicissim Hispanos, ne aliis bellum inferant, retinet, & dissidia illorum componit, sicut Indiam inter Lusitanos & Castilianos divisit, & sæpe pacem conciliavit inter Hispanos & Gallos, Venetos & Genuenses, item inter Pisanos & Florentinos; quod sola religionis reverentiâ non tam facile impetraret. Huc accedit vis armorum, cum ille qui malam fovet causam, suspicari possit, Papam contra se vires

ſuas cum viribus æmuli conjuncturum, tantò facilius præceptis Papæ obtemperat, ſicut ibidem dixi. Et Rex Hiſpaniarum certus eſt, quod ſi propugnatorem Papæ ſe profitebitur, etiam militares illius copias ſibi promptas ſit habiturus, quibus firmare regnum ſuum poſſit. Quare expedire arbitror, ſecundum fatum Chriſtianum, ut, quia Monarchia Hiſpanica ſurſum tendit, Rex illius palàm confiteatur ſe à Papa dependere, & prædicari paſſim jubeat, ſe eſſe Cyrum præfiguratum, & Regem Catholicum mundi; illuſtrans Monarchiam ſuam Conſiliis religioſis & piis actionibus; omittens etiam multas lites quas habet cum Papâ, habitanſque in Tabernaculis Sem; notum faciens omnibus, ſe primum eſſe defenſorum, prorſus à Pontifice Romano dependentem; convocās etiam omnes Chriſtianos principes ad recuperandum regiones amiſſas, atque etiamnum ab Hæreticis & Turcis occupatas; & tergiverſantes excommunicari curet, cum omnibus iis qui emittere nolunt prædicatores ad negotium hoc urgendum. Quamobrem Pontifex Romanus interdum regem Hiſpaniarum

non

non nimis benigne excipit, veritus scilicet, ne victis Rege Galliæ & Italiæ Principibus, illum Capellanum suum faciat, atque ob hoc optat, ut perpetuo inter se discordent; si apostasia aut aliæ inimicitiæ ingruant, unus alteri auxilium ferat, & ob hanc causam instigavit Imperium Occidentale contra Orientale, quia nimirum priori religioni nuntium remisit, & cum papa sæpe in arenam descendit. Verùm si Rex Philippus officium suum, ut modo dixi, facere voluerit, & Episcopos atque Cardinales in Flandriam atque Mundum novum mittere, & Papam suspicione hac liberabit, & voto suo potietur, quandoquidem apparet, Papam per indulgentias suas, cum cruciatis, plus lucri illi adferre, quam dispositio Cardinalium, Episcoporum, & Archiepiscorum, aliorumque clericorum ipsi constat: & lucrabitur ibi, unde damnum timet. Hoc facilè confieri potest: si modo passim prædicari, & proclamari jubeat, finem mundi appropinquare, esseque jam in eo, ut unum ovile sub uno pastore Papa fiat, seque ipsum alterum quasi Cyrum esse, qui hæc conficere, & ovile illud congregare debeat; Et quam-

quamcunque gentem & regnum, quod non servierit, esse periturum: pluraque alia quæ dicere, quam chartæ committere malim. Causæ admirabiles in medium producendæ sunt, quibus Rex Hispaniarum quâ religionem, quâ prudentiam, & potentiam, quâ denique prophetiam admirabilis reddatur, quippe quo hę res omnes inclinant, ibi imperium consequi necesse est: & quoniam hæc dignitatis sublimitas sub auspiciis Imperii Italici, quod hodie Germanicum est, acquirenda est: res ipsa postulat, ut Rex Hispan. eò omnes vires suas intendat; quò istud Imperium in potestatem suam redigat? Hoc ut fiat, agendum ipsi est cum Papâ ut maledictione devoveat hæreticos, tres Electores protestantes: comminando, nî ad Ecclesiam Romanam redeant, se illos Electorali dignitate, quam ab ipso Papa acceperunt, rursus exuturum; & cum jam asseverent, Papam esse Antichristum, convincentur suis verbis se ipsos Antichristianos esse; atque ideo ipsis ultro dignitatem illam esse deponendam, si Catholicam fidem recipere nolint. Quo fine Galli, Itali, & Hispania, conciliante Papâ, conjunctim

contra illos conſpirare debent, (quod ſanè plurimum adjumenti ad hanc rem adferet) illorumque ſubjugatorum ſectas funditus eradicare, novaſque colonias in illorum locum mittere. Hæc expeditio adeò facilis eſt, ut Carolus V. ſolus eam potuerit in effectum deducere. Quoniam vero liberæ Civitates Germaniæ ejuſmodi ſummum imperium ſive Monarchiam neutiquam cupiunt, ne in priorem ſervitutem recidant; & quia tardæ ſunt tam in deliberando quam in exequendo: idcirco maximi intereſt, ut gentes Chriſtianæ unitæ celeriter contra illas procedant: quo facto, promptiſſimi & potentiſſimi in Electores Imperii Apoſtolica authoritate, eligendi ſunt: ſive illi ſint Hiſpani, ſive Itali, aut ſorte ducendi, poſtquam potentiſſimi Chriſtianorum in unum convenerint. Et quamquam imperium in Hiſpania facile hos conatus in ſe recipere poſſet; præſtaret tamen, ſi rex aliquis Hiſpaniæ curaret ſe in Imperatorem deligi, qui magnis copiis militaribus in Germaniam tēderet, illamque ſubjugaret ſubitò, dum religione & ſtatu multùm ipſa à ſe diſcrepat. Eundum autem foret cito, & ſub

ſub prætextu eundi in Vngariam. Hæc dico, ut palam fiat, quantum Hiſpaniæ interſit ſub auſpiciis Papæ imperium ſibi vendicare: & verò declaratio tituli Regis Catholici ſive univerſalis demonſtrat, Spiritum ſanctum per Eccleſiaſticos loquens idem voluiſſe.

CAPUT VI.

Qui modus cum Eccleſiaſticis ineundus.

HOc verò non ſufficit, ut Eccleſiaſticos ſemper à noſtris partibus habeamus; verùm elaborandum erit tandem, ut habeamus Papam Hiſpanum, aut potiùs è domo Auſtriacâ: cum conſtet, quod quotieſcunque oraculum pro illa dat, illam ſimul elevat, & contra deprimit, quotieſcunque contra illam pronuntiat. Quod perſpicientes reges Galliæ, operam dederunt quantum potuerunt, ut Papa in Galliam habitatum iret. Et poſtquam Pythia Delphica pro Philippo Macedone ſtetit, totius Græciæ monarcham eundem effecit. In deciſionibus quoque

rerum

rerum, fidem concernentium, convenit Regi primum esse in illis conservandis, & quidem majori solicitudine, & æmulatione quam ipsum Papam; Vnde Philippus Galliarum rex, semper quasi imperavit Papæ Iohanni xx I I. postquàm ferventior illo fuit, in protegenda, & propaganda illa sententia; quod nimirum beati in cœlo videant essentiam DEI, etiam ante judicium universale. Semper etiam aliquid novi ad Christianismũ spectans, proponendum est, ut sunt canonizationes sanctorum, mutationes nominum genialium dierum, & mensium, similiaque alia, transferendo illa ad cultum Christianum. Quin & devincire sibi debet Prælatōs ārtibus accommodatissimis, mittere itidem in Flandriam & similes suspectos locos Cardinales & Episcopos juvenilis ætatis: populus enim mores talium libentius amplexabitur, quam severitatem Hispanicam, & Prælati tales illi magis adhærebunt. Quare & duces militares alere debet qui illis subordinati sint. Itẽ consensu Papæ Cardinales natione vel ingenio Hispanos, in mundum novum & locos multum dissitos ablegare debet, ut

ibi

ibi imperium administrent, quia hoc ipsi valdè conducibile est. Homines sapientes ac religionis bene ignaros, pluribus quam ipse Papa muneribus afficere debet, ut eorum ministerio, quoties usus venit, uti possit. In omnia sua suprema consilia duos, aut tres religiosos, Iesuitas, Dominicanos; aut Franciscanos cooptare debet, ut Ecclesiasticos sibi devinciat, & consiliarii sui circumspectiores sint, inque suis determinationibus plus autoritatis habeant. In omnibus bellis, singuli capitanei, singulos consiliarios è clero habeant: sic enim milites præcepta illorum magis reverebuntur; neque quicquam illis insciis geratur; maximè verò stipendia pauperum militum, per manus religiosorum transeant: nam hæc calamitas Hispaniæ est, quod solvit, nec scit cui, aut quomodo. Atque ita Papa sub auspiciis clericorum firmabit sibi imperium, & concors fato divino felicius regnabit. Nec unquã Papæ nominet viros Ecclesiasticis dignitatibus indignos, quo plus fidei apud illum consequatur, & illi quorum sapientia ab ipso rege approbata est, magis laudentur. Semper proponat, quomodo invadendi

sint

ſint infideles,&hortetur Papam,ut deponendos illos proclamet,qui expeditiones religioſas impediunt. Hoſpitalia & Ptochotrophia, item Armamentaria extruat, quæ militiæ utilia ſint,&in quibus juventus poſt militiam nutriatur, vela texantur; & alii panni: quibus locis & indulgentiæ impertiendæ ſunt, ut poſt dicetur. Efficiat,ut omnes ſuæ expeditiones, à Papâ approbentur, ut & ab omnibus Chriſtianis laudentur, & aſtutia Hiſpanica minus ſuſpecta ſit, ipſeque rex tanto magis obligetur ad perducendas illas ad effectum. Declaret itidē rationem ſtatus non in ſolis armis conſiſtere (ſicut Romanus ille Scipio Duci cuidam Hiſpano objecit, ſperans ſe iſta ipſa ratione occupaturum Hiſpaniam, oſtendens illi exercitum ad hoc armatum) ſed in auſpiciis fatalibus Chriſtianiſmi, quemadmodum Iephte dixit, interrogatus hoc ipſum, Nonne quæ poſſedit DEUS tuus Chamos,tua ſunt? ita nobis jure debentur,quæ DEUS noſter victor obtinuit. Quod igitur Hiſpanus ſub auſpiciis victricibus Chriſti acquirit,illius eſt; & hoc dico propter ſubjugationem novi orbis ab aliquibus culpatā:

Nam

Nam cum Indi legem naturæ violarint, rexHispaniarum auspiciis religionisChristianæ, se illis opponens (cujus lex naturalis pedissequa est,) jure illam possedit; sicut Moises occupavit terram sanctam, cum fuisset completa Amorræorum malitia. Sic & Turca debellando Constantinopolim, sub auspiciis Mahumeti, propter peccata nostra, jure illam possidet, quemadmodum Chamos. Verum non ideo nobis modi recuperandi illud nostrum imperium denegati sunt, postquam peccati hujus per quod illud amisimus, quod fuit discordia orbis Christiani, nos pœnituerit. Et tunc angelus illius regni, qui non propter falsum illum Mancon, quem illud invocat, sed propter justum DEI judicium, nunc illius curam gerit, & defendit, ad nos transibit. Atq; hæc argumenta sunt magni momenti ad defendendas, & ut melius dicam, justificandas illas expeditiones, quę nostri scriptores & inprimis Lactantius lib. De justitia DEI, & Cajetanus 2a. 2æ. atq; alii recẽtes scriptores non intellexerunt. Verum expedire mihi videtur ad inducendum Papam & fatum Christianum ut omnimodo à partibus

tibus

tibus regis ſtet, & Monarchiã illius extollat; Si rex Philippus Papæ promiſerit, ſe obſervaturum conſtitutionem Conſtantini Imperatoris, quæ aſſerit, quod in omnibus cauſis Eccleſiaſticorum & temporalium tribunalium appellationes, procedere poſſint ad tribunalia Epiſcoporum, qui ab illo, angeli DEI, & dei terreſtres appellantur: Nam ubi Papa hanc promptitudinem animi perſpexerit, fieri non poteſt, quin perpetuo regi faveat. Nec regis dignitas, quicquam in hac parte minuitur; nam alii nunquam conſentient, & ita Papa illam ſolus cum rege ſervabit, & etiamſi illi reliqui conſentirent, illicò cauſæ, dominio Papæ per neceſſitatem ſubjectæ eſſent. Vnde Rex unito regno cum Papa ſupra illos etiam dominaretur. Et ne hoc ipſi nocere poſſit, Supremum aliquod conſilium & tribunal inſtituat, in quod duobus Epiſcopis cum regio Confeſſore introitus pateat, & ipſi etiam Regi, tanquam clerico; Quandoquidem primogenitus Regis ſemper Clericatu initiatur, & ad illud Conſilium; omnibus aliis tribunalibus, & Epiſcopis, ipſius etiam regis appellatiò detur: etiam dure ab illo, tractentur: Nam hoc

hoc modo rex non omnium tribunalium modo, ſed ipſorum etiam Epiſcoporum arbiter efficietur, tanquam ſacroſanctus & Clericus ipſe, atque ſuſpitionem illam D. Rotæ ſubterfugiet, qui vult, vaſallos Regis inhumaniùs a prælatis habitos, ad ſummum conſilium Hiſpaniæ appellare poſſe. Quod ſanè indignum, hæreticum, & ipſi quoque regi noxium; utpote odioſum illum reddens, & authoritatem illius diminuens potius, quàm augens, quod quotidiana experientia atteſtatur. Aut certè, poſtulandum à Papa, dicendumque regem ſanè permittere, ut in omnibus cauſis appellatio ad Papam detur, modo palàm conceſſum ſit, appellare ad conſilium trium Epiſcoporum; aut profectò, ut appellatio in cauſis Laicorum procedat ad Papam, gradatim tranſeundo prius per conſilium duorum Epiſcoporum & Regis, deinde per Concilium generale, atque poſtremò ad Papam; nam à Conciliis non niſi longiſſimo quoque tempore appellatur, & nomen Concilii Papæ odioſum eſt, ita ut cauſæ ſemper apud regem permaneant, qui hoc modo lucrabitur, cum videatur perdere,

CAPUT. II.

Quæ præterea de prudentia & opportunitate adduci possunt.

QVod prudentia primò in omnibus cum fato divino convenire debeat, jam dictum est: nunc de omnibus reliquis prudentiæ partibus dicere restat, quo quidem omnes virtutes, maximè verò opportunitas referenda est, cum proprium sit Prudentiæ, scire uti occasione. Sub quibus verò auspiciis, jam vidimus: & cum quibus (præter quam cum Papa) Monarchia Hispanica fœdus inire debeat demonstrabimus, quantum per calamum licet: nam secretissima quæque statuum chartæ non committenda sunt. Et cum manifestum sit, Occasionem quam Hispania habet, consistere in eo, ut inimici illius vicini, debiles, atque separati sint, tum quoad religionem, tum etiam quoad statum, habeatque potentes procul remotos, qui fortè sequentur & ipsi, ut vincantur, post-

quam victoria à vicinis jam erit reportata, & ad id multum quoque præstabit fama de navigatione miraculosa, & admirando circuitu mundi universi. Et videtur mihi factu facillimum, si res paulatim ita ut dicemus conjunctæ fuerint, pro regula generali prudentiæ politicæ. Tandem veniemus ad actiones particulares, præter rationes propinquas & extraneas. Sed prius politica Hispaniæ ratio corroboranda est, & postmodo extranea convincenda.

CAPUT VIII.

Causæ per quas Monarchia Hispanica augeri & minui potest.

OCcasiones quibus Monarchia Hispanica sustentari atq; etiam augeri potest, hæ sunt; primò virtus regis; secuncundo bonitas legum scitè latarum; tertiò, Sapientia Consilii; quartò, justitia Officialium; quintò, Obedientia Baronum; sextò, abundantia & disciplina militum & Ca-

& Capitaneorum; ſeptimo, ſecuritas theſauri; octavò amor populi mutuus & erga regem; nonò, Concionatores boni pro dominio verba facientes; decimò, concordia regnorum propriorum, & diſcordia extraneorum. Vice verſa eandem deſtruere poſſunt: primo vitium regis; ſecundò, perverſæ leges; tertiò ignorantia conſilii; quartò, injuſtitia Officialium; quintò, inobedientia Baronum; ſextò, penuria militum & Capitaneorum, cum prava diſciplina, ſeptimò, egeſtas pecuniæ; octavo, odio mutuum populi & erga regem; nono, Prophetæ falſi vel etiam veri inſurgentes contra dominium; decimo, diſſidium regnorum propriorum, & concordia extraneorum. Quæ omnia prudenter perpendenda ſunt, poſtquam jam inimici diſſidentes & circumnavigatio mundi facilem hunc conatum ſuſtentandi & augendi imperii tanti, reddiderunt.

CAPUT IX.

De Rege.

NOn poteſt mundum regere, qui imperium non poteſt; nec imperium

qui regnum, nec regnum qui provinciam, nec provinciam qui urbem, nec urbem, qui pagum, nec pagum, qui familiam, nec familiam, qui unicam domum, nec unicam domum, qui ſemetipſum regere nequit; nec ſemetipſum regere poteſt, qui affectiones ſuas in rationis gyrum agere nequit, quod & ipſum nemo facere poteſt, niſi ſe Dei voluntati ſubmittat: nam qui Deo qui eſt ſumma ſapientia rebellat huic ipſi etiam omnes res illi ſubordinatæ rebellabunt, jure & pœna talionis, quæ in omnibus dominiis & actionibus humanis juſtiſſima eſt. Ita perpenſis omnibus omnium humanorum principatuum ideis, dicimus, elaborandum eſſe Hiſpaniarum regi, ut ſit ſapientiſſimus; nam omnis virtus & paſſio animi certos quoſdam terminos habet, quos ultra citraque ſine vitij crimine cõſiſtere nequit: illorum verò terminus eſt ratio; ideóque dicendum, quod actiones ſolæ non efficiunt hominem virtute præditum, ſed requiritur etiam inclinatio naturalis, quæ à genitorum complexione, aëre itidem, & conſtellationibus derivatur. Cum igitur regnum Hiſpaniarum electitium non

ſit

fit, sed successivum, dico, ducendam in uxorem esse unicam mulierem (nam plures simul ducere ratio ipsa vetat) quæ corpore procero, facunda, & fœcunda sit, quæque tam animi quam corporis dotibus præcellat Nec multùm solicitum esse oportet de præstantia generis illius; Aliâs fieri potest ut aut sterilis sit, aut cæteroquin minus placens, obruarisque omnibus illis malis Venereis, quibus Henricus octavus, vel Dux Mantuæ fuit obrutus. Unde Franciscus de Tuscana laude dignus est, quod Blancam, id est, albam, solum ob defectum successorum duxerit. Item coëundum est Regi cum conjuge sua fausto sidere, & post digestionem factam, item postquam aliquandiu abstinuit à coitu, quò fœcundius semen efficiat, debetque tum cum rem cum uxore habet flagrare ejus amore: nam totius mundi interest, quale sit semen regis. Atque utinam omnes hoc idem observarent; sed ita jam comparatum est, ut homines magis laborent generosos equos habere, quam generosos liberos. Deinde regina prægnans moderatum aliquod exercitium corporis assumere debet, quò proles sua fiat robu-

 stior.

ſtior. Filio recens nato generoſa mulier admovenda eſt quæ mammas illi det, imò etiam ſapiens, & virago aliqua: nam mores unà cum nutricis lacte imbibuntur. Poſtea oblectet ſe filius contemplatione figurarum mathematicarum, item regnorum ſuorum delineatione: intueatur etiam equos & arma, non luſus puellares, ſicut filii Cyri, Cambyſis & Darii, quaſi ſibi ſolis & non populis ſuis nati eſſent, & propterea, ſicut Plato affirmat, peſſum ierunt. Habeat magiſtros pios, Epiſcopos, & Capitaneos rei militaris uſu inſignes, facundos itidem, qui illum in dicendi ſtudio exerceant, loquentes de legibus potius quam gerris Grammaticalibus. Atque poſtquam adolevit, exerceat corpus & ingenium ſimul: Nam robur & ſapientia virtutes ſunt regum propriæ. Et ſciendum eſt, quod rex qui corpus ſolum exercet ſine ingenio, proprio ſcilicet, & vaſallorum; mancipium fit illius qui exercet ingenium. Hinc rex Galliæ, & miniſtri regii, pedarii facti ſunt Calvini, & Germani Lutheri, qui oculos illorum ita faſcinarunt, ut pro pulchro haberent, quicquid hi illis præmonſtrarent. Sic & Tartari

poſt

post Orientem totum occupatum sacrificulis Mahumeti in ludibrium cesserunt. Quod si improbis ingeniis mancipio non sunt, sunt ad minimum probis & bonis. Unde Iudæi & Israëlitæ inertes & impii deditirii fuerunt Eliæ & Elisæi, qui illos imponebant & deponebant throno propter inscitiam religionis suę. Consules Romani sacerdotibus suis subjecti fuerunt. Vicissim, qui ingenium solum exercet, redigitur in potestatem illius, qui corpus & arma exercet. Vnde Papæ sæpe, Gothorum, & Longobardorum fuerunt ludibrium, & Theodoricus Platonicus, secundus rex Ravennatium, à Bellisario fuit subjugatus. At qui utrumque exercet, ille rex verè sapit; Vnde Romani, quemadmodum Sallustius inquit, nunquam ingenium sine corpore exercebant. Præterea etiam hoc addo, regem non uni soli scientiæ debere animum & tempus suum impendere; sicut rex Alphonsus qui summus astrologus evasit: nec non rex Atlas, qui à Perseo viro militari victus fuit, ut fabulæ docent, sed nec soli Theologiæ Rex vacet, sicut Henricus VIII. qui ingenium proprium obruit; sed magistrum peculiarem

in singulis scientiis habere debet; illique certo ac statuto tempore aures præbere. Verùm scientia Regi convenientissima est, scire distinctionem mundi, regnorum suorum, & varios nationum mores, religiones & sectas, item reges defunctos, qui vicerint, quique victi fuerint, quibusque de causis; atque ob hoc Historicorum optimos eligere debet, & scire leges nationum, quæque salutares, quæ non, causasque illarum; inprimis verò regni sui leges, & regum antecessorum suorum, quomodo vicerit aut perdiderit Carolus V. quomodo Maximilianus, item quot & qualibus cum gentibus, ac regnis, item quomodo hæc acquirantur: audiat etiam omnia consilia, sed eligat & pro suis promulgeat saniora: subditos suos nomine & operâ Officialium suorum pœnis afficiat, sed præmia iisdem propriis suis manibus distribuat: ornatus denique sit omnibus virtutibus, desideretque ut reges superstites imitentur ipsum, ipse verò reges sapientes demortuos. Affectus, quos coërcere omnibus viribus debet, sunt dolor, voluptas, amor, odium, spes, timor, ira denique, & misericordia. Quando rex

demonstrat:

demonstrat; se fractum casu aliquo, mollitiem prodit, suos enervat, & denique prorsus succumbit: id quod scitè Davidi à Ioabo monstratum est, cum ille nimium se affligeret morte Absalonis. Contra cum nimium gaudio exultat ob rem aliquam prosperam; servilem & animo abjectum se ostendit; inprimis cum scurris, epulis & delitiis supra modum delectatur, contemnitur, sicut Nero Comœdiis & citharę lusui unicè deditus, aut Vitellius, vel Sardanapalus qui mulieribus & epulis se totum mancipantes propterea contempti solioque depulsi, & trucidati fuerunt.

Quin & amor mulierum non rarò eum pessum dabit, nisi animum contra obfirmaverit, id quod sapientissimo Salomoni ipsi accidit; maximè verò tum, cum ejusmodi mulierem deamabit; quæ intimos illius amicos odit, credens potiores amoris partes sibi soli deberi; adeò, ut & sapientissimos & strenuissimos duces militares odio prosequatur, si senserit illos sibi in amore præferri: id quod Sophia uxor Iustiniani Imperatoris Narseti fecit, qui ob id accensus ira, Longobardos, non sine maximo Imperatoris, & Imperatricis

damno in Italiam evocavit. Et jam amor prædandi, reges pessundat; sicut Antiochum, qui deprædatus est templum Iovis Dodonei; & Caligulam qui suarum rerum profusissimus, alienis ardentissimè inhiavit, unde in odium populi incide-runt, pessimeque interierunt: talis etiam Midas qui optavit, ut quicquid tangeret fulvum verteretur in aurum, cum tamen aurum neque edere, neq; in auro somno indulgere potuerit, id est, nullum fructum inde perceperit, sed prædæ exposuerit illi qui sciebat uti ferro. Caligula unò anno abligurivit 17. myriadas coronatorum, quos Tiberius Imperator coacervaverat, unde ad inopiam redactus ad prædandum & omnis generis crudelitates se convertit. Salomon etiam fabricandis palatiis, & extruendis templis, item in pompas sumptuosissimas magnam partem de centum & viginti myriadibus à patre relictis erogavit: quamvis à nemine infestatus, tamen tributis exigendis tam effrænè subditos suos oneravit, ut intolerabilis factus majori parti populi sui, etiam regnum in filio suo Roboam amiserit. Licet quidem Regi esse honoris cupido, sed ita, ut scalâ

virtutis, ad illum gradiatur; nam alias, superbus habebitur, quod Alboinum & Attilam pervertit. Et est sanè honor testis virtutis; quare, si virtute fuerit præditus, verum honorem consequetur, absque adulatione, & multis regibus hujus mundi exitium inferet. Hinc etiam sequitur, principem cum uno aut duobus arctam amicitiam neutiquam contrahere debere; Alioquin enim illis fines justitiæ impunè transilire licebit: & primates abjecto obsequio illum pro homine vili & abjecto habebunt. Quid? quod etiam sæpe contra talem conjurant, & ille ipse qui illum ad hoc dignitatis evexit, in se derivare potest imperium; id quod videmus accidisse in Gyge & rege Lydiæ. Sic & Seianus Tiberio Cæsari quamvis versutissimo, multum nocuit, plus tamen Macrinus, qui illum è medio sustulit. Nec quicquam tam exitiosum est principi, quam amicitiam cum uno solo contrahere. An hodierno regi non plurimum obfuit Antonius Pe-rezius? Rex si quos odit, neutiquam id re-celet, nisi populus etiam ab iisdem ab-horreat, quales ferè sunt hæretici, infideles, usurarii & homicidæ publici; ob id

enim populo carior fiet. Sciat quoque accusationes inter subditos non tantum juvare regnum, quantum calumniæ nocent; ac proinde semper ad partem accusatam pronior sit :: & ut summum amoris gradum apud suos consequatur, constituat tribunal gratiæ supra omnia tribunalia; ut mortis damnatus habeat semper ad quē possit appellare. Crebroq; condonare debet Rex, si expedire videbitur, cum condemnati in Appellatione ad Proreges admissi non sunt, aut nihil contra statum & religionem deliquerunt: tum autē ad militiam pro patriâ, aut triremes ablegandi sunt, hocque multum proderit. Præsideat verò ille solus in eo tribunali cum uxore & liberis, atq; uno prælato. Reponat modestè, in DEO quidem multum, in propriis verò viribus parum, præsertim quando nulla singularis prudentia in illis moderandis elucet: & omnes actiones graves ad DEVM autorem referendæ sunt, quò venerabiliores fiant. Ne speret cum paucis vincere multos, nec sine disciplina aut cum immorigeris, neque in regione peregrina hostem inquilinum. De quibus aliâs. Semper procul à se repellat timiditatem,

ditatem, sed ostendat se timere ne quod gravius malum religioni aut populo accidat. Sit ergo in expeditionibus fortissimus simul & audacissimus, ita tamen ut ratio adsit, animumque suorum militum ubique accendat; nec tamen ostendat, virtutem alicujus sibi esse suspectam, nec vilipendatur. Vnde semper tutius est, populum ad arma concitare, quam armis abstrahere: sic enim in officio suo melius continebitur, & prudenter sub imperio habitus, armis in tuum emolumentum utetur; imprudenter verò & malè habitus erumpet, & arma in te convertet, sicut David contra Saul; quod pejus erit, quam virtus illius, quem suspectum habuisti. Debet etiam sub specie honoris præstantes viros ab una regione in aliam ablegare, sicut Ferdinandus rex Arragoniæ magnum ducem Neapolis, ubi ad summum dignitatis gradum ascendere potuisset, transtulit in Hispaniam, ubi non potuit. Neque tamen tales viri velipendendi sunt. Quippe princeps hoc modo in odium & inimicitiam populi incurreret, sed illuc, unde minus periculi, opera illorum transferenda est, sicut

Belisarius à Iustiniano ex Italia, ubi amatus erat ab omnibus, in Persiam remotus est. Ira regis, nec vehemens, nec præceps, qualis fuit Alexandri Magni in primates suos, esse debet: sic enim parvi æstimabitur, sicut ille, populique diffugient, ac ita status illius imminuetur, id quod accidit Theoderico primo regi Ravennatium, & Valentiniano etiam mortem attulit. Misericordia tempore pacis, erga illos qui corporis, aut ingenii vitio laborant exercenda est, idque favore multitudinis; minimè verò in bello, neque erga sceleratos, aut factionum antesignanos; præsertim si virtus illorum tanta non est ut dimissi usui tibi esse possint: Sicut Scanderbegus Mosi rebelli & primario suo duci ignovit, qui ei plurimum utilitatis deinde attulit: & David Ioabo. Sed tamen ista facilitas tum demum locum habet, cum delictum non concernit ipsam remp. sed privatos tantum; unde princeps justitiæ administrationem nunquam cuiquam denegare debet. Nam Philippus rex Macedoniæ hac ipsa de causa à Pausaniâ fuit interemptus. Ergo, ut diximus, circumspectissimus sit in frænandis affectibus pro-

iis, Attamen pietas & religio per se sola fficiens, est ad bene feliciterque regenim, quod testantur exempla Constanti-, Theodosii, & aliorum similium; hocq; imo perpendendum est, quod Populi iturâ sequuntur mores principum suom. Vnde Plato dicere solitus fuit; Emenitò rege totum regnum emendatur nul- alia lege accedente: atque idcirco illius rtus humanum sensum etiam superare bet. Quantũ ad militiam attinet, constat, iod reges bellicosi desides semper debelrunt, & quamvis sapientes regna sua mper tutati sint, non tamen semper progarunt, quin otiosi & ignavi semper rdiderunt. Quare dico, regem si bellisus perhiberi velit, ipsummet in belm proficisci debere, maximè quando victoria certus est. Sic Ioab Ammonirum urbem illam post aliquot dierum ppugnationem occupaturus, evocavit gem David, ut ipse præstò captæ urbis oriam reportaret. Sic enim rex à popus suis magis admirabitur: sed in evidenbus periculis, & prœliis rex procul ine facessat; ne lucerna Israel, ut Ioab Daidi dixit, extinguatur. Id quod vitio vertitur.

titur Alexandro Magno, quod solus & primus in urbem quandam hostilem de mœnibus se demiserit, multaque vulnera acceperit. Nam illo pacto sub sua persona monarchiam totam in periculum dedit. Veteranos propriis suis manibus muneretur, & castellis atque munimentis præficiat; novos verò tyrones per campos discurrere sinat.

Omnis rex sceptrum gerens, est, quemadmodum Homerus & ipsum quoque Evangelium sacrum dicit, aut lupus, aut mercenarius, aut denique pastor. Lupus est tyrannus, qui gregem suum proprii emolumenti causa custodit, semperque ditissimum, sapientissimum aut fortissimum quenque jugulat, ut seipsum efficiat, aut sine periculo dominetur & grassetur. Et si Hispania alterutrum horum duorum malorum esse voluerit, omnia amittet, sicut Dionysij illi Syracusani, Ezzelinus Patavinus, Caligula, Nero, Vitellius. Mercenarius est, qui quidem non trucidat, verùm omne utile, tributum, honorem, & servitutem suorum militum & vasallorum ad se trahit: haudquaquam illos à rapacibus lupis, falsis scili-

:t doctoribus, nec ab aggressoribus sæ-
s liberat. Veneti fuerunt mercenarij
ypti; quam contra Turcas non tuiti
nt; & Romani Saguntinorum à quo-
ni cervicibus Annibalem non depule-
nt; & Don Philippus Maria vicecomes
ercenarius fuit Genuensium reip. ex
ià commoda quidem percepit, verùm
ndem non rexit, quod de rege Hispa-
rum dici nequit, & isti mercenarij su-
o etiam sicut præcedentes illi per-
nt. Velut perdidit Rex Galliarum,
rmittens Calvinum in cathedram as-
ndere, & Elector Saxoniæ Luthe-
m; lupum illum: nam qui animos
ædatur, & dirimit corpora simul; &
fine etiam fortunas illorum quos
pensos tenet. Unde inscitia mera est in
incipibus permittere ut novæ religio-
s suas introducantur, quibus animi sub-
orum subiguntur. Hinc Saul sibi ipsi
inam præsagiebat, quamprimum vidit
avidi animos suorum addictos. Et mala
rmaniæ, Poloniæ, & Galliæ, postquam
itherus animos inhabitantium ibi præ-
tus est, infinita sunt. Pastor est rex ille,
i se honoribus populi, populum ve-
rò

rò exemplo suo, doctrina, & rerum omnium abundantia pascit, atque armis & salutaribus legibus tuetur; propterea bonus rex tanto doctior esse debet populo, qui infinitis modis brutis præstat, quanto pastor doctior est grege suo muto. Unde princeps, quemadmodum Plato dixit supra humanæ conditionis sortem, & Deus quidam esse debet, aut Christus quidam; aut certè divinus arte quadam divinitùs illi tributa, quales sunt Papa, Episcopi; & divinus ille legislator Moises: aut si hoc ipsi denegatum est, virtute humana ad minimum, obediat divino legislatori, sicut Carolus Magnus. Hoc quidam perspicientes, finxerunt se divinos esse, sicut Mahomet & Minos, quorum leges populi reveriti sunt. Et certè, ubi rex ipse talem se præbuerit, universus populus bonus evadet, contra verò malus, si rex ipse fuerit malus. Quare rex secutus exemplum Papæ & Episcoporum suorum, similem se exhibere debet, nihil absque illis faciens, sed regnum suum cum illorum Ecclesiâ conjungens unum corpus reip. efficiat, quemadmodum jam dixi; & ordinem Ecclesiasti-

n, legesque probè constituens venera-
em se efficiat, rarò in publicum nec si-
veneratione prodiens, actiones quib.
nana natura abstinere non potest, ut
um capere, & similes secretus pera-
, aut si interdum palàm fecerit, curet
iper ad exemplum Philippomenis A-
eorum ducis de pace & bello se præ-
te sermones haberi. Regi non tam
tendum est, ut videatur esse, virtute
editus, quam ut reverâ sit, nam ubi
ulatio semel tantum detecta fuerit,
la illi amplius fides habebitur. Et quia
la prole superstite regnum quoque
im facile concidere potest; det ope-
quamprimum ut liberos suscipiat;
ubi filius adoleverit; & ipse rex etiam-
n juvenis erit, Romam illum mittat,
n mundanis & religionis negotiis pa-
r erudiatur, & quo penitius domi-
m Hispanicum ecclesiæ incorpore-
, habens Cardinales & Papas ipsos à
partibus, & ipse securus reddatur, fili-
cum baronibus contra patrem su-
insurrecturum non esse, quod Phi-
us noster de suo Carolo suspicatus
Rex semper aliquos è domo Au-
striaca

ſtriaca deſtinatos habeat, qui ipſi poſſint ſuccedere ſi ſine ſucceſſore decedat. Loquatur ſemper vernaculâ linguâ, illaque loquentibus aures præbeat. In Hiſpania capite imperii perpetuò habitet, neque inde excedat niſi belli causâ, & filio domi relicto, vel ad ſupprimendam aliquam provinciam, aut baronem ſibi ſuſpectum, ad illos diverti debet, ut illi ad inopiam redacti regi ſuo miniſterium militum præbere cogantur, & ipſe rex ſuſpicionis metu liberetur. Cæteros liberos maſculos, qui in ſpem imperii non educantur, Cardinales faciat, neque imperii habenas illis committat, ne deſiderium imperandi illos capiat. Vnde apud Turcas uſus invaluit interimere illos & rex Chinæ conſanguineos ſuos in locos amplos & ſpatioſos, omnique rerum abundantia & ludicris repletos concludit: rex Æthiopiæ conſanguineos ſuos in altiſſimum & amœniſſimum montem Amara nomine ablegat, ubi morantur tam diu donec ad ſucceſſionem regni vocentur. Verum neque rex Chinæ aut Æthiopiæ relegando, neque Turca interficiendo neque Mauri excœcando illos ſta-
tum

a suum confirmant, & à seditionibus
avidum reddunt. Nam, ut maximè
parentes illorum id æquo & bene
mposito animo ferant; fieri tamen po-
, ut populus aut proceres regni moti
gnatione, furore, aut pœnæ metu aut
derio vindictæ, relegatos illos cor-
ipant & instigent, aut custodiâ illorum
ressâ, vi rapiant ex carcere atque so-
dmoveant; sicut communes Hispa-
rebelles Ducem Calabriæ tum tem-
is in turre Sciattiva captum rapere co-
sunt; & in China multi reges crude-
mi tyranni & fœminæ quoque inte-
tæ sunt. Et in Æthiopia non ita du-
ad imperium vocatus est Abdimalo,
de monte illo Amara, sed ex Arabia,
confugerat. Nulla etiam regio est, in
plura bella intestina atque rebellio-
factæ sint quam in Mauritaniâ. Re-
Ormi, antequam illa regio in Lusita-
um potestatem pervenit, parentes su-
rucidarunt, quem morem & quidã re-
Constantinopolis secuti sunt, Tunisi
cet, Marocci, Fessæ, & inter Turcas,
uod testantur bella Bajazeti cum Ze-
o, Selini cum Bajazeto secundo, suo
Patre,

Patre. Igitur crudelitas Turcarum minus ſecuro loco eſt. Nam in cæteris regnis animus honoris & imperii cupidus non aliunde exſtimulatur ad ſeditiones & ad arma corripienda, quam ambitione, quæ variè illos aut aliò vertere, aut etiam deterrere poteſt. Sed Ottomannos & Mauros præter ambitionem etiam neceſſitas vitæ ſuæ conſervandæ inſtigat; nam quia ſciunt, imminere ſibi mortem à futuris Imperatoribus, proſpiciunt ſibi omnes, armaque rapientes ſubditorum aut etiam exterorum auxilium implorant. Vnde Selim ſolitus fuit dicere, quod eſſet excuſatione dignus, ſi tot ſuos filios, conſanguineos & nepotes interemiſſet; nam minimus ex proſapiâ Ottomannorum, ad dignitatem aliquam evectus ipſi par pari referret. Impium eſt, parumque utile filias familiæ participes facere cum regibus Poloniæ & Galliæ, atque deſpondere illas regi Daniæ, Moſcoviæ, Angliæ & ſimilibus; niſi promiſerint ſe Catholicam religionem amplexuros. Quod ſi fiat, duplex eſt bonum. Societatem ineat cum ſapientibus in omni genere ſcientiarum, præſtetque ſe admirabilem in omnibus, tam ſe-

um quam suos, ut oculi omnium in il-
convertantur, seque cum iis conjun-
t, ideo quod felices & securos illos
ent. Sicut omnes populi usque ad Mac-
bæos, qui Deum rectorem habuerunt,
nirati sunt Romanos, fœdera cum illis
cientes, subque tutelam illorum con-
ientes. Qui autem protegit aut adju-
, naturâ dominus fit illius quem pro-
it aut adjutat; sicut homo factus est
ninus equi, dum illum contra cervum
uvit.

CAPUT X.

scientiis quibus Monarcha admirabilis efficitur.

)Mnes magnates Monarchiam no-
vam instituturi mutarunt scientias, &
è etiam religionem, ut admirabiles
s redderentur; unde etiam concursus
pulorum ad illos facti sunt. Atque ob
ac causam Assyrii sub Nino mutarunt
religionem

religionem Noë, & instituerunt illam Iovis Beli, vacaruntque astrologiæ, tantæq; famæ admiratione se illustrarunt, ut totum Orientem sibi subjecerint. Idem fecerunt Persæ sub Cyro, qui se Commissarium DEI professus fuit; & naturalem magiam usq; ad id temporis incognitam cum novis & variis mirabilibus ritibus introduxerunt. Macedones suum Alexandrum Magnum fecerunt filium Iovis Ammonis, abolentesque veteres disciplinas, Aristotelicam, quæ anteriores omnes refutabat, in Scenam produxerunt, adeò ut Philippus pater illius gaudio exultans relicto Iove, Mercurio, Osiri & aliis antiquissimis terrarum dominis, novitatem doctrinæ fundamento futuram filio suo amplexatus sit. Sed Mahumet ad Monarchiam aspirans novam religionis doctrinam secundum palatum & plausum populi introduxit. Cæsar pontificatu suo & Astrologiâ Romanis parum cognitâ, & mutatione stili, principium monarchiæ suæ dedit. Idem ergò faciendum quoque est regi Hispaniæ, maximè cum summam occasionem habeat idem faciendi. Novam autem cum non sem-

per

per liceat religionem instituere; veterem tanta magis illustrare ac ritibus augere debet, item novas scientias dignitati suæ convenientes in medium producere. Et ante omnia legem sanciat inter Christianos, Primò ut, si quando populus aliquis religionem Romanam mutet, omnes principes sub pœna amittendi status sui obligati sint illum extirpare, sicut DEUS præcepit Moisi. Secundò, ut Ecclesiastici & in rebus religionis experti, intenti sint ad ordinandos menses ac dies, attribuentes singulis mensibus singula nomina Apostolorum, & septem hebdomadis diebus septem sacramentorum nomina. Nam revera incolæ novi mundi, quando vident in conversationibus Christianis menses & dies Gentilium in usu esse, in admirationem rapiuntur: atque sic faciendum in rebus cæteris. Tertiò, cum novæ scientiæ novum imperium admirabilius reddant; scholæ Platonicorum & Stoicorum aperiendæ sunt, quæ propius ad Christianismum accedunt quam Aristotelicæ; & ut singulatim de rebus loquamur, Philosophia Telesiana est præstantissima, cum proximè

mè ad sanctos patres accedat, & mundo manifestũ faciat, Philosophos nihil scisse, & quod Aristoteles qui animum mortalem, & mundum immortalem esse contendit, & providentiam negat, supra quam Christianismus fundatus est, absurdus sit cum rationibus suis quantumcunque speciosis; quandoquidem aliis fortioribus è naturâ similiter depromptis refellantur. Quartò, ut ingenia literatorum quæstionibus scholasticis occupet, ne dum, tractando naturales scientias, ambitionem suam acuunt, ad majora aspirent. Quintò, ut quæstiones Theologicas è scholis Transalpinis eliminet, quia omnes illorum Theologi hæretici evadunt, quoniam in constitutionibus Papæ non persistunt, sed contentiones movent; ideo in quæstionibus scientiæ naturalis solùm exercẽdi sunt. Sextò, reddat se admirabilem, sicut fecit Iustinianus leges Romanas in certum corpus redigendo, & Carolus Magnus aperiendo Scholam Aristotelicam, quæ sola tũ fuit inter Christianos; aliæ enim jam dudum à Barbaris conculcatæ jacebant. verum de hoc alibi scripsi. Septimò Scholas linguæ Græcæ, & Hebraicæ
 claudat,

claudat, quia hæ imperio exitium tulerunt, atque hæreſes hodie potiſſimum illis nituntur, contra verò introducat Arabicam, qua Mahumetani convincantur, & Tranſalpini in coarguendis Turcis, non verò Catholicis occupati fiant. Octavò, inſtituat pariter ſcientias mathematicas; quia novi mundi intereſt hoc fieri, itemque noſtri, quia ſic populus à nobis infeſtandis depellitur, & ad id quod regi utile eſt inſtigatur. Poſthæc eruditos coſmographos ſibi quærat, alatque qui mundum novum deſcribant, quandoquidem Ptolomæo de his terris parum conſtitit; emendetque errores antiquorũ, & librum ſub titulo regis Hiſpaniarum divulget, in quo commendet Chriſtophorum Columbum, Magelanum, Americum Veſputium, Ferdinandum Corteſium, Bizarrum, cum aliis ſtrenuis ſuis ducibus, quò cæteris animum addat idem conandi poſteroſque illorum baroniis ornet. In mundum novum doctos aſtrologos amandet, inprimis Tranſalpinos, quò illos ab hęreſibus & ſordibus ſuis abſtrahat, evocetq; ingenia pręſtantiſſima è Germania mittatque in mundum novum, ut ibi ſtellas novas orbis

antarctici usque ad Tropicum capricorni deliniant, sacramque crucem in polo depingant, & in puncto effigies Caroli V. & aliorum Austriacæ domus procerum sistat, ad exemplum Græcorum & Ægyptiorum, qui principum & heroum suorum imagines eò collocarunt; nam sic pariter Astrologia cum memoria cæli discitur: & si illustres viri cum veneratione sublimantur, & tales astrologi lautis beneficiis honorantur, id non parvo augmento est regno: nam universus mundus ad talem principem vertetur cum desiderio illi serviendi. Sciendum etiam est, novitate doctrinæ summum regimen multũ promoveri, si modo religioni non adversetur sicut illa Lutheri; sed si cum illa congruit, sicut doctrina Thelesii, & qualem ego ex Sanctorum Patrum lectione hausi; aut quando ad minimum illi non contradicit, sed etiam amplificat, eamque admirationi hominum exponit, populosque exercet ac retinet, ne in eo quod ad detrimentum regni tendit, occupentur. Aristoteles, quamvis in dogmatibus impius, Alexandro nihil nocuit, ergo multo minus nocere potest talis doctrina, de qua loqui-
mur.

mur. Insuper curet & Rex historias universales, & annales conscribi, quales sunt libri regum Hebræorum, qui exhibeant à principio Romæ usque in hodiernum diem omnem Monarchiæ illius progressum, & quo tempore Christiana fides illi inserta sit, faciantque notum omnibus, reges pios quotquot fuerunt omnes magni æstimatos & felices fuisse, impios verò & sceleratos infelices. Item breviter describi curet omnes omniũ principatuum leges suo ordine, nec nõ religiones & mores illorum, utaturq; bonis, malas rejiciat, sedulo tamen cavens, ne leges promulgeat, quas natura illius loci non admittat.

CAPUT XI.

De legibus bonis & malis.

REx Hispaniarum ob causas tam Theologicas quam Politicas nullas novas leges condere potest. nam lex Christiana, unà cum armis & prudentia Romana cui ille successit, ipsi congruit. Igitur cavendum illi est, ne multas numero pragmaticas sanctiones faciat, & leges linguâ Hispanicâ, quantum fieri potest scriptæ sint: nam egregium hoc esset, si

mundus totus linguâ & legibus Hiſpanicis uteretur. Verùm quoniam imperium ejus ſub imperio & religione Romanâ initium cepit, Latina lingua illud non dedecet. Leges ita comparatæ ſint, ut populus eas ſervet cum amore potius quam timore, videns ſcilicet, illas ſibi utiles eſſe. Nam cum leges ſoli Regi aut paucis tantum utiles ſunt, populus illas odit, atque inde prævaricatio fit, oriunturque confiſcationes bonorum, aut mulctæ & pœnæ, atque exilia. Vnde mox novæ leges ob transgreſſores priorum, novæque iterum ob harum transgreſſores erunt condendæ, & ſic numerus legum quidem augetur, obedientia verò minuitur, & ſubditi odio in Principem inſurgunt, aut è regno migrant, maximo ſane Principis damno: quia ſic numerus militum & ſumma cenſuum decreſcit. Igitur omnis tyrannus, qui leges condit ſibi ſoli utiles, ſtolidus eſt; nam ſic ſeipſum conſumit: contra rex ſapiens dum videtur ſibi nocere prodeſt, ipſaque re experimur, principes populares extolli magis quam illos qui paucos aulicos in amicitiam ſuam admittunt, ſicut Auguſtus & Tiberius. Deinde lex conſuetudini

ſuetudini conformis ſit neceſſe eſt; nam populi Septentrionales amant leges humanas, & volunt verecundia potius coërceri quam vi. Propter hanc causam Belgium ducem Albanum peſſundedit. Meridionales, ſicut Vandali, ſtrictum jus amant. Itali, item Luſitani & Cantabri mediocritatem expetunt. In mundo novo conſiderandum regi eſt, ſub quo climate populus ſitus ſit: nam qui ſub æquinoctiali, moderatâ, qui vero ſub tropicis, ſeverâ & durâ lege opus habent, ſicut etiam illi qui polum verticalem habent; ſed illi magis ad zonam frigidam accedunt laxiores deſiderant leges; remotiores verò & tropicis viciniores, velut incolæ regni Siam, leges amant auſteras & cum religione reverendas; at qui in medio ſiti ſunt, velut Itali naturam ſub æquinoctiali degentibus ſimilem habent. Quando regio aliqua per diverſitatem religionis partem incolarum amittit, confeſtim novæ leges per Epiſcopum aliquem aut inſignem Capitaneum promulgari debent, & colonia illuc mittenda eſt hominum idoneorum, ſcilicet Belgæ in Africam, Itali in Belgium: Hiſpani in mun-

dum novum, & hoc tum demum obtinet, cum armis res agitur: sed cum ipsi cedũt, paulatim leges mutandæ sunt, sicut fieri par est in Belgio, cum populi Hispanis se dedunt, sed tum linguâ magis quã gladio in regendis illis uti debent, & inquisitio ibi sub alio nomine atque prætextu exercenda, pauloque laxius. Verum si civitas aut regio Catholicæ religioni addicta occupatur, sufficit eò ablegare Hispanos in munimenta, & viros sapientes, qui leges pedetentim mutẽt: supremis ac præcipuis muniis præficiat regni sui cives ac subditos: inferioribus loci cujusque inquilinos; id quod Dux Franciscus Sienæ, & Veneti Patavii fecerunt: ubi verò nomen Hispani odiosum est, eò mittat ministros Italos perspectæ fidei. Quid verò in singulis Hispaniæ regnis faciendum sit, postea dicam. Primus legum custos esto honor; secũdus, amor; tertius timor: ubi hæc præpostere fiunt, res malè cedunt.

CAPUT. XII.

De Consilio.

SVpremum Consilium regis paucorum sapientum sit, adjunctis quibusdam è

clero.

clero. Consilium Gratiæ de quo supra, Consilio Iustitiæ sublimius reddat. Decreta quæ ibi fiunt bene se habent, sed majori religione observabuntur, ob rationes antea adductas, si Ecclesiasticos sibi adjunxerint. Sciendum est, non quasvis nationes ad bene consulendum idoneas esse, sed illas tantum qui norunt consuetudinem regionis, & scientiâ imbuti sunt, ut Plato: vel naturæ dexteritate pollent, ut Cincinnatus. Et cum Hispani subtiles sint in rebus minutis, quæque verbis opus habent, Germani autem in rebus quæ manu geruntur, laboremque requirunt, Itali in rebus ad gubernandum spectantibus, enitendum est Regi, ut pro hac diversitate Consilium quoque ordinet. Dico igitur, Consilium rem nauticam & maritimam spectans, Lusitanis & Genuensibus potissimum deferendum: illud verò quod ad artes mechanicas, ignes artificiales, & machinas spectat, Transalpinis demandetur, ast quod rerum gubernacula concernit, Italis: quod vero munimentorum, militarium custodiarũ, explorationum itidẽ atque legationũ, aut etiã religionis propriũ est, ad Hispanos defe-

ratur. Et, cum Rex Hiſpaniarum univerſi orbis dominus fieri debeat, omnes gentes ad mores Hiſpanorum induendos pelliceat, id eſt, faciat omnes Hiſpanas; & quantum ad regimen, faciat illas militiæ quoque participes, ſicut Romani ſoliti fuerunt facere, & Turca etiamnum: nam abſque hoc Hiſpani minus feroces erunt in armis, non habentes æmulos honoris, neque conſiliarii contendent alius alium acumine & perſpicacitate ingenii ſuperare, ubi viderint exteris nationibus ad Conſilium aſpirare non licere. Igitur dico, quod plerunque, ſed non ſemper, ſoli Hiſpani ad conſilia in Hiſpania admittendi ſint, & maximè religioſi, quorum minus intereſt. In conſilium Italiæ, Hiſpani, qui in Italia aliquandiu vixerunt, cooptandi ſunt, cum Italis, & duobus Belgis. Nam ſic omnes nationes acquieſcent, & conſilia temperabuntur, quia Hiſpani ſemper adverſus Italos concludent, cenſentes, ſibi ſummam dignitatem deberi, cum caput imperii poſſideant: Itali pro Romana libertate bona conſilia ſubminiſtrabunt, diſrumpentes ſævitiam Hiſpanicam, & Belgæ illos mutuo conciliabunt.

Conſilium

Consilium Belgii, quandoquidem jam certum est, omnium nationum consilia in Hispania habenda esse, sit temperatum, Hispanis, Italis & Belgis ob duas causas modo adductas. Consilium utriusque Indiæ constet ex Hispanis, & gentibus qui in illis aliquandiu versati sunt, sive sint Angli, sive Genuenses, vel alii, modo religiosi in Consilium statum concernens semper admittantur, item barones sapientissimi, aliique qui nationum consuetudines, religionem, ritus, situm itidem &politiam domesticam ac militarem callent, cujuscunque etiam sint nationis. Addo huc rem admirabilem & utilissimam, quod septimo quoque anno, & nono, qui fatales sunt numeri, Rex congregari jubeat omnes regnorum suorum barones, quorum quisque tres ad summum servos secum in aulam Regis adducat, & sapientissimum quemq; in rebus & secretis Imperii, & ibi jubeat singulos, qui possunt, proponere quæ fastigium regni concernunt, aut suam cujusque provinciam, simulque declarare, quales errores usque ad id temporis ibi sint commissi, quos è medio tolli publicè intersit. Et omnes

omnium Consiliorum consiliarii ibi præsto sunt, ut quilibet discat quæ ad mundum universum spectant, & perspiciat, ubi deliquerit illo septennio, laudemque aut reprehensionem reportet. Nam si hoc fiat, consiliarii cavebunt, ne quid indignum aut inutile consulant, sapientiores & circumspectiores facti; ipseque rex penitius semper introspiciet nova secreta status sui, & inde majorem se magis magisque efficiet: barones verò illo septennii spatio cogitabunt, quo pacto status regis sui magis elevari possit, nec in ignorantia priori persistent, & ipsi cum reliquis literatis ambitionis suæ virus non gladio sed lingua exspuent. Quisque verò modum reip. suæ verbis exprimere nequit, cum nullus philosophus sit, qui illam suopte ingenio depingere aut constituere possit. Unde hæreseos & tumultus semina sparguntur, sed hoc modo cum remunerationem à rege speret, satius illi videbitur audiri ipsum, aut id perscribere, atq; ita cogitationes suas usque ad illud tempus recondet. Sic etiam rex de obedientia suorum principum securior reddetur, & uniuscujusque benè aut malè merita cogno-

ſcet, neq; ab aulicis aut adulatoribus ſuis decipietur, rationeſque expoſcet à miniſtris ſuis, qui ſuam provinciam male adminiſtrarunt, emendabitq; ſimul provincias, aliaq; multa bona quæ ipſe recenſere non poſſum conſequetur, reddetque Conſilium ſuum prudentis magiſq; ſecurum. At barones mundi novi, ſi ipſi comparere non poſſint, mittant alios in ſuum locum. Hoc clerici divinâ quadam ſapientiâ edocti in generalibus ſuis Capitulis conſueverunt facere: at Monarchiarum ne ulla quidem, exceptis Venetis, quorum legati peregrè domum reverſi res regionis illius in ſenatu referunt. Et quamvis hic de conſiliis & regnis particularibus Hiſpaniæ ſermo fuit; non ideo tamen ſuperſedendum eſt, de generalibus quoq; conſiliis verba facere: *Quod plura in ſumma auſpiciis & conſiliis, quam telis & manibus geruntur.* Sed quia diſſertatio hęc nimis, præter inſtitutum, prolixa foret, pauca tantum proferemus. Conſilia nimis ſubtilia & arguta magni æſtimanda non ſunt, quia raro exitum ſortiuntur; ſiquidem quanto major illorum ſubtilitas eſt, tantò exactiorem etiam executionem poſcunt,

quod summæ est difficultatis. Unde Veneti quamvis minus ingeniosi quam Genuenses, plerumque tamen in suis deliberationibus feliciores sunt; sicut olim Lacædemonii fortunatiores etiam hac in parte fuerunt Atheniensibus. Non magno in pretio habenda sunt pomposa & magnifica, multo minus vasta & immensa consilia, qualia ordinariè fuerunt Maximiliani Imperatoris, & Leonis X. Papæ, quibus exequendis sumtus nec vita, nec vires sufficiebant, qui sane conatus statui & reip. perniciosi sunt. Consilia audacia itidem sunt periculosa, quæ sæpè desperatio & miseria sequitur. Restat igitur, ut consilia multum facilitatis & securitatis habeant, sintque benè fundata & matura, rebusque fortuitis, quantum fieri potest, non subjecta. Consilia lenta magnos Principes decent; nam horum est magis solicitos esse de conservandis, quam propagandis imperii limitibus; prompta & expedita magis sint illa, quæ potius ad acquisitionem & incrementum, quam ad conservationem spectant: de quo argumento latius alibi scripsi.

CAPUT

CAPUT XIII.

De justitia ejusque contrario.

SI rex justus fuerit, omnes ministri ejus similiter justi erunt, & si summi injusti erunt, infimi quoque erunt injusti: sed nihil tam nocet regi quam virtutis præmium pro favore populi distribuere. Quare ubi officia ex favore amicorum dantur, ibi res malè cedunt, tantoque pejus, quod hodie officia minora à primariis ministris vendi videmus; nam illi furantur quod sibi suisque satis sit, & in terris exiguis jus commune non observatur, siquidem hi, dum simulant se jurisdictionem regis propagare, in odium illum adducunt, miserosque subditos deglubunt. Quocirca unusquisque paret se ad rationem administrationis suæ reddendam populo, qui decimo quoque anno regem certiorem faciet, ubi sibi satisfactum sit, ubi non: caveat sibi itidem a falsis testimoniis, quibus totus mundus scatet; curetque ne procuratores fisci verbis, non dicam verberibus, testes adstringant: Sed

præstaret, pœnam talionis proponi accusatori non probanti, quia plus hodie calumniarum est quam accusationum, & Doctor qui talem subornat, aut accepto pretio leges pervertit, in perpetuum ab officio removeatur. Danda etiam Regi est opera, ut judices semper secundum leges pronuntient, & non prout ratio status aut boni regiminis, ut loquuntur, postulat: & tum Rex aut Vicerex vel alius minister regius rigorem juris benignè restringat, (exceptâ causâ læsæ majestatis regiæ immediatè) quò benevolentiam populi magis sibi conciliet: eradicandusq; est mos ille perversus judicum, qui tamen in animis superiorum altius insedit, qui quamvis innocentem in re parvi momenti, quæ tamen diu sub judice fuit, condemnant, tantum ut, quemadmodum ipsi dicunt, causa prægnans subesse videatur; nam culpa adeò non exaggeranda, ut potius infringenda sit; illisq; magis danda est opera ut justi sunt quam ut videantur, cum detrimento populi & ipsius regis: nam hic culpâ illorum injustorum judicum DEO hominibusque infensorum amore populi privatur, quod rerum suarum primum

est,

eſt, & viri boni amiſsâ famâ deſiderant mutare ſtatum ſuum in meliorem, ſicut vulgò uſu venire ſolet. Nuſquam pernicioſius & occultius peccatur, quam à parvis miniſtris in hac re peccari ſolet: quinetiam, quo majori in exſtimatione à principibus ſuis habeantur, delicta exaggerare ſolent. Hac igitur in re Commiſſarii decernendi ſunt omni tempore, & quidem ſumptu ipſorum miniſtrorum, qui quotannnis certum pretium in arcam communem deponere debent, quæ futuris Commiſſariis detur, ut illorum libri rationum, tempore adminiſtrationis aut poſtea cum res poſtulabit, inſpiciantur. Propter iſtiuſmodi miniſtellos ſæpè integræ provinciæ à Romano imperio deſciverunt: maximè quando ambitione turgidi convincuntur nimium ad fiſcum aut dignitatem cum re familiari augendam propenſi eſſe. Quam ob cauſam Parthi Craſſo aurum liquefactum in os infuderunt; quod ipſum cuidam etiam Hiſpano in novo mundo contigit. Et profectò avaritia & cupiditas auri in propatulo habita, cauſa fuit, quod minus proſperè res in novo mundo in quam tam miraculosè

intrarunt,

intrarunt, cesserint, quod reliqui populi perspiciẽtes caverunt sibi ab Hispanis, quorum imperium prius non detrectaverant. Idem modus procedendi usurpatus in Belgio rebus illius perniciem attulit. Causæ criminales tempore pacis protrahantur; (Nulla enim unquam de morte hominis cunctatio longa est) minimè vero tẽpore belli: Civiles verò sine tergiversatione ac cunctatione dijudicentur & componantur.

CAPUT XIV.

De baronibus ac nobilibus imperii Hispanici.

REx Hispaniarum, ne tam vastum regnum dilabatur, opus habet hominibus in literarum & armorum studio excellentibus, quos postea baronatibus remuneretur, qui postmodum quasi participes regni, summa opera annitantur; ut illud sub auspiciis Regis sui tutentur: quæ baroniæ ubi ad homines indignos devolutæ sunt, illos multò pejores efficiunt: devolvuntur autem ad homines indignos, si scurris aut fiscalibus ministris, qui novos modos grassandi excogitarunt, dantur: vel.

vel etiam cum virum ſapientem quidem & fortem in illis inveſtit, quibus poſtea homines nauci ſuccedunt, ut luxurioſi aut ſuperbi, qui parum ſoliciti ſunt de avita virtute, fruuntur bonis à majoribus ſuis ſibi relictis, avitam nobilitatem jactantes, non ſuam propriam. Hinc fieri ſolet, ut rex viris virtute præditis deſtituatur, dum inutiles augentur. Turca, ut huic poſteriori malo obviam iret, remotis omnibus qui alienæ nobilitati incumbunt, illos ſolum qui ingenita virtute excellebant fovit, nec permittit ut filius in ſtatum aut bona patris hæreditario jure ſuccedat, ſed ut ſibi ſoli illa accepta ferat, dum virtutem colit; quod ſi minus facit, ſervit regi in arte quadam ignobili, aut militiâ abjecta. Priori quivis Rex Hiſpaniarum mederi poteſt, ſi ad illos ſolos qui demeruerunt deferat. Sed ſecundum remedium apud Chriſtianos in uſu non eſt. Remedium illud Turcæ eo ſpectat, ne baroniæ creſcant in uno, qui prima occaſione data ab illo deſciſcat; ſicut faciunt primores Iaponenſium qui potentiâ aucti ſe regi ſuo in urbe Meaco oppoſuerunt. Quod & barones Galli fecerunt, impedientes per id propriam ſuam monar-

monarchiam; & Scanderbegus Turcæ; itemque principes Tarentini & Salernitani, cùm aliis pluribus hoc idem sæpe ausi sunt facere: regibus Andegavensibus & Arragonensibus Neapolitani. Mala, quibus barones populum & per consequens regem suum afficiunt, hæc sunt; quod Neapolim & in aulam regis veniunt, ibique consumendo & dilapidando pecunias suas se ostentant, & regis amicos demerentur, postque inopes domum redeunt, & furantur ubicunque possunt, ut damnum illud resarciant, postea redeunt in aulam, idem perpetuo agentes: & videmus terras illorum magis desertas, quam regias in Italia, vitio scilicet ipsorũ baronum. Tum si populus aut pestilenti lue, aut à Turcis infestatur, petunt à rege tributa fiscalia in aliquod tempus, quæ ipsi nomine regis magis severè exigunt: id quod princeps Roccellensis post prælium cum Turca initum ausus fuit facere. Denique sub specie Cameræ, ut vocant, id est, quod non tenentur militis hospitio excipere ultra myriada coronatorum à subditis suis extorquent; habentque mille alios modos deglubendi miseros subditos,
ne

ne ipsis quicquam ad luxum desit, aut largitionem. Et licet Hispani credant, talem prodigalitatem regi prodesse, & statum illius securum reddere, quod tales luxui indulgentes non colligant thesauros, qui sint instrumenta rebellionis, reverâ tamen multum nocet: nam populos, unde divitiæ ad regem redeunt, ad incitas redigunt. Cui malo, ut medeatur, expedit constitutionem facere, ne baroni plus 30000. reditus annui sit, & quod superest illis, non ad alium successorem quam fiscum in posterum redeat: loquor de baroniis quas dono daturus est. Quantum ad præteritas, expedit, ut inter barones competentiæ firmæ sint, quibus unus alium quasi per contentionem deprimat: item, ut, septennio effluxo, congregationem, de qua superius dixi, instituat: tum, ut baronibus jus incarcerandi auferat: item, ut tot milites & equos regi quolibet triennio ordines alant, quot millia coronatorum annua quisque habet: item, dividat titulos, & titulatos multos creet; nam paucitas dignitatem illorum non augebit; faciat quoque ut dominia ac prædia nobilia regni Neapolitani, Mediolani, Hispaniæ item

item & Flandriæ ab exteris emantur, id est, à Genuensibus, Florentinis, Gallis etiam & Venetis, quo fiat ut barones indigenæ humilientur, peregrini verò magnos annuos reditus regi de dominatione patriâ pendeant. Vnde ausim asserere, regem magis Genuæ quam Mediolani dominari; quia Genuæ nulla res absque illius voluntate determinari aut fieri potest, metuentibus semper Genuensibus, ne dominatus quos in ditione regis Hispaniæ habent perdant: sic neque rex solicitus erit de illis alendis sicut de Mediolanensibus; siquidem illi domi quidem suæ alentur, sed Regi tamen Hispaniæ servient, in cujus regno negotiantur. Hoc pacto Florentini semper servierunt regi Galliarum, in cujus regno mercaturam exercent. Verumenimvero cavendum est, ne loca munita unquam baronibus concedantur. Curandum præterea, ut omnes illorum filii magistros Hispanos habeant, qui hispanizare illos doceant in habitu, moribus, & modis Hispanicis. Item postquam potentes evaserunt, humiliet illos prætextu honoris ablegando illos ad officium quoddam à dominatu suo longè
distitum,

dissitum, in quo plus consumant de suo quam lucrentur: quin & cum forte rex Hispaniæ evagatur, divertat apud illos, ut sub titulo honoris magnas expensas facere cogantur. Lubens itidem populo de illis conquerenti aures præbeat, nec unquam nobilitas plus valeat in conspectu regis quam virtus; quę regulà cęteras omnes antecedat. Cæterum in omnibus civitatibus metropolitanis regnorum suorum, videlicet Olysippone, Toleti, Antuerpiæ, tam in hoc, quam in altero hemisphærio, Rex sub specie honoris quinque, octo, aut decem stationes aut sedes baronum curet erigi, quales sunt Neapoli, ut cum de rebus suis disponunt, quilibet ad sedem sibi assignatam digrediatur: Sic enim divisi nunquam aliquid in præjudicium regis per mutuam ambitionem decernere poterunt; & ubi tres forte leges contra regem, semper octo pro rege statuentur. Ita rex securius regnabit. Eodem modo ipsi populi in diversas stationes poterunt disponi: hicq; modus honoratior & securior est, quam si per inimicitias dirimantur, id quod scriptores quidam voluerunt, dicentes: Divide & impera. Semper

præstantes diligat, & ad honores evehat. Sed & in quolibet loco ubi senatū Consilii habet, ei communis utrinque securitatis gratiâ religiosum aliquem è regno suo adjungat. Debentque qui in tali dignitate constituti sunt, sub juramento, vel alio religiosæ alicujus fraternitatis modo coronæ Hispaniæ esse obstricti, ut temporibus turbidis ac periculosis, non tantum aurum argentumque suum Regi ad custodiendum tradant in manus, sed ipsi etiam pro fortuna ac salute regni abeant militatum. Quo ipso Rex, ne forte rebellent præcavebit: & in tali casu quasi pignoris loco in manu sua habebit usque adeo omnes illorum thesauros, ut ne matronæ quidem; quos possident annulos, monilia torquesque aureos & alias res pretiosas (perinde ut apud Romanos, cum ab Hannibale aliisque hostibus urgerentur, factum legimus) apud Regem deponere sint dubitaturæ. Illi Capitanei pro prestantissimis habendi sunt, qui & ipsi milites fuerunt, sicut Antonius de Leva, Gonsalvus de Corduba: & illi pro excellentissimis consiliariis, qui ab infimis muneribus per gradus ad summa

ma ascenderunt. Idcirco rex non multum curabit barones, qui prius non fuerunt servi, ut bonorum ducum militarium & consiliariorum officia illi præstare queant. Conquirat igitur viros longo usu atque experientiâ præcellentes. Sed nec parva alicui regno calamitas existit ex ceremoniosis illis præcedentiis, ut vocant, quibus sæpe contendunt inter se barones; quod sanè in bellis perniciosissimum est: nam hîc virtus militaris unicè spectanda foret. Et quis scit, annon hoc ipsum in causa fuerit, quod classis illa in Angliam anno 88. missa, pessum ierit. Multum vero adjumenti barones regi in hoc ferunt, quod si expeditio aliqua culpâ baronum minus prosperè succedit, confestim reparari potest; id quod Turca nequit præstare, qui ubi insigni aliqua clade fuit affectus; protinus viribus exutus, barones nullos residuos habet, quorum operâ in integrum restituatur: sicut Darius ab Alexandro Magno, & Sultanus Ægyptius semel à Selymo victus prorsus succubuit. Et si æmulatio Christianos non incessisset in memorabili illa victoria maritima anno 71. à Turcis reportata, Byzan-

tium recuperari & Turca funditus extirpari potuisset. Diligenter igitur observandum est regi, in quâ re barones noceant, in qua non; habeatque illos pro suis thesaurariis armorum & pecuniarum, ac si patroni status sui essent: quin etiam ex illis thesaurariis Capitaneos facere potest, si jubeat secundogenitos reponere ad seminarium virtutis militaris terrâ marique, ut infra dicemus; sicque ipsos barones illorum genitores quasi vinctos habebit interventu horum filiorum, utetúrque illorum operâ quotiescunque usus venerit. ut infra in capite *De navigatione* clarum faciemus.

Caput XV.

De Militiâ.

MIlitiâ Hispanica, item defensio & incrementum inde proveniens, duobus modis deficere potest; uno, quia mulieres Hispanæ ob nimium calorem parum fœcundæ sunt, & cum tam in Belgio, quam in Mundo novo & aliis bellis multi Hispani occidantur, accidere facilè potest

teſt ut paucitate militum laboretur. Sicut è contrario Helvetii, & Poloni, atque cæteri Septentrionales populi militibus abundant, propter fœcunditatem mulierum ſuarum, maximè quia pauci apud illos monaſteria ingrediuntur, nec lupanaria tolerant, quibus immane quantum ſeminis humani corrumpitur, & quia liberiores agunt, nec de dote in contrahendis matrimoniis multum ſoliciti ſunt, ideo arte & naturâ multiplicantur. Hinc factum, ut Gothi, Vandali, Longobardi & alii Septentrionales populi ſemper hominum copiâ abundarint; adeò ut etiam per anguſtiam ſuarum regionum coacti fuerint emigrare, & alienas terras cum noſtris occupare, & ad inſtar apium ſubinde colonias deducere, unde videmus nationes Græcas, Italas, Hiſpanicas, & Pannonicas extinctas fuiſſe. Quare Hiſpani pauci numero, ob rationes dictas compulſi fuerunt, loca illa quæ armis vicerunt ab incolis denudare, quod teſtatur Mundus novus, ne ſcilicet perpetuò ipſis timendum foret, ne victi, numero plures, contra illos arma reſumerent: atque ob illam quidem cauſam ab ignaris pro cru-

delibus habentur, Vasallique & tributa imminuuntur, regionesque populosæ ab illis abhorrent, atque ob hanc causam illi Belgium eodem modo infringere aggressi, gravissimum odium sibi contraxerunt: quamvis in regno Neapolitano & Siciliâ istud etiamnum facere cogantur, quandoquidem vix quinquies mille Hispani illa tam ampla regna in officio tenent; & certè dominationes illæ solâ opinione sustentantur. Hac ipsa etiam de causa coguntur populos exarmare, quod illos in suspicionem tyrannidis & inhumanitatis adducit, multosque fugat, quemadmodum Solon ad Periandrum Corinthi Tyrannum dixit. Item cum suos duriter habeant, coguntur Helvetios custodes corporis sui sibi assumere, minus fidei scilicet habentes illis, qui ipsos exosi sunt ob hanc ipsam causam, quemadmodum idem Solon ad eundem illum dixit. Alter modus vel causa cur Hispania propugnatoribus destituatur est, quod Hispani, si quando regionem deliciis diffluentem in potestatem suam redigunt, in illâ se effæminant ac enervant, ferociamque ingenitam abjiciunt, quo fit ut

ſibi ſolis ſecurè confidentes, facilè rurſus inde expelli poſſint. Ob hanc cauſam Romani videntes exercitum ſuum mollitie enervatum eundem in terra laboris ad tolerantiam reformarunt. Hac de cauſſa nullus unquam rex Neapolitanus in ipſa urbe Neapoli habitavit ob aëris mollitiem & luem Veneream, quæ viles homines efficiunt: & exteri nunquam illam retinere potuerunt, quia temporis progreſſu, viles efficiuntur & aliorum extraneorum præda fiunt, ſicut Viſcardi Suevorum, & Suevi Andegavenſium, Andegavenſes Aragonenſium, & in fine Gallorum & Caſtellanorum, qui magno Capitaneo duce etiam Gallos inde excedere coëgerunt. Idem patientur feroces populi Septentrionales, cum in meridiem arma ſua vertent, & mollitie regionnm illarum frangentur. Atque hoc pacto Heruli Gothorum præda facti ſunt, & Gothi Græcorum, Longobardi Gallorum & tandem Vandali & Hunni idem paſſi ſunt. Tartari Turcarum ludibrium facti ſunt, & Turcæ jam Septentrionalium populorum præſidio ſe tutantur, hoc modo, quod poſtquam viderunt animoſitatem

suorum tepescere, seminaria aliquot militum, qui Serragli i. e. claustra appellantur instituit, in quæ omnes omnium nationum à se victarum præstantes & robustos pueros concludit, ubi assuefiunt nullos alios pro parente venerari & colere quam ipsum Turcam, discuntque simul artes militares & religionem: atque ex his Ianizaros corporis sui custodes efficit, & ex his Ianizaris facit postea Bassas, id est capitaneos & consiliarios militiæ, item præsides provinciarum & baroniarum, & ex illis, qui apti ad studia fuere, facit MVFFY & CADI, id est, sacerdotes atque judices. Vnde quamvis genus Turcarum deficiat, tamen nunquam strenuis militibus destituitur, quandoquidem omnibus provinciarum suarum præsidibus tales educari jubet. Et Romani ut semper affatim hominum habeant, proposuerunt omnibus magnę dignitatis pręmia, qui ad virtutem militarem affectarent viam. Hinc Ventidius, Marius, & alii sapientes eo modo apud illos emerserunt, donec totum mundum suum fecerunt. Ergo rex Hispaniarum, ut hæc duo mala, quibus ut plurimum conflictatur, à

militiâ

militiâ suâ expellat, duas has artes potissimum observet. Primò, quam primum auferat populis quos sibi subjicit bona immobilia, victumque & vestitum præbeat, jubeatque terram colere: filios verò illorum milites, aut si minus idonei, agricolas faciat: quod optimum erit facere in regionibus quas certa occasione subjugavit; sicut Iosephus fecit in Ægypto, qui occasione caritatis ex improviso ortæ omnia Pharaoni regi suo mancipavit, à quo Turcæ hanc artem didicerunt. Sic enim omnis strenuum se in militiâ præbebit, ut dives evadat, filiique parentum suorum vestigiis insistent. Sed opus erit homine verè sapiente, ut hoc probis occasionibus in nostrâ regione efficiat, vel ut rex intermedium legislatorem constituat, qualis fuit Ioseph in Ægypto, aut Plato à Dionysio Tyranno in Siciliam vocatus, cujus opera in singulis suis provinciis trium aut quinq; civitatum politiam reformavit, quarum exemplum reliquæ postea ultrò secutæ, postquam viderunt commoda, quæ illa reformatio secum traxit. Idcircò ad hoc bonis & sapientibus prædicatoribus imprimis opus est, ipseq; certum secretum, quod

 ad

ad hanc rem habeo, regi reservo, aut, si modum jam inceptum persequi in animo habet, (quamvis ille novo Mundo minus expedire videtur) dico illum habito respectu ad multitudinem vasallorum & militum suorum procedere debere in hunc modum: Primo benefaciat populis remittendo illis tributa, laxando leges, & subtrahendo inferioribus ministris materiam grassandi in bona subditorum, & militibus affligendi cives, quam ob rem populi minus dant operam liberis qui instar mancipiorum postea habeantur, Unde filiæ inopiâ dotis cœnobitæ aut meretrices fiunt, viri vero, sacerdotes aut concionatores, aut militatum peregrè abeunt. Quare satius est benignè illos tractari, pro certoq; credi, pecuniam hominibus imperium in inimicos suos non dare, sed potius prædæ illos exponere. Hinc Hispania graviter errat, omnia, sicut monstrabimus, pretio æstimans; quum vasalli & milites dominum te super inimicos tuos constituant, non verò nummi: sed nummi tantum exiguntur ad hoc, ut educentur & cogantur milites, Præstat ergo milites quam pecuniam regioni alicui imperare;

perare; ſic enim milites & ſubditi humanius inter ſe invicem converſabuntur. Quocirca tutius erit conſtituere, ut in Hiſpania & extra eam primogeniti ſolum in familiam ſuccedant, reliqui verò omnes ſtipendia ſub rege faciant, quam magnas pecuniarũ ſummas ſeverè extorquere. Secundo, matrimonia foveantur, negatis certis honoribus illis qui milites non ſunt, nec tamen, poſtquam vigeſimum primũ annum ætatis attigerunt, uxores ducunt: nã hoc pacto dotes, quæ jã matrimoniorum conditionem pejorem reddunt imminuentur, quod primum eſt ad rempublicam ſtabiliendam, frequenter à Romanis uſurpatum. Vtile quoque foret legibus cavere, ne filię mechanicorum & ruſticorum plus 300. Coronatis dotis nomine maritis afferant: & ſub hac lege comprehendantur etiam illi, qui olim mechanici fuerunt. Nã hodie quam primum quis 500. coronatos corraſit, fœnori dat, vultque nobilis ſalutari, valedicens arti ſuæ, atque ita regis tributum minuitur, non ſine detrimento cæterorũ vaſallorum. verum circũſpectus legislator hæc omnia præcavet. Tertiò permittat, ut liceat militibus ſuis

in Belgio, Angliâ & Africâ mulieres rapere, quas postea uxoris loco habeant, prout quemque mutuus amor ad hoc illicit, nutriantque illas sumptibus regis, qui propter hoc stipendia militum augebit. Sed hæc omnia fiant hac conditione, ut Germanæ Hispanis nubant, & Africanæ Germanis aut Flandris, & Hispanæ Italis. Nam hoc lex naturalis vult; ut Hispanicus calor Germanica succositate fœcundior reddatur, & Africana vehementia & calor, Belgico frigore & humiditate melius temperetur, ita ut cupiditas Venerea & fœcunditas, sicut in philosophiâ meâ scripsi, magis intendatur; & quantum ad hoc temperamentum attinet, Itali ad utrumque boni sunt. Hincque adeo duo nascuntur bona, quorum unum est, ut mulieres Christianam fidem amplectantur; nam mulier nunquam religionem ab illâ, quam maritus suus quem amat habet, sectabitur: velut fœminæ Septentrionales naturâ frigidæ, amant maritos Meridionales quod calidi sunt: & Sabinæ pacem conciliarunt inter Romanos prædatores & Sabinos parentes suos, qui venerant illas repetitum. Sanctus Paulus inquit,

inquit, Salvabitur infidelis uxor per fidelem maritum, & contra. Alterum vero bonum est, quod rex semper militibus abundabit, faciens ipsos quoque militum filios, milites. Iis itaque abundans propter istam fœcunditatem quam modo dixi, accendens animos militum ad superandum inimicos, quo formosas eorum conjuges sibi habere possint: & hoc Platonis secretum est, ut milites amore ad pugnandum exstimulentur. Tum etiam volo, ut lege caveatur, ut qui plures mulieres rapuerunt, in castella locentur, non verò castra sequi cogantur: quemadmodum milites uxorati Neapoli in arcibus habentur, sed expedit in novas novi orbis colonias illos ablegare. Tertiò, curet erigi in unoquoque loco, Hispaniæ Neapoleos & Flandriæ duo aut quatuor seminaria militum, in quæ filii pauperum & naturalium parentum tantum deducantur, ubi assuefiant arma tractare, & regem solum pro patre agnoscere, & ut postea in numerum recepti mulieres captas matrimonio sibi jungant; hocque in causa erit quo minus pauperes vereantur liberis operam dare, certiores facti, illis non de-

futuros patrem nutritium, & rex habebit milites fideles. In nationibus verò externis, singulis nationibus singula seminaria constituat, scilicet ut omnes sint à Mauris, aut Flandris geniti, quos in disciplina militari educari curet, sicut Turca Ianizaros suos. Sed & mulieres pauperculas similiter in seminariis alat, ut militibus lectos sternant, aut telas, vela, & similes res texant; tum ne ecclesiæ nimis onerentur; & quò fœcundiores reddantur, Italæ cum Flandris aut Hispanis connubio jungantur. Hoc enim pacto non tot inutiles religiosi fient; quibus ecclesia oneratur; quandóquidem non religione, sed necessitate compulsi hoc genus vitæ elegerunt, scandaloque aliis sunt, ipseque rex damno afficitur, qui minus vasallorum & tributorum atq; etiam militũ ob id habet. Et educari possunt in istis claustris sivè collegiis, sive utcunq; libet vocare, omnis generis homines. Ad illos sustentandos petantur reditus ex xenodochiis & collegiis senum aut, aliorum honestorum hominũ, aut religiosorum, qui concionando quod sibi satis est acquirunt; imo & exposcatur à fœnatoribus, sicut dicam, ubi de thesauro

regio.

regio locutus fuero. Ita regis patrimonio nihil detrahetur adeo ut si quid de suo eroget: potius lucretur. At verò, ut Hispani cum Italis & Flandricis mulieribus unam familiam constituant, perutile est Hispaniæ: sic enim mundus paulatim mores Hispanicos induet, & facilius sub jugum mittetur. Et errant milites Hispanici, qui Neapoli agunt, dum quærunt solummodò mulieres Hispanicas, quas sibi matrimonio jungant: quapropter Proregis est, ut curet Hispanicas cum Italis aut Belgis copulari, honorans illos omnibus modis, maximè si inter primores & Barones hoc contingat. Nec est quod quisquam putet, claustra illa Turcarum esse commentum: nam exquisitissima illa ars est ab ipsis Apostolis in Ecclesiâ inventa, quandoquidem Papa tot collegia habet juvenum Germanorum, Anglorum, Maronitarum, ut sint seminaria fidei; & ordines divi Dominici, Francisci, & aliorum nihil aliud sunt, quam seminaria militum apostolicorum, quæ linguâ solùm sine armis mundum domant; & hi sunt ipsissimus nervus dominii Ecclesiastici. Papa itidem ad dignitatem Sacerdota-

cerdotalem, Episcopalem, aut etiam Cardinalitiam omnes omnium nationum homines admittit, nullo discrimine habito pauperum & divitum, barbarorum aut Latinorum (sicut ipse Apostolus ordinavit) modo quis velit esse sapiens, & vir bonus hincque dominium illius tam latè diffusum unitumque est, per Hispaniam scilicet, Mundum novum, Africam, Galliam, non minus quam, per Italiam, idque propter vinculum religionis commune, & corporum animorumque unionem. Idcirco rex, qui non solum fortunam, sed etiam corporum & armorum conjunctionem quærit, nisi religione quoque quæ animorum vinculum est, polleat, dominium quasi abalienatum & minus forte habet constatque Imperatorem Germaniæ, quod populis religione diffidentibus imperat, minus pollere, quam aut regem nostrum, aut ducem Bavariæ. Hinc ergo Turcæ damno nostro sapiunt, & nos transgredimur legem politicam, ut Romanam aut Gentilem observemus. Quare rex faceret, quod Christianum decet, si curaret institui collegia militum, & ad militares dignitates non Hispanos solum, sed quos-

vis

vis ſtrenuos eveheret à moribus Hiſpanicis non alienos:ſic enim magis tàm ab extraneis, quam à ſuis amaretur. Non contra S. Thomam fit , ſumere & baptizare liberos hæreticorum & Maurorum , cum in militaria illa collegia recipiuntur ; ſed cum pacis tempore vi eripiuntur , ſicut Hebræorum Romæ viventium ; quamvis Scotus utrumque concedat. Item condonet ſeptimo quoque anno elapſo omnibus proſcriptis & mortis reis ſub conditione eundi militatum in Africam aut Mundum novum. Item conſtituat, ut ſingulæ parochiæ ſingulis annis militem ſufficiant , id quod Excellentia veſtra certum quendam ſuum amicum in Hiſpaniâ propoſuiſſe ait ; hoc enim pacto ad ſexaginta millia militum & ultra inde haberi poſſent. Expedit igitur valde unionem prædictam cum Papâ inire. Sed melius eſt, efficere, ut quilibet Baro certo temporis intervallo certum numerum militum ſuppeditet : optimum verò fuerit, ſi & ipſe proficiſcatur in bellum, quando Rex proficiſcitur : id quod non tantum in Hiſpania, ſed & in omnibus regnis Regi ſubditis obſervari fierique debet. Sicut &

illud,

illud, ut primogeniti soli in bona parentum ubique succedant. Verum enimverò istis omnibus regulis locus non est, nisi fundamentum Gentium reformetur, scilicet in matrimoniis contrahendis, & erigendis seminariis militum, qui nutrimento, & vestitu contenti spe emergendi, si strenuos se præbuerint, exstimulantur, ut res quantumvis arduas majoresque quam Turcarum Ianizari solent, conficere non dubitent. Hoc sufficiat dixisse, de militibus augendis, & regionibus non depopulandis. Capitaneos quod attinet, creentur non otiosissimi illi, quos hodie Nobiles vocant, sed strenuissimi & fidelissimi quique, magis ad severitatem sicut Annibal, quam ad benignitatem proni sicut Scipio; hique ex numero militum eligantur, qui fortiter pugnarunt, & per gradus ad dignitates ascenderunt, velut Marius, Sylla, Ventidius, Antonius de Leva, Cicala, & Occiali. Verùm si de summa Imperii decertetur, opus est viro authoritate præcellente, atque ejusdem cum rege prosapiæ, aut, si metus subest, ne hic talis ad imperium affectet viam, sumatur ex Baronibus unus, qui ad hoc negotium aptissimus

tissimus sit, vir magis actionibus quam gestibus pollens. In hoc quò tutiùs agat Rex, consilium virorum prudentum, fidelium & religiosorum instituat, è quorum manibus milites stipendia accipiant, quia nihil in Belgio rebus Regis tam obfuit, quam quod milites salario suo fuerunt defraudati: ideoq; velim hos esse Capucinos, quoniam isti pecuniam minimè omnium curant. Vtque semper sint, quibus Capitaneatus demandentur, seminaria datâ operâ institui debent secundo vel postgenitorum ex Baronibus ac Nobilibus prognatorum in unoquoque regno, qui erudiantur in arte equitandi, jaculandi, fortificandi, oppugnandi & expugnandi, item, acies & obsidiones instruendi, pugnandi itidem, & in cohortes dividendi, quomodoque imperandum sit militibus, & tironibus præmonstrandum, quemadmodum Annibali nondum nonum annum egresso monstratũ fuit. Veruntamen non solùm fraus circa stipendiorum solutionem; sed & insolentia ob recentem victoriam, item contemptus ducis minus sævi occasionem militibus præbet sacramenti fidem abjiciendi.

Quare

Quare semper in turmas dividendi, nec unquam congregandi sunt, nisi cum acies instruenda est, quia tum timor ex hostibus illos concordes duci suo facit: hoc neglectum inducit malum illud quod Carthaginenses post primum bellum Punicum experti sunt, quodque Romanis ipsis perniciosum fuit tempore Furii Camilli. Ergo authores militarium tumultuum semper illico in præsentiâ militum mortis pœnas luant, sicut olim Speridius, & quales meruit olim ille, qui exercitum Caroli V. concitavit, ut ex Austriâ retrò in Italiam cesserit; Nam horum est gladiis potius, quam linguâ rem posse gerere. Quique ad mortem condemnati sunt, ipsius exercitus, non verò ducis manibus occumbant, ne istum in odium adducant; quin etiam sæpe ignoscere reis debet cum universi, non verò pauci pro eo intercedunt, ut Papirius, Torquatus & Drusus fecit, quemadmodum Tit. Livius & Corn. Tacitus docent. Hispani boni sunt pedites, etiam cum in locis montanis aut muris depugnandum est, faciliusque tutantur, quam acquirunt. Galli & Flandri ex equis benè pugnant, in aperto campo

& pri-

& primâ coitione, Itali utroque modo præstarent, nisi naturæ propriæ abusus ipsos perderet. Populi montani, ut Cantabri, & Helvetii, & Itali Appennium incolentes, Saxones itidem pedites strenuè pugnant, naturaque propensi sunt ad libertatem, suntque magis ficti quam astuti. Campestres, ut Vandali, Castellani, Austriaci, Ungari, & Neapolitani equitatu præstantes sunt, & proclives ad imperandum, parum fideles & astuti: Has tam exactas considerationes dux observet, si milites arte tractare vult, quod si per physiognomiam, sicut Iulius Cæsar, illorum naturam introspicere nequit, muneribus illos postquam quinquagesimum annum attigerunt demulceat, ut diutius in servitio persistant, quod si ad sexagesimum quintum pervenerint, castellis & arcibus imponantur, & domum remittantur, ut ibi aut onera portent, aut terram egerant in vallo struendo more Romano, si fossores desint; Vel conficiant pontes, reficiantque triremes, id quod exercitus Cæsaris in Flandriâ & Angliâ fecit. Et quamvis belli alea non in multitudine consistat, ut docet Alexander Magnus, qui triginta millibus

millibus veteranorum totum mundum subjugavit, & Scanderbegus; atque item Cæsar cum paucis multos subegit: tamen multitudo semper multum præeminet. Hinc Turca semper quasi vicit: qui cum numero superior non fuit, imbellem omnem multitudinem in principiis pugnare jussit, ut ita milites nostri vires in trucidandis illis consumant, atque in fine à Ianizaris integris adhuc vincantur. Hic mos quamvis bonus, impius tamen est. Quare in militiam emittendi sunt homines experti, quique Christianismi utilitatem sibi ante oculos propositam habeant, non verò suam propriam; neque ob parvi momenti causam morti illos exponere decet, & quandoque manu tua propria sanandi sunt si usus veniat, quo charior illis fias, & concionatores exercitui præficiendi sunt; qui illi Deum in mentem & memoriam ponant, exemplo Machabæorum. Quod si paucis vincere cupis, necesse est, ut plures proprios milites, quam auxiliarios habeas, aut etiam mercenarios, vel limitum tuorum custodes, ne in medio collocati fugam capessant. Requiruntur huc plures aliæ observationes, quas omnes

mnes hîc recenſere non poſſum: namque jam id ſolum adduco quod Hiſpaniam concernit. Sed providendum eſt in militiâ ſupra omnia, ne milites pecorum inſtar tractentur, qui ſi ſtipendia ſuo tempore, ſi medicamenta vulneribus à te ipſo accipiant, ſi gloriâ militari, ſi alloquiis bonorum concionatorum, & præmiis excitabuntur ad virtutem, minimè fugam aut defectionem, quæ duo peſſima mala ſunt, circumſpicient. Religioſi uniuscujusque militis res geſtas ad memoriam poſteritatis ſcriptis recondant, regique ipſi cum remuneratur milites ſuos exponant: hæc enim cauſa eſt, quod barones arma ſumere tergiverſantur, dicentes, Rex ipſe præſtò non eſt, ut magnanima mea geſta coram inſpiciat, neque etiam perfidæ invidorum Capitaneorum commemorationi ſat fidei habeo. Nec pecuniâ ſolùm numeratâ illos muneretur, ſed quandoque civicâ, aut quercinâ, aut oleagineâ coronâ, quod argumentum honoris illis magnificum, & tibi onéroſum non eſt, conſtantiusque apud te perſiſtent, quippe, pecunia alterius comparare & vendere itidem fidem, quam tu ab illis comparaſti,

potest,

poteſt, non verò honorem; cum ignominioſum ubivis, etiam apud hoſtem ipſum ſit, deſerere regem ſuum. Quare impunè à quovis occidi poteſt, qui primus fugam capeſſit, aut prædatum procurrit ſine ducis ſui licentiâ quæ res ſæpe victoriam remorata eſt, & qui minimi in acie pretij ſunt, hoc modo ditefcunt, dum fortes ad extremum uſque vitæ ſpiritum pugnant. Qui occupat locum commilitonis interfecti, aut protegit ſervatque illum, accipiat coronam quercinam, civicam dictã. Qui primus in murum evadit, coronam muralem è dente canis (hoc enim nomen herbæ eſt,) flexam, è manibus ducis accipiat, cum applauſu & cantu militum, more Romano: nam hæc duo, pœna ſcilicet & præmium militaris diſciplinæ fundamenta ſunt; quorum prius à malefaciendo abſterret, poſterius verò ad benefaciendum inſtigat; illud in rebelles & viles, hoc verò in generoſos & ſtrenuos inventum; illud fræni, hoc verò calcaris inſtar eſt. Alexander magnus in honorem militum ſuorum apud Granicum flumen vitâ functorum ſtatuas marmoreas, magnificum in modum erexit. Rex Siam, ut animos

mos suorum ad fortiter pugnandum accenderet; curavit nomina illorum, qui strenuos se gesserunt, in librum describi, & postea coram se recitari; quod idem & Assuerus, sacra scripturâ teste, factitare solitus est. Cum de vastis imperiis acquirendis agitur; Rex semper in militiam ipse proficiscatur; quandoquidem diligentes Reges semper plus acquirunt quam desides, quod regi in acquirendo gnaviter considerandum est. Quod si de tutando tantum principatu agitur, maneat licet domi, modo Capitaneos fortes & fideles suis militibus præficiat. Sed semper opinionem bellicosi de se præbeat, si contemptui exponi nolit, aut ostendat palàm, se amare bellum. Vt citra periculum vincat, magnum militum numerum secum ducat, ut nec existimationem perdat, nec ab hostibus contemptui habeatur. Clades suorum minus nocent ubi ille ipse præsens non fuit. Militia maritima in qua Genuenses, Lusitani & Hollandi excellunt, est maximè necessaria nam qui se dominum maris efficiet, idem etiam dominus terræ erit.

CAPVT

CAPUT XVI.

De Thesauro Hispaniæ.

THesaurus est necessarius etiam ad existimationem conservandam : nam ita comparatum est hodiè , ut principatuum potentia æstimetur ex abundantiâ pecuniarum , potius quam magnitudine suâ, idque non solùm belli ; sed etiam pacis temporibus. Habeat igitur princeps semper pecuniam præsentem : difficile enim & periculosum est , præsertim flagrante jam bello , expectare dum nummi colligantur. *Tolle moras, semper nocuit differre paratis.* Opus igitur est, ut pecunia semper in promptu sit ; ad milites illicò conscribendos, ne, dum tu in conquirendæ pecuniæ ratione occupatus es , hostis tuus te præveniat. In hunc finem Augustus ærarium militare instituit, teste Suetonio, utq; perpetuo ac sine difficultate sumptus ad colligendos ac sustētandos milites suppeterent, novis illud reditibus ac vectigalibus locupletavit. Sanè multi mirantur quod rex Hispaniarum , cum plus quam viginti myriadas auri quotannis percipiat

non-

nondum tamen ſeipſum Monarcham orbis Chriſtiani effecerit, nec Turcas præterea invaſerit: quibus ego citra admirationem reſpondeo, hoc nimirum accidere, quia neſcit occaſionem prehendere, quæ fortunam magnorum imperiorum hactenus ſuſtinuit. Occaſionem quidem dedit conjunctio Caſtiliæ, & Arragoniæ, Neapolis & Mediolani, ſed multo majorem Carolus V. Vir militaris, rex Hiſpaniæ, & electus Imperator Germaniæ, qui his auſpiciis mundum ſibi ſubjicere potuiſſet, modo ſciviſſet æquè bene leges victis imponere, ac ſcivit vincere: Hic occupavit Tunetem, & Ariodeno Turcâ inde expulſo, Maliaſſem Maurum regem illius loci conſtituit, non mutato regni ſtatu. Dein vicit Germaniam, hoc eſt, principes proteſtantes, quos dignitate Electorali exuens in eorum locum conſanguineos & fratres illorum ſubſtituit, cæteroquin nihil mutato illorum ſtatu. Cumque Lutherum in manibus & poteſtate ſua habuerit, illum tamen, vanam clementiæ famam aucupans, dimiſit, ut ſcilicet totam Germaniam cum Belgio ſeduceret. Cepit Franciſcum regem Galliarum, il-

lumque libertati suæ restituit, ut scilicet novum ille concitaret bellum, quo conatus illius irritos redderet. Expugnavit Sienam & Florentiam, & dono illas dedit familiæ Mediceæ, scilicet, ut illos haberet infensos inimicos: nam qui ab aliquo ad aliquem potentiæ gradum evectum est, id quantumcunque servitii, quod illi debet, præstare gravatur, ideoque occasiones quærit quibus benefactorem inimicum sibi reddat; id quod Duces Florentiæ, & Mauritius Elector Saxoniæ adversus Carolum V. fecerunt. Et beneficia, quæ propter magnitudinem sui rependi non possunt, benefactoris virtutem plerumq; in odium adducunt, ut in modo nominato Francisco rege Galliarum, & Carolo V. manifestum factum est. Cui etiam imputandum censeo, quod Philippus patri suo non etiam in bello potuit succedere, & propterea Belgium unâ cum titulis Imperialibus perdidit. Sed ægritudo, quam ex Carolo filio suo percepit, superavit omnem aliam; nam ille ejus loco potuisset gerere bellum. Quod cum non faciat Rex, semper cogitur magis tutari regni sui limites quam propagare: imo in

officio continere Capitaneos suos, ne deprædentur milites & thesaurum suum, in id potius incumbentes, ut rem suam familiarem augeant, quam Regis imperium dilatent. Ideo has regulas (quamvis loco huic minus convenientes) do, ut cum regio aliqua nova, & cui sit religio & ratio gubernandi diversa, acquiritur, illa habitatoribus denudetur, educendo populos, ut ipsi pro mancipiis habeantur, & baptizando filios illorum, & in claustra amandando, aut transportando illos in mundum novum; in quorum locum colonia nova ex suæ regionis hominibus, sub duce fideli, & prudente mittatur. Id quod Carolum V. Tuneti facere, & Muliassem Neapolim deportari par fuisset. Imo hoc ipsum etiam decuisset facere in Germania, nempe Saxonia, Marchionatu Brādeburgico, Landgraviatu Hassiæ, ubi mutatis ducibus novæ Coloniæ instituendæ: civitates verò liberæ ademptis privilegiis supprimendæ: denique tres Cardinales gubernatores toti Germaniæ imponendi fuerant. Cum autem regio nova dominio solùm, non etiam religione diversa acquiritur, præsides & magistratus solùm muten-

tur, nil circa populum mutato: sintq; primarii ministri è regiis, inferiores vero è plebe illius loci; cujus itidem leges paulatim mutentur in leges regias, intendendo vel remittendo illas, prout regionis illius ratio postulat: authores factionum è medio protinus tollendi sunt, vel occisione, si se tibi opposuerunt, vel, si tuas parteis foverunt, transportatione in Hispaniam, ut ibi baronias in premium accipiant, vel jubeantur commercia in tuo regno exercere. Nunquam capita gentium quas subjugasti, in suis locis relinquantur: quod cum Strozzis, Medicis, Capponis, Petruccis, & aliis factionum antesignanis, Sienæ & Florentiæ fieri oportuit. Quin & Galliæ regem Franciscum sic coërcitum oportuit, ne in posterum contra Carolum V. quicquam moliri potuisset. Hæreticos vero, & Lutherum confestim post comitia Augustæ habita, sub alio prætextu technis opprimere, de quibus infra, satius fuisset. Quod si Carolus V. hæc observasset, neutiquam tantum oneris ad Philippum transmisisset, & fortassis Carolus filiolus illius adhuc superstes esset, & ipse in bellum profectus fortassis Africam, Macedoniam, Italiam & Angliam

Angliam ditionibus suis adjecisset. Sed ille, ut dixi, solus horum malorum causa fuit, quæ etiamnũ fiunt. Quo minus proinde miror, quod tanta pecuniæ summâ Hispanici Imperii limites non propagavit: quin potius miror, quod Rex tam opulentus, tributa illa ad usus necessarios non reposuit, quod illi perniciẽ afferre potuit; nam si negotiatio maritima illi solum in quinquennium aut sexennium tolleretur, aut classis è novo mundo auro & argento onusta remeans interciperetur, annon tū urgeret ipsum necessitas, ut exactionibus nimiis proprios suos subditos gravet, & sic odium illorum in se derivet, mercaturas evertat, milites stipendiis defraudet, atq; minimâ quaq; occasione illos amittat; Est etiam admiratione dignum, quomodo consumatur tanta divitiarum vis, cum videamus Regem ferè perpetuo inopiâ laborare, atque etiam ab aliis mutuo accipere. Vnde dico, fieri non posse, quin res malè succedant, quamdiu huic malo obviam non itur. Non tamen dico omnem Regis potentiam solum in nummis consistere: regique considerandum pecuniâ solâ ad vincendum ho-

ſtem parum profici. Certè I. Cæſar experientia militari, & amore militum, etiã pauciſſimorum, univerſum mundum ſubegit. Sed & Saraceni, Tartari & Hunni ſine nummis mundũ pene totum ſibi ſubjecerunt. Igitur pecuniæ ut ſeſe ſuſtentet utiliſſimæ ſunt, non itidem ut regiones acquirat. Atque hanc ob cauſam virium ſuarum nervos in alio quam in divitiis ſitos eſſe credat. Nam fides pecuniâ comparata, pecuniâ rurſus vẽdi poteſt. Et vide quęſo, quomodo Philippus noſter duces Humenam, Ioieuſam, Mercurium & Guiſium, contra regem Navarriæ pecuniâ ſuâ ſuſtinuerit, & quo pacto Navarræus eoſdem illos virtute recuperaverit, & ad ſe pertraxerit, poſt quam ille tenacior factus manum clauſit. Item Capitanei & milites militiã Belgicam cauponantur, minimè pugnantes ut vincant, ſed ut lucrũ ex arte militari faciant, & arma, quæ inſtrumenta imperii ſunt, avaritiæ & ludicrorum ſuorum inſtrumenta fecerunt. Rex ſeipſum decipit dum avaritiæ indulget; quandoquidem ſatis pecuniarum habet, ſi ſatis militum habet, cũm amore reciproco, & mutua virtute; quæ ſi deſunt, ſatis perdit.

Idcirco

Idcirco rex ante omnia animos suorum sibi in thesaurum devinciat, vasallosque suos virtute domestica ac militari amicos sibi reddat, reddens se admirabilem (ut supra dixi) primò novas scientias profitendo & proponendo; deinde copulet illorum corpora per matrimonia, honores, & illecebras: tum divites illos & agriculturæ amantes efficiat, curetque ut serificia, lanificia, aliaque opificia ac utiles artes sedulo exerceantur potiùs, quam quod hodie fieri videmus, quando plerique in arctis territoriis fænori dant operam; in locis vero majoribus ad mercaturam & extorsionem, animum applicant. Papa thesaurizat animos hominum, atque ideò vincit, quia hoc cùm eloquentiâ & sapientiâ conjunctum instrumentum est, quo alter ille thesaurus acquiritur. Hinc Saraceni linguæ operâ, itemque novarum scientiarum & novæ religionis professione victores evaserunt. Cæsar similiter huic arti operam dedit, virtute suâ propriâ militum cujuscunque generis animos sibi devinciens. Sed Tartari & Hunni per corpora sola id confecerunt, reddentes illa fœcunda, eum in modũ, ut numero aucti,

nativum solum instar apum deseruerint, & alienum occupaverint. Iam verò rex omnes istos thesauros suo jure exigere potest, religionem scilicet bonis concionatoribus; amorem sui, legibus, utilitate & vera justitia; multiplicationem eo modo quem supra de militibus proposui: & à singulis exigat id, quo abundant; à Germanis populos, ab Hispanis milites, ab Italis Capitaneos & vestes; à mundo novo aurum, non verò contra. Verè affirmare possumus, mundum novum quodammodo perdidisse mundum veterem; nam mentibus nostris avaritiam inseyit, & mutuum amorem inter homines extinxit, & quilibet solo auri amore flagrat. Hinc illi facti sunt fraudulenti, fidemque sæpe pretio vendiderunt & revendiderunt, videntes pecuniam passim prævalere & in admiratione haberi, & scientias sacrasque conciones nummis postposuêrunt, agriculturæque cum cæteris artibus valedixerunt, mancipantes seipsos fertilitati pecuniæ, & divitum domibus. Produxit pariter magnam inæqualitatem inter homines, reddens illos aut nimis divites, unde insolentia, vel

nimis

nimis pauperes, unde invidia, latrocinia, & aggressiones. Hinc pretia frumenti, vini, carnium; olei & vestimentorum supra modum adaucta sunt, quia nemo illarum mercaturam exercet, unde penuria, & pecuniæ interim expenduntur, adeò ut inopes tantis expensis haud sufficientes in servitutem se præcipitent, vel etiam profugiant aliquò latrocinatum aut militatum, impulsi paupertate, non amore regis aut religionis; sæpeque etiam se aliò convertunt; nec dant operam liberis per legitima matrimonia cum tributa exolvere nequeant, omnemque movent lapidem, ut in cœnobia pro monachis aut concionatoribus recipiantur. Nunc considerandum Regi relinquo, annon vincatur ab auro, quod tot malorum causa est; & propterea dico, multa reformatione hic opus esse, ut regis ærarium dives evadat, & plus amoris & fidei illi à subditis suis præstetur, id quod fieri posset si regulæ illæ de augendo numero subjectorum & remittendis aut minuendis tributis & crudelitate, observarentur, sique rex, ipse in militiam profectus, sa-

pientibus & strenuis suis ducibus & militibus, ad honorem potiùs quam ad avaritiam viam sterneret; renovaretque scientias, & leges conderet, quibus bonis honos suus illibatus maneret, improbos verò vituperium comitaretur. Utque legibus illis tanto magis obediatur; proponenda ob oculos utilitas quæ inde resultat: & timor pœnæ, cui hodie absurdi scriptores primum locum attribuunt in ratione servandarum legum; qui tempus plus quam religionem considerantes timorem magis quam amorem requirunt, quoniam Gentilium rectores illum huic prætulerunt, atque per hoc impium Machiavellum & alios similes, regulas illas docuerunt. Verùm cum in Hispania nihil loci reformationi relictum sit, necessarium est, habito respectu ad abusum hodiernum, ut thesauri coacerventur, ne ære alieno in fine obruatur, aut alia damna ingruant, si fortè classis intra triennium aut quinquennium è novo mundo non rediret: primò exponam regulas usitatas, & post quid de hac re animi habeam, declarabo. Primò materies suggerenda fœnoribus & fœneratoribus; qui certo

modo

modo astringendi sunt, ut semper à pecuniis instructi sint, ut cum necessitas flagitaverit, inde acervatim peti possint, quod tam Neapoli & in omnibus primariis urbibus, quam in Hispania observandum est; tum verò exigendi ab illis nummi illi sunt, cum grave aliquod bellum imminebit, & autoritas Papæ intervenerit, ne rex ipse in odium apud suos inducatur. Deinde vectigal Apuliæ à Ferdinando rege in usum vocatum introducatur per omnes provincias in illâ ipsâ aut simili formâ. Tum, curet omnes barones pecunias suas in medium proferre, constringens illos, nomine religionis & coronæ Hispanicæ cui connexi sunt. Denique, impetret à Papa indulgentias Cruciatæ, in omnibus suis regnis, nummosque inde collectos in ærarium deponat, ut augeantur in eum modum, ut possit exercitus ex illis conscribi, qui in terram sanctam mittatur. Postremò, inducat etiam Papam ut quenquennium integrum omnes Ecclesiæ, monasteria, episcopatus & parochiæ suarum provinciarum certam pecuniæ summam in ærarium thesauri sacri, ad bellum contra infideles gerendum,

conferant, quinque videlicet pro centum, ex omnibus reditibus suis; sed ita ut singulis annis aliquid remittatur, hoc modo; primo anno solvant quinque, secundo quatuor, & ita deinceps usque ad finem quinquennij. Sed Veneti decimas exigunt. Hique modi cum Papâ ineantur, prætextu belli contra infideles instituendi; postea duo Episcopi thesauro huic custodiendo præficiantur; posthæc rex per thesaurarios suos negotietur mercimoniis in quaque terra usitatis, velut in Calabriâ serico, in Apulia frumento, in Siciliâ oleo: hoc modo suos à fœnerationibus diversos ad agriculturam convertet, ingensque lucrum inde conficiet. Præterea emittat in omnes regiones & arces præsertim Neapolitanas unum commissarium cum uno consiliario, homine Clerico, contra usurarios, qui probent tribus testibus, se usuras è consuetudine regni sumpsisse, secus auferant illis omnia bona, & in unum acervum conferant, postmodum rex illis dimidium restituat: exempli gratiâ; si quis usurariorum corrasit decem millia coronatorum, restituantur illi quinque millia; quia hoc genus

hominum

hominum odiosum vilipenditur, nec est quod metuas illos rebellaturos; quin & populus ipse, cum videt illos pessundari, lætitiâ perfunditur, nec illos sequitur; sed & ipsi usurarii, cum illis dimidium relinquitur, bene secum actum putant. Tu verò cum reliquo coacerves cumulum pietatis: mutuo dando pauperibus sub pignore; cum hac conditione, ut pignus tibi distrahere liceat, nisi illud suo tempore redimant. Postea cum pecunia inde redactâ negotiari poteris, id quod usurarij ipsi faciunt, vel claustra & seminaria militum & mulierum paupercularum, de quibus supra, illis sumptibus ædificentur. Et hic actus religiosorum etiam contra barones, multùm prodest animæ, corpori & statui, qui alioquin suis artibus totum mundum ad se raperent & devorarent. Præterea rationes exigat ab omnibus ministris regiis & syndicis pro universo tempore administrationis illorum; quodque ab illis mulctæ nomine exactum est, in ærarium deferatur, reddaturque illis dimidium, aut etiam minus si videbitur, quo facto tam populus quam ipse rex lætabitur. Item vocet qui sententiâ aliquâ condemnati,
 aut-

aut etiam infames redditi sunt, cremarique jubeat judicia à quinque annis retrò contra illos habita, quo facto se honoratos sentient, sed pro hoc beneficio certam pecuniæ summam dependere teneantur. Item ab unoquoq; qui primo in aliquam præclaram urbem, qualis est Neapolis, aut Præsidium, quale est Cotrone, intrat, exigatur aliquid in ipso introitu sub prætextu recognoscendi omnes qui intrant. Vectigal exigatur pro omnibus rebus tam necessariis, quam superfluis: sed pro necessariis, aut cibo, potu, oleo & similibus parum; pro superfluis largius, pro chartulis lusoriis duo carolini, pro tesseris lusoriis unus carolinus, pro chartæ scriptoriæ volumine 24. foliorum unum granum, pro chirotecis dimidium carolini, pro holoserico, versicoloribus, stragulis & vestimentis auro squalentibus, item pro argento, eligatur quantum regi satis est; sed multò plus meretricibus extorqueatur, sicut Neapoli fieri solet, & in omnibus locis fieri debebat, ut singula prostibula singulos semiducatos numerent; nec balneæ, aut theatra, aut interlusores hinc exempti sint nec diversoria publica aut armaturæ cu-

jusc unque etiam generis sint. Servetur autem in omnibus regula modo dicta, Res multum necessariæ multum, parum vero necessariæ parum solvant: Similiterque Rex quotiescunque usus venerit de pecuniis à subditis suis in fœnus depositis sumat aliquid cum taxatione & impositionibus. Hocque ita fieri justum & æquum est: nam ratio vult, ut omne bonum privatum inserviat bono publico, sine quo res privatæ sustineri nequeunt. Sed hujusmodi taxationes non personales, sed reales sint; id est, non in capita hominum, sed bona fiant, ne totum impositionum onus in solos pauperes ruat, quod plerumque fieri solet: nam nobiles onus quod ipsis injungitur in plebem excutiunt, & civitates primariæ in rusticos, quod omni juri & æquo repugnat. Neque etiam alia bona quam certa & stabilia graventur: nam Dux Albæ qui idem in mobilibus & incertis bonis quoque facere tentavit, totum Belgium in se concitavit. Quod si summâ necessitate flagitante mobilia & incerta quoque bona huic oneri subjicere vis, haudquaquã displicet mihi ut eo modo ad hoc procedas, quo civita-
tes

tes quasdam Germanicas, Norimbergam scilicet, Augustam & alias procedere memini, ut hoc committas jurejurando subditorum. Iustius tamen & magis legitimum est illud genus exactionis, quod exercetur in merces, quæ importantur aut exportantur: nam rationi convenit, ut qui in nostro solo aut de nostro lucratur, vicissim aliquid dependat. Cum verò negotiatores vel subditi nostri vel peregrini sint, æquum est, ut plus à peregrinis quam à nostris postulemus: idquod magnus Turca etiamnum observat, dum pro mercimoniis quæ Alexandriâ evehuntur, ab exteris decem pro centum, à suis verò tantum quinque exigit. In Angliâ extranei triplo plus solvunt quam incolæ: in Daniâ duplo, & denique varie pro varietate locorum. Ut paucis dicam, eò opes omnes confluunt, ubi res ad sustentationem vitæ humanæ necessariæ, plurimùm abundant, ita ut principi omni operâ contendendum sit, ut suos ad agriculturam & omnis generis artes exercendas inducat, de quo alibi fusiùs. Lucra quæ populus exosus est, fugiantur, aut aliud nomen illis indatur: quomodo Fiscales solutiones

minui & sub alio titulo peti debent. Hinc Augustus non regem, sed tribunum sese appellavit, scilicet, quia nomen regis odiosum fuit apud Romanos. Ita tributa nominentur vectigalia aut eleemosynæ, varienturque nomina perpetuò, quia nomen donativi fastuosum & odiosum est, populus & rex aboleant illud, aliudque nomen indat. Sed in his rebus subtilis esse nolo, quamvis possem. Negotiatio cum Genuensibus Regi pro thesauro est. Sedulo igitur det operã, ut ejusmodi negotiationes ac commercia quoque cum aliis populis ac gentibus instituat. Sunt & aliæ plures utilitates extraordinariæ, quæ principes partim à suis, partim etiam ab extraneis percipere possunt, ut sunt caduca, confiscationes, condemnatio donativorum, portiones, honorantiæ, ut vocant, similesque plures aliæ, de quibus singulatim esset dicendum, verum constitui de illis coram colloqui cum rege.

CAPUT

CAPUT. XVII.

De populi amore & odio, item de conjurationibus.

VIderi forſan alicui poſſit, in rebusp. mutuum amorem communis utilitatis causâ inter cives colendum eſſe, quod apud Venetos fieri conſuevit; verùm in regnis monarchicis odium & diſſidium inter ſubditos diſſeminandum eſſe ne alter alterius injuriam à Rege acceptã vindicatum eat, neve contra regem conjurent, atque ita omnis amor in regem vertatur. Hæc regula pluribus modis abſurdiſſima eſt; Primò quia regem crudeliſſimum tyrannum reddit, qui ſibi ſoli non verò univerſo populo proſpiciat, ita ut per mutuum ſubditorum odium non amor in regem, ſed timor, & invidia accendatur: Secundò, quia dominium naturale concordiam inter populos expoſcit, quò firmius in propulſandis inimicis ſuis perſiſtant, atque unus alium domi militiæque mutuis officiis ſibi devinciat.

Quocirca

Quocirca legislatores communi consensu in hoc incubuerunt, ut subditos amore mutuo & unitate religionis quasi conglutinarent, eoque curarunt ut in templis congregarentur, quò melius perspicerent causam propter quam se mutuò amare deberent: nam ignoti nullus amor. Hac de causa motus Plato, privata sacella prohibuit: & Moyses unum solum templum in toto regno Iudaico instituit ita ut omnes in una religione & amore unius solius DEI concurrentes amorem mutuum inter se usquequaque adimplerent. In hunc finem præter conjugia institutæ sunt etiam clientelæ, & alij actus mutuam utilitatem producentes & foventes; item mercaturæ, & officiosæ partitiones honoris aut obsequii causâ initæ. Hæc principi utilia sunt, non verò odium; quod Galliæ perniciosum fuit. Talesque contentiones profuerunt Romæ cum plebs superior evasit: obfuerunt autem, quoties nobilitas vicit. Licet Florentiæ contrarium evenerit: nam ibi plebs victrix non nobilem se effecit, sed contra nobiles se humiliarunt, cujus contrarium evenit Romæ. Quare dico, elaborandum esse

regi,

regi, ut amorem mutuum inter suos inducat, sub unitate religionis, evitans illos qui Zizaniam spargere conantur, idquod Belgiam pessundedit; Secundo, approbans matrimonia Hispanorum, cum quavis alia gente; Tertiò, mercaturam & collybum inter diversas nationes; Quartò, æqualitatem inter illos inducendo: nam hic error jam per totum Christianum orbem invaluit, ut hic sit pauperrimus, ille verò ditissimus, quam rem Plato supra modum exosus fuit, quò è medio tolleret invidiam, rapinam, odium, & mollitiem populi. Vnde Moses instituit, ut septimo quoque anno hæreditates suis familiis restituerentur, & servi manumitterentur, ferentes etiam aliquod lucellum secum ex domo patroni: idque legi & voluntati divinæ congruum esse docuit. Ob hoc eleemosynæ, item alij actus pii cum Xenodochiis instituendi sunt, quò honor pauperibus conservetur cum æqualitate aliquâ. Romæ nunquam (teste Salustio) conjurationes factæ sunt, nisi cum divitias multorum ad se pertraxerunt pauci, id est, Crassi, Pompeji, aut Cæsares: & tempore Lutheri & Calvini rustici in

Germaniâ

Germaniâ seditionem moliti sunt, quoniam scilicet illi duo conculcatâ veritate evangelicâ zizaniam, ubique & perversiones statuum seminarunt, cum integrorum regnorum ruinâ. Quinimò videmus quoque nostro tempore, qui centies mille quotannis in reditus accipiant, & mille homines quorum singuli centum habent, pro uno millenario: illud omne consumunt, in canibus, equis & morionibus alendis, & in tegumentis equorum auro squalentibus, aut, quod pejus est, in scortis. Et siquando contra tales actionem instituat pauper, adeo jus suum persequi nequit, ut potius illi aut profugiendum aliquò, aut in carcere moriendum sit: dives autem liberè per omnia grassatur, quia judices illius gratiam aucupantur, & lites in favorem illius, sæpe etiam pretio dirimuntur, quod ut plurimum in parvis regionibus fieri consuevit; quod sanè longe pernitiosissimum est principatibus. Vix enim fieri potest, ut judex corruptus donis, probè officio suo fungatur: nam, (DEO ipso asseverante) munera oculos etiam sapientum perstringunt. Quid illum facturum credibile

bile est, qui munus judicandi mercatur, intratque in illud non ut in campum spinis obsitum, sed tanquam in messem fertilissimam & abundantissimam? Idcirco hoc quoque, quamvis diversum ab hoc proposito sit, admoneo studiosos politicæ, pro certo habeant, illum qui officia vendit, velle ut ministri sui fures fiant. Ludovicus XII. Galliarum rex dicere solitus fuit, quod illi, qui officia pretio emunt, idem faciant quod mercatores, qui parvo pretio universum emunt quod postea magno particulatim vendant. Sed, ut ad rem redeamus, etiamsi dives multũ servis suis largiter alendis & ornandis impendat, parum tamen hoc remp. juvat, imò huic potius damno est: Primò, quia illos sibi soli devincit, facitque, ut se contra quemvis, etiam ipsum regem, sequantur; id quod Spurius Melius Romanus contra patriam suã conatus est. Hoc ipsum metuentes Veneti sine numeroso famulitio degunt. Deinde quia illos reddit molles & effæminatos, adulatores, superbos, lenones; eoque quasi seminarium fundat hominum vilissimorum & inertissimorum, qui postquam uxores duxerunt,

astutiis

astutiis suis homines vulgares opprimunt, & improbitatis suæ virus longe lateque propagant. Hac ratione Pontifices inducti sæpenumero Prælatis suis interdixerunt usum plurium servorum, ubi quidem interdictione illa minus opus fuit: nam etiamsi reverâ servi illi boni non sint, credibile tamen est, illos tali in loco fieri bonos, dareque minus scandali. Quare, regis est introducere æqualitatem, coërcendo numerosa illa servitia. Præterea, indulgeat, ut subditi decennium integrum, dimidium solum tributi solvant; à baronibus verò & aliis artificibus alterum dimidium poscatur. Tum etiam leges & artes, de quibus supra, ubi de baronibus & usurariis sermo, verba feci, vocentur in usum. Sed, quia omnes nationes Hispanos exosæ sunt, præstat, regem conjugiis, eosdem amabiles reddere, nec non institutione seminariorum militarium, in quæ diversarum nationum milites recipiantur ac sustententur: sic enim Rex exercitum habebit tum, copiosiorem, tum temperatiorem ac generosiorem: quemadmodum videmus castaneas aliis arboribus insertas meliores fructus edere. Idem Deo ipso
in

in more positum est facere, qui ut nobilitet humanum semen, sæpe homines Septentrionales austrum versus transfert, quod quidem etiam ob alias causas facit, quæ nobis præter unam illam atque alteram sunt incognitæ. Deinde rex Hispaniarum hoc agat, ut non tantum subditi mutuo amore coalescant, sed etiam, ut ipse quoque à subditis deametur, quod consequetur promulgando leges utiles, multiplicando subditorum numerum, relaxando iis tributa, æqualitatem ubique introducendo, denique non omittendo etiam illa, de quibus supra. Etenim nihil tam exitiosum est Regi, quam si odium subditorum in se concitet: unde ferè conjurationes contra ipsum & contra statum suum oriuntur. Propterea expedit, ut omnes cum ipso ejusdem religionis sint; nam nihil tam homines inter se discordes reddit, quam diversitas fidei. Id quod Gallia suo malo experta est. Verum hîc requiritur, ut princeps duo extrema, Simulationem scilicet & Superstitionem, vitet. DEVS est veritas, & vult in veritate coli, atque animo simplici adorari: Efficiat ergo Princeps noster, ut pium ac

religiosum

religiosum se præstet sine hypocrisi: quæ Tiberio Cæsari multum obfuit. Verum nihil principem tam commendat populo, quam domesticæ & militares illius virtutes, quæ omnes omnis generis subditos illi fideles efficiunt, cum sint fundamentum omnium principatuum. Nam, sicut elementa, & corpora ex his composita, motionibus cælestibus sine ulla tergiversatione obsecundantur, ob naturæ præstantiam, sibi ingenitam; & inter revolutiones ipsarum sphærarum cœlestium admiranda quædam harmonia elucent; sic homines lubentes se submittunt Principi, in quo eximiæ virtutes elucet. Nam ita comparatum est, ut nemo inferior superioris ac præstantioris imperium detrectet. Æternæ quippe naturæ lege receptum est, ut inferiores præstantioribus pareant, & vinculum fidei est (inquit Livius) melioribus parere: & patienda meliorum imperia, ait alter ille. Et Aristoteles naturalem rationem exposcere ait, ut præstantioribus ingenio & judicio minus præstantes serviant. Virtus igitur in Principe emicans amorem illi conciliat, præsertim ubi ostende-

rit, se subditos suos amore paterno complecti, admittens illos ad mutuum colloquium & aspectum, inspiciensque rationes ministrorum inferiorum, pronioresq; aures pauperibus quam divitibus præbeat, ipseque per se ignoscat & munera distribuat, pœnas verò per alios infligat, supprimatque usurarios & barones illos mercenarios, de quibus supra; immunemque se ab omnibus flagitiis exhibeat, faciatque se per religionem & assessores religiosos venerabilem, sanctéque amandum propter strictissimum vinculum quod ipsi cum Papâ & Ecclesiâ intercedit, imiteturque per omnia Davidem, Constantinum, Theodosium, Trajanum, Augustũ, Martianum, Carolum Magnum: qui omnes dictis virtutibus & scientiis præditi feliciùs imperarunt, quàm Iulianus, Fridericus, Henricus, Tiberius, Nero & Philippus, cognomento pulcher, qui Carolo M. se opposuit. Præterea subditi honore & præmiis ad æmulationem virtutis & scientiarum invitentur, unde novæ scientiæ inveniuntur. Lusus etiam in Hispania multum adjumenti affert, ut plebes à curiositate rerum, ad Statum pertinentiũ, diver-

um, divertatur, vel etiam ut facultatibus ludendo perditis militatum abire cogatur: verum cum ista perditio sit causa rapacitatis, avaritiæ, odii sociorum, amoris pecuniarum; plus nocumenti ista ludendi techna affert, quam emolumenti. Quare præstat, suos inter subditos ludicra certamina, & velitationes scientificas: inter extraneos verò lusus chartularum & tesserarum adhibitis ad hanc rem illorum legatis, instituere, quò illi in ignavo otio marcescant: quin etiam proponantur illis quæstiones mathematicæ, philosophicæ & politicæ, ut ab hæresibus avocentur. Optimè fecerit Rex, ne qui contra ipsum conjurent, si bonum, venerabilem & justum se exhibuerit. Defectus primæ illius virtutis exitium tulit Neroni & Zelimo: secundæ, Sardanapalo, & Vitellio: tertiæ verò, Philippo regi Macedonum, qui justitiæ administrationem Pausaniæ denegavit, & ob hoc ab eodem trucidatus est. Inæqualitas etiam ipsam Romam perdidit. Quod si ab uno solo, Principi insidiæ struantur, præsentissimum remedium est, ut observentur & excutiantur omnes qui ad illum intrant, ne ar-

ma occulta sub vestimentis inferant: nam insidię ab uno solo paratę difficulter vitari queunt. Unde Henricus rex Galliæ, rex Moab, & Philippus Macedo à singulis interempti sunt: primus propter religionis diversitatem: secundus, propter sævitiam: & tertius, propter justitiā denegatam. Sin plures sint qui Principi insidias struunt, fieri non potest, quin intra decimum quintum aut vigesimum diem detegantur, si prius in effectum deductæ non sunt, aut si conjurati non amore justitiæ, pietatis, aut publicæ utilitatis ad hoc processerunt, sitque conjuratum contra Tyrannum, & à viris honestis tantummodo: nam quilibet laborat, operâ principis utcunque saltem tolerabilis emergere, dum illi aperit insidias. Hinc conjuratio Absalonis contra Davidem, & Catilinæ contra Patriam palam factę sunt, quia conjurati ipsi homines nauci fuerunt. Per servos itidem conjurationes facilè & citò deteguntur, si non properè in actum deducantur: sicut illa Laurentii de Medicis contra ducem Alexandrum plus unâ nocte non fuit suspensa. Quando contra sævissimum tyrannum aliquem homines honesti conjurant,

jurant, etiam si illi cunctentur, tamen nullum periculum subest, ne palàm fiat: atque propterea conjuratio Iohannis Procidæ & baronum Siculorum contrà Gallos & Carolum Andegavensem qui incolas miserè affligebant, plus quam integrum annum celata fuit, consciis etiam Imperatore, Papâ, & Petro Arragonio exteris: cujus rei unica causa fuit, quod viri nobiles, & quorum interfuit, contra tyrannicos regentes idem machinarentur. Similis fuit conjuratio inita contra Focadam, Levitas, & Athaliam. Sin autem non pauci quidem, sed nec probi sint qui conjurant, quamvis contra tyrannum, tamen si propositum non confestim executioni mandant, propalatur: quod probat conjuratio contra Neronem inita, in quam quidem & ipse Seneca condescendit; & contra Cosmum de Medicis ab impiis Strozzis facta, qui illo multò pejores fuerunt. Quod si aliquis solus ad principatum aliquem aspirans, asseclis suis persuadeat, se aliud moliri, & interea illorum amorem in se derivat, hic certò potietur auso. Sic Cæsar viam sibi ad Imperium struens, id

clam animo ſuo abſcondit, ſolitus, etiam adoleſcens, dicere, Si violandum eſt jus, regnandi gratia violandum eſt: fecitque ſibi hujus conatus duo fundamenta, religionem videlicet, & amorem militum, quibus demum in fine voluntatem ſuam ſub alio prætextu patefecit. Contra Catilina idem conatus, omnes conjuratos conſcios & participes fecit, nullum ſibi prius fundamentum ſingulare jaciens, qua de cauſa etiam, magno ſuo malo fuit fruſtratus. Cujus exemplo Cæſar edoctus, cautiùs illud idem aggreſſus eſt. Rex itaque animos ſubditorum & ſervorum ſuorum, quomodo erga ipſum affecti ſint, quid agant vel inſtituant, diligenter exploret, & ſi animadvertit, quidnam deſideretur, ipſis mox ſatisfaciat, quin & muneretur clam & ſine ſuſpicionis metu præcipuum aliquem ex ipſis inſidiatoribus, qui hoc modo delinitus ipſum faciat certiorem de omnibus quæ à ſubditis ſuis geruntur. Si nuncietur ipſi, eſſe quoſdam, qui palàm multos menſes antè conjurarint contra ipſum; irrideat licet. Nam qui talia deferunt, aut ſtulti, aut rerum ignari, aut denique falſarii ſunt, qui dum ta-

lia

lia fingunt regis gratiam aucupantur. Sic olim Perſeus fratrem Demetrium falſò detulit initæ conjurationis contra patrem Philippum regem Macedoniæ. Et tempore Tiberii & Neronis quotidie extiterunt, qui alios falsò accuſarent ob crimen læſæ majeſtatis. Quod ſanè perquam flagitioſum: nam hoc pacto ipſe princeps ſuſpectum ſe reddit, adeò ut ſubditi id, quod ſuſpicatur ille, aut verè committant, aut innocentes ultimo ſupplicio afficiantur, quod utrumque regi perniticioſum eſt. Quin potius diſſimulet ſi non probentur ejuſmodi accuſationes, quamvis veræ, modo ad ipſam religionem non pertineant: nam hoc faciendo probat ſe juſtū & bonum, planeque indignum cui tales ſtruantur inſidiæ; ipſique conjurati abjiciunt pravam opinionem quā de illo conceperunt. Pejus tamen eſt, ſubditos rebellionis & conjurationis ſuſpectos reddere, cauſa non probatâ: nam illi infamiæ metu inducti rerum mutationem deſiderabunt, & inimicis via ad invaſionem ſternetur, quod ſæpiusculè in Flandriâ & Galliâ accidit: & quamvis ſpes lucri alicujus inde affulgeat, ſcilicet quod

occaſio inde ſumi poteſt, populum arctius frænandi, quam modo dictus Coſmus ſcitè apprehendens, pacis conditiones cum Florentinis initas rupit; & Rex noſter hac occaſione frænum attraxit Arragonenſibus, inſimulans illos conſpirationis cum Antonio Perez initæ: tamen reverâ plus damni quam emolumenti inde exiſtit. Proinde magis ſtabilire & confirmare principatum ſibi poteſt, ſi mutuo amore & beneficentiâ populum deliniat, ne ſuſpitiones ejuſmodi de ipſo concipiat. Quid? quod & populi ipſi aut illorum poſteri memoriam infamiæ talis conſervant & in tempus opportunum rejiciunt, quo oblato, extraneorum ope palàm defectionem meditantur, adeoque profectò his artibus conjuratio non aufertur ſed differtur. Hinc Nero ex primâ conjuratione & damno populi utilitatem privatam ſperans, non ſuſtulit, ſed diſtulit conjurationem, quam poſtea ſenatores cautiùs repetiverunt: id quod Tiberio quoque & aliis ſceleratis contigit. Quod ſi ergo ejuſmodi quid contigit, beneficiis potius quam ſuppliciis memoriam rebellionis oblitteret, ſimul ſubditis tali præ-

textu frænum injiciens; & nihilominus delitiosè illos pascens. Adeò nempe bonitas principis omnibus locis & temporibus præstantior est quam astutia. Equidem verum est, conjurationem periculosissimam esse, quæ novam religionem inducere parat, aut cum seditiosus aliquis concionator ipsum statum suggillat. Quare jam nobis aliquid de concionatoribus probis & improbis; & postea etiam de regnorum regionumque confœderatione ac dissidio & quæ huic materiæ conjuncta sunt, disserendum. Quod hoc loco restat, supplicia conjuratorum uno omnino eodemq; die decerni & postea paulatim executioni mandari debent. Et ne barones conjurare possint, expedit observare illa, quæ superius adducta sunt: nam hæresis nulla, nisi auxilio Clericorum, finem suum consequi potest, id quod alibi demonstravi. Quantum ad vice-reges, ipsi arces & propugnacula servare non possunt, nisi gubernatores qui illis impositi sunt, cum illis concordes sint: ideò baronibus talia gubernacula committenda sunt, qui sciant periculum se adire amittendarum baroniarum suarum, si non probè

officio suo fuerint functi. Hoc fine Hispani in Italiam, & viceversa Itali in Hispaniam, ubi istis partibus fungantur, sunt mittendi.

CAPUT. XVIII.

De Concionatoribus & prophetiis.

CErtò constat; populos, tot præcipuè regnorum, plus posse, quam ipsum regem cum amicis & militibus suis, in orbe Christiano scilicet, quamvis id in Turcjâ adhuc incertum sit. Idcirco necesse est, causas aliquas in medium producere propter quas populus contra regem suum non ob quamvis causam insurgat, & jugum excutiat: illæ verò sunt, si populi illi diversi minus sint coaliti, aut si viles sint, nec caput ad rebellandum habeant, in quod confidentiam & spem suam ponant. Iam verò manifestum est, tales causas ab argutis concionatoribus originem ducere, quibus apud suos fides est, eoque magis, quod illis bona æterna spondent, quæ, spernendo temporalia, acquirere possunt, dicentes, Voluntati divinæ

congruum esse, ut regi obedientia præstetur, quodque ferendo afflictiones præmia ab ipso DEO obtinebunt: simulque humilitatem illis cum cæteris virtutibus inculcantes, graviterque comminantes latronibus, homicidis, scortatoribus & seditiosis; præmonstrantes item supplicia, quæ illis ab hominibus, ipsoque DEO imminent: contrà verò bonos consolantes iisque fœlicissima quæque promittentes. Ita fiet, ut eorum verba pronis auribus accepta auditorū animos vincant. Sic scelestissimus quisque quatietur foràs cū suâ perfidiâ, nec militem penes quem omne robur perversis suis moribus inficere poterit, nec ullo modo ad rebellionem impellere. Ergò primum instrumentum bene imperandi, lingua est; secundum vero gladius: hocque ex vitio illi opposito optimè omnium dignosci poterit. Nam ubi prædicatores aliquot seditiosi contra Regem insurgunt, populos dissentientes in unum cogent, seditiosissimo cuique animum addent, seque ipsos antesignanos & duces seditionis facient: quod principes sæpe ad incitas redegit, & quod plus est, vitâ ipsâ privavit.

Hujus rei exemplum est Mahumet, qui populum concitavit contra Heraclium Imperatorem; item Calvinus & Lutherus, qui contra infinitos principes, & plus mali linguâ suâ operati sunt, quam aut Marcus Sciarra aut Nenus Martinus machærâ. Contra verò Menenius Agrippa plebem Romanam tumultuantem solâ linguâ compescuit, Senatuique restituit, à quo turpiter desciverat. Papâ sæpe per prædicatores rebelliones gliscentes compescit; imò Imperium Occidentale stabilivit; sanctæque linguæ suæ suadelâ Attilam ab Italiæ ruinâ divertens, domum redire coëgit. Sed & Achab lingua Eliæ pessundatus est, & Roboam Achiæ. Quamobrem concionatores sacri in magna existimatione habendi sunt, præsertim si boni viri sunt, & miraculis, atque validis rationibus, id quod dicunt, confirmare queunt: sicut Moyses contudit Pharaonem, Papa Imperatores Fridericum, & Henricum, & imperator Constantinus perfecit id quod divina sua mente conceperat. Quare profectò tumultus excitari possunt eloquentia illorum, qui authoritate apud populum valent, atque digni-

dignitate : iſtos verò revereri par eſt, ſive boni ſint, ſive mali; amicitiaque illorum expetenda; nam ſi tales boni fuerint, divina autoritate adeo pollent, ut ne obſiſti illis poſſit. Adſpice Samuëlem, qui Saulum ſolio impoſuit, rurſuſque depoſuit, electo Davide. Papa verò quid ejuſmodi non inſtituit, valuitque? Nam ſumma authoritas cum concionibus conjuncta plus fidei obtinet : Epiſcopi verò hîc plurimum poſſunt, ſi ipſi concionatorum munere fungātur. Iohannes Chryſoſtomus quantum nocuit furiis Eudoxiæ Imperatricis, ejuſq; aſſeclis! Divus etiam Bernardus ipſis Cardinalibus & pontificibus max: formidabilis fuit, diremitque aut uniit principes & ſubditos ſuo arbitratu, quod Epiſtolæ illius ſatis teſtantur. Et mihi quidem videtur, quod ſi omnes principes & populi omnia ſua auxilia conferant ad ſolvendum papatum, nihil tamen efficient: ſiquidem Chriſtus hoc quoque Eccleſiæ ſuæ ſpopondit, Quicquid ligaveris & ſolveris, &c. &c, Portæ inferorum non ſuperabunt eam. Quod ſi expeditio crucigerorum ſaltem unica indiceretur, omnes ubiq; religioſis

quorum multæ sanè myriades, ad arma provolarent, mundo universo lingua gladiisque restituri ac terrorem incussuri: neque enim populi contra homines sacros arma inferre essent ausuri, atque si non omnes, maxima tamen pars illorum succubitura, cæteri verò sic exterriti animum remissuri. Vide sis Moysen, qui solus cum Levitis & sacerdotibus arma contra populum Israëliticum rebellantem induit, & contra principes, qui cum uxoribus suis miriadē numero excesserāt, & armis unius tribus sacerdotalis trigesies ter mille homines una die trucidavit, reliquosque in rectam viam reduxit. Nam ubi vera religio simul cum prædicatione arma induit, nulla potentia tanta est, quæ illi possit obsistere. Romani quam primū vim novæ religionis Christianæ percepe-runt; arma illicò contra illam corripuerunt, trucidantesque & vincentes, passim tamen succubuerunt, adeò ut & ipsi tandem sub Constantino Imperatore Christianam fidem amplexi sint. Atque etiamsi Episcopus ipse aut Papa sceleratus sit homo; tamen princeps gladium in illum stringens vincetur etiam vincens, id quod

in Rogerio Guiscardo rege Neapolitano manifestum factum est; qui prælio vincens, Papæ pedibus tamen osculum figere coactus fuit. Cujus rei remedium reges quidam, inter quos Henricus VIII. rex Angliæ, se repperisse credentes ad apostasiam confugerunt, nihilo tamen minus & ipsi perierunt, hocque Hispaniæ certiorem ruinam adferret, ut supra innui. Alij utile fore rati sunt, si Papas in vincula conjicerent, id quod Philippus Galliarum rex in Bonifacio VIII. ausus est: atque Imperator Arcadius Sanctum Chrysostomum in exilium pepulit. Quod utrumq; utriq; exitiosum fuit: nam Chrysostomus majori authoritate in integrum restitutus est, Guainâ Gothorum rege arma contra dictum Imperatorem sumente, qui & ipse tandem agnoscens delictum suum ad Ecclesiæ gremium confugit, & Chrysostomi religionem amplexus est. Et alter ille, rex Galliarum electo papa Gallo post devictum Bonifacium, sperans hoc modo peccatum suum inultum mansurum, fovit dissidium in Ecclesia tunc ortum, electumque Clementem V. Avenionem habitatum misit, sed frustra. nam ille ipse

Clemens

Clemens consilio Cardinalis Bratei, elusit regem suum, non servans promissa illi data, & ex illo quidem tempore regnum Galliæ semper ad occasum vergere visum est, ut ex Historiis apparet. Profanum ergo remedium est, in personam sacerdotis manum extendere. Alii Anti-papas elegerunt, sicut Dux ille Bavarus, quod ipsos pejus afflixit. Alii Episcopos & Papas pravos, inimicos sibi, ad Concilium generale provocarunt, quod inventum Papa deludens, legem promulgari curavit, quâ concilio omnis authoritas in Papam adempta est, interdictumque, ne ullum Concilium nisi à solo Papâ congregari possit. Quam ob causem Leo X. Cardinales, qui Pisano concilio interfuerunt, perdidit; neque principes, illorum amici, obtinuerunt id quod voluerunt: Ecclesiastici principes semper sapientiores fuerunt secularibus. Alii, cedendo & submittendo se, huic malo medelam invenerunt; sicut Theodosius Imperator humiliavit se coram Ambrosio bono Pastore, & Gothorum reges omissa Româ Ravennam petierunt, locum dantes Papis tam bonis quam malis. Et rex ille Angliæ,

cujus

cujus jussu episcopus S. Thomas nomine interemptus est, pacis conditiones cum Papâ inire quam regnum perdere maluit, solvitque Papæ quadragesies mille marcas auri, testamentoque Papam regni sui hæredem reliquit. Horum ad exemplum regi Hispaniarum convenit cedere Papæ, sive bonus sive malus sit, causasque suas, si quas habet, differre, Episcoposque, inimicos suos, papæ castigandos relinquat, uniens se cum illo modis supra dictis. Alexander rex Iudæorum in odium Pharisæorum adductus, moriens uxori (ut testatur Flav. Iosephus) suæ suasit, ut ipsum de fenestrâ præcipitem det, satis factura illo modo iræ Pharisæorum, qui illam ubi hoc fecerit, in regno succedere permissuri sint: prædicens etiam, ut caveat inimicitiam cum ullis religiosis hominibus habere, ne idem, quod ipse, patiatur. Sed si homines nullius authoritatis. quales fuerunt Arrius, Savonarola & Lutherus contra aliquem statum insurgunt, id verò perniciosum est: tumque videndum, utrum tales homines Papam adjutorem sibi habeant vel non: si enim habeant, neque

ille contradicat, tum malum propemodum incurabile redditur: sin verò non habeant, remedium est præsentissimum. Præterea hic requiritur, ut introspiciatur boninè an mali illi sint: nam ambo exitiales sunt. Quocirca mali eradicādi sunt authoritate Pontificiali: boni verò ad Synodū generalem citandi, authoritate Pontificis etiam inter veniente, ut palàm vincantur; sicut Berengarius convictus erroris locum dedit veritati, cessitque; hocq; fieri debet, si verè boni, & non hypocritæ sunt: verùm si bonam causam foveant, emendandi sunt errores, in quos illi in concionibus suis invecti sunt, mittendique sunt Romam, ut ibi ætatem exigant; sicut Bartholomeus Miranda Archiepiscopus Toletanus, & Episcopus Curzolanus à Venetis expulsus. Quod si Laici sint, ut Iohannes Leidensis, & Philippus Melanchton, nihil mali ab illis timendum est: nam hi duo post rupturam à Luthero jam factam demum surrexerunt, & postquam ille prior jam erroneam religionem sacerdotiumque in Germania stabiliverat. In nostris autem regionibus nemo quisquam laicus tale quid patraret sine auxi-

lio

lio Clerici alicujus. Regula est infallibilis, nullam unquam religionem terræ cuiquam nocuisse, nisi ipse Princeps regionis patrocinium illi præstiterit, quemadmodum in Monarchia papali ostendi. Igitur præcavendum est Principi, ne nobiles quoque sui illa hæresi inficiantur, nempe aliis negotiis illos occupando & reprimendo prout supra præscripsi. Hæ verò regulæ contra prædictos hæreticos diligenter observandæ sunt; ne cum illis de argutis Theologiæ quæstiunculis in arenam descendatur, sed ut jubeantur solum vocationem suam docere ac nomina authorum suorum edere, ita: Quis vos jussit hæc publicè docere? sunt ne illi diaboli an homines, quod minimè credendum? Si verò Deus hoc fecit, ostendant id per miracula, qualibus ille legatos suos, Moisen scilicet, Eliam & Aaronem munivit. Quod si hoc præstare nequeunt, exurantur licet, atque infames reddantur. Disputationes Grammaticales, & argutiæ Logicæ vitentur; sed Divina Logica observanda est; id quod sanctus Franciscus in Ægypto fecit, & sanctus Iohannes Guidalbertus, egoque ipse probavi in

meis dialogis contra Lutheri & Calvini sectatores, docens, quomodo illi Apostolico & Politico more convincendi sint, ne verbositate futili lites ex litibus procreentur; quod perversis ingeniis victoriæ instar est. Damnentur etiam rogo ex constitutionibus Imperialibus; quia virorum in authoritate constitutorum famam & bona lacerant, qualis est Papa, & alii religiosi ac pii, qui fidem suam Ecclesiæ approbarunt & sanguine suo obsignarunt, quod quidem omni thesauro pretiosius est; proinde qui talibus refragatur aliosque seducit, merito puniri debet. Altera regula est, dare operam, ne virus hoc latius serpat, dum illi progeniem producunt, ad quod conficiendum expedit, viros ingenio præstantes episcopatibus decorare; cogitandumque tibi est, quod tales utiles tibi futuri sint, nec unquam pestiferas tales opiniones sparsuri, quales Cato & Socrates inter Gentiles, Sanctus verò Leonhardus & Thomas inter Christianos fuerunt. Reperire etiam est alios viros bonos, in utramque partem plurimùm valentes, quales fuerunt apud paganos Alcibiades & Coriolanus, qui

patriæ

patriæ ſuæ multùm profuerunt & obfuerunt, prout res & occaſio tulit: apud Chriſtianos verò Lutherus & Sergius, qui pòſt quaſi per palinodiam recantarunt quod antea rectè prædicarant. Quare doctis omnibus faventem & gratioſum ſe præſtet Rex, dum ingenium illorum introſpici nequit; detque operam omnibus modis, ut ſciat, qui nam in ſua regione doctrinâ alios ſuperent, illoſque ad ſe pertractos in ſuis negotiis occupatos reddat, magis illos beneficiis demulcens, quam ipſe Papa, inſtigetque illos contra infideles. Vnus ſolus monachus totam Angliam ad fidem Chriſtianam convertit: & Carolus Magnus ſummus virorum & religioſorum doctorum fautor, Gothiam, Norwegiam & Daniam cum magnâ parte Germaniæ illorum operâ acquiſivit: & in acquiſitione mundi novi religioſi plus præſtiterunt quam milites. Idem etiam præſtari poteſt in Chinâ, Æthiopiâ, & Perſiâ. Quare ſcientiæ novæ ibi introducendæ & ſectæ Phyſicorum quaſi ab inferis revocandæ ſunt, unà cum Mathematicâ & linguâ Arabicâ (poſtquam Hebræorum & Græcorum imperia

imperia abolita sunt) ut Turci illarum beneficio erroris convincantur. Instituantur item congregationes religiosorum, sapientum, itidem laicorum, ad deliberandum de rebus ad statum pertinentibus, ut ingenia illorum in harum rerum meditatione distineantur, ut tibi soli serviant, nec damno sint, ambitionem suam omnem in tuum favorem, & non contra ostentantes, detque operam ut multos hujus generis eosque probos habeat. Nam si maximè multi, at tales sint, quales fovit Iesabel; illos omnes unus facilè Elias contriverit, ad nihilumque redegerit. Etiam Antiochus scholas Græcas Hierosolymæ instituit, scilicet ut aboleret salutarem doctrinam Mosaicam; verùm incassum, quandoquidem Machabæi se illi opposuerunt. Ad hunc modum multæ Christianæ Catholicæ scholæ aperiendæ sunt Regi, idque contra religionis inimicos: nam quando hoc facit, tam à Papâ quam ab aliis suis inimicis tutus erit simulque subjiciet sibi Belgium, sicut supra demonstravi. Sed nec hoc prætermittendum est, ut scilicet per omnes provincias collegia instituantur, in quæ omnes ingeniosi

pueri deducantur, quique tales sint ex præceptoribus primorum rudimentorum & Grammatices sciri potest; & selecti illi ex omnibus scholis Regis sumptibus alantur & educentur, fiatque ex illis novus ordo; qualis fuit Dominici, dicaturque ordo Austriæ: & postquam decimum octavum annum attigerunt, jubeantur suggestum conscendere & conciones ad populum habere; vocenturque tales, Prædicatores regii, & ablegentur partim in Germaniam, partim in Angliam: qui si re bene gestâ domum redierint, ornentur episcopatibus regiis, qui nomine juris patronatus veniunt: nam hoc faciendo securum se ipsum reddet adversus Papam & perfidos concionatores & hæreticos, & regias impensas consument illi tantum qui illius commodis inserviunt, neque verbis exprimi potest utilitas quæ inde proventura est: nam hæretici toto cælo à veritate aberrantes sunt discipuli Calvini, qui belli semina spargunt quocunque vadunt pacemque ab angelis annuntiatam, & à Christo ipso prædicatam profligant, atque ob hoc parum solliciti de doctrinâ & au-

thoritate sanctorum, sectam suam unicè armis Turcarum ritu defendunt. Hîc opus est medicina quæ quidem efficacissima sit contra hoc genus hominum; illa verò est, Obstare principiis, quod quidem in omnibus malis observandum est; & post demum remedia superius adducta applicanda, in convertendis illis scilicet, ad quod boni & seduli operarii adhibendi sunt, qui doctrinæ puritate, & vitæ sanctimoniâ alliciant atque reducant oves illas, errantes à veritatis viâ. Rex Lusitaniæ, in primis verò Iohannes III. in India collegia & seminaria erexit, in quibus magnus numerus adolescentulorum omnis generis sub disciplinâ Iesuitarum educatur, qui etiam Germaniæ & novo mundo hoc modo plurimùm profuerunt. Nam civitates Germaniæ in quibus Iesuitæ vivunt semper perstiterunt in fide & illæ quæ hæreseos veneno jam infectæ sunt, illorum ope sanantur. Quod si verò spes nulla est illos in veram viam reduci posse, ut doctrinæ & dominio tuo subjici velint; tunc amplectendum est consilium, quod Terentius Varro Hostilio dedit, ad Tuscos

in fide & pace continendum, scilicet efficiat ne possint excutere jugum, quantumvis etiam velint. Hoc autem tribus modis perfici potest; si viles, si debiles, si denique loco disjunctos illos reddat; nam audacia jactandi jugum proficiscitur vel à generositate animi, vel etiã à viribus vel etiã à multitudine. Verùm priusquam vera illa remedia veniatur, expedit plus ad sequam verbis exprimi potest, si liberis infidelium adhibeantur magistri artium & exercitiorum liberaliorum & ingenuo homine dignorum; sic enim unâ eademque viâ parentes cum liberis nobis devinciemus. Paranda itaque, ut dixi, nobis sunt seminaria linguarum & militiæ, futuri imperii instrumenta: illa, ut subditi infideles & hæretici cum bonâ pace ad veram viam reducantur, & ad unitatem fidei; hæc, ut planè enerventur, atque omni potentiâ priventur, si sponte ad veram fidem reduci nolent, de quo alibi locuti sumus.

CAPVT.

CAPUT XIX.

De regnis Hiſpanorum propriis; deq; regnis hoſtilibus unitis & diſcordibus.

QVidam arbitrantur, impoſſibile eſſe, ut regnum Hiſpanicum diu perſiſtat; tum quia omnes ferè cæteras nationes ſibi inimicas aut adverſas habeat, tum etiam quia regiones illius partim in novo mundo, partim per inſulas huc illuc diſperſæ ſunt, velut in Italiâ, Germaniâ inferiore, & Africâ, quæ omnes diverſiſſimæ ſunt linguâ, ſitu & cæli temperie: contra verò Turca, qui imperium totius mundi ſibi vendicat, regna ſua arctiſſimè copulata habet, & ſi ad bellum ſe accingit, imitatur morem Romanorum, qui circuitionibus uſi ſunt: neq; odium inimicarum gentium illi obeſſe poteſt; quia educat penes ſe omnis generis liberos, quibus deinceps pro militibus utatur, & ipſius imperium ferè nihil eſt aliud quam reſpublica militaris; neque etiam religio illi

illi obstare potest, illiusque præsides merum & mixtum imperium cum jurisdictione habent, ita ut nec populos sine armis degentes timeant, cum illorum ipsorum liberis in compescendis illis utantur. Qui magnus evadere Monarcha cupit, illum oportet omnes circum se habitantes populos usque & usque armis aggredi, & in potestatem suam redigere: sicut Romani primo omnium Sabinos & Latinos bello aggressi sunt; deinde Æquicolis, Pelignis, Vejentibus, Lucanis & Tuscis arma intulerunt, semper usi circuitionibus, donec tandem subjugatâ totâ Italiâ trajecerunt in Sardiniam, Siciliam, Hispaniam, Galliam, atque Germaniam. Idem factitarunt Babylonij erga Asiaticos, & Persas. Macedones similiter primò Thebanos, Epiratos, Laconas, cum Achæis & Ætolis bello adorti sunt: deinde in Asiam progressi, totam eam armis compleverunt, adeò, ut in fine etiam, quemadmodum Livius & Plutarchus scribunt, gloriâ victoriarum suarum elati etiam Romanis & Carthaginensibus se opposuerint. Et nisi prematura mors Alexandrum Magnum è medio sustulisset,

procul dubio etiam cum Romanis, arma conseruisset. Ajo Turcam idem hodiè conari; quod olim maxima Imperia fecerunt: nam primò victâ Asiâ minore in Europam trajecit, & Græciam circum circa vicit; postea Syriam, Ægyptum, & Armeniam, donec tandem progressus est in Macedoniam, Epirum, & Hungariam: ubi postquam provincias aliquot Christianas ditionis suæ fecit, & Christiani ad arma conclamantes contra illum sese conjungunt, metu perculsus mox pacis conditiones vel inducias subdolè ac insidiosè cum iis pangit: interim dum Christiani mutua sua dissidia armis finire contendunt, Turca quietè dominatur & arma victricia in reges Persarum aut Georgianos vertit, donec Christianos rursum inter se discordare videt, tum perinde cum Persis aut aliis suis hostibus inducias faciens, omnes vires iterum in Christianos convertit, eosque quantum potest armis oppugnat. Et dum illi consultando tempus terunt, Turca progreditur & modò hunc, modò alium locum in potestatem suam redigit. Tanta nimirum & tam perniciosa sunt odia illa intestina Christianorum!

rum!

rum! Verùm rex Hiſpaniarum uno eodemque tempore bellum cum pluribus gerit; nec unquàm omnes vires ſuas in aperto campo conjunctas habet, quo ſe ipſum ſuo jugulat gladio. Proficiſcitur militatum in remotiſſimas regiones, cum tamen circumcirca in viciniâ ſuâ hoſtes habeat Anglos, Gallos, Belgas & forſan ipſos etiam Italos. Unde videtur, ſibi ipſi adverſas & parum utiles vias ad propagandum Imperium ſuum inire. Ad quod ego reſpondeo, concedendo hæc ex parte: nam ars Turcæ manifeſta eſt; qui vel uno ſolo adverſo prælio illoque magno devinci poteſt, ut ſupra innui, nullos regulos aut barones habens, quorum armis in integrum reſtitui poſſit. Quod de rege Hiſpaniarum dici non poteſt: Nam Papa & Itali propter religionis communionem ipſi cito ſuppetias ferrent. Item ajo, illum nulla inſigni clade, niſi à grandi aliqua potentiâ, qualem Turca habet, affici poſſe, qui cùm longius remotus ſit, ſicut olim Alexander M. fuit, tam ſubito illum obruere non poteſt: ſed contra, quævis concordia Chriſtianorum, ſoli-

da modo & stabilis, Turcam totum opprimere posset. Deinde dico, etiamsi rex Philippus regna sejuncta habet; tamen inimicorum suorum regna sunt sejunctissima; atque ob hanc causam æmuli ejus Itali, Tusci & Veneti nunquam facile contra eum conjurabunt, nisi datâ operâ prius ab illo læsi & magnâ injuriâ affecti: nec enim Papa unquam fieri permittet, ut hostile quid in regem Catholicum attentent: imo certum est, Principes Catholicos, propter metum ab hæreticis & authoritatem Pontificis, hoc nunquam ausuros. Contra verò hæretici plurimùm inter se diffident atque discordant; atque ob hanc causam Germania in respublicas dissecta exiguas nihil nocumenti illi afferre potest, domuique Austriacæ & Archiducibus per Imperatores partim subjecta est; partim etiam Archiepiscopis, qui simul & seculari potentia præstant, quales sunt Moguntinus, Coloniensis, Trevirensis, Salisburgensis, Argentinensis & Bamburgensis; partim etiam ducibus Bavariæ: adeò, ut Protestantes hæretici nullo modo contra regem Hispaniarum insurgere queant. Ipsa etiam Germania inferior

in

in plures respublicas dirempta est, quæ omnes adversus regem Hispaniarum arma gestant ac præmonstrant, solùm ut se defendant, non ut illum offendant. Ex horum numero sunt Hollandia, Frisia, & Zelandia. Quid? quod Germania inferior & superior religione maximè dissentiunt: quod idem de Danis quoque Norwegis, Transsylvanis, Gothis, Polonis, Gallis, Helvetiis & Grisonibus affirmari potest, ita, ut nulla prorsus conspiratio ab illis Regi timenda sit: sed, quod plus est, rex stipendiis numeratis magnam partem illorum in amicitiam suam pertraxit, & Rex Poloniæ & Dux Transylvaniæ interventu conjugiorum & fœderum mutuam amicitiam cum ipso colunt. Adeò ut à solo rege Galliarum & rege magnæ Britanniæ ipsi timendum sit, qui per religionis diversitatem nunquam concordes esse possunt. Etsi verò Rex Hispaniæ Gallias non potuit suam in potestatem redigere, ejus tamen haud parum interest, quod Rex Galliarum à Papa absolutus ad Ecclesiæ obedientiam rediit. Nam alioquin omnium hæreticorum in Germania caput factus non sine Regis nostri & Papæ

detrimento in Italiam transiisset, quod nemo hæreticorum in hunc usque diem ausus est; inopia scilicet ducis. Tum etiam in Gallia schisma est inter Catholicos & hæreticos. Et quod præcipuum est, sunt in regno illo multi potentes Episcopi, qui ruinam Hispaniarum haudquaquam desiderant. Denique regis nostri subditi non hastis, gladiis aut equis concurrunt, quod Galli amant facere, sed jaculis & robore pollent, armis nimirum ad defendenda munimenta, non ad congrediendum aperto Marte aptis. Vnde Galli conatibus Hispanorum obviam quidem ire possunt, opprimere verò illos non possunt: quia ipsi etiam Principes & Respub. Italiæ; quæ ad hoc usque tempus à partibus Gallorum steterunt, transirent ad Hispanos; quæque ipsæ duas has nationes in æquilibrio continuo conservant, ne una oppressa alterius præda fiant: id quod Hiero rex Syracusarum inter Romanos & Pœnos aggressus est facere, sed incassum. Item rex Galliarum in Hispanias, propter intermedia munimenta & arces ab Hispanis depugnandi peritis insessa, transire

non

non poteſt : neque Mediolanum aut Neapolin tam citò adoriri bello poteſt, ut non multò citius Hiſpani in Galliam cum armis irruant, illumque properè domum redire cogant, & proprium defendere regnum. Neque vero ille unquam in Italiam trangreſſus eſt niſi adjutus à Papa, quod expeditio Caroli Andegavenſis teſtatur, aut niſi à Principe aliquo Italo vel Repub. eò vocatus, ſicut Carolus VIII. à Duce Mediolanenſi vocatus fuit. Quod hodiè vix fieri poteſt: verentur enim Itali, ne illi ſimul novam religionem inducant. Fieri etiam ſolet, ut ille, qui primis exteros in auxilium ſuum vocavit, primus quoque ſuccumbat: neceſſe enim eſt, ut talis peregrinos milites hoſpitio excipiat; qui poſtquã vicerunt partem adverſam, adjunctâ ſibi plebe expellunt etiam illũ qui eos in exitium hoſtis advocavit, quod experti ſunt Vicecomites, Sfortii, Caſtruccii, Florentinique, cum multis aliis, & ipſe etiam Papa, quamvis authoritas Papalis illum in integrum reſtituit. Quare à rege Galliæ non admodum timendum eſt Hiſpano, minus verò ab Anglis cum inſula illi concluſi

ſint, nec cœlum continentis exteri ferre poſſint. Hinc ſat illis eſt, ſuis frui, & naves ſolum prædatum emittere, cui tamen malo remedium mox afferam. Caveat ſibi itidem Hiſpania, ne ſinat claſſe Hollandicas, Scoticas, Danicas, Norwegicas, Gedanicaſque vires ſuas conjungere: ſic enim totam Hiſpaniam invadere poſſent, ſicut olim Alani, Gothi & Vandali. Quandoquidem autem iſtæ nationes in religione diſſentiunt, & Rex Hiſpaniæ aſtutè nova diſcordiæ ſemina inter illas ſpargit, non adeo timendum eſt, ne ſuas vires conjungant. Videamus jam, quid boni Hiſpania in ſe contineat, & quibus mediis major exiſtere poſſit. Omne dominium ſtabile neceſſario requirit mutuum amorem primò inter ſubditos ipſos, deinde inter principem & ſubditos, tanquam membra & caput unius corporis; ſocietas naturalis conſiſtit primò in marito & uxore; deinde in patrefamiliâs, liberis, & familia conjunctim, tum in iis etiam, qui vinculo conſanguinitatis aut affinitatis conjuncti ſunt, item in ſimili corporis diſpoſitione, in convenientia morum, conſuetudinum, & ſtudiorum.

Quò

Quò pertinet communis lingua; & unum idemque genus vestitus. Nec leve societatis vinculum est ipsa humanitatis ratio, nimirum quod omnes homines sunt: & ubi plura horum vinculorũ concurrunt, ibi etiam firmior societas initur. Hinc Itali cum Hispanis faciliùs coëunt in unum, tum quia alter alterius linguam intelligit, & similes sunt moribus, corporibus, & ritibus ecclesiasticis; quod in Gallis non fit, qui lingua & moribus diversis utuntur, ut taceam, quod diversi quoque sunt constitutione naturali. Sic Hispani faciliùs societatem atque amicitiam contrahent cum Africanis quam cum Belgis, qui ab illis plurimùm differunt. Nam Hispani sunt naturâ calidi ac sicci, eóque macilenti, statura brevi, fusci, astuti & garruli; Belgæ verò, frigidi, corpulenti & crassi, stupidi, & pauci sermonis. Qui igitur diversas regiones regere atque in officio continere vult, reddat illas, quantum fieri potest, sibi mutuò similes. Atque istam hominum unionem Deus ipse Politiæ author homines docuit. Sunt autem tres unionis hujus species; Prima est animorum profecta à religione

quæ quidem omnium fortiſſima eſt; copulat quippe nationes plurimum inter ſe diſtantes: ab hac dependet voluntas, & actiones: tum linguæ, & arma in hac uniuntur: per hanc Papa dominatur Europæ, Aſiæ, Africæ, Americæ, & ut uno verbo eloquar, omnibus Chriſtianis hujus mundi. Contrà verò Imperator Germanorum hac deſtitutus ſolam Germaniam vix frænari poteſt, cum diverſiſſima ſit corporibus, ritibus atque conſuetudinibus, adeò, ut de illis verè dici queat: Quot homines, tot ſententiæ. Hanc ob cauſam Angli & Helvetii unam tantùm, aut ad ſummum duas religiones ſuis concedunt, ſicque fœliciùs degunt: nam tritum illud, *Divide & impera,* hic locum non habet; at bene contrarium, *Divide & perdes.* Catharina Medicea, regina Galliarum, ut contra legem Salicam clavo imperii admoveretur, modò à Catholicorum, modò ab Hugenotarum partibus ſtetit: Verùm hoc facto exitium ſibi & filiis peperit, quorum unus à monacho ordinis Dominici fuit interemptus. Quantùm ad hoc attinet, Hiſpania feliciſſima

eſt

est omnium regnorum, cujus regna quãvis situ disjuncta, religione tamen omnia conjuncta sunt: atque hoc ipso etiam Turcæ præstat, & omnibus principibus aliis, cum omnes ad unam fidem convertat, ut supra ostensum. Secunda unio est corporum; atque hac Turca cæteris omnibus præstat, qui imperat Mahumetanis, Christianis & Iudæis religione diversissimis, quod rebus suis parum obest, quia filios illorum ipse sibi in spem militiæ educat, illos verò qui religione ab ipso dissident enervat viribus, atque exarmat. Verùm si illis partem reip. suæ administrandam committeret, & non despotico, sed politico dominio in illos uteretur, citò ad incitas ab illis redigeretur, exemplo multorum principum Germaniæ; aut saltem via illi ad dilatandum imperium intercluderetur, veluti Imperatori ac regi Poloniç contigit. Si inter mancipia Turcç quis oriretur generosâ indole præditus, regno ejus fortè interitũ afferre posset, sicut facturus erat Scãderbegus ille, si Christianorum auxilium ad hoc ipsum promptum habuisset, & non potius impedimentum Genuensium, qui in propium

ſuum atque Huniadis Ungari detrimentum Mahumetanis Aſiaticis quadraginta millibus, pro totidem coronatis tranſitum vendiderant; atque niſi Europæi auxilium tuliſſent Amurathi jam peſſundato, qui poſtea ope illius auxilii dimidiatæ Europæ dominus evaſit. Omitto hîc dicere de Moyſe, contra Pharaonem, ad cujus exemplum contingere poteſt, ut Deus mancipium aliquod Chriſtianum contra ipſum Turcam excitet. Similis ejuſmodi diviſio exitium Hiſpaniæ afferre poteſt. Tertia unio eſt pecuniarum & facultatum, cujus vi Turca in Raguſienſes, alioquin liberos, imperium habet, qui, quia bona illorum in terris Turcarum ſita ſunt, & in confinio regni Turcici habitant, certâ tributi ſummâ libertatem ſuam illis vendunt; quoniam hæc rerum humanarum conditio eſt, ut fortior imperium habeat in infirmum. Per hanc tertiam unionis ſpeciem Rex Hiſpaniarum Genuenſibus dominatur; quoniam merces & baronias in terris illius habent ſitas. Vnde dico regi qui dominia ſua ſeuncta habet, primò omnium laborandum eſſe, ut illa conſtringat vinculo naturali,

turali, deinde politia. Ad naturale vinculum quod attinet; conjungat Hispanos, quamvis plerisque omnibus nationibus odiosos, cum cæteris per media supra adducta: nam Hispanus servitio jam oppressus satis humilis est, moresque suos sub domino exuit; est præterea etiam jactator, & astutus in rebus nauci, non verò in illis quæ alicujus momenti sunt, satisque etiam apparet, linguam modumque vestiendi Hispanicum plerisque omnibus placere; illorum autem modum agendi, fastuososque titulos, cum ambitione primum locum in conventibus occupandi, & exquisito nimis incessu omnibus displicere. Et quia vitia hæc nationi huic natura inhærent, quamvis virtutes illorum, patientiam scilicet, religionem, virilitatemque cum eloquentia maculent; tamen illa omnino tolli non possunt; sed opus est, ut ceteri in illorum mores transeant, instar arborum, quæ aliis inseruntur. Quare dico utilissimum fore, si militibus & baronibus Hispanis in exteris regionibus degentibus exteræ quoque mulieres matrimonio jungãtur: vicissimque peregrinos connubiis & officiis in Hispaniam

piam perliciendi artes à me præmonstratæ eò diligentiorem considerationem merentur, quia plus habent in recessu quam in fronte promittunt: idque clarius patebit, ubi de singulis nationibus singulatim locutus fuero. Quãtum ad politicam unionem attinet, danda est Regi opera, ut suam nationem cum aliis conjungat, religione scilicet, quod est arctissimum copulandi vinculum, beneficio Concionatorum theologicorum, atque exoticarum artium & linguarum, ut jam dixi, quæ omnes gentes in admirationem rapiunt. Bellumque semper prius vicinis quam remotis inferat, ipseque ibi præsens adsit. Denique, ut reliquas omnes nationes inducat, vel invitet, ut navigantes in mundum novum in suâ terrâ thesauros colligant, quod videmus à Genuensibus hodie fieri. Itaque omnia moderetur, ut semper unum regnum alterius operâ & auxilio opus habeat, ut maneant hoc modo quasi convincta: moveatque omnem lapidem, ut inimici illius è contrario disjuncti maneant, religione, induciis, moribus, scientiis, conditionibus, mercaturâ, & omnibus rebus necessariis: fœdusque

ineat cum illis, qui ipsi nocere possunt, quæ omnia ut melius perspiciantur, singulatim de omnibus gentibus quæ illi commodo aut incommodo esse possunt, differam, in medium producens modos quibus uniri possunt: cum hoc extra dubium sit, quodlibet scilicet Imperium vastum sed unitum, ab hostium incursibus tutius esse, quia non solum magnum & unitum, verum etiam firmũ & potens est.

CAPUT XX.

De Hispaniâ.

AD modò dicta notandum, quod, cum in Hispaniis diversi populi sint, maxime illos, qui ad dignitates affectant viam, unanimes esse conveniat. Ideo Castilienses, Arragonenses & Lusitanos inprimis concordes efficiat Rex, omnibusque æqualia officia in aulis distribuat, Lusitanosque in Castilia, Castilienses autem in Lusitaniâ muneribus decoret, matrimoniisque & navigationibus illos invicem quasi constringat: idemque fieri par est inter montanos Biscajenses, & Leonenses,

nenses, itemque Astures & Gallæcos, & inter incolas vallium Valuzzianaram & Valentinarum, familiares ut invicem fiant, quamvis loci intercapedine disjuncti: introducanturque inter illos collegia & seminaria militum togatorum & armatorum, quibus tuti reddantur, tam ipsi quam rex: dandaque est opera, ut mulieres externas connubio sibi jungant, liberosque ex illis suscipiant, qui, si fortè bella ingruant subsidio illis sint, prout natura cujusque, non prout fors tulerit: paulatimque veteres illorum mores abolendæ sunt, non verò repentè, doceanturque in Italiâ potius quam in Belgio officia administrare. In Hispaniâ verò Itali permixti Hispanis officia subeant, & in eâdem, cum sit sedes totius regni, apices omnium virtutum & scientiarum, justitiæ scilicet & religionis, esse debent, quò promptiùs reliqui Hispanos sequantur, imbibentes illorum mores, quos vident bene beateque agere. Verum si illi profligatæ vitæ & moribus incivilibus erunt, omnibus nationibus abominationi erunt: ut taceam, quod gravitate & constantia morum cæteros omnes superare

debent,

debent, quia domi habent unde discant. Inprimis verò necessarium est, ut fidem constanter colant tam pacis quam belli tempore, id quod docendo & formando illos in dictis seminariis effici potest, ubi discunt obedire & servire Regi. Et siquidem rex strenuum se militem virtutisque studiosum ostendit, dignior habetur qui ametur & colatur. Munitiones & arces in Galliam obversæ sint munitissimæ, itemque illæ quæ Corrugnæ, & in littore septentrionali Angliam spectant, eoque præcavendum ne ab hostibus impetantur. Verum tamen classis mille navium hac in parte plus valebit, ut mox ostendam. Hispani doceant etiam incolas Africæ & utriusq; Indiæ ad illos translatos aut sponte transmigrantes artes mechanicas: ipsi verò solis armis studeant & quidem magis quam literis: peregrini verò ad literarum potius quam armorum studium admoveantur. Videmus enim Athenas doctas à bellicosa Lacedæmone bello victas fuisse, quæ tamen ambæ postea in Macedonum manus & potestatem inciderunt, utpote qui à Philippo rege suo, & patre Alexandri, arma tractare

fuerant

fuerant assueti. Sufficit ergo, si seminaria artium & linguarum Austriacarum in gentibus tibi subjectis extruantur, & ut reliquorum non magna cura habeatur, qui scientiis & artibus relinqui possunt: sed in Hispania peropus est, ut omnes tam extra quam intra Seminaria educati armorum scientiâ exercitati sint. Aperiendæ etiam sunt scholæ pro secundo-genitis Nobilium Hispanorum, unde sumantur fideles duces ad expeditiones tam maritimas quam terrestres; de quo etiam supra. Neque est quod quisquam fastidio aut tædio Hispaniæ afficiatur quod regio est sterilis: nam hæc culpa non solo, sed paucitati cultorum imputanda est, quia solum per se fertilissimum est, & omnia ad sustentationem vitæ spectantia abundè profundit; & si diligentius coleretur, infinito hominum numero alendo sufficeret, sicut olim ingentes Carthaginensium & Romanorum exercitus aluit, cum suis incolis propriis, neque ulla provincia majori vi aut diutius vires Romanas elusit; neque unquam exercitum occidione amisit, quin statim repararit alium majorem. Verum, ut antiqua omittam,

tam, tradunt recentiores, regem Granatæ in bellum adversus Ferdinandum quinquaginta millia equitum, secum adduxisse, qui numerus, haud scio, an hodie in Hispania & Lusitania simul reperiretur, non quod natura regionum mutata sit, aut cœli temperies, sed quia numerus incolarum imminutus est, atque agricultura intermissa. Incolarum autem multitudo hodie minor est, primò, propter bellum, per quod Mauri Hispanis superiores evaserunt: siquidem in illo bello spatio trium mensium ad septies centena millia hominum interierunt: insecutum est deinde bellum, quod septingentes septuaginta octo annos duravit, quo gens illa Maurorum universa in Hispania eradicata est; intra quod tempus incredibilis vis hominum ab utraque parte occidit, adeò ut multæ urbes, imò multi integri terræ tractus deserti manserint. Vixque finitum hoc bellum fuit, cum subito se rursus ad Africam, Neapolin, Mediolanum, & novum orbem ipsum invadendum accinxerunt, & his subjugatis ad Belgium quoque recuperandum se expedierunt, in quibus expeditionibus etiam ingens

gens numerus hominum obiit, bello & aliis calamitatibus; quæ bellum ut plurimum sequuntur, oppressi, atque etiamnunc quotidie homines infinitos in modo dictas regiones deducunt, partim quasi ad colonias, partim ut ibi negotientur aut in præsidiis sint. Agriculturæ igitur studium in Hispania intermissum jacuit, quia illius regionis homines ad studium armorum naturâ propensi sunt, magisque honorem & utilitatem ex militia atque stipendiis, quam aliis rebus aucupantur. Verum Hispani non in agricultura solum, sed etiam in artibus mechanicis exercendis segnes sunt: unde fit, ut Hispania mechanicis destituatur, & lanæ, sera, aliaque mercimonia peregrè transportentur; & quicquid materiæ rudis in regione hac manet, ab Italis fere solis in opus traducitur, agri verò & vineæ Gallis colendæ relinquuntur. Et si diligenter perscrutari velimus causas, propter quas Hispania tam diuturno temporis spatio profundissima pace & summa tranquillitate gaudet, cum Gallia perpetuis bellorum motibus fluctuet, inveniemus hoc non aliunde proficisci, quam quod

Hiſpania partim impedita eſt externis bellis in India, in Belgio, hæreticis domandis, in Turcis & Mauris profligandis; ubi Hiſpani manibus mentibusque laborant, quod dum faciunt patria quieta manet; & illi omne ſeditionis virus in alios evomunt. Quare haud omiſerim dicere, illos inopiâ militum ſæpiuſculè coactos fuiſſe imitari Finlandos. qui in bellum contra Moſcovitas magnum numerum canum efferatorum atque rabidorum ſecum educunt, qui ſanè illos quandoque multum juvant. Quod idem Vaſco Nugnezius in mundo novo haud ſine miſerorum incolarum ruina perpetravit, ſæpe hoc modo in fugam illos conjiciens. Sed ſatis jam diu in Hiſpania commorati ſumus.

CAPUT XXI.

De Italiâ.

Hiſpania neminem ſibi amiciorem habet quam Italiam, quæ illam in parte propugnat atque ſuſtentat. Par igitur & æquum eſt, ut Neapolitanos & Mediolanenſes ita beneficiis demulceant, ut cæteræ

gentes harum duarum regionum felicitatem admirentur, illarumque fortunam sibi quoque expectant, id quod confieri potest, si Hispania operam dabit, ut tributa utrique minuantur, numerusque hominum in utroque illarum tractu augeatur, instituanturque apud utramque seminaria, ex quibus tanquam ex equo Trojano prodeant viri liberalium & militarium artium periti, religionis Catholicæ retinentissimi, de quo etiam supra. Quæ sanè res exteros in stuporem & admirationem rapit, neque, ut quibusdam videtur, quicquam ea ratione opibus regis decedit. Item modus ineatur cohibendorum usurariorum, instituanturque publicæ domus, in quibus tenuis fortunæ civibus pecuniæ sub pignoribus mutuo dentur; coerceantur etiam incrementa Nobilium. Præterea visitentur carceres baronum, qui sæpe nimium sunt crudeles, neque cuiquam permittatur captivare quenquam propria authoritate, nisi eos qui crimen violatę pacis, publicę, aut etiã majestatis commiserunt, curentq; captivos humanius solito; quippe sævitia sua insatiabili regem in infamiam tyrannidis

nidis adduxerunt, præsertim in regno Neapolitano. Videtur etiam non parum facere ad favorem vulgi Regi conciliandum, si unum saltem Commissarium instituat, qui assumptis Clericis, publicos carceres adeat atq; visitet, & simul usurarios & inferiores ministros observet: Item si proscriptis clementiam præstet sub prætextu eos in Africam amandandi; reipsa vero septimo quoque anno tales in mundum novum transportet: milites, qui ad hunc usq; diem subditis impositi sunt, dimittat, & eorum loco tanto plures triremes instruat, quæ omnem maritimam oram obeuntes Regis provincias à Turcarũ invasionibus securas reddant: nam milites insolentes, crudeles in populum, inertes contra Turcam, invitique ad maritimas expeditiones prodeunt, atque etiam cum inde reditum est, strenuis civibus mancipia suâ manu capta etiam fustium ictibus extorquent, posteaque Turcas istos quasi à se captos Thrasonico more ostentant: quod sanè indignissimum factum quotidie tamen in Calabria fieri videmus. Præstat itaque populum ipsum arma contra Turcas

corripere,

corripere, dimidiumque pretii captivorum illis relinqui: sic enim Rex validos & divites propugnatores simul habebit, neque metuet ne illi, exosi militum sævitiam, de novis dominis sibi prospiciant. Porrò inhibeat pravam fiscalium suorum diligentiam, qui, ut regem divitem efficiant, nullum sævitiæ genus in pauperes subditos omittunt, detinentes illos captivos, extorquentesque illis pecunias nullâ satis manifestâ causâ. Sed de his eorumque remediis satis supra, ubi de justitia verba fecimus. Expeditiones illæ maritimæ regem tam ab hostibus quam à suis tutum reddunt: cum contrà miles rusticis impositus prius parum, posterius verò omnino non præstet. Præcipuè maritima loca præsidiis firmentur, populusque in benevolo timore Regis sui retineatur. Ea Italiæ pars (nam potissimæ, ut sunt regnum Neapolitanum & ducatus Mediolanensis Regi Catholico subjectæ sunt) quæ principibus suis qualibuscunq; paret, ad odium Hispanorum instigatur. unde Regi duo minari consueverunt, scilicet se evocaturos & incitaturos Gallos contra statum Mediolanensem: cui tamen

malo

malo facilè à Rege occurri potest, si limites illius ducatus præsidiis firmet, pagosque immunitos, qui palanti hosti plerumque in prædam cedunt, tollat & eradicet, curetque more Hungarorum omne frumentum cum bonis subditorum in urbes munitas deferri, cum instrumentis mechanicis, ut illi qui in eas confugerunt, tempore obsidionis aut incursionis habeant ad vitam & ad operandum necessaria. Verum Genua accommodatissima est ad auxilium ferendum, & Neapolis etiam, si modo rex classem modo dictam in mare deducere volet; siquidem longa experientia testatur, illum, qui maris dominus est, simul quoque continenti leges dare; possunt milites, quotiescunque & ubicunque res id exigere videbitur, in terram exponi, id quod rex Galliarum invocatus præstare nequit. Consultum est ergo regi Hispaniarum, ut rex confines suos Helvetios & Grisones confœderationibus sibi devinciat, eligatque sibi ex illis triginta millia militum, qui interim dimidiato stipendio contenti vivant, ad imitationem Venetorum, utaturque illorum viribus majori alicui potentiæ pro-

pulſandæ. Verùm ne ejuſmodi populi numero aucti ipſum ducatum Mediolanenſem invadant, id quod temporibus Romanorum accidiſſe vidimus, pars illius in Belgium, pars Neapolim, pars etiã in mundum novum disjiciatur, ſervetque rex pro ſeipſo quantum ſatis eſt. Et certè ſi hic populus bene coaleſceret, Italiam facili negotio in ſuam poteſtatem redigeret: verùm dum diverſi diverſis regibus & rebuſp. militant, metuendum non eſt, ne hoc eveniat, atque perutile eſt, ut parti illius eo modo quo dictum eſt frœnum injiciatur. Alterum, quod Itali Hiſpanis minantur, eſt, ne forte unionem cum Papa & Gallo ineant in præjudicium Hiſpaniæ. Sed & hæc aſtutia facile à Rege deludi poteſt; quia nullus illorum abſque Papâ & Gallo facere audet, cum ſibi ſoli propugnando nullus illorũ ſufficiat, (quamvis ſolus acquirere poſſit) niſi maxima fortunæ mutatione, ſicut eo tempore, quando Pontifices Romani bellum cum Imperatoribus habuerunt, & Tranſalpini in Italiam tranſire auſi ſunt, Veneti in libertatem ſe vindicarunt. Igitur modò Rex Papam à ſuis partibus

habeat,

habeat, non est, quod timeat; neque enim ulla dominatio in Italiâ permutatur sine illius interventu: & Papa solus causa fuit omnium mutationum quæ unquam aut in Italia, aut in Neapoli contigerunt: & si Papæ Placet arma sumere contra partem aut remp. aliquam Italiæ, statim vincit, arripiens consueta sibi remedia; qualia sunt, elargiri indulgentias contra illam, subditosque juris jurandi vinculo ab illa dissolvere, & alios contra illos in auxilium vocare: quod Iulius II. fecit, tum, cum Venetos excommunicaret, quo tempore illi prorsus succubuerunt. Iam verò suadeo Regi, ut Papæ cedat, executionique mandet, quod jam olim Constantinus Imperator fieri voluit, nempe ut Papa summam authoritatem in ultimis appellationibus habeat, ut duo Episcopi cum Rege, qui tum Clerici locum occupat, judices sint in omnibus causis per ultimam appellationem ad se devolutis, ineatque pactum cum Papâ, ut reliqui omnes, qui hoc facere detrectant, authoritate sua priventur. Nam si aliqui aut etiam omnes principes Italiæ simul Papæ cedere nolent, Rex Pontifica-

lis authoritatis vindex ; crucigerorum expeditionibus & aliis pontificalibus auxiliis nixus, paulatim omnes successivè pessundabit, aut sibi subjiciet; qui, dum Papæ cedit, animo & viribus augetur. Hoc quandoque locum habere potest: sed, prout hodiernus rerum status comparatus est, elaborandum est Regi, ut principum Italicorum dissidia alat, Parmensem vel alium sibi devinciens, cæteros vero nihili æstimans: appellet etiam Venetos patres Italiæ, petatque ab illis viros quos judices in Flandria constituat; quandoquidem gens illa libentius Italos admittit, quam Hispanos, & inter Italos maximè Venetos: honoret simul illos baronatibus, cum hoc certò constet, quod illi justi, nec fastuosi sint, eoque aptiores, si non ad acquirendum, certè ad conservandum. Insuper curet, ut Hollandi à Venetis leges petant, ut infra dicetur. Quod si hac arte eosdem inducere posset, ut Alexandriam & Syriam prætervecti in mundum novum negotiatum abirent, ad imitationem Lusitanorum, hoc sanè modo Venetorum dominus evaderet, æquè ac Genuensium. Vt autem securus à Venetis

netis quoque sit, præstabit illa modo dicta classis, item Archidux Carinthiæ, cum Grisonibus confinibus suis, si operâ illorum utatur in bello quo magis Veneti absterreantur. Deinde omnes à Florentinis ac Venetianis proscriptos hospitio excipiat, eorumque opera in bello utatur, imò muneribus eosdem afficiat, quò etiam alios attrahant & ei contra suam ipsorum patriam operam suam collocent. Quod quidem Dux Mediolanensis facere consuevit sæpè; item rex Galliarum non rarò, quum exules Genuensium & Florentinorum ad se vocavit, ob hanc eandem causam. Hac ratione nostro quoque tempore Piccolominæus, Strozzi, & Dominus Petrus de Medicis Magno Florentinorum Duci haud parvum metum incutere possent. Quòd si verò rex mavult, ut illi disjuncti maneant, caveat ne metum illis incutiat. nam metus vires Italiæ in unum cogit: qua de causâ dissimulet se illis succensere. Quod si disjunctos illos cupit, per schisma religionis minimè omnium dirimantur (neque enim possunt) sed beneficiis, ut modo ostensum est. Quod si Austriacorum quis

in Papam eligeretur, actum esset Italiâ. Optimum foret, si cum Genuensibus commercia exerceret: nam Genua quasi ærarium Regis est, & barones Italiæ supprimit: ut taceam, quod Genenses etiam ad navigationem multum illi conferunt: verum hi arte tractandi, ne videantur necessitate coacti, sed amore illecti paruisse: nam universo tumultu orto; possent arma sua cum reliquis contra regem vertere. Caveat igitur ad summam ille, ne unquam oculos à florentissimis illis duabus civitatibus; Venetorum scilicet & Genuensium, divertat quarum prior, Genuensium illam & dignitate & potentia longè superat, cujus rei causa est, quod Veneti exercendo mercaturam, rem suam familiarem auxerunt multum, rem verò publicam in infinitum: contra verò Genuenses collybo exercendo res suas domesticas supra modum auxerunt, publicas verò afflixerunt; quo considerato rex cum diversis his rebuspublicis diverso modo procedet.

CAPVT.

CAPUT. XXII.

De Siciliâ & Sardinia.

SIculis & Sardis, cum insulani sint, & Africæ viciniores, conveniunt etiam leges magis strictæ quam Italis sufficitque ad illos in officio continendos, si portus illorum occupentur juxtà cum turribus mari imminentibus. Hi loci verò in tuto ponentur, si classis paulò ante dicta instruatur ac perpetuo conservetur, quæ non universa, sed divisa Italiam cum his insulis ambiens utrisque magnam securitatem præstabit, cujus milites si paganis imponendi forent, plus mali quam boni efficerent, numerusque illorum augendus esset. At ista ratione ex prædâ Mauris & Turcis extorta nutriuntur, regisque facultates augent, ipsamque Africam securam reddunt, & si fortè Tunetani aut Algierenses tumultuarentur, parati essent milites, qui Christianis illic suppetias ferrent, navigantes in regnum Oran: potestque mercatura cum illis populis holoserico, fru-

mento & aliis mercimoniis ſecurè per mare Adriaticum exerceri, nullo Venetorum, Turcarum aut piratarum metu. In his inſulis pulcherrima militum ſeminaria inſtitui poſſunt, ex filiis & mulieribus, Turcis & Mauris ereptis, docerique imbi poteſt lingua Arabica, cœnobiis Clericorum ſimul erectis, ut ſupra innuimus. Hîc illud obſervandum eſt, ut in commutandis mercibus cum Anglis, Turcis aut Mauris ſemper religioſi adſint, ne quis peregrinâ hæreſi inficiatur; nam Inſulæ ob commoditatem recipiendi omnis generis homines, mutationibus valdè obnoxiæ ſunt, id quod ipſe quoque Plato vidit & affirmat. Populi maritimi per nimiam converſationem cum peregrinis (qua de cauſâ Plato mare magiſtrum improbitatis vocavit) plerumque ſunt verſuti, ſagaces, & providi, quique ſciant negotia fori. Mediterranei contra ſinceri, juſti, paucoque contenti ſunt. Etiam urbes magnæ ipſæ ſibi uſui eſſe poſſunt, qualis eſt Syracuſa in Sicilia, quæ, teſte Cicerone, quatuor in partes diviſa, totidem veras urbes conſtituere potuiſſet. Hodie verò Panormo ibidem, elegantibus

templis,

templis, & palatiis exornata est; in quibus duo sunt memoratu digna; unum, platea transversim totam civitatem in duas quasi partes secans, quæ recta, ampla, longa & ædificiis variis exornata est, ut haud sciam an ulla similis in tota Italia inveniatur: alterum est, ipsa urbis forma, pretii inæstimabilis ac ideò portus illius urbis perquam spatiosus est, opus sane magnificum, quale à Romanis olim strui solitum. Insulæ plerunque tyrannorum niduli fuerunt, ut ait Plato. De portubus necessariis, item de nauigationibus suo loco dicam. Populos istos quod attinet, rebus necessariis minime fraudandi, aut arctius constringendi sunt: sed opus habent, ut in fœneratores inter illos latentes, & in carceres Tyrannorum inquiratur, ut supra dictum. Possunt ibidem etiam seminaria nautica institui, & quotannis certus numerus juvenum illic mitti cum triremibus, ut discant artem nauticam, prout Venetis in more positum est: idque tanto magis, quod rex maxime omnium nautica pube opus habet: sed cum hac Transalpini augendæ illius causâ conjungendi sunt, de quo jam dictum. Pos-

ſunt etiam duo genera equitum maritimorum inſtitui, ad exemplum illorum de Malta: neque reditus D. Iacobi, aliorumve equeſtrium ordinum hominibus otioſis dentur; quod ſanè ita fieri neceſſe eſt, ne Rex ſemper auxiliaribus nautis opus habeat, aut etiam mercenariis, quales ſunt Genuenſes. In talibus inſulis barones magis quam alibi ſupprimendi ſunt, cum ſitus locorum illis majorem quam alibi anſam novandarum rerum præbeat, & ingenio ad tyrannidem proclives ſunt. Quare præſtat barones ex aliis nationibus huc tranſmittere; ad id verò convenientiores reliquis ſunt Hiſpani cum ſint ſub eôdem climate poſiti, illiſque tam officia, quam negotiationes committendæ, una cum miniſteriis militaribus, quibus & Tranſalpini adjungendi ſunt, neque vel nuda aliqua petra indigenis nobilibus ſolis committenda eſt: nam illi plerunque duces & authores ſunt tumultuum, maximè contra Gallos, quamvis hi poſtea Aragonenſibus ob ſimilitudinem morum fideles fuerunt. Nihil ergo magis neceſſarium eſt ad felicitet regnandum, quam ingenia, naturam, inclinationem

nationem subditorum perspectam habere; siquidem juxta hæc forma regni ineunda est.

Caput. XXIII.

De Germaniâ.

VErba facturis nobis de gentibus regi Hispaniarum inimicis, quamvis certo respectu etiam obnoxiis, primi se offerunt Germani, quorum sanè minimè illum pudeat, cum domus Austriaca in Germaniâ potentissima aspirarit ad hoc magnitudinis & potentiæ, per connubia continua & successiones hæreditarias, atque affinitates. Nam Maximilianus provincias Germaniæ inferioris à Mariâ filiâ Caroli Burgundiorum Ducis ultimò defuncti habuit, cujus filius, nomine Philippus, Hispaniam cum appendicibus suis à Iohannâ filiâ Ferdinandi & Isabellæ in dotem accepit, in quibus regnis Carolu illius filius successit: hisque nostris temporibus filius dignissimus patre tali, Philippus hæreditario jure Lusitaniam cum appendicibus suis, qui sanè ma-

ximi ſunt, accepit, reſpectu matris ſuæ Iſabellæ, à qua etiam ipſa domo deſcendit nomen regis Hiſpaniarum. Vnde ſciendum Auſtriam ſolos Catholicos principes ſibi amicos habere, qualis eſt Dux Bavariæ, cum Archiducibus, & Epiſcopis, pauciſque aliis: neceſſariumque ideò eſt, ut hi ſemper magis magiſque copulentur, non ſolum religione, ſed etiam connubiis, aliiſque rationibus, quæ certè via ut juſtiſſima, ita & tutiſſima eſt, cæteriſque omnibus longè firmior & durabilior. Adhibenda verò etiam ſumma opera eſt ut ſpargantur perpetua diſcordiæ ſemina inter MachionemBrandeburgicum, Landgravium Haſſiæ, Ducem Saxoniæ, Brunſwigæ, Palatinum ad Rhenum, Ducem item VVirtebergenſem, & minutas illas reſpublicas Germaniæ: quod facilè fieri poteſt, ſi præeminentiæ quæſtio ipſis moveatur, quod reſpublicas illas ſemper ſuſpenſas tenuit, hincque factum, ut nunquam ſatis feſtini auxilium Imperatoribus tulerint; primò, quia hi Hungariam non imperio Romano, ſed domui Auſtriacæ ſubjicere ſatagunt: deinde, quia timent ne Imperator viribus in

eum

eum modum auctus, ipsis quoque jugum imponere conetur. Vnde pro capite quidem unionis suæ illum agnoscunt, servitia verò præstare illi nolunt, cuduntque sibi ipsæ novas leges & religionem, cujus rei exemplum vel Norimberga, Spira, Argentina & Francofurtum præbent, quod sanè plus satis est. Adde quod tale dissidium Regi Hispaniarum certo respectu & prodest, & obest, sicut in omnibus peregrinis usuvenire solet. Turca enim domui Austriacæ Bosniam, Croatiam & Hungariam eripuit, per quam, periculum est, ne sibi quoque aliquando viam in Austriam patefaciat. Quod si jam Germania sub auspiciis domus hujus semper perderet, posset fieri ut hæreticum sibi Imperatorem eligeret, illâ repulsâ, quod profectò multorum majorum malorum causa esset. Quare elaborandum esse duco regni Hispaniarum, ut imperator ipse, aut Maximilianus frater illius cum Duce Transsylvaniæ se conjungat, vel etiam cum Moscovitis, in necem scilicet Turcarum, faciatque Imperator pactum cum protestantibus, & civitatibus liberis, atque etiam cum Bavaro, ut omnia

mnia quæ acquirit imperii ſint, poſtmodum in ipſo bello Imperator omnes terrarum liberarum primores, id eſt, omnes miſſos ab illis terris feudorum largitionibus, aliiſque modis, ſibi potius quam patriæ illorum obſtringat: quemadmodum Cæſar exercitum etiam contra ipſam Romam ſibi devinxit, ſed hoc ſolus aliquis fortis Auſtriacus, nec ullus alius præſtare poteſt, qui victis Turcis arma victricia confeſtim inGermaniam inferat, adjungens ſibi etiam partem Hiſpanorum atque Italorum. hoc nî fit, periculum ſubeſt, ne quid detrimenti rex accipiat. Providendum igitur illi eſt, ut in Imperatorem eligatur, &ut jus electionis Cæſareæ amicis, velut Bavaro, & Archiduci deferatur: nam Galliarum rex in Imperatorem electus rebus illius multum incommodi adferre poteſt. Sed qua aſtutia impelli poſſint Proteſtantes,ut ſine dubio nullum alium quàm ipſum regem Hiſpaniarum eligant, coram Regi declarabo, neque enim chartæ committere hoc volo. Quod ſi rex Germaniam occupare vult, neceſſe eſt, ut prius fiat Imperator, atque deinde ſub ſpecie oppugnandi Turcam

Turcam in Vngariam tendat, sicque ex improviso Protestantes oscitantes opprimat cum civitatibus Imperialibus, summa celeritate, ne illi prius se ad opponendum expediant; id quod Carolus V. affabrè perfecit: faciatque colonias novas, cum novis legibus, & ministris Italis, quandoquidem clima illud Hispanos non fert, neque id alio modo fieri potest. A VVestphaliâ, Saxoniâ & similibus locis nihil timendum est. Verum res Hungaricæ magno auxilio opus habent; nam Viennâ captâ Turca mox in Forum Iulium seu Carinthiam penetrare potest, cui malo quomodò occurrendum sit, dicam, ubi de Turca dicere instituero. Is in principibus Christianis debellandis semper tali usus est arte, ut nunquam cum uno solo diu continuaret bellum, sed modò hunc, modò illum adortus, isti hanc, alii aliam regiònem, sæpè etiam integrum regnum eriperet: & ne exercitati fierent in armis, pacis aut induciarum conditiones cum illis iniit, atque è vestigio aliis arma intulit, ne quidem satis spatii ad cogitandum aut se parandum ipsis relinquens; sed unicâ urbe aut loco capto pacem aut

inducias etiam ipsis concessit. Quo modo exercitus ejus omnes ex veteranis; nostri verò ex tironibus compositi fuerunt: nam ille semper cum aliquo bellum gessit, nullus verò prædictorum Principum semper in armis fuit. Hinc etiam factum, ut ille perpetuo aliquid profecerit, aut acquirendo, aut acquisita stabiliendo. Sed tempus est ut redeamus eò, unde digressi sumus. Dico igitur etiamnum, regno Hispanico esse utile, ut amici ejus, sint uniti, inimici vero, præsertim in Germania, disjuncti & sibi mutuo adversi; idque ut fiat, omnem lapidem esse movendum. Egregia vero via ad humiliandos hæreticos, eosque distrahendos, etiam hæc est, nimirum aperire scholas philosophicas & mathematicas in Germaniâ, ut ejusmodi speculationibus juventus immergatur potius, quam hæreticis studiis vacet. Cæteri occupati reddantur in fabricandis machinis bellicis, nauticis aliisque pluribus: ingeniaque præstantia lautis stipendiis ad astrologiam in mundo novo exercendam pelliciantur. Verùm stupenda illa via separandi illos invicem, mihi perplacet

placet, quæ bipartita est; & una quidem, si dementur, atque omnis voluntas atque occasio coëundi illis auferatur, suspitiones & simultates inter illos alendo, sic quidem, ne unus alteri mentem suam declarare, aut quicquam secreti in sinum alterius deponere audeat. Hoc astu usus est Carolus M. qui certum judicem in VVestphalia pretio illexit plus quam reliquos suos ministros, cujus explorationibus & operâ adjutus Anabaptistis VVestphaliæ quanquam baptizatis, dissolutè tamen nihilominus viventibus atque ideo suspectis frœnum injiceret. Altera via est, intercludere illis aditum ad committendum quid, quod vergat in præjudicium status. Quod fit, si affinitates, leges, confœderationes inter primores illius populi impediantur: secundò ne relinquatur ibi vir in magnâ æstimatione constitutus, sed transportetur aliò. Hoc modo Carolus Magnus ad evitandos tumultus Saxoniæ nobiles illius loci in Galliam transire jussit. Nec denique permittatur, ut illorum Consilia, Magistratus, & Collegia sine exploratoribus atque delatoribus sint.

CAPVT

CAPUT XXIV.

De Galliâ.

QVandoquidem nullum regnum Christianum Monarchiæ Hiſpanicæ plus obſiſtere poteſt, quam Gallia, (loquor autem hic de regnis unitis, unoque corpore comprehenſis,) quæ eſt omnium grandiſſima, ditiſſima, & populoſiſſima; quippe ea vigenti ſeptem millia Eccleſiarum parochialium habet, paſcitque circa centum ac quinquaginta myriadas hominum, tamque fertilis eſt naturâ, tam dives, per induſtriam incolarum ſuarum, ut nulli alii regioni facile cedat. Huc accedit, quod ab Hiſpania non procul diſtat, ejuſque incolæ naturâ Hiſpanis infenſi ſunt, ac virtute bellica præſtantes, & unum ſolum caput habent: quæ omnes conditiones in nullo alio populo, quamvis Hiſpanis etiam infenſo, conjunctæ reperiuntur. Alii enim aut longius remoti ſunt, ut Turcæ & Angli, aut imbelles, ſicut Itali, aut inter ſe diviſi ſunt, ſicut Germani.

Germani. Quare de Gallis paulò exactius mihi loquendum esse intelligo; dicamque quantum hac in re superioribus annis peccatum sit, ut erga istum populum in posterum simus cautiores. Gens Gallica à Iaphet per Gomer genus ducens, vi armorum, religioneque magnos successus habuit, adeo ut sub auspiciis Caroli M. & Pipini ad tantam monarchiam adscenderit. Et certe cæteri omnes Christiani Principes regnum Galliæ suspiciunt: & si illud impietatem Mahumeticam, dum adhuc in herba fuit, eradicasset, facile totius orbis Monarchiam in se transferre potuisset: idque tanto facilius, quod Hispani Gallorum æmuli in plura regna divisi erant, belloque cum Mauris distinebantur, qui illorum regionem invaserant, quo tempore Gallos à suo proposito minimè depellere potuissent, sicut Galli hoc nostro tempore ipsos a suo depellere conantur. Verùm, quia ipsi sibi moderari nequeunt in exteris gubernandis, sed nimis sunt impatientes atque indiscreti, ad tantum istud fastigium potentiæ adscendere nunquam potuerunt, cum nimium sibi ipsis tribuunt, nullaque gravi-

tate

tate subditis quæcunque libet facere permittunt, illosque nimis inhumaniter modo, & modo nimis clementer tractant, nullâ curâ habitâ propriorum defectuum. Unde factum, ut cum multa acquisierint, nihil tamen servaverint: nam unâ vespera Siciliam, & minori temporis spatio regnum Neapolitanum amiserunt, unà cum ducatu Mediolanensi, non aliam ob causam, quam quod nesciverunt inescare illam gentem ad se amandum: quæ, postquam vidit parùm aut nihil libertatis suæ interesse, Gallo an Hispano pareant, arma in hujus favorem corripuerunt. Hac eadem de causa Rex Galliarum, & Dux Mediolanensis dominium in Genuenses sæpius amiserunt: ad quam etiam, quantum ad Gallum attinet, accessit dissidium inter filios suos, quod unus Italiæ, alius Germaniæ & rursus alius Galliæ rex esse voluit; & impotentia nobilium Gallorum qui singuli liberi esse voluerunt, sineque capite degere, sicut Dux Burgundiæ, Comes Flandriæ, Dux item Britanniæ, Delfinatus, Savoiæ, Palantinus ad Rhenum, cum aliis pluribus: quorum quisque absolutus dominus esse voluit.

Ita

Ita ut tum propter has rationes, tum propter schisma religionis, tam à fato, quam à DEO ipso à Monarchia orbis terrarum exclusi esse videantur. Proinde illa summi Imperii Majestas ad Hispanos magis inclinare præsumitur, tum quia fatum ipsum hoc illis destinasse; tum & patientiæ, & discretioni ipsorum idem deberi videatur. Sed quia situs ipse regionis, ratio armorum, & insita inimicitia poscere videtur, ut Gallia cum Hispania perpetuo armis decertet, ipsiusque gloriæ obstrepet, quæ & olim florens sub Carolo V. à Francisco rege Galliarum impedita fuit, & hodiè sub imperio Philippi ab hæreticis Gallis & Henrico IV. viro militari impediri potest; necesse habet rationes Gallorum probè secum reputare, occasioneque datâ strenue labefactare illos, quacunque parte debiles sunt, ut illâ parte quâ plus valent, sua sponte cadant: & quoniam ingenio non armis debiles sunt, bellum cum illis gerendum est hunc in modum; primò omnium postquam fortuna, quæ modo nominatum Franciscum & Germaniam Carolo V. in manus & potestatem dede-

rat,

rat, ostendit, quo pacto illos æmulos suos repellere possit; quem arma victricia in Galliam intulisse, & auxilio Germanorum qui semper Gallis iniquiores, Gallorum fastum repressisse, primo impetu oportuit; postque illorum arcibus & munimentis Hispanos imposuisset, legesque & tribunalia illorum Italis temperasset, & Galliam sibi aut prorsus subjugasset, aut Regulis administrandam dedisset, seque caput Christiani orbis declarasset. Sed is ad futile affinitatis remedium confugit, vicinum æmulum comitate demulcere malens, quod nisi cum remotis minimè faciendum est, minimeque omnium cum tam potentibus regni æmulis. Nam Galli ante Hispanos viam ad universalem Monarchiam affectarunt, postque illis inviderunt. Secunda occasio continendi Galliam ne Hispaniæ nocere aut obsistere possit, oblata fuit Philippo illius filio, si modo scivisset prehendere illam & retinere: nam Henrico III. à Dominicano quodam occiso ob dissidium religionis divisa fuit inter Catholicos, & Hugenotas; multiq; provinciarum gubernatores paratos se ostenderunt velut Monmorancius

in

in Languedokiâ, Dux de Efpernone in Provincia, aliique diverſi quiſque in ſuâ regione. Tertiò cum altercabatur de rege eligendo, Valeſiorum ſtirpe exſtincta, & Navarræo ceu hæretico in faſtidium & odium omnium adducto tam apud plebē, quam apud partem nobilium, Philippus tum quinque occaſiones habuit, quarum ſingulæ ad vincendum ſatis fuerunt, aut ſaltem ad enervandumGalliam, ut taceam de omnibus ſimul ſumptis. Tamen, ſi verum fatendum eſt, non per illum ſtetit, quo minus id faceret: vidit enim, magnis copiis militaribus, quas verò tunc temporis non habebat, opus eſſe, ad dividendos, & in ſe mutuò irritandos nobiles illius regni; tum etiam ſcopus illius fuiſſet detectus. Nam primò, ſenſit filiam ſuam Guiſio, vel Vmenenſi vel Palatino ad Rhenum, aut ſimili alicui prępotenti, matrimonio clam prius jungendam eſſe, vel connivendum, ſi quis etiam inferiorum principum Gallorum ſceptrum arripuiſſet, quem ille poſtea affinitate ſibi junxiſſet; cæteriſque ſpem faciendam, quemque ſuæ provinciæ proprietarium futurum, Monmorancium Languedocenſis,

censis, Epernonem, provinciæ Narbonensis, aliis verò dominia alia promittenda quod quisque affectasset: hisque omnibus suppeditandas esse pecunias quibus se ad Navarræo resistendum instruerent: ineundum insuper fœdus quoque fuisset cum Papa, & reliquis Catholicis, ut junctis omnium viribus Navarræum oppugnarent, religione ab illis dissentientem: præter hæc omnia Episcopi & concionatores Galli amplissimis honorariis & præbendis ad hoc idem illiciendi fuissent: quibus omnibus perfectis, Regi ipsi, aut si ipse noluisset, per filium, aut Parmensem, Gallia ingenti exercitu, ex Germanis, Italis & Hispanis conflato, invadenda fuisset, continuoque emittendi, qui per Sabaudiam, Navarriam & Piccardiam excursiones in Galliam facerent. Hæc verò omnia summa solicitudine in opus deducenda fuissent: sic enim vicisset & Galliam, aut eam suo regno adjecisset, aut, in plures baronias & respublicas partitus fuisset, more Germaniæ, sicque nihil mali ab illis pati potuisset. Verùm bonus ille Philippus non satis approperabat, atque præterea à nobilibus Gallis, qui ferè
omnes

omnes ad Navarræum transierunt, elusus fuit: quod, si ille festinasset, nunquam evenisset. Sic enim fieri solet, ut unusquisque primò sui proprii, & tunc demum communis commodi causa in ejusmodi turbis exstimuletur. Hic verò cum singuli viderent, bonum publicum consistere in singulorum bonis, & viceversa, degerunt id, quod publicè prodest: sicque licet nobiles illi ab injtio nummis regis Hispaniarum & pollicitationibus ingentibus accensi fuissent, ad rem in factum deducendam: tamen perspicientes in fine, coronâ amissâ aut discerptâ ad se ipsos sigillatim redundaturum damnum, dum Rex Hispaniarum postmodum singulos sibi sine ulla difficultate posset subjicere ipsis divisis ad defensionem sui expedire se haud valentibus: & verò Galliam ipsam tantopere ab omnibus gentibus laudatam contemptui iisdem futuram, sibique omnibus aditum ad coronam interclusum iri, futurumque adeo, ut ab Hispanis deinde etiam irrideantur; magis è re sua esse duxerunt, fovere partes Navarræi, quod sane statim à principio, scilicet, inescati ac decepti falsa spe pecu-

niarum Hispanicarum non ita perpendissent, sicut demum in fine fecerunt, postquam scilicet exitum animo prius, deinde & Regis modum agendi oculis perspexerunt, ac tum demum artẽ arte eluserunt. Præterea Galli perspicientes incommoda ex bello Hispanico prognata, libentius & promptius ad creandum Regem processerunt, quod persuasum sibi habuerunt, electo Rege mala etiam illa cessatura, quæ ipsi ab initio parvi duxerunt. Cæterum rex Hispaniarum alium adhuc errorem circa hanc rem commisit, quod cunctatione suâ Navarræo spatium dedit, Principes Italiæ Papamque ipsum sibi conciliandi, & in partes suas traducendi, faciendo illis spem se abjuratâ religione Catholicum futurum: prospexeruntque Principes illi animo, se Hispanis Imperii universalis avidis, subjugata Galliâ prædæ expositum iri. Hæc eadem cunctatio fecit, ut Hispanus lucraretur minus, dependeret verò plus, atque etiam, tanquam alienis inhians, odiosus redderetur. Adeò verum est tritum illud, Nullum locum inexpugnabilem esse in quem asinus auro onustus intrare potest.
His

His etiam illud addendum, illum asinum aureum vel auro onustum multos equos ferro oneratos subsequi debere, ut civibus in illo pendendo & numerando occupatis, tu interea ferro adoperari possis ad domandum & subjugandum illum locum: Adde quod & Capitanei Hispani cum Capitaneis Gallicis colluserunt, & pro lucro non pro victoriâ dimicarunt: idque contigit propterea, quod Rex ipse aut filius Regis præsens non fuit: neque Parmensis aperto Marte sine jussu regis rem in casum dare ausus fuit, statim in primordio belli: quo datum est tempus Navarræo nobilitatem Gallicam falsâ spe ab Hispanis illectam, virtutis suæ militaris opinione ad se revocare: qui in hoc imitatus est fortissimos illos Principes, qui sat habuerunt, plebe omissa, nobiles solum ad se pertrahere, id quod Polonis, Persis atq; Gallis in more positum est: & quia nobiles nimis abjectum putant, pedestrē militiam sequi, inde factum, ut illæ ipsæ nationes equitatu semper præpolluerint, & peditatu contra semper posteriores tulerint. Et quia res in eum locum jam reducta est, ut rex Galliarum, suorum Papæque ani-

mum sibi devinxerit, in eoque plus acquisiverit, quam si ab ipso Hispaniarum rege victoriam reportasset; ideo verendum est, ne ille ipse aliquando etiam partem aliquam Hispaniæ occupare conetur: est enim ingenio inquieto neque Galli morari possunt dum regionem aliquam recens occupatam sibi confirment, sed semper progredi conantur, idque hîc tanto magis, quod ille facultatibus exhaustus, necesse habeat aliunde rapere quo suos remuneretur. Vnde necessarium est, fines Hispaniæ Ducatumque Mediolanensem præsidiis & munimentis firmare, probeque observare regulas sequentes: quarum prima est, ut amicitiam contrahat cum Gallis illius æmulis: secunda, ut impediat ne illis ab Anglis aut Italis auxilium feratur; quod utrumque unâ eâdemque via confici potest, si scilicet Papæ persuadeat, regem Galliæ hæreticis opitulatum ire, quodque Italiam semel modo ingressus, hæreseos suæ virus ubique sparsurus sit, quodque Tuscana & Venetia primo sedes belli, deinde prædæ illi futuræ sint. Agat igitur cum Papa, ut interdicat illi, ne amicitiam cum regina Angliæ contra-
hat,

hat, neve cum reliquis hæreticis, quales sunt Genevenses, Helvetii, & Caninefates, hodie Grisones dicti: hi enim plurimum illum adjuvare possent. Iuramento etiam illum adstringat, ad transeundum in terram sanctam, ibique Christianam fidem cum Italis propugnandum. Sed optimum foret, si unio inter primores Galliæ & Italiæ fieret, transmitterenturque in Græciam; atque item alia Vnio inter domum Austriacam solam contra reliquos hæreticos. Nam principibus Christianis hoc modo districtis & diremptis, Neapolis cum Hispania & ducatu Mediolanensi non haberent quod formidarent; sed ab omni parte securi essent; atque interea Hispaniarum rex vias dispicere posset expugnandi Belgium, qua victoria & militari gloria perculsi illi modo nominati, nunquam auderent se illi opponere etiamsi victores ex Asia redirent. Etenim licet Pompejus in Asia victoriam obtinuerit, Cæsari tamen Belgicas domanti haud par fuit: siquidem Belgæ ob ferociam militarem Cæsari multo plus negotii facessiverunt quam Asiatici Pompejo, qui pro-

 pterea

pterea etiam potentia fuit Cæsare inferior. Quod si vero contingat jam, ut Henricus II. diem suum obiret, quippe qui jam in declivi ætate est, nec successorem aut uxorem habet, atque etiamsi duceret, ac filium decedens relinqueret, impubes tamen ille foret, sicque Condæus administrator regni fieret, cujus majores hæreticorum Gallorum semper duces & authores fuerunt, immane quantum sanguinis Catholici profundentes; tum opus profectò est, ut rex Hispaniarum norit prehendere occasionem istam, proponendo Catholicis ad perpendendum, velintne Condæum in regem Galliarum eligere necne, etiamsi is religionem Catholicam amplecteretur, cujus pater tantam crudelitatem in Catholicos exercuit, quam hic cum lacte nuntricis simul suxit. Procurandum illi item est, ut rex Galliarum per electionem fiat; vel si id obtineri non potest, ut saltem regnum Galliæ in partes discedat ac dividatur. Hæque artes instituendæ cum celeritate, quæ in Philippo fuit desiderata. Et modus ille eligendi regis, sub conditione si sit Catholicus, Italis multò gratissimus foret, in quem

etiam

etiam principes Galliæ ipsi libenter consentirent, quod quilibet inde spem hauriret, ad coronam perveniendi. Quod si contingeret, Galliarum vires multùm infringerentur: nam si fortè thronus vacaret, gravissimæ & longæ discordiæ oborirentur, fierique posset ut rex Hispaniarum vocatus ab aliquo se admisceret. Deinde quia reges electitii de propagandis imperii finibus plerumque parum soliciti sunt, cum sciant, filios suos successores non esse: ob quam causam nec periculis se objicere volet rex, cum omnis inde utilitas ad alios redundatura sit. Hæcque unica causa est, quod Imperatores Germaniæ nunquam de acquirendo laborent, neque rex Poloniæ nisi sit animo valdè bellicoso, quales fuerunt Stephanus & Sigismundus cognomento Battorius, qui cum Moscovitis & Tartaris de Principatu Borussiæ aliarumque terrarum decertarunt, quod sperabant, filios suos in illis ad minimum successuros. Ista ars prodest quoque ad militarem gloriam acquirendam, ipsamque patriam sibi subjiciendam, victoriarum magnitudine, & militum propriorum
 favore,

favore, quod superius dixi Imperatori Germaniæ faciendum esse, ad imitationem Iulii Cæsaris. Veruntamen astutia hæc cognita à Gallis, fecit, ut omnem acquirendi cupiditatem deposuerint, suspicione tanti mali: atque hæc suspitio in causa est, quo minus Veneti Duces suos in militiam mittant, malintque uti ministerio Capitaneorum peregrinorum, parvo lucro contenti: nam in re illa haud parum periculi adierunt, sub Carmagnola & Ludovico Ursino. Et Franciscus Sforza miles Venetorum mercenarius victor domum reversus Ducem se fecit Mediolanensium. Ob eandem hanc causam habuerunt Tarquinios reges suos electitios Romani, ad id usque temporis: hocque ipsum DucemAtheniensium Florentiæ electum pessundedit. Nec tamen occasio idem præstandi Gallis hodiernis deest: nam etiamsi quies illorum ab externis minimè interturbatur; tamen quietis impatientes contra seipsos insurgunt, vel sub solo prætextu hæresis Calvinianæ, novique nescio cujus Evangelij, quod ubicunque annuntiatur, non lætitiam sed luctum infert, non pacem sed horrenda

bella;

bella; animosque hominum non dulcedine aut comitate, sed furore & rabie complet. In tempore igitur huic malo obviam eundum est, quandoquidem lues hæc jam ultra ducenta millia hominum infecit: nam si latius serpserit, atque etiam nobiles & primores regni corripuerit, verendum est, ne Gallia perpetuò perierit, id quod Germania jam patitur, sub Ducibus Saxoniæ, Hassiæ, & aliis. Nam, sicut videmus, regna nobilibus hominibus abundantia, immortalia quasi fieri; id quod in Gallia & Persia clare videtur: (nam Gallia olim ab Anglorum rege propemodũ tota occupata, industriâ & operâ equestris ordinis priori & nativo suo domino restituta est: & Persia modò à Tartaris, modò à Saracenis vexata per nobiles tamen semper defensa est, quo minus sub illorum potestatem caderet.) Ita viceversa illa eadem porpter magnates abominando interitui obnoxia sunt, cum illi subsidium & refugium promptum sint hominibus rerum novandarum mutandæque religionis studiosis.

Caput XXV.

De Angliâ, Scotiâ, & Hiberniâ.

QVamvis Anglus minimè omnium Monarchiam Vniversalem affectare videatur: tamen, Hispaniæ illud molienti multum obstat; id quod exemplum novæ illius Isabellæ clarum facit, quæ odia inter regem Catholicum & Christianissimum orta quantum potuit intendit, hæreticosque consiliis & impensis propriis juvit, quia insulam navibus & militibus abundantem habet, quæ quicquid Hispania in Septentrione habet deprædantur, atque usque ad mundum novum evagantur: ubi quamvis propter munimenta littoribus imposita fundare regnum nequeunt, tamen damnum haud mediocre illi inferunt. Nam Draco ille Anglus gyrum orbis universi quinquies circuivit, id quod Megalanes quoq; & ante illum præstitit: potestque accidere, ut regnum Bavalas Anglis vicinius, & ob cœli temperiem commodius aliquando ab illis devincatur.

vincatur. Certo constat, regem Hispaniarum si solam Angliam cum Belgio domare posset, totius Europæ magnæque partis mundi novi Monarcham citò evasurum. Et quia ille insulam hanc in potestatem suam redigere nequit, cum situ & hominibus; Hispanis infensis, moribusque & religione ab illis diffidentibus plurimum polleat; necesse habet se defendere, & regiones illis opportunas præsidiis munire, ne iis in prædam cedant; sunt verò illæ Corugna, latus Galitiæ, Leona, Biscaja, & quicquid sub altero Hemisphærio incursionibus expositū est, prout inferius demonstrabitur. Omninò id agat, ut Anglorum vires infringat: ad quod efficiendum naves Hollandiæ & Frisiæ sufficerent, si nimirum classi Anglicæ opponerentur, ut infra palam fiet. Verùm cum tantum absit, ut hoc fiat, ut etiam naves classis Hispanicæ ab illis navibus sæpiusculè damnum patiantur; unicum est remedium, ut ingentes naves exstruantur, ponanturque in Corugnam aut Lisabonam, ut cum classis Hispanica ex India remeat; auxiliatum illi prodeant, eamque deducant; vel mittantur palàm, ad

Angliam vel Hiberniam infeſtandam, quo illi divertantur ab inſidiis Hiſpanis ſtruendis. Et quia rex Hiſpaniarum imperium maris obtinet, omnino requiritur, ut multas urbes ligneas, id eſt, ingentes claſſes extruat; ut extra periculum ſit perdendorum novi mundi theſaurorum. Vtile etiam foret, vel integra myriade auri ſtrenuiſſimos quoſque Hollandos conducere, ut in mari ſeptentrionali tutarentur claſſem regiam, vel etiam transigere cum iis populis, qui in re nautica ac militari ipſis Anglis magis exercitati ſunt; nempe cum Dantiſcanis, intercedente Polono affine Auſtriacorum, item cum Gothis, Suecis, Finlandis, reliquiſque populis Scandinaviæ, Daniæ, Pomeraniæ, & Boruſſiæ, ut vel Anglis ſe opponerent, vel inſulas illorum, vel etiam Angliam ipſam invaderent, ut illos à claſſe Hiſpanica invadenda diverterent; aut, ſi mallet rex, ut ipſam claſſem Anglicam bello adorirentur. Si, inquam, tanta mercede prædictas nationes illiceret, atque inſuper ſpolia Anglis erepta illis largiretur, facilè obtineret quod vult, taliſque inimicitiæ ſemina ſemel

ſparſa,

ſparſa, latiùs evagarentur, neque unquam enecarentur. Itaque mihi quidem videntur nummi ſoli ſufficere, ad diſcordes illos inter ſe efficiendos. Et certum, eſt Angliam nullas gentes tam timere, quam illas modo adductas, propterea quod ferociores, populoſiores, & in mari potentiores ſint ipſis Anglis. Nam Hiſpania, niſi certa arte, ſe illi opponere nequit, cum ſit magis experta in illo mari, pluresque homines aſtutos & ſedulos nutriat: quæque mari ſimul & terra munitiſſima eſt, Hiſpaniæque infenſiſſima, ob diverſitatem religionis, nec non jus quoddam illud regnum propter lineam Caſtilianam, per domum Lincaſtriam ductam, quin & reges priores Angliæ, Iorcicæ aliarumque familiarum conſanguinei fuere. Iam verò ad enervandos Anglos nihil tam conducit, quam diſſenſio & diſcordia inter illos excitata, perpetuoque nutrita, quod cito occaſiones meliores ſuppeditabit. Ad religionem regionis quod ſpectat, obtinet quidem Calviniana, attamen moderata nec tam prava, ut Genevenſium eſt, quæ tamen facilè reſtingui non poteſt, niſi

aperian-

aperiantur scholæ in Flandriâ, quæ gens cum Anglis multum consentit, interventuque illarum spargantur semina schismatum in scientiis naturalibus, Stoicis videlicet, Aristotelicis, & Platonicis, Telesianis, quibus errores Calvinistarum fiant manifesti, qui politicæ è diametro repugnant; siquidem docent, hominem sive bene sive malè agat, impulsu divino id omne agere: quod Plato contra Homerum, omni saniori politicæ adversari demonstrat, quæ vult, quod homo liberum arbitrium habeat, bene vel malè agendi, ut ita præcepta observare vel non observare penes nos sit, indeq́ue præmia aut pœnas expectemus; quemadmodum in Dialogo meo politico breviter ad oculum demonstravi. Subtilius verò hodierni Calviniani loquuntur, rerumque novarum sunt cupidi, atque ideo inconstantes. Quantum ad dominia & privatas facultates spectat, Angli inter se agunt divisi, unde prima occasio arripi potest: nam in Hiberniam & Angliam partiti sunt: hæcq́ue rursus in Angliam & Scotiam: Scotiaq́ue ipsa multas insulas habet minores, Orcades dictas; unde etiam

am semper duo reges fuerunt, unus Angliæ, alter Scotiæ; quique ob nimiam vicinitatem fere semper bella sibi mutuò intulerunt, cum unico rivulo, & montibus aliquibus disterminentur. Verùm hodiernus rex Scotiæ Angliæ regno imminet tum per lineam familiæ Iorcensis; mater enim hujus Henrici VIII. Angliæ regis neptis fuit, & Elizabetha hodierna filia est hujus Henrici; tum propter vicinitatem; & si verum fatendum est, neminem propiorem habet regnum hoc. Ergo prope jam est, ut post obitum Elizabethæ modò dictæ, quæ jam provectissimæ ætatis est, regnum Angliæ ad Scotos derivetur. Huc accedit, quod optimates, qui conjunctim illorum linguâ Parliamentum vocantur, in magnâ potestate sunt, adeò ut videantur velle statum oligarchicum, vel optimatum instituere, ad imitationem Hollandorum: nam populi Septentrionales quasi naturâ impatientes sunt regni, atque reges Angliæ Parliamento semper subjecti fuerunt, nisi quod posterioribus annis obtentu novæ religionis liberius imperium acquisiverunt. Verùm anterioribus

terioribus sæculis totum regnum Angliæ in quatuor minora regna divisum fuit, sicut & Hispania in plura, quæ tamen ambo postea in duo regna contracta sunt: verùm Angliæ regum potentia semper minor fuit quam illa Hispaniarum. Igitur à rege Hispaniæ subornandi sunt mercatores Florentini sagaces & circumspecti, qui Antwerpiæ negotiantur & Anglis minus invisi sunt quam Hispani, qui agant clam cum Anglis priorum regum posteris, & promittant singulis seorsim cæterisque ignorantibus, quam maxima Hispanorum auxilia, quibus in majorum suorum locum restituantur, quantum fieri potest, &, abducentes illos à scopo, hoc solum ab illis petant, ne conferant vires suas ad classem à mundo novo remeantem invadendum: hoc enim modo singuli Scotiæ regnum molestabunt. Mittat etiam Rex secretò ad Iacobum regem Scotiæ, pollicens & spondens illi regnum Angliæ, sub conditione si ille Catholicam religionem, cujus amore Stuarda mater ipsius vitam & sanguinem profundere non detrectavit, revocet, aut, adminimum, ut dictam classem Hispanicam malo non afficiat.

Verum

Verum, ab alia parte instiget primores Comitiorum aut Parliamenti, ut Angliam in formam reipublicæ reducant: crudelem enim fore Scotum, ubi semel imperium in illos obtinuerit, tenens altâ mente repostum, quanta injuriâ Angli Scotos superioribus illis annis affecerint. Præterea in suspicionem adducat amicos Elisabethæ, sæpiusque ingerat Iacobo, neminem alium superesse, qui injuriam illam vindicaturus sit, & quod mater illius jam moriens illum religionis Pontificiæ debitæque matri pietatis seriò admonuerit. Exasperandi etiam sunt animi Episcoporum Anglicorum, proponendo illis, Regem Scotiæ Calvinismum amplexum esse spe & cupiditate regni, adactumque vi à baronibus hæreticis: quòd si verò regnum Angliæ etiam obtineat, tum illum cito priorem religionem revocaturum esse, quandoquidem non solum mater defuncta, verum etiam rex ipse Galliarum summopere ei illam commendarit. Quibus modis semina belli inexplicabilis inter Angliam & Scotiam jacientur, ita ut neutra spatium habitura sit ad disturbandas res Hispanicas: vel etiamsi rex Iacobus

bus regno hoc potietur, ut tamen futurus sit amicus Hispaniæ, aut insulam totam in plura dominia dividat; aut ut regnum illud electitium faciat. Hac ratione enim Rex illius minus solicitus erit de acquirendis aliis regionibus & cum Angliâ conjungendis, neque, ut maximè velit id perficere valebit, sicut jam ostendi cum de Gallia mihi sermo fuit: aut insula hæc reducetur in formam reipublicæ quæ perpetuas inimicitias cum Scotiâ gerat, actionesque suas non nisi lentè perficiet, eoque minus damni Angliæ inferet. Animi etiam Catholicorum è somno quasi excitandi ac stimulandi sunt: sic Hispanus, quam primum thronus vacabit, prætextu juvandi illos intrabit in Angliam. Consilia etiam cum quibusdam magnatibus ineat; quibus absolutam & plenam potestatem in suis quisque locis consequantur, segregentque sua consilia à consiliis Anglorum: quod jam olim quoque factum fuisse legimus. Tentandi quoque sunt principes Hiberniæ, ut, defunctâ reginâ statum reipublicæ aut regni particularis inter se forment, auxiliaque singulis seorsim promittenda; idque tan-

tò magis, quod regnum illud monachos ordinis Francisci deamat, atque propensius est ad Hispaniam quam Angliam ob vicinitatem loci & aëris temperiem, suntque inibi multi homines vagabundi, patriâ profugi, imperiique impatientissimi, & tamen boni Catholici, qui bona servitia in hoc genere, quemadmodum jam ostensum, præstare possunt. Sed hoc genus hominum etiam in Angliâ & Scotiâ rarum non est. Hæc & similia longâ manu præparari possunt, ut, mortuâ Elizabethâ sine mora in actum traducantur: quippe omnes sciunt bella intestina, altercationes & mutationes, quæ in Angliâ distinctis temporibus fuerint; ita ut quod proposui minimè novum aut impossibile futurum sit.

CAPUT. XXVI.

De Poloniâ, Moscoviâ, & Trassylvaniâ.

REgnum Polonicum nostro tempore omnium regnorum Septentrionalium potentissimum est, adeò, ut si per diversita-

diversitatem religionis in se divisum non esset, regnumque hæreditarium, atque rex ex indigenarum & non extraneorum numero eligeretur, Turcarum Imperatori metum satis magnum incuteret, præsertim, si cum Magno Duce Moscoviæ se conjungeret. Verum Palatini illius regni penes quos electio potentiam Regis metuunt, & ob hanc causam frœna illi magis attrahunt. Quare providendum est regi Hispaniarum, ut non nisi Catholicæ religioni addictus inibi in Regem assumatur, sicut ad hunc usque diem observatum est: nam diversæ religionis rex facilè induci posset, ut authoritatem suam hæreticis Septentrionalibus impertiret, qui in hoc uno omnes conveniunt (licet in aliis quibusdam dissentiant,) Papam videlicet esse Antichristum, & Austriæ Archiduces esse Antichristi propugnatores. Quare ob quamvis etiam minimam causam conspirarent contra illos, atque etiam contra Imperatorem ipsum, si potentem aliquem authorem & ducem nanciscerentur, quod solus Poloniæ rex præstare potest. Nam Danus debilis est, & Suecus nimis est dissitus, marique à Germania divisus.

divisus. Deinde necessariò incumbendum est in id, ut unus ex domo Austriacâ ad sceptrum Poloniæ admoveatur, vel qui ad minimum domui Austriacæ affinitate conjunctus sit, qualis est hodiernus. Postremò, ut semper Turcis confinibus suis opponatur, fœdusque cum Moscovitis in perniciem Turcarum ineat quibuscunque rationibus potest. Præter hæc sagaces & illustres legati Cracoviam ablegandi sunt qui authoritatem & pondus unioni Hispanicæ addant penes electores Polonicos, impetrentque ut unus ex filiis regis Hispaniarum natu minoribus in regem Poloniæ eligatur: nam hic nunquam tam fatuus erit, aut insipiens, ut conetur regnum Poloniæ pro suo arbitrio regere, id quod conatus est filius regis Galliarum. Insuper agendum cum populo Scandinavensi & Dantiscano, interveniente rege Polonorum qui & Suecorum, ut classis contra Anglos solos in mare deducatur, de quo supra. Sic enim rex Hispaniarum tanti sumptus dimidiam partem non expendet, quantum lucri inde ad illum redundaturum est. Danda est etiam opera, ut Transsylvanus simili modo

modo fœdus ineat cum Polonis, vel, ut ipſe, aut Moſcovita rex Polonorum creetur. Nam cum hi non ſolum vicini, ſed etiam naturâ Turcis infenſi ſint, facile illis poterunt frœnum injicere. Ego equidem perſuaſum habeo, nullam majorem vim Turcis à Septentrione opponi poſſe, quam Moſcovitarum, qui conjuncti cum Tartaris & Polonis Byzantium uſque excurſiones facere poſſunt; neque Macedonia, aut Moldavia, aut Bulgaria, vel Thracia unquam pejorem peſtem habuit quam Moſcowitas. Si connubii quoque, aut religionis vinculo, pronubis ſcilicet Ieſuitis, rex Hiſpaniarum cum Moſcovita ſe jungeret, magnam utilitatem inde conſequeretur: & quia aurum Hiſpanicum plus ponderis apud hanc gentem habet, quam quævis alia res, laborandum eſt omni modo, quam primum animi illorum propenſi ſunt, ut inſignis aliqua expeditio ab illis fiat, antequam ipſos pœnitere incipiat: quoniam ſemper Hiſpanis mora pernitioſa fuit, quia aſtutia illorum ſociis intra cunctationis tempus ſuboluit: atque ita ſupervacaneas & inutiles expenſas facere ſolent. Bohemi,

mi, cum Transſylvanis Regis Hiſpaniæ ac Papæ collatitiâ pecuniâ contra Turcam in armis foveri poſſent, quia cum domo Auſtriaca concordant: tamen utut hoc ſit, nunquam quicquam magni momenti in hac parte effectum dabitur abſque auxilio Polonorum & Moſcowitarum, & ſi Imperator ipſe ſe virum fortem & ſtrenuum non præbeat, ut ſupra cum de Germaniâ loquerer dixi, atque principiis omni conatu obſtet, ſiquidem mala per longas invaleſcunt moras.

CAPUT. XXVII.

De Flandria, & Germaniâ inferiori.

REx Hiſpaniarum non immeritò omnibus modis Germaniam inferiorem rebellem recuperare conatur, quæ jam plus ſanguinis humani abſorpſit, quam aquæ illius ſunt, conſumpſitque plus auri, quam lapidum ibi ſunt. Neque hoc adeò mirum eſt, cum univerſi orbis terrarum dominus nullo negotio evadere poſſet, ſi unicam hanc regionem prius

in

in potestatem suam redigeret: nam Gallia & Germania volentes nolentes citò sequerentur, ipsaque Anglia in lapidum cumulum redigeretur, atque omnes Septentrionales populi enervarentur atque inutiles ad resistendum redderentur. Videmus enim Belgis à Cæsare victis, omnem Septentrionem brevi in potestatem illius cessisse, à quo in in Angliam postea transgressus est. Equidem nulla opportunior aut major potentia est ad opprimendam classem Anglicam, quam potentia Hollandiæ & Zelandiæ; nam hæ non solum navium numero, sed etiam experientiâ maritimâ omnes alias multis parasangis antecedunt, ut taceam jam de ferociâ & divitiis gentium harum. Habent autem diversas civitates & urbes in ipsâ aquâ extructas, ad modum Venetiæ, quibus & classem Anglicam repellere, & Hispanicam ab omni formidine liberare, atque sic colonias eò deducere & debellatis multis populis, mercaturam liberè exercere possent. Omni igitur modo providendum est Hispaniæ, ut hâc in parte vincat, qnod quidem per incogitantiam gubernantium redditum est diffi-

cile

cile factu. Quare operæ pretium duco, recenſere errores ab Hiſpanis in hac re commiſſos, ut in poſterum cautiores eſſe diſcant: quin etiam ſubtiles rationes & modos oſtendam, quibus populi illi devinci poſſint: quandoquidem ingenium Septentrionalium naturâ proclive eſt ad libertatem licentioſam, ita, ut nullus unquam Princeps imperio illos regere potuerit, ſine artibus politicis, & remiſſione quadam authoritatis ſuæ, quia illi ob naturalem fœcunditatem multi numero ſunt, omnis autem multitudo difficulter compeſcitur: ſunt etiam ingenio truces utpote ſub frigido cælo prognati, cujuſmodi homines calidum naturale intra ſe concluſum ſervant, nec cum partibus ſubtilioribus emittunt; unde ſanguine abundant, fiuntque corpulenti, & ſpirituum pleni, forteſque & Bacchi quam Veneris magis amantes, habentque propter inſitam ſibi fuliginem cogitationes interruptar, & propter copiam ſpirituum ad omnem licentiam ſunt effuſi, ſuſpicaces, &, ob ebrietatem parùm graves. Tum etiam populi Septentrionales (non loquor de illis qui extremas oras Septentrionis incolunt) animoſi

ſunt citra omnem aſtutiam: Meridionales contra aſtuti & ſubtiles, ſed meticuloſi ſunt. Septentrionalibus eadem diſpoſitio eſt corporum quæ animorum; ſcilicet magni ſunt & craſſi, ſanguineque ac vigore repleti: Meridionales contra aſtuti & ſubtiles, citò terga vertunt, minimeque adverſo corpore pugnant. Illi animo non fucato & ſimplici ſunt: iſti moribus ſubdolis & malitioſi ſunt. Illi leonis, hi vulpis pellem induunt. Illi lenti, ſed conſtantes in ſuis actionibus: hi verò impetuoſi & leves ſunt. Illi hilares ſunt, iſti melancholici: illi Baccho, hi Veneri indulgent: illi magnanimi, hi vecordes: illi per licentiam effuſi, hi reſtricti ſunt. Quare leges laxæ illis proponendæ ſunt; nam animi illorum ſolutiores ſunt, quam ut legibus conſtringi poſſint, illique propriis viribus freti dominos ſuperiores non multum curant. Quæ omnia in Meridionalibus planè contrario modo ſe habent, maximè vero in Hiſpanis qui magis antiſcii ſunt. Idcirco dixerim ego, illos libertatem religionis eò avidius amplexos fuiſſe, tum quia vino indulgent, compotationesque & convivia amant, cum leges

religionis

religionis velint, ut jejuniis & abstinentiæ vacent; tum etiam quia passionibus vehementibus obnoxii sunt, & minus credunt se voluptatibus illis posse moderari. Unde Calvino & Luthero citius ab illis fides habita, quod negarunt hominem habere liberum arbitrium faciendi bene vel male, dicentes, Deum ipsum in hominibus bona & mala operari, quod illi credentes persuasum habent, se nequaquam habere libertatem non bibendi, aut à mulieribus abstinendi. Adde quod etiam gestierunt dari sibi occasionem opponendi se Papæ & Principibus in quos Lutherus in concionibus suis acriter fuit invectus. Qui sanè modus agendi è diametro pugnat cum illo inter alios populos recepto, qui facilè viderunt, quantas turbas dederit religio recens introducta. Hæreses inter Meridionales ortæ speculationum plenæ, multum subtilitatis continent; sicut è contrario illæ quæ apud Septentrionales ortæ sunt, multum crassitiei. Quidam Meridionalium negarunt divinitatem, alii humanitatem, & quidam cum humanitate etiam pluralitatem vo-

luntatum in Christo: quidam verò processionem Spiritus S. à verbo, similesque alias res sublimes & mysterii plenas. At Septentrionales, omissis cogitationibus arduis exploserunt jejunia, vigilias, pœnitentiam cum confessione, & omnibus illis dogmatibus, quæ multiplicationem sanguinis impediunt; ad quæ accedit etiam cælibatus Sanctimonialium, pluraque hujus generis alia, quæ quamvis cum ratione & evangelio probè congruant, tamen carni & sensibus humanis quibus illi toti mancipati sunt, repugnant. Oppugnatur etiam ab illis authoritas vicarii Christi: nam, cum magnanimi sint, libertatem similiter mordicus retinent. Et quemadmodum in temporalibus per respublicas aut principes electitios pro suo proprio placito reguntur: ita quoque in spiritualibus non nisi simile imperium ferre volunt. Atque quemadmodum apud Septentrionales, duces belli vi & armis plus pollent, quam astutiâ & arte: ita & concionatores ibidem plus maledicentiâ quam ratione efficiunt. Hinc illi sub prætextu libertatis conscientiæ libertatem dominandi aucupantur, quæ ipsis

magis

magis placet. Vnde primò omnium in illo erratum est quod, Lutherus in Comitiis VVormatiensibus & Augustanis vivus dimissus fuit. Quod quamvis, ut quidam dicunt, Carolus V. fecit adductus politicâ ratione, scilicet, ut haberet Papa quem timeret, & constringeretur semper ab Imperatoris partibus stare, adjutans illum usque pecuniis atque indulgentiis donec ad Monarchiam universalem perveniret, pronuntians etiam, omnia bella ab ipso, jure suscepta esse, metuensque nisi hæc fecerit, ne Lutheri æmuli sui partes Imperator voyeat; tamen, eventus docuit, id contra omnem rationem politicam factum esse. nam Papâ enervato, totus Christianus mundus debilitatur, hæresique semel inductâ, omnes subditi sub nomine libertatis conscientiarum jugum excusserunt: id quod Germania & Belgium clarè testantur. Unde rectè concluditur, illum generosa quadam pietate deceptum fuisse, quod speravit, se Germaniam, quando & quotiescunque ipsi libuerit, unà cum Principibus Protestanbus, totoque adeò mundo victurum. Quæ imaginatio eundem pariter fefellit in ex-

 peditio-

peditionibus contra Tunisi & Galliam. Quare dico, quod rectè quidem promissa Luthero servavit in ipsis Comitiis, at post in domuitione illum eundem opprimere debuisset, atque Principes Protestantes jam suppressos prorsus extinguere: ita hæresis tota, etiamnum in herba eradicata fuisset, neque Calvinus cum aliis subsecutus fuisset, qui Germaniam utramque polluit, neque Protestantes in Belgio & ad Rhenum habuissent, cujus vestigiis insisterent, contranitendo Carolo. Alter error in districtu Rheni commissus fuit, quod crediderunt, se populum illum cui fræna jam injecerant, modo moreque Hispanorum domituros, introducendo scilicet inquisitionem Hispanicam per Albanum. Videmus enim faces jactatas crescere magis, non verò extingui. Cum igitur modò nominati ad libertatem conscientiæ proclamarint, ut hoc prætextu jugum servitutis executerent, prorsus alio modo obviam illis itum oportuit: & quia non armis, nec vi, aut legibus convenientibus repressi fuerunt, in plures respublicas se diffuderunt, & sibi ipsi elegerunt duces ad bellum contra Hi-

spanos

ſpanos gerendum factumque ut ingenioſiſſimus & fortiſſimus quiſque inter illos emergeret, partim concionando partim pugnando. Inſecuta deinde ſunt bella contra Hiſpaniam, in quibus populi illi ducem ſibi conſtituerunt VVilhelmum Comitem Naſſovienſem, & Ducem Vraniæ, qui ove quidem timidior, at vulpe aſtutior fuit: cui jam ſucceſſit filius natu major, juvenis bellicoſus & victor, clariſque factis jam celebris. Hos, cum duces ſe libertatis profiterentur, populus effusè ſecutus eſt, ſupraque modum exaltavit, atque illi, ut ſcilicet majori odio Hiſpanorum accenderentur populi, Calviniſmum introduxerunt, Papæ & Hiſpanis magis repugnantem, quàm iſtæ nationes à ſe invicem vel moribus, vel corporum atque animorum diſpoſitione. Nam Belgæ, ut quoque ſupra dictum, candidò colore ſunt, proceri, licentioſi, vinolenti, epulones, impatientes, indiſcreti, ſanguinei & liberales: at hi, Hiſpani ſcilicet, nigri, aſtuti, circumſpecti, ſobrii, continentes, patientes, diſcreti, melancholici, avari, truculenti & graves, atque, ut uno verbo dicam, plane diverſi: ita, ut inpoſ-

 ſibile

ſibile ſit, in tanta diſſimilitudine corporum & morum ſimilitudinem animorum introducere, quam ſola & unica religio & poteſtas prius ſuſtinuit: quâ ſublatâ, diſſimilitudo & inimicitia uno impetu prorupit. Hinc evenit, ut Belgæ jam magis deteſtentur ſervitutem Hiſpanicam, quam propriam ſuam vitam ament; & viceverſâ Hiſpani illos ipſo diabolo pejus oderunt, quamvis odium melius abdere queant quam Belgę, nec tamen deſtiterunt, omnibus peſſimis malis illos afficere, quò ultionem ſuam explerent, non cogitantes hiſce modis regna peſſundari, non autem propagari. Ex his liquet, Regi non illicò ad inquiſitionem cum illis properandum eſſe, nec tributa extraordinaria extorquenda, aut bello victos perterrendos eſſe: Sed properè valida præſidia magnis urbibus imponenda ſunt; virique fortes & præſtantes ſeditioſæ civitatis aliò ſub ſpecie vocationis militaris tranſmittendi, authoreſque hæreſium eradicandi, in illorumque locum concionatores probi & religioni Catholicæ addicti ſubſtituendi ſunt, qui ſint ex illa ipſa regione oriundi: atque tum demum inquiſitio introducendâ

dà est operâ Episcoporum, sed sub alio nomine, post quæ etiam ab omnibus tributorum exactionibus abstinendum est; ut palam fiat, per religionem salutem illorum quæri, non verò utilitatem regis. Imponendi illis etiam sunt Magistratus ex Germanis aut Italis, quandoquidem ab Hispanis abhorrent, atque hi in custodienda solum, non etiam in regenda urbe occupati sint, siquidem severi & ceremoniosi sunt, cum illi remissiores & largiores requirant. His erroribus adjuncti fuerunt alii, circa belli administrationem commissi: nam Rex ipse, quamvis ab illis maximè amatus, nunquam tamen ipse in bellum profectus est, sed Capitaneos Hispanos sævos illisque infensissimos suo loco exire jussit. Apparuitque, quod præoptarunt caput ex domo Austriacâ, ob quam rem Matthiam Archiducem expetiverunt: post hunc deinde expetiverunt alium, Frãciscum scilicet filium regis Galliarum, qui, cum certo quodam die constituisset, civitatem Antwerpiensem ex improviso opprimere; cum suo equitatu, nullo prius fundamento religionis aut politiæ jacto, nec animis singulorum præoccupatis; à

mechanicis & mercatoribus, ſubitò fuit urbe expulſus, atque in tanto tumultu tantum non occiſus, præter jacturam exiſtimationis & principatus. Et quamvis Margarita Auſtriaca terræ huic etiam aliquandiu præfuerit, & quidem cum amore & benevolentia ſubditorum; tamen ſubjugare illam nullo modo potuit, quia hæreſis in illâ jam radices nimis altas egerat, & quia illi perſuaſum habebant, illam id agere, ut reducat & ſubjiciat ipſos de novo ſceptro Hiſpanico, quo titulo duces ſeditionis illius primatus & libertatis deſiderium quo flagrabant texerunt. Deus tamen ipſe oſtendit poſtmodum viam quâ illi vinci potuerunt, cum ipſi per ſectas in diverſas partes diſceſſerunt, craſſi ſcilicet Lutheri, ſubtilis Calvini, diſſoluti Zwinglii & Mennonis; adeò ut vix ulla domus ibi terrarum inveniatur, in qua non diverſæ hæreſes foveantur: nec aliud deſit nobis, quam ſcientia apprehendendi & uſurpandi tam exoptatam occaſionem. Omne enim regnum in ſe diviſum deſolabitur; & unio firma difficilem ſemper habet nodum: Verùm ne hic quidem nodus nobis

nobis adhuc profuit , non quia illi non offendunt , sed quia nos offendimus illos. Hocque certum est , quod propter diversitatem religionis nullus illorum tantum fidei proximo suo habet , ut audeant ad caput belli eligendum procedere , & si unquam aliàs , certè hoc casu illud verum est : Quot capita tot sententiæ : Loquor autem hic de bello externo , acquirendi causa excitato : nam unusquisque suspicaretur , ne talis dux belli authoritatem sibi sumeret omnem religionem diversam à suâ , extirpandi ; universique metuerent , ne talis absolutam in se potestatem arriperet. Sicque bellum , Mauritio duce ab illis gestum, animat illos solùm ad unionem in bello defensivo , non etiam offensivo. Iam verò ad postremum omnium plura intercidunt mala, quæ impediunt , quo minus Hispanus hoc dominio potiatur: quorum unum est , quod tales hostes in propriis suis sedibus oppugnantur , quibus terra, situs & firmitudo patriæ , & denique ipsa cœli temperies accommodior est , quæ omnia Hispanis adversantur. Secundum quod gens ista intelligit, quæ incommoda

ex bello Hispanico oriantur, nec sine causa odio prosequitur Hispanos belli authores: & certè, Pax una triumphis innumeris potior. Et si rabidi illi Hispani, toties ab illis delusi, victores evaderent, DEUS bone quantam lanienam efficerent! qui nunc infinitis malis afficiunt miseros illos, quorum urbes expugnant. Tertium, quod Capitanei Hispani pugnant solum, ut pugnent, non ut vincant, cauponantes hoc modo bellum, quo imperium defensum aut etiam propagatum oportuit, quòdque hi inter se colludunt, ut hac ratione emergant. Nam & ipse Comes Mauritius quò diutius illam authoritatem suam retineat, trahit bellum, & ut paulatim vincens principatum regionis obtinere queat, cujus vestigia & cæteri officiales atque hæresiarchæ sedulò sequuntur. Capitanei verò Hispani ducunt bellum, ut stipendia illorum cum authoritate prolongentur, faciuntque idem quòd Carolus Spinello in Abbruzzo cum hoste Marco Sciarra fecit, cum quo colludens bellum protraxit, ut Vicerex Neapolitanus illum gubernatorem loci constitueret, mitteretque ampla quæ illi promiserat,

miserat, stipendia; ipseque Sciarra ab altera parte maxima eidem dona misit, scilicet ne illum urgeret. Sic ergo duplici accepto salario dominus regionis illius diu & sine periculo mansit. Vnde mirum non est, quod rex Philippus tantis opibus in hoc bello Flandrico profusis, non modo nihil profecit, sed hostem suum etiam magis irritavit, atque in armis exercitatum reddidit, majoremque virtutis militaris famam æmulo suo Mauritio circumposuit, fecitque, ut inimici sui, sua sponte per religionem inter se divisi, tamen metu Hispanorum in unionem coirent. Facit hoc ut credam, Hispaniam hodie plus detrimenti percipere ipsam, & contra Hollandis plus boni impertire, quod armis cum illis decertat, quam si illos quietos relinqueret. Sic enim Salustius & post illum Augustinus affirmat, Romanos continuis vicinorum bellis vexatos, illustriores quotidie extitisse, factumque esse per tyrannidem Tarquinii & aliorum, ut se perpetuò magis magisque unierint, cum viceversa sibi ipsis relicti crebrò bella civilia moverint, donec orbe terrarum subacto, & Carthagine solo

æquatâ,

æquatâ, omni externo metu liberati, per æmulationem, mutuam in diversas partes distracti exitium sibi ipsis reique publicæ suæ peperere, quod demonstrant exempla Syllæ, Marii, Cæsaris & Pompeji. Adeò magnum prudentiæ militaris argumentum est, vicinos in armis non diu detinere, ne exercitati & strenui evadant. Sic enim Agesilao à Thebanis victo objectum deinde fuit, meritam ipsum mercedem ab illis reportasse, quos diuturno bello arma tractare docuisset. Sed supremum illius caput est, bellum cum subditis minimè continuare, præsertim si naturales & indigenæ sint: sic enim exacerbantur, & se magis magisque subducunt, & quod ad initio simultas tantum fuit, tractu temporis in manifestam rebellionem erumpit; id quod Sigismundus in bello contra Bohemos expertus est. Neque enim ullum populum videas adeò dissolutum, qui uno & primo impetu in principem suum insurgat, cum rebellionis atque perfidiæ nomen infame odiosumque sit. Verùm gladiis semel cruentatis, rupto velamento, & projectâ justitiæ curâ, palàm se desciscere adversarique

ſarique oſtendunt. Alexander rex Judæorum pertæſus diuturni belli, in quo etiam quinquaginta millia hominum perdiderat, interrogavit inimicos ſuos, quo pacto pax bona introduci poſſit, reſponſumque tulit, non alio quam ſuâ morte, ſicque ſerò fecit quod in primordio factum oportuit. Adducerem hîc & alia plura exempla in hanc rem, ni mihi à propoſita ſemel brevitate non recedere conſtitutum eſſet. Hinc, ut ad propoſitum meum redeam, obſervatum habeo, illos, qui domi ſuæ pro uxoribus, & liberis, pro aris focíſque pugnant, ſemper fortiores eſſe illis qui regionem externam oppugnatum eunt: nam oppugnatio quæ primo die ad finem optatum perducta non eſt, ſenſim fit debilior, obſeſſiſque animos etiam adauget. Etenim obſidentes præter damna bellis involuta per ſe, quæ ſanè haud levia ſunt, aër ipſe peregrinus & locus fatigat. Quod, ſi Hannibal intellexiſſet, aut conſideraſſet, & poſt primam ſtatim victoriam apud Trebiam reportatam, Romam ipſam oppugnatum perrexiſſit, facilè tunc totum Romanum imperium ſolviſ-

ſet:

ſet: aut ad minimum post cladem Caudinam, quæ multo major fuit, Romanis nullum ſpatium novas colligendi vires relinquere debuiſſet, ſed, ſecutus conſilium Maherbalis, ſtatim Romam ipſam adortus fuiſſet. Sic Abſalon etiam, ſi ex conſilio Achitophelis, Davidem ſtatim in primo tumultu oppreſſiſſet, Iudæâ totâ potitus fuiſſet, neque ſpatium illi reliquiſſet, animum & copias ſuas colligendi, in ſuam ſcilicet perniciem. Populi igitur aut in primordio ſtatim opprimendi, ne vires ſuas conjungant, aut quoquo modo è regione ſua eliciendi ſunt; ſicut Hercules Anteum regem Libyæ elicuit, atque de ſolio ſuo deturbavit. Ita ut vanum & abſurdum mihi videatur, Belgas, qui in exordio belli oppreſſi non ſunt, diutiùs domi ſuæ oppugnare, cum hoc illorum potentiam etiam augeat. Quare, duo remedia adhuc ſuperſunt ad hanc rem, quorum prius eſt, diviſionis ſemina inter illos ſpargere; poſterius, illos de finibus ſuis elicere. Cadmus Thebanum regnum molitus, primùm Serpentem occidit, quo denotabatur defenſio Thebarum: deinde dentes ſerpentis illius diſ-

ſeminavit,

ſeminavit, id eſt, ſparſit venenum diſcordiæ & cupidinis rerum novandarum, atque diſſenſionis circa ſcientias & artes novas, quas ille ſecum peregrè advexerat: inde nati milites, qui ſe mutuò per diſcordias interfecerunt, & quorum reliquiæ cum Cadmo capite & duce ſuo ſe conjunxerunt. Hæc eadem media regem Hiſpaniarum arripere oportuiſſe ajo, & non diu armis ſolis certaſſe. Et certè, ſi unquam Meridionales in Septentrione aut imperium fundare, aut vincere volunt, quandoquidem vires ad hoc efficiendum illis deſunt, ad artes Cadmi aut Iaſonis confugere debent quorum tamen Iaſon ſagacior fuit, qui primò Medeam, id eſt, mulierum Septentrionalium corda animoſque ad ſui amorem convertit, quandoquidem illæ viros Meridionales propter inſitum calorem facilè amant: neque Belgæ tantum Hiſpanos oderunt, quantum uxores illorum eoſdem amant. Deinde per incantationes Medeæ ſerpentem, id eſt cuſtodes regni, quales ſunt bellicoſi & fortes viri cum concionatoribus interremit. Poſthæc beſtias, juvencos & tauros ignivomos veneficiis ſuis

ſub

ſub jugum miſit, id eſt, amicitia & donis barones & nobiles regni illius ſibi devinxit. Tandem per illos dentes Draconis, id eſt, diſcordiarum atque inimicitiarum circa religionem, artes & præeminentias ſemina ſparſit. Vnde ultimo prognati milites ſeditioſi, quales fuerunt Guelfi & Gibellini, Pontificii & Imperialiſtæ, item Lutherani & Catholici ſe invicem trucidarunt: qui verò reſidui manſerunt, Iaſonem pro capite & Duce ſuo elegerunt, qui quamvis pauci, tamen vellus aureum, id eſt, Imperium obtinuerunt, & ſecum aſportarunt. Hanc fabulam ideo propoſui & expoſui, ut oſtenderem Regi Hiſpaniæ, quid ſibi faciendum ſit, quandoquidem ſe incaſſum tantos labores ſuſcepiſſe, & tantum militum amiſiſſe videt, ut ſcilicet exemplo Cadmi ſerpentem occidat. Nimirum ante omnia Rex ipſe, aut filia vel filius ejus vel Antuerpiam, vel Bruxellas, vel, ſi mavult, Gandavum habitatum eat, ut præſentia illius ſubditorum animi augeantur, præſentiaque ejus exteri alliciantur, planè ad exemplum Cadmi, qui amiſſis ſuis ad fontem, propè quem ſerpens ille cuſtodi-

am

ani velleris aurei habuit, progressus est. Deinde populis vicinis suspicionem belli Hispanici adimat, sinatque illos aliquandiu pace & otio frui, & tanta humanitate suos tractet, ut exteris id aspicientibus oculi doleant, accendanturque desiderio eadem felicitate fruendi. Tertiò, ut populis federatis tributum relaxet, neque plus exigat quam regiæ familiæ alendæ, & præsidialibus solvendis sufficiat: sed in hujus vicem quotannis certum numerum militum pedestrium poscat, quos in mundum novum traducat, maxime verò bellicosos ad se vocet, tum, ut impetum illorum cohibeat, tum etiam, ut illos in inimicos & hostes instiget. Præstat enim à locis quæ hominibus abundent, milites potius exigere quam nummos: nam hoc regi utilius, & populis ipsis gratius est. Quartò, singulis annis instituat convivium generale certo die, quo quælibet regio sponte domui Austriacæ se submiserit, in quo quidem convivio minime sumptibus parcendum; nihil enim populum inter se & cum aliis tam constringit, quam si ad minimum semel in anno

inebrietur, quod primum è Minoe legislatore institutum fuit. Quintò ut inquisitionis nomen è medio tollatur ipsa verò inquisitio sub alio nomine, ab Episcopis exerceatur, sed majori facilitate, & lingua magis quâ pavore, contra quam Romæ aut in Hispania fieri solet. Sextò, ut sub nomine expeditionis crucigeræ, indulgentiæ & dispensationes à Papa quoad jejunia & abstinentiam certorum ciborum impetrentur. Septimò, ut præsidia militibus Hispanis firmet; sed Episcopos judices ibidem faciat, in provinciis verò Cardinales provectæ ætatis & sapientiâ conspicuos, postcaque nobiles Venetos judices ordinet: nam hoc modo Itali & Belgæ invicem conciliabuntur, cum se mutuo magis ament quam Hispanos. Octavò, ut à rebellibus Belgis duces ad externa bella lautis stipendiis evocentur, mulieres corrumpantur, abstractæque à maritis, Hispanis elocentur, baronumque hæreticorum uxores cum baronibus Catholicis conglutinentur: nam, ut supra ostensum, istiusmodi mulieres hujusmodi maritorum amori libenter cedunt; morum verò est, quantum principibus

conducant

conducant matrimonia inter indigenas & victas gentes inita. Nam Alexander Magnus Roxanem mulierem Persicam ipse sibi matrimonio jungens, & centum alias ejusdem nationis Macedonibus suis in uxores dans summam sibi benevolentiam apud Persas acquisivit, persuadentes sibi propter hoc, se Alexandrum benignum & facilem dominum habituros. De Capuanis verò Livius scribit, quod nihil eos à conjuratione cum Annibale ineunda tam cohibuerit, quam affinitas cum Romanis contracta. Nonò, diminuantur capita factionum, inferendo illis bellum à diversis partibus, diligensque adhibeatur opera, ut magis magisque in diversum distrahantur, sinasque illos discordiis intestinis, & invidia mutuæ hostium concordiæ & prosperitatis marcescere. Hic modus, ex incommodo hostium suum parere commodum, multò omnium utilissimus est, & Elisabethæ Anglicanæ valde usitatus. Decimò, quia sola formido ex Hispanis & inprimis detestatio Papæ illos unit, quod omnes magno consensu credunt illum esse Antichristum, quamvis in aliis opinionibus sint diversissi-

diversissimi, danda est opera, ut illud in controversiam vocetur, & publicis disquisitionibus subjiciatur, à quo omnes dependent. Non argutationes illis proponendæ, nec frivola objicienda sunt, quale est illud, de novitate vocationis suæ, de quo satis in dialogo meo contra illos disserui. Vndecimo, unanimiter contra illos disputandum est, omnes commentarios biblicos tam Catholicorum quam hæreticorum, qui unquam post tempora D. Augustini prodierunt, esse suspectos; solosque recipiendos sancti Clementis Romani, Sancti Cypriani, Clementis Alexandrini, S. Chrysostomi, Basilij & Tertulliani: nam hæresis servi arbitrii apud antiquos odiosior fuit quam apud recentiores, quod ex Clemente Romano manifestè liquet. Ventiletur igitur controversia de origine mali, quæ Epicurum & alios movit, ut negaverint esse DEVM, persuaserunt enim sibi, illum, propter malum excludi: alii, ex quorum numero Manes & Pythagoras, duos crediderunt esse Deos: alij Libertini scilicet, audacter professi sunt, nihil malum aut peccatum esse: alii docuerunt,

Deum

Deum esse causam malorum atq; tyrannum, atque hujus farinæ sunt Calvinus, Zwinglius, Bullingerus, Martinus, Beza scilicet, ut alterum illum suum errorẽ confirment, DEVM nimirum facere omnia; quæ sanè opinio, ut Cicero & Plato etiam docent, omnem bene constitutam rempublicam turbat, cum auferat hominibus libertatem bene vel male faciendi, omnemque adeò legem & diciplinam. hocq; dogma diutius & accuratius à Transalpinis perpensum, reddidit illos omnes atheistas & Epicureos, qui negarunt esse DEVM, eo ipso quod in servitutem Pontificis Romani consentire noluerunt. Quod facit ut arbitrer, in præsentiâ virorum doctorum rationibus & argumentis è Politica depromptis cum illis disputandum esse: coram vulgo verò poscendum ab illis, unde vocationem suam habeant? quod latius deduxi in Dialogo & Quæstionibus Politicis & Theologicis, à me contra illos promulgatis. Nam multiplicatio librorum, & litium prolongatio authoritatem dant causæ iniquæ, & in victoriam quasi cedunt. Duodecimò, postquã illi hæretici nova biblia introduxerunt, & partes

cum hiſtoriis diſtorquentes pro ſuo libitu interpretati ſunt, in hunc finem linguæ Græcæ & Hebraicæ, dederunt operam, nugaſque Grammaticales multis & ingentibus voluminibus ſcriptis foverunt, ſic, ut totus ferè Septentrio hodie Grammaticale, non ſpirituale bellum nobis inferat, nobis, inquam, qui linguis jam dudum valediximus, ex quo Hebræos, Græcos, & Latinos vicimus, omnibus aut Chriſtianiſmo ſubjectis, aut à politico & ſacerdotali munere repulſis, quod in Iudæis hodiernis patet. Vnde ſophiſticatiunculas & Grammaticales quæſtiunculas nihil amplius curamus, ingenioque noſtro confiſi, prolixitatem diſciplinarum, cum tædio craſſos ſcribendi libros abjicimus, atque interim illi altercationibus ſuis fatigant nos non verò profligant. Quocirca ego exiſtimo, illos homines ab hæreſibus Grammaticalibus deducendos eſſe, novis videlicet artibus, quibus nos præpollemus, atque in hunc finem Rex in civitatibus ſuis ſcholas in quibus Arabica lingua docetur, aperire debet, ut ſui habiles reddantur ad diſceptandum cum Turcis, Mauris & Perſis, qui illius linguæ

miniſterio

ministerio Mahumetismum fovent: nobis verò excolendæ sunt scholæ Latinæ, ad Christianismum propugnandum, per quod studium subditi à bellis intestinis diversi ad externa convertuntur. Erigendæ sunt etiam scholæ Mathematicæ & Astrologicæ, quibus Septentrionales præmiis etiam propositis invitentur ad sidera & constellationes novi mundi detegendas & contemplandas ex quo decor & utilitas ad Imperium redundat. Revocandæ itidem sunt scholæ antiquissimorum Philosophorum Platonicorum & Stoicorum, & inter illas Telesii illa recentior, ut populi à Theologicis quæstionibus abducti ad Philosophicas convertantur; nam illæ propius ad fidem Christianam accedunt quam Aristoteles. Rex verò ista faciens imitatus fuerit Herculem, qui, quò facilius Antheum superaret, illum è finibus suis provocavit, & Cadmum qui novas scientias secum in Bæotiam importavit, & beneficio illarum princeps regionis illius evasit. Atque hoc modo hæresiarchæ, videntes plus commodi & utilitatis illic esse quam hic, repudiatis hæresibus antesignanos philosophicarum & astrologicarum artium fa-

cerent, imò, ut favorem nostrum consequerentur, cornua in inimicos obverterent, & contra impietatem Turcicam se armarent, quæ sensim in Germaniam irrepsit, quia multum congruit cum Calvinismo. Erigenda sunt etiam passim ergasteria & officinæ mechanicarum artium, ad quas populus ille imprimis habilis est, sicque promovebitur negotiatio maritima, cum ratione obsidendi urbes, & artificiosis ignibus eas expugnandi. Per hæc talia quasi media homines à Theologia avocantur, & à se invicem segregantur, cum emolumento Regis & regni Hispanici, cui plurimi officia sua deferent, imperioque, quod jam contemptibile atque etiam odiosum redditum est, pristinus suus honos restituetur, populique illi imbelles & minus feroces efficientur. Decimo tertio, inter nobiles & primores reipublicæ mutuæ contentiones & odia excitanda sunt, & ei parti, quæ rebus Hispanicis maximè favet, suppetiæ ferendæ ac munera conferenda, ut reliqui certatim accurrant, seque ad idem præstandum accingant: quod si hoc fieri non possit, capita eorum è medio tollenda

sunt,

ſunt , aut ſi nullam occaſionem cædis præbuerint, imminuenda eſt ſolum illorum exiſtimatio , (nam injuſtitia nunquam altas radices egit)aut ipſi alio tranſportandi ſunt. Paulus Æmilius, ut Macedoniã quietam & tranquillam relinqueret , perſuaſit magnatibus, ut unà cum liberis ſuis in Italiam tranſirent. Et Carolus M. ut tumultus Saxoniæ ſedaret,confuſionemque omnem tolleret , nobiles illius regionis in Galliam traduxit. Decimoquarto , excitandi ſunt illi, ut in mundum novum tranſnavigent;hortandique, ut , junctis ſuis claſſibus cum Luſitanica in Arabiam & Palæſtinam per mare rubrum irrumpant , in pernitiem ſcilicet Turcarum , quos impellent , ut evagantes aliena oppugnatum eant, ut ita ab Hiſpanis , hac in re illis multo præſtantioribus opprimantur. Decimo quintò , æmulationum ſemina inter illos ſpargenda,ut ad exemplum fratrum illorum Cadmeorum,ſeſe mutuò ipſi conſumant: & pauci qui cladi illi ſuperſtites fuerint, ad ſervitium ſuum poſtmodum adhibendi. Sed tũ maximè opus eſt , ut ſerpens ſeditionis , Comes ſcilicet Mauritius , interimatur,

non verò per bellum diuturnum copia illi danda est magis magisque succrescendi, sed inprimis, ut dixi, novæ literæ & linguæ ad exemplum Cadmi introducendæ sunt, mulieresque ab illis abstrahendæ, itidem ut fecit Iason. Decimo sextò Hollandi millione auri conducendi sunt quotannis, ut classem è mundo novo remeantem ab Anglis tutam reddant, jubeanturque duces illius expeditionis proprios filios obsides dare, donec ipsi re perfecta redierint: nam hi auro inescati facilè contra Angliam se conduci patientur, extabitque, in fine aliquis summus illorum, qui classem cum Hollandiâ ipsa Hispanis prodat. Quod si æmulationum & invidiæ semina inter nobiles & duces rerumpublicarum hoc modo disseminarentur, certè nunquam tantum contra Hispanos proficerent, quantum illos quotidie proficere videmus: atque illi qui controversias literales cum Papâ sustentant, tantum authoritatis non consequerentur, Rexque ipse imperium maris & bellorum terrestrium sibi firmaret, populosque ad se perduceret. Decimo-septimo, populi illi miraculis & admiratione virtutis mirè ducuntur, ita ut Sancti & sapien-

& sapientes viri arte suâ facile illos illiciant. Igitur sedulis operariis opus est, qui doctrinâ & vitæ sanctimoniâ pecudes illas exorbitantes in veritatis viam reducant. Quod si DEUS ad hoc genus officii meipsum vocaret, ego &c. Decimo octavò, illis jam divisis & debilitatis, subitò inferenda sunt arma: nam mora plus ad rem confundendam, quam ordinandam confert, (nocuit semper differre paratis:) magnus verò & validus exercitus immittendus est illis, ipso Rege duce, arteque aliqua inusitatâ: nam absque hac omnis impetus irritus erit. Subornandus verò est dux aliquis strenuus & catus ab ipso Rege Hispaniarum, qui simulans defectionem transfugiat ad hostes, insinuetque se apud Status generales ut dux belli ab illis constituatur, quomodo Zopyrus Dario Babylonem prodidit, ad quam simulavit se confugere, naso, auribus, & labiis sibi ipsi abscissis, mentiensque apud hostes Darium crudelitatis illius autorem: quodque Sinon Trojanis fecit, & Tarquinius Sextus, fingens apud Ardeas se à patre aufugisse, qui postea illi imperium illius civitatis in pretium doli & victoriæ dedit. Ad quod pariter con-

ter conficiendum Hiſpania opus habet viro fideliſſimo, militari & ſapiente, non qualis fuit perfidus ille Antonius Perez. Decimononò cum urbes Belgii ſuperioribus ſæculis & ante bellum frequentiſſimæ omnium emporiorum totius Europæ fuerint, idque nulla magis de cauſa, quam quod vectigalia mercium quæ importabantur & exportabantur (fuerunt autem hæ genere & numero infinitæ) parva erant; ideo opus eſt, ut Rex, dum ſtudet populos illos ſibi reconciliare, antiquum illum morem revocet, &, ut uno verbo eloquar, felicitatem Belgarum perpetuam & incontaminatam reddat, qui, quamvis nullas auri nec argenti fodidinas habeant, nihilominus tamen, dum ſtetere tranquilli variis & inæſtmabilibus ſuis operibus tantum auri corraſerunt, ut metalli fodinis illis Vngaricis aut Tranſſylvanis nihil invideant: neque fuit regio ſplendidior, ditior, aut magis frequentata, non dicam in Europâ, ſed in univerſo mundo, ſic, ut, reſpectu theſauri inexhauſti quem Carolus V. inde capiebat, meritò à certis quibuſdam appellata fuerit, India majeſtatis regiæ. Intereſt

tereſt igitur Regis ut populos illos ſibi reconciliet, & ut res ad primum ſtatum & naturam ſuam, quod facillimè fieri ſolet, revertatur, qua in re nullis vel ſumptibus, vel operi, conſilio & induſtriæ parcendum. Vigeſimò, diligens juſtitiæ adminiſtratio cum pace & rerum affluentiâ ſingularem utilitatem ad hanc rem affert: religioſi & literati inter cætera membra quaſi capita ſunt: hos igitur qui à partibus ſuis habet, is reliquos ad ſe facile trahit. Nam religioſi conſcientias populorum poſſident, literati verò ingenia, & virtute præditi facultates & vires reliquorum ſuæ poteſtatis faciunt, quique ex ſingulis hiſce conſtituuntur judices, authoritate apud omnes plurimum pollent: illi propter pietatem & religionem, hi propter doctrinam & ſapientiam: illi propter reverentiam; hi propter æſtimationem. Hinc fit, ut quicquid illi faciant aut dicant, pro oraculo habeatur, dignumque quod omnes ſequantur & amplectentur. Vigeſimo primò clementiæ quoque non diſſolutæ fama ſatis multum prodeſt, adeò quidẽ, ut omnibus innoteſcat, facilitatẽ &

conniventiam in Principibus procedere à naturâ, punitionem verò à necessitate, zelo erga justitiam, & amore publicæ tranquillitatis. Sic Nero in primordio regni sui, simulatione clementiæ mirum amorem & benevolentiam apud populum Romanum sibi acquisivit, cui cum aliquando sententia condemnatoria in quendam à Iudicibus lata afferretur, ut illi subscriberet, suspirans dixit, O quam vellem literas non didicisse. Vigesimo secundo, multum hîc juvant virtutis aliquæ scintillæ, quibus non solum proprii subditi, verum etiam inimici ad amorem & benevolentiam alliciuntur: sicut in Alexandro & Scipione patuit; qui ambo singularis continentiæ testimonium de se præbuêre; item in Camillo & Fabritio qui animi sui magnitudinem declararunt, ille in Faliscis, hic in rege Pyrrho: emicuerunt illæ similiter in Conrado Imperatore, in bello contra Misiconem, item in Carolo M. qui præter observantiam religionis, & studium promovendarum literarum insignem etiam laudem liberalitatis in summos, medios & infimos atque adeò in omnes sibi acquisivit.

Et

Et certè nullum est amabilius aut fortius vinculum ad hominum animos sibi obligandos, quam liberalitas, & beneficentia. Vigesimo tertiò, omne feret punctū qui primum pacta & conventiones cum illis semel initas servat, quod Hispani in propriam suam necem facere neglexerunt: nam nihil tam animos naturalium & acquisititiorum subditorum offendit atque abalienat, quam cum vident, capitulationes ut vocant, semel secum initas à dominis alterari & mutari. Hoc cum non observaret Dux ille Albanus, homo avarus & injustus, rebusque suis augendis solum invigilans, totum Belgium turbavit, & in Regem rebellare fecit. Contra vero fide ac promissis stando, quod quidem infallibile argumentum est animi constantis, & judicii præstantis, insigne virtutis apud Belgas exemplum edidit Alexander Farnesius Dux Parmensis, qui sanè dux fuit militaris omnibus numeris absolutus, aque sub justissimo Rege perpetuo duxit exercitum in servitium Ecclesiæ & DEI, jam Fabium, jam Marcellum imitatus. Vigesimo quarto, non est etiam res parvi momenti, linguam Hispanicam in illos in-

troducere & excolere, ad exemplum ſcilicet Romanorum, qui linguam latinam in locos à ſe ſubjugatos introduxerunt, & Romanos ſecuti Arabes, qui linguam ſuam excolendam dederunt in magna parte Africæ & Hiſpaniæ: & VVilhelmus dux Normandiæ cognomento Victor idem ante quingentos annos in Angliâ conatus eſt. Sed ad linguam aliquam introducendam primò omnium opus eſt, ut leges illius in illa linguâ deſcribantur, utque coram judiciis & tribunalibus illâ linguâ diſceptetur, item commiſſiones, programmata, libelli ſupplices nulla aliâ promulgentur aut ſcribantur linguâ. Fecit hoc Carolus M. qui potitus exarchatu Ravennenſi quem Eccleſiæ donavit, Romaniam illum appellari voluit, ut ita paulatim linguam & mores Græcorũ, quibus illa gens antehac ſubjecta fuerat aboleret, & Eccleſiæ, Romæque & Pontificis Romani amorem illi implantaret. Turca etiam ipſe non permittit incolis Natoliæ aliâ linguâ uti quam Turcicâ, præterquam in rebus ſuis ſacris. Vigeſimoquinto, Educatio etiam non parum huc facit, cum reverâ ſit altera quædam natura, cujus interventu

populi

populi peregrini efficiuntur quasi naturales. Sumat ergo Rex Hispaniæ liberos magnatum & primorum, ingenio præcellentes, curetque illos educari suo modo, quantum fieri potest, detrudens illos in seminaria militaria & disciplinarum, quæ in Hispania ad hoc extructa sint. Alexander M. perspiciens hanc utilitatem, jussit suos triginta adolescentulos Persas eligere, illosque in habitu, moribus, armis & literis Macedonico more educare, quod speravit se non minorem utilitatem ex illis adultis capturum quam ex Macedonibus ipsis. Ad eundem modum Magnus Turca educat Ianizaros, subditorum suorum à se devictorum liberos, aut etiam ab exteris & Christianis prognatos, qui fiunt postea fidelissimi illius milites quos unquam habuit, hique sunt, quibus custodia & incolumitas Imperatoris commissa est, & quorum operâ Turca in summis negotiis utitur, in quibus fide & viribus maximè opus est. Hujus educationis medio Turca duas res gravissimas obtinet; nam & subditos infideles viribus privat, & illorũ viribus proprias suas vires confirmat. Vigesimo sexto, ne suf-

que deque ferat Rex noster qualescunque nobilium & subditorum suorum dissolutiones: nam omnia mala in principio parva sunt, quæ tamen in fine exitium inferunt, perinde ut videmus tenuissimas nubeculas horribiles procellas in fine producere. Vigesimo septimo, ne consentiat Rex in rem ullam, quæ novitatem secum inducit: nam eo ipso quod de illa deliberari sinit, authoritatem & existimationem rei illi circundat. Omnes & Belgii & Gallię turbæ à duobus memoratu dignis initium sumpserunt, quorum unum à Caspare Colignio Francisco II. exhibitum est: alterum à domino de Brederode Ducissæ Parmensi oblatum est. Vigesimo octavo caveat sibi Rex, ne unquam in populos illos potentiam suā absolutam exerceat, in quibus ordinaria locum habere potest. nam ille modus agendi, tyrannorum proprius est, hic verò, bonorum regum: & absoluta potestas potius tempestas quam potestas est. Vigesimo nono, adhibeatur diligentia in regionibus illis circa ministros eligendos, ut sumantur semper qui oneri illi pares sint, non verò majores aut inferiores; quod

diligenter

diligenter à Tiberio obſervatum legimus: nam majores rem ſibi commiſſam neglectui habent; & alii minores ſunt, quam ut illam ſuſtinere poſſint. Vltimo nunquam tantum paci credat, ut arma omittat: nam pax inermis ſimiliter debilis eſt. Conſtantinus M. in profunda pace ſui temporis agens, milites limitaneos dimiſit, quo facto porta Barbaris ad irrumpendum patefacta eſt: & Maximilianus primus nimium fidens induciis cum Turca pactis, omittensque arma, multos Chriſtianos pesſundedit. Diſſeruimus hiſce de rebus, quantum anguſtia chartæ pati potuit; nam reliqua magis ſecreta & notatu digna, mutuo colloquio reſervo, ubi & quando majeſtati ſuæ placuerit. Interim tamen non omittenda ſunt, illa quæ in medium produximus: niſi enim dictis mediis bona affectio populorum verſus regem ſuum excitetur & alatur, imperium ejus in illis regionibus erit quaſi planta ſine radice. Nam ut minima quæque procella arborem nullis radicibus fixam proſternit: ſic leviſſima omnis occaſio ſubditos erga principes ſuos malè animatos projicit, & à dominis propriis divertit, ut à fortuna

circumacti

circumacti mox huic, mox alii adhæreant: hincque nascuntur mutationes regnorum & statuum, quod in regno Gallico inprimis manifestatum est.

Caput XXVIII.

De Africa.

TVrca possidet in Africâ Ægyptum, Algierim & Tunetem. Regnum Fezzanum proprium suum regem habet, qui tamen nullo negotio à solio deturbari potest, quod Mahumetismus ibi terrarum in plus quam sexaginta hæreses diremptus est. Reliqui reges parvæ sunt potentiæ, excepto rege Abyssinorum, qui vocatur Presbyter Iohannes, qui habet ultra quinquaginta regna sub se, ipse autem Christianus est, quamvis religionem Catholicam incontaminatam non habeat. Necessarium ergo est, ut illorum vires in Hispaniam deriventur, cum transitus ultro citroque facilis sit: nam rex noster regnum Oran illic possidet, ubi perpetuo decertatur cum Mauris, qui una solâ incursione Germanorum facilè debellari possent. Neque dubium est aut metuendum, ne illi homines Monarchiam Hispanicam impediant:

diant: sunt enim aptiores ad serviendum quam imperandum, & nunquam Septentrionales subegerunt, at fuerunt quidem subacti ab illis. Carthago Tyri colonia à Romanis fuit extincta. Et Arabes ex Africa in Hispaniam transierunt, & octingentis annis post itidem fuerunt deleti; neque unquam extiterunt Africani, quin novo genere armorum, & religione Mahumetanâ mox fuerint extincti: & illi qui hodie restant infirmi debilesque sunt, & quia ingenio invidi, astuti & serviles sunt, Rex Hispaniarum interventu unius ex illorum Regulis brevi in penitissimam illorum regionem irrumpere potest, sicut olim Romani interveniente Masinissa fecerunt. Quare sapienter fecit Sebastianus rex Lusitaniæ, qui ministerio filiorum regis Fezzani usus est in occupando & acquirendo illorum regno. Profectò quia filii illorum regum unus alterũ occidit, faciles sunt ad subjugandum, si unius illorum opera eligatur. at quia valde inter se divisi sunt, nihil omnino ab illis metuendũ est.

Cum igitur Rex Hispaniarum satis commoditatis habeat ad penitius in Africam penetrandum, cum munimenta habeat

in

in omnibus suisOccidentalibus & meridionalibus portubus,ad sinum usq; Arabicũ, habeatq́; prædictumPresbyterum Iohannem, quem astutè illis opponat,facillimũq́ue sit ipsi amicitiam illius sibi conciliare per Iesuitas, qui ad illum profecturi sint, cumque obedientiæ PontificiMaximo debitæ per legatos suos admonere,quod etiam ante factum fuit temporibus Eugenii IV.&Clementis VII.Lusitanis id procurantibus. Mittanturq́ue ad illos magistri artium & religionis cujus expertes sunt: converti enim facilè poterunt, tantoq́ue facilius, quod perhibent sibi à certa quadam prophetissa sua,nomine Sinoda,prędictum fuisse,quod ipsi cum Latinis prædestinati sint ad extirpandum Turcam & liberandum sacrum sepulchrum Christi. Cum igitur Rex dominus sit omnium littorum in Africa, providendum est illi, ne quisquam per mare Africanum naviget, sed ut dicto Presbytero Iohanni liberum servetur cum suis Lusitanis, quandocunque illi libuerit per sinum Arabicum in Palæstinam navigare in pernitiem Turcarum. Suppeditandi illi etiam sunt modi & media, quibus Turcam superare

possit:

possit: nam si Mahumetismus unquam in regnum illius introduceretur, fieret hoc cum magno detrimento orbis Christiani & præcipuè Hispaniæ. Potest etiam per Ægyptum Turcæ obviare. Si autem classis valida Neapoli in littora Africana Septentrionem spectantia excurreret, facile illa in potestatem suam redigeret, invitaretque mancipia in Algiero & Cyrene detenta ad rebellionem in favorem Hispaniæ: posset etiam classis talis solis continuis prædis sustentari, securam se de Italia reddens, & reliqua quæ monarchiæ Hispanicæ impedimento sunt occupans.

CAPUT. XXIX.

De Persiâ & Catajo.

REgi omnibus artibus adlaborandum est, ne Persæ aut Trapolani classes in mare deducant vel etiam Arabes nam illi navigationibus ejus in Indiam Orientalem procul dubio multum obstarent, atque novos ibidem Christianos Mahumetismo inficerent. Quare valida castella

la littoribus Africæ & Ægypti imponenda sunt, item in finibus sinus Persici, & in insulis Meridionalibus circa Africam & Asiam, fœdusque Regi cum Persis ineundum est adversus Turcam, neque tamen curare debet, ut Turca omnimodè extirpetur: nam uter horum alterum devincens tantas acquireret vires, ut totum orbem Christianum vincere, & sic monarchiam Hispanicam impedire posset: tantumque noceret, Turcam occidione ab alio non Christiano, deleri, quantum prodesset, si à solis Christianis subjugaretur. Verum quia per Hungariam, Africam, & Dalmatiam multum damni nobis infert, prudentis foret artis, Persas in illum instigare, provideréque, ut sclopetis & tormentis bellicis in oppugnando illo utatur: nã defectus horum armorum in causa fuit, cur ille Armeniam propè totam perdiderit, jamque Turca in Oriente tantum invaluit, ut sibi parum ab illo metuat. Et dum Christianos in Occidente oppugnat, nihil mali ab Asiâ timet, indiesque magis ac magis contra nos progreditur. Expedit igitur fœdus cum Persâ inire, maximè propter navigationem, quòd in itinere versus

ſus Indiam Orientalem regio ejus objacet. Quin & idem tentandum aio cum rege Calicut, Narſingæ, Caramaniæ, ſed his tormenta bellica ſubminiſtranda non ſunt: typographiæ quidem & ſcientiæ Chriſtianorum illis communicari poſſunt, ut hi in admiratione apud illos habeantur, præoccupenturque ſic per artes ingenuas, ut armis poſtea à noſtris ſubjugari poſſint; quia ambo non exercuerunt. Hinc Pallas Calliopen vicit cum Marte; propterea quod illius artes, & hujus arma ſimul in poteſtate ſuâ habet. Eodem modo procedendum eſt cum Trapolanis, Chinenſibus, & Iaponenſibus, impertiendo illis ſcientias, typographias, picturas, ſimileſque res, quæ illos in admirationem rapiunt, & quibus ſenſim deliniri & ad Chriſtianiſmum perduci poſſunt. Verum in his omnibus ab avaritiâ & crudelitate abſtinendum eſt; ne irritati, & contra nos uniti, Hiſpanorum conatibus obſtent. Non eſt quod hîc de Magno Cam in Cataio verba faciamus, cum ab itinere Hiſpanorum in Indiã regio illius longius abſit: quam vis Perſis & Turcis ab illo metuendũ ſit, conſtetq; Tartaros ſæpe totam Aſiã inundaſſe, Chri-
ſtianos-

ſtianosque factos Hieruſalem nobis donaſſe. Verum poſtquam viderunt, nos adeò diſſolutos, ut quamvis omnes Chriſtianam fidem profiteamur, tamen quotidie armis inter nos decertemus; abnegato rurſus Chriſtianiſmo Mahumetiſmum qui tum ſummo per Orientem in honore habebatur amplexi ſunt: ſicque à Perſis & Turcis impugnandis deſiſtentes, quietem illis quamvis ſæpè à ſe antè victis indulſerunt: à Chriſtiana verò fide & Chriſtianis perpetuò inter ſe diſcordantibus magis ac magis abalienati ſunt. Credo tamen, ſi Hiſpania totius orbis monarchiâ hodiè potiretur, illos denuò quaſi miraculo motum iri, ut Chriſtianiſmum recipiant, præſertim ſi bellum in Oriente etiam moveretur: idque tantò magis, quod Macon jam in plures ſectas diremptus eſt; tum etiam incolæ Calicut & Goæ ſunt Chriſtiani Neſtoriani, qui facilè ad verum & primogenium Chriſtianiſmum revocari poſſent, ſi conſiderandum illis proponeretur, quod DEVS Eccleſiam Romanam in ſua ſede ſemper conſervarit, cum è contrario omnes illorum hæreſes imperio deſtitutæ fuerint, ut patuit in Artio, Neſtorio, Macedonio,

cedonio, Apollinari, & aliis hæresiarchis. Nihil ego reperio, quod remotissima illa regna admiratione nostri tam afficere queat, illorumque incolas à superstitionibus suis abstrahere, atque ad bella tam debilitare possit, quam si ab Occidente artes liberales, linguarum, Philosophiæ item, & Mathematicæ scientiæ ad illos deferantur. Quia minuit vires nervosque Minerva. Curet igitur Rex, ut extranei in scientiis solis umbratilibus detineantur, dum sui in armis & scientiis illis simul se mutuo exercent. Postremò, ut redeamus ad auxilia Persarum contra Turcas, hi, quia multitudini & equitatui suo semper summas tribuerunt, atque interim tamen, dum in aperto campo vicerunt, urbes suas sæpè amiserunt, admonendi sunt, ut urbes suas castellis, arcibus & præsidiis firment: nam Turca, quamvis non rarò ab illis profligatus, munimentis tamen paulatim se vallans idque in locis opportunis, magnam partem regionis illorum acquisivit, & in fine magnam etiam illam urbem Taurisium: docendi igitur, ut eadem arte se tutentur, quâ jam sæpius fueruut capti.

Caput. XXX.

De magno Turcâ ejusque Imperio.

QVibus modis Turca ad Imperium mundi pervenire nitatur, supra jam satis declaratum fuisse arbitror: ille verò jam etiam Dominus universalis salutari vult, quemadmodum Hispanus Catholicus, ita ut hi duo de universali mundi totius Imperio inter se dimicent. Quocirca operæ pretium est perpendere, qua in re alter altero inferior aut superior sit. Turca dominus absolutissimus & omniũ Imperij sui bonorum hæres est, nec solum bonorum, sed etiam corporum; & in hoc pejor tyranno, quod omnia sibi arrogat; & cũ populos suos pro filiis suis habet, tamen hæreditatem illis instar patris non dividit, sed unicuique quantum ipsi libet quotannis erogat, ministeriaque assignat. Habet etiam religionem ad suum solius votum sine pontifice summo: militiam juxta fortissimam, cum generosissimos liberos in seminariis ad hoc factis educet, quorum

operâ foris in militiâ domique in pace utitur faciens quosdam milites, quosdam judices, & quosdam etiam nobiles: neque barones ad seditiones movendas, neque filios ad insidiandum & dividendum imperium habet: nam natu maximus posteriores omnes è medio tollit. Sed nec laborat inopiâ hominum, cum suis permittat singulis plures uxores ducere, ita ut nec hæreditas nec virginitas procreationi hominum in sua regione obstet. Solet etiam circumcirca eundo bellum gerere, nihil hostile à tergo relinquens, neque longius ab una regione mundi recedit quam ab alterâ, quod supra jam innuimus. Atque in differendis bellis arte utitur admirabili, perpetuò propriam utilitatem aucupans, genusque suum à Iaphet per Magog deducit, & leges Sem per Ismaëlem ad se derivatas habet, unde natus est Mahumetismus. De Ismaële verò DEUS ipse Agar matri illius prædixit, Manus ejus contra omnes, & manus omnium contra eum & è regione fratrum figet tabernacula. Hinc palam videmus, illum in extremo Europæ angulo Constantinopoli castra sua metatum esse, contra nos,

qui

qui ſumus fratres illius deſcendentes ab Iſaac Iſmaëlis legitimo & naturali. Nam ſicut Hiſpani à Tubal, ita Turcæ à Magog deſcendunt, qui ambo filii fuerunt Iaphet. Et revera Turca manum ſuam paſſim extendit contra omnes non ſolum Chriſtianos, ſed etiam Turcas, ſemperque victor evadit. Vtitur autem ſimul hac calliditate, ut quam primum nos unitos videt ilicò ad inducias confugiat, quas ſtatim tamen rurſus rumpit, ubi nos diviſos videt. Sed & victoriam nunc à Perſis, nunc ab Æthiopibus reportat, ut ſupra a nobis relatum eſt. Et quidem iſthac ſua verſutia ſepulchrum Chriſti nobis rurſus eripuit, & plus quam ducentorum regnorum dominus factus eſt. denique vincit ſemper nec unquam perdit. Hæc tamèn omnia cum ita ſint, rex quoque ipſe Hiſpaniarum dominium regni illius aut ſaltem partis ſibi arrogat, propter fraternitatem tum carnalem à Iaphet, tum etiam legalem ab Abrahamo procedentem: ſed reſpectu poſterioris hujus Turcam antecedit, ſiquidem genus ſuum ducit ab Iſaaco à quo Chriſtus ſummus legiſlator, & generalem promiſſionem habet de univerſali Im-

perio:

perio : & quia benedictus est in Abrahamo, novissimum Sanctorum regnum quod quatuor monarchias sequetur & de quo Daniel prædixit, ipsi debetur. Ismaël verò, à quo Mahometus Turcarum legislator, non aliam promissionem habuit, quam quod dominus absolutus, & insignis bellator futurus sit. Præterea ambo hi Principes pars sunt Romani Imperii; nam post Monarchiam Romanam nulla alia restat, quam Hispanica, secundum Esdram. Et Germanus, qui est hodiè Hispanus, ut supra ostendimus, est dextrum, Turca verò est sinistrum caput aquilæ Imperialis, postquam Mahometus ab Heraclio Imperatore descivit; sub cujus Imperio aquila illa divisa fuit, cui nihil aliud promissum est, quam quod devoraturus sit caput intermedium, nempe Constantinopolitanum: Hispanus verò promissum hoc habet, quod devoraturus sit caput sinistrum, quo denotatur Turca, ut supra innuimus. Et quamvis Hispanus sacerdotem gladio temporali armatum supra se habeat: hoc tamen illi etiam prodest, tam ratione fati, quam status, ut supra scriptum est, cum Hispanus ad exemplum

Cyri monarchiam, ſanctorum ſub ſe unitam habeat, Papaque illi fortiſſimum præſidium ſit, cujus ope inimicis ſuis illudat, armis ſpiritualibus, & temporalibus; atque etiam ut ſic ſuſpicionem avaritię & profanitatis effugiat. Quod ad imperium abſolutum attinet, Turca quidem Hiſpano ſuperior eſt; ſed oſtendi jam, inopiam nobilium illum adeò infirmum reddere, ut unum ſolum prælium Martis aperti peſſundare illum, & ita proſternere poſſit, ut reſurgere nequeat, quod Hiſpaniæ accidere non poteſt, cum nobiles, Epiſcopi, & Papa ipſe in tali calamitate auxilium illi properè ſint laturi. Turca primores Imperii ſui ſupprimit, ne res novas moliri aut Monarchiæ illius obſiſtere poſſit. Sicut Galliæ primores olim fecerunt: ſed interim illos ita enervat, ut illi, cum neceſſitas ipſa flagitat, auxilii nihil ferre poſſint; atque his de cauſis, ut jam dixi, potentia militaris Turcarum minor eſt quam Hiſpanorum. Atque ideo, ſummopere enitendum eſt regi, ut illos hac viâ ſuperet; quod ſi etiam ipſe in bellum proficiſci volet, nihilo Turcarum Imperatore inferior erit. Quod ad multitudinem hominum

num & militum attinet, Turca potior est, cum etiam in gravissimis suis expeditionibus semper multitudine magis quam fortitudine vicerit. Habet tamen populos per religionem inter se divisos & discordes: tum prædia & agri totius regionis solis militiæ præfectis in feudum dantur. Rex autem Hispaniarum pauciores quidem numero, sed magis concordes inter se populos habet: verum jam ostendi, quomodo diversarum gentium connubiis numerus subditorum augeri possit, & quod institutione seminariorum literalium & militarium fortitudo militum intendi possit: quorum mediorum intermissio facit, ut in hac parte Turcæ nobis palmam præripiant. Quod ad rem pecuniariam attinet, parum aut nihil alterum alteri cedere existimaverim. At si rex Hispaniarum eâdem libertate procedendi uti vellet, quâ Turca utitur in suos, facile illum divitiis superaret: desunt quidem nummi, sed supra monstravi, quibus rationibus pecuniæ ad bellum contra Turcam gerendum corradi possint, qui incredibili celeritate utitur in propositis suis exequendis, cum thesauro suo non parcat.
 præsenta-

præſentaneamque pecuniam confeſtim numeret militibus, & armis comparandis; mox aliam colligens, ut ſemper habeat, unde ad uſus neceſſarios depromat, nec tamen unquam penitus exhauriatur: ad quod perficiendum ſæpe etiam novas contributiones ac vectigalia populis ſuis imperat. Neceſſitas circumcirca bellum inferendi, Turcæ peculiaris quodammodo eſt, cum omnes inimicos habeat: non eadem verò Hiſpaniæ eſt conditio; nam inter Mediolanum & Neapolim Papa cum Tuſcis interjacent, qui illi per religionem amicitiæ nexu conjuncti ſunt. Quantum verò ad Imperium ſpectat à Belgio & novo mundo nimis eſt remotus, quod tamen ipſum admirabiliorem illum reddit, cum reſpectu navigationis illis quaſi propinquus ſit, & illius interventu & beneficio reliquam quoque partem mundi quæ illi nunc deeſt acquirere poteſt, quemadmodum infra oſtendemus: accedit quod illæ regiones quamvis multum disjunctæ, tamen per religionem Hiſpaniæ connexæ ſunt. Poſtremo, quod in Turciâ filii Imperatorum natu majores, minores interficiunt, hoc illis crudelitatis

infamiam impingit, facileque acccidere potest, ut unus ex postgenitis fugâ sibi consulat, atque post fratri suo bellum inferat; cujus rei propè exemplum extitit Zemes ille, frater Solimanni, qui post fugam fratri maximum damnum intulisset, nî arte Solimanni & perfidiâ Christianorum veneno interceptus fuisset, postquam jam proposuerat sibi Christianos in Græciam traducere. Et Selimus non quidem viam ad imperium affectavit, sed tamen maximas vires sibi circundedit, primo ne occideretur; deinde oblata occasione patrem & fratrem simul imperio exuit, atque utrumque necari jussit: quo tempore Imperium illud funditus potuisset deleri. Non omiserim hîc addere, Turcico Imperio totalis ruinæ periculum ab hoc solo imminere, quod in charissima sua pignora & consanguineos crudelissimè, sæviunt. Nam cum Ottomanni uxores ducant, quot ipsis libeat, atque infinitos numero filios ex illis suscipiant, qui tamen omnes certo certius sciunt se trucidatum iri quam primum natu maximus ad rerum summam admovebitur, valde verendum est, ne tandem in regno illo

 bellum

bellum inteſtinum oriatur, quibus illud aut omnino infringatur, aut in plures partes dirimatur, quo pacto via inimicis illius ſternatur ad illud oppugnandum & expugnandum. Nec eſt quod quiſquam miretur, hoc in hunc uſque diem nondum factum eſſe, cum Imperium hoc non adeo diu adhuc ſteterit, quia Ottomanus qui illud fundavit, anno 1328. tempore Benedicti II. diem ſuum obiit: ſcimus tamen, jam bella cruenta inter illos geſta fuiſſe, quæ noſtram hanc prognoſticationem eò firmiorem reddunt; facitque illud quo magis fidem habeam aſtrologo Arquato, qui prædixit, fore, ut tempore decimi ſexti Imperatoris Turcici Imperium Turcicum corruat, quando nimirum luna illius inſigne incipiet decreſcere, id eſt, in duo cornua quaſi dividi, duobus Turcæ filiis in duas partes abeuntibus, & regnum diſtrahentibus, quorum unus Chriſtianus factus, ad Chriſtianos tranſiturus eſt. Duo illa cornua duo regna denotant: ſolent enim inſignia ſæpenumero eſſe fatalia, ut Apocalypſis divi Iohannis docet, quæ regna à ſuis inſignibus vel ſymbolis modò dracones, modò aquilas, modò etiam

leones

leones vocat: & Ieremias regnum Aſſyriorum vocat columbam, quod in inſignibus ſuis columbam præferebant. Hac verò in re Hiſpanus Turcâ multo fælicior eſt, quia filii illius ob talem cauſam ſibi mutuo haudquaquam infenſi ſunt: imò videmus hodie, Auſtriacos ob hanc ipſam cauſam quia fratres ſunt & conſanguinei, multo magis inter ſe concordare, & cæteras principum hæreticorum familias tantò infenſius obſervare. Vix plures fratres aut conſanguineos in ulla Principum domo invenias quam ſunt in Auſtriaca; nec hi tamen unquam conſanguinitatis jus inter ſe violarunt, aut per ambitionem rempublicam ſuam perturbarunt; quin ùnus alteri jus ſuum illibatū libenter relinquit, adeoque concorditer inter ſe agunt, ut videantur multa corpora uno ſpiritu animata, atque una voluntate directa. Adde quod etiam ſecundogeniti poſſunt aut in Cardinales eligi, aut in Reges Poloniæ aut aliarum regionum exterarum promoveri; ſicque domus Auſtriaca propter multitudinem filiorum majus incrementum capit, cum illa Ottomannorum propter eandem cauſam magis magiſque decreſcat: Ut ta-

ceam nunc, quod subditos etiam tyrannide sua graviter offendit. Experientia quoque testatur, fœminas Austriacas per hæreditates rem Austriacam multum & variè auxisse, Imperiumque miris modis adjuvisse: imò etiam animos maritorum & vasallorum suorum semper ad Regem nostrum inclinarunt, quod hodie quoque clare videmus in uxore Ducis Transsylvaniæ, Sabaudiæ & Regis Poloniæ. Et sunt illæ mulieres è domo Austriaca magnanimæ, virtutisque & gravitatis dotibus ornatæ: at Turca contra pellices suas mancipiis & Bassis suis, ut vocantur, elocans, nihil consequitur præter benevolentiam illorum. Qua de causa mea quidem sententia expedit, ne rex Hispaniarum unquam mulierem ex domo Austriacâ matrimonio sibi jungat, nisi cum illius interventu hæres sit novæ alicujus regionis, cum multò potius præstet, ut tales exteris Principibus despondeantur, quò illorum animos & propinquam voluntatem Reges Hispaniarum acquirant. Cæterum quandoquidem supra dictum est, Turcam extendere manum suam contra omnes, quo facit, ut omnes vicissim

manus

manus suas contra ipsum extendant, quos tamen omnes pactis induciis frequenter deludit, cum fidem nemini servet; igitur diligenter hic considerandum est, quomodo perfidiæ illius obviam iri debeat. Quod ut facilius fiat, rex Hispaniarum magnum numerum Persarum in Arabiam immittere debet, factâ illis spe ditionem suam longe lateque propagandi, & persuasione hac injectâ, Turcam communem esse hostem cui utrinque omnibus viribus resistendum, ne nobis devictis etiam ipsi mox vincantur. Prætenso item zelo religionis, urbem Mecham, ubi sepulcrum impuri Mahometi, adeoque Imperii Turcici primaria sedes est, occupandi: quo initio feliciter facto cætera omnia fore facilia. Curet etiam Rex Hispaniæ, ut fœdus inter Persas & Presbyterum Iohannem ineatur, ut & hic ingentes copias, quas Lusitani per mare rubrum, vel etiam continenti educere possent, in territorium Turcæ, communis hostis, infundat, idque cum acquirendæ regionis imperiique amplificandi gratiâ, tum vel maximè propter religionem, ad Hierosolyma scilicet, ubi Christi servatoris nostri sepulcrum

est, quod unà cum Mauris tot jam seculis desideramus, recuperandum. Vtraque igitur gens simul suas eò vires intendere debet. Consultum etiam est, ut eodem tempore Moschi, quibus cum de hac re per Oratores Polonos antè potest transigi, in Bulgariam & Moldaviam cum exercitu ingrediantur. Insuper Rex provideat, ut uno eodemque tempore Imperator ac Transsylvanus in Macedoniam ac Mysiam irruant, quo ita perplexus Turca, nesciat, cui loco primum sit ferendum auxilium. Ad hanc unionem universalem amplectendam etiam Georgiani per mercatores Venetos clam induci possent, ut in Trebisondam & minorem Asiam, vel Cappadociam pedem suum inferrent. Et ad hoc promovendum utile videtur, ut quod quisque occupaverit, sibi proprium retineat, exceptis solum Hierosolymis, quæ Regi Hispaniæ cedant in quam terram ipse pòst paulatim, usus commoditate maris rubri, ponere pedem posset. Quin etiam, ut eodem tempore Hispani ac Veneti mutuo fœdere obligati, in Moream, Cyprum aut Ægyptum irruptionem faciant, cui usui accommodatissimus fuerit

rit exercitus Neapolitanus, cujus ſupra facta mentio. Poſtea, ut regiones bello captas locaque acquiſita inter ſe invicem dividant, conſtituentes Papam ſuper hac re judicem atque arbitrum. Et talis quidem confœderatio cum memoratis Principibus inita ad decem annos definiatur ac vigeat. Nam hac ratione Turca domi implicatus à bello in Occidenti gerendo avocaretur, magno domus Auſtriacæ incremento. Ad hanc rem verò inprimis conducibile eſt fœdus cum Perſis & Presbytero Iohanne ſancitum, ſiquidem hi in Occidenti magna inferrent damna. Et hoc ipſum Venetis haud adverſum accideret, utpote qui ſibi à Turca non parum timent: quem, quia vires non habent ei reſiſtendi, benevolentiâ ac ſervitiis placare ſtudent. Sunt qui duobus modis utiliter, vel ſaltem cum ſpe alicujus effectus, contra Turcam conſpirationem vel fœdus iniri poſſe arbitrentur. Vno quidem; ſi omnes Principes, quorum regiones limitaneæ ſunt Turciæ, uno eodemque tempore eum aggrederentur, irruentes à ſua parte quiſque non certo aliquo militum numero;

ſed coactis omnibus copiis ac viribus: ita enim æquali potirentur fructu ac lucro. Altero verò, eoque nobiliori; ſi quam plurimi ſimul Principes, propter gloriam Dei & Eccleſiæ incrementum, ab una pluribusvè partibus eum adorirentur atque impugnarent: prout priſtinis heroicis ſeculis factum, quando complures magnanimi Principes Germaniæ, Belgii, Galliæ & Italiæ, territoriis ſuis partim divenditis, partim oppignoratis ultra quadringenta millia virorum colligentes & in Orientem ducentes, Turcis Niceæ, Perſis Antiochiæ, & Saracenis Hieroſolymis, profligatis ac devictis, mox totum Orientem devaſtarunt, ac brevi tempore terram ſanctam recuperarunt. Et hoc inprimis notatu dignum eſt, quod neque rex aliquis, nec Cæſar ipſe, illius expeditionis dux vel comes fuerit: & licet poſt demum reges Galliæ Angliæque, nec non Conradus ac Fridericus Imperatores, non quidem acquirendi, ſed acquiſita conſervandi ac tutandi causâ novas expeditiones ſuſceperint: nihil tamen ſingulare ac memoratu dignum effecerunt. Verum opus eſt in hac re, ut æqualitas lucri adſit, quæ niſi

nisi intercedat, omnis conatus evadit irritus: nam sicut in horologio una rota exorbitans aut delirans totam harmoniam & congruentiam dissipat; ita in conventionibus si una pars fidem frangat, tota unio disrumpitur, id quod patuit in fædere, inter Paulum tertium, Pium V. & regem Catholicum Venetosque facto, quod licet ferventissimo partium studio, & cum incredibili victoriâ administratum fuerit: tamen nihil omnino in fine effectum est, ob hanc unicam scilicet causam, quia emolumentum inde redundans non æqualiter inter principes fuit divisum: nam Hispania non multum utilitatis percipit ex conatibus contra Orientales factis, quæ tamen Venetis utilissimæ sunt, neque hi magnum fructum percipiunt ab expeditionibus contra Africanos factis, quæ Hispanis sunt magnopere necessarii. Hinc Veneti metuentes vires Turcæ quas habet in Levante; & Hispani timentes sibi ab Algierensibus suis vicinis, nunquam æquo passu possunt in hostem procedere: atque interim Papa sedens in medio magnas expensas facere cogitur sine ullo fructu. Sed ut redeam unde digressus sum, alter

modus

modus circumveniendi Turcam, est, si aliquis suorum militarium ducum, qui primò Christianus fuit, quales fuerunt Cicala, Occhiali & Scanderbegus ingentibus promissis, puta regni alicujus Christiani, corrumpatur, ut exercitum sibi à Turca commissum ad nos traducat: vel etiam promittatur illi viceregnum Tunetanum, aut Algieri. Nam dubium non est, quin talis malit esse dominus absolutus regni alicujus, cum spe transmittendi illud ad posteros suos, quam nobile Turcæ mancipium, qui suis nec vivus quicquam dare, nec moriens quicquam relinquere potest. Ego certè nihil talium virorum rebellioni tam obsistere credo, quam quod desperant, se conata sua posse exequi, dubitantes de Christianorum auxilio & fide, cum quibus tamen si sincerè & bona fide ageretur, facilè id quod volumus, obtineri posset. Fieri etiam potest, ut generosus aliquis vindex in servitio illius nascatur, qualis fuit Moises contra Pharaonem; illi si rex authoritatē suam cum fide impertiret, Turcę procul dubio insignem calamitatem inferre posset. Posset etiam unio generalis inter Christia-

nos fieri, qua ille ad apertum prælium provocatus, (ut paulò ante diximus) post unam aut alteram insignem plagam ita terræ affligeretur, ut resurgere nequiret, quippe nullos nobiles habens, qui illum relevarent. Idque eò facilius fieri posset, quod magnum numerum Iudæorum & Christianorum in suo Imperio habet, qui si illum semel tantum prostratum viderent, è vestigio ad nos transirent. Ad quam tamen unionem impetrandam necesse foret, ut Papâ & Rex patientissimos viros se præstarent, aut, ut summa necessitas partes utrorumque eo adigeret, necessariumque esset mutuis pactis se invicem obstringere, ut cuique rata pars ejus quod acquiritur restituatur; & ut illi qui suam obtinuerunt, reliquos quoque in eadem impetranda adjuvent, ad exemplum Ruben & Dan, qui postquam citeriorem Iordanis regionem occupassent sibi, auxilium etiam tulere fratribus suis in parte ulteriori subigenda. Persuadendum est etiam omnibus & singulis, Turcam per regem Assyriorum nobis præfiguratum fuisse, qui post expugnatum regnum Israëlis, id est, regnum Orientale quod est Byzantium,

tium, oppugnaturus quoque sit regnum Iudæ, id est, Occidentale, nisi pænitentiam fecerint, atque in gremium Ecclesiæ Romanæ, quæ est Hierusalem nostra, redierint, quemadmodum ego in Monarchiâ meâ Christianâ scripsi, atque imperium cum Sacerdotio simul interiturum, nî ita fecerint, illudque in mundum novum transiturum, ut ratione politicâ præmonstravi, & fortassis ita etiam futurum est. Turcâ autem, qui typicus Cyrus est, extincto, Ecclesia renovabitur. Est igitur summè necessarium, ut omnes in perniciem lupi hujus rapacis se uniant, qui viribus & versutia sua nobis duo Imperia, & ducenta regna eripuit, dum mutuis inter nos discordiis agitamur. Quod si hoc fieri non potest, solicitanda est Persia, cum Æthiopiâ, Moscoviâ & Poloniâ, ut supra. Credo etiam barones ac Vasallos citò à Turca descituros, modò fidem habeant, se dominos absolutos factum iri illius quod quisque possidet, quæ omnes res in mortem Mahumeti illi constitui debent, cum numerus ille sit fatalis. Occupandi & intercipiendi etiam sunt filii naturales Magni Turcæ, ne à fratre natu maximo trucidentur,

trucidentur, quod Veneti per mercatores suos opportunè perficere possunt; imò etiam per captivos Christianos idem executioni mandari potest. Vtile etiam est, ut in hoc Imperium, debilitatum jam & divisum, introducantur concionatores, qui incolas illius erroris convincant. Providendum simul omnibus modis, ut Typographiæ in Turciam invehantur, quorum beneficio homines illi ab armis ad literas divertantur, atque per disputationes Theologicas, & Philosophicas, Peripateticorum; Stoicorum, Platonicorum & Tilesianorum ab invicem dissipentur atque enerventur. Nam qui literis solis navat operam, in prædam cedit illi qui arma cum literis simul exercet, quod videmus usuvenisse in Thebanis, qui Lacedæmoniorum præda facti fuerunt, & quam utramque gentem Philippus Macedo postremò strenuis suis militibus in potestatem suam redegit, edoctus prius ab Epaminonda quomodo hoc fieri posset. Cato dicere solebat, Romanos amissuros esse Imperium cum primum animum ad Græcarum literarum studium appulsuri essent. Hoc Turca nobis prudentior probè perspexit, qui

præelegit

prælegit arma, tormenta bellica, mancipia, id eſt, Iudæos à Ferdinando, ultimo rege Arragonenſi, ad illum tranſmiſſos: optimè enim novit, qualis & quanta utilitas è mancipiis percipi poſſit, & quod liberi ab illis prognati ad uſum militarem educandi ſint: At typographias Arabicas à Magno Duce Ethruriæ ad illum demiſſas, excluſit; quod noluit magnum librorum numerum habere, quibus virtus militaris enervatur, & Mahumetiſmus diſputationibus quotidianis facilè confundi poſſet. Nocuit verò nobis plurimum, quod legem nullam habemus, qua jubeamur aliquid celare alios, quæ ſanè utiliſſima foret. at jam in Germania omnia propalantur & divulgantur, unde factum eſt inibi, ut quilibet ſibi nova biblia cudat, ſicut etiam in Angliâ: *& niſi metus ex Catholicis Belgas in armis detinuiſſet, tam effæminati hodie eſſent, quam ſunt Germani, aut Angli ut ſperandum ſit, illos, ni bello forſan orto exerceantur, cito interituros omnes, poſtquam molles, imbelles & diſcordes facti fuerint, ut ſupra docuimus; tantoque magis quod hæreſis illorum,
liberum

liberum arbitrium negans omni rationi politicæ repugnet, Omnis hæresis cum ad atheismum delapsa est, per sapientem prophetam quales in Italiâ fuerunt Thomas, Dominicus, Scotus & alii, in veritatis viam reducitur: habent enim hæreses periodum suam ad modum Rerum publicarum quæ à regibus in tyrannidem, à tyrannide in statum optimatium & inde in oligarchiam, atque tandem in Democratiam, & in fine rursus in statum regium aut etiam tyrannicum circumaguntur, ac revolvuntur.

Caput XXXI.

De altero Hemisphærio & Mundo novo.

Fecit Mundi novi admirabilis inventio, (à Sta. Brigitta prævisa, à Seneca in Medeâ claris verbis prædicta, & à Sibylla suis coloribus & nominibus depicta) ut hemisphærium nostrũ in summa admiratione haberetur: nam antiquissimorum Philosophorum quidã, è quorũ numero Xenophanes, crediderunt hæmisphærium illud alterum

terum totum aquis, esse coopertum; alij ut Lactantius & D. Augustinus perhibuerunt, illam partem mundi æternis tenebris damnatam à Sole non illuminati: alij etiam crediderunt velut Dantes, regiones illas esse inhabitabiles, & terrestrem quendam paradisum: quidã de eo dubitarunt, ut Aristoteles: quidam verò asseverarunt, verum ibi esse orbem, ex quibus Plato & Origines. Vnde merito omnes Monarchiam Hispanicam admirantur, ut audacem & dignitate præpollentem, quæ tot maria subegit, & brevi temporis spatio totius terrarum orbis gyrum emensa est, quod nec Carthago, nec Tyrus præstare potuit, aut sapientissimus Salomon, cujus classis in Goam & Taprobanam missa integrum triennium in itinere illo perficiciendo consumpsit, quod hodie nostri trium mensium curriculo absolvunt, ita ut quamvis maxima loci intercapedo Monarchiam hanc debilem efficiat, tamẽ admiranda & compendiosa navigandi peritia cum aliis Hispanorum artibus quibus quotidie utuntur, aut si libet, uti possunt, eandem mirè illustrat, ita ut nulli monarchiæ facilè cedat, sed cunctas potius antecedat,

cedat, ac magis magisque incrementa capiat. Verum ut non solum retineat quod habet, sed etiam augmentet, libet in medium producere errores, qui hactenus circa eam commissi sunt, quiq; è medio quàmprimum tollendi sunt, additis modis quibus illa augeri etiamnum potest. Postquā Hispani primò per Occidentem in Mundum novum penetrarunt, incolæ illius attoniti cū stupore illos intuiti sunt, adeò ut ignari & expertes nostri orbis illos cœlitus delapsos crediderint, illosq; filios esse nubium existimaverint, qui per tormenta sua belli tonitrua edant, audierintq; cum pavore chartas & scripturas loquentes, quæ omnia nos quoque ab initio admirati fuimus: neque omnia subito, simul & uno temporis momento nobis oblata fuerunt sicut illis: denique illi omnes se ultrò Hispanis quos Deos esse sibi persuadebant, tradidissent, nisi ipsi vitâ suâ dissolutâ & corruptâ omnem divinitatis opinionem procul à se removissent, avaro modo & crudeliter auro, quod illi negligebant, inhiando, adeò ut incolæ illi coacti fuerint ad montes recurrere, & ad defendendum se expedire: atque hoc in causa fuit; quo

minus Hispani universæ regionis Peruvianæ, quæ altera parte Africam magnitudine superare dicitur, domini evaserint, solamque oram maritimam planam & apertam teneant, nec Septentrionem versus ultra Floridam, Hispaniam, novam Galliam, Moriam, Baccalaos & Mexicanam regionem perrumpere potuerint, semper à barbaris repulsi. Vnde liquet, illos primò omnium existimationem, quam illi de eis conceperant, vitâ inculpatâ fovere debuisse: sic enim omnia in potestatem suam concessissent, imò palàm profiteri & prædicare debuissent, se revera filios esse ipsius DEI, non nubium, semineque multò nobiliori & immortali creatos, & quòd DEVS cœlum & terram condidit, omniaque sublunria suò solius arbitrio disponit atque gubernat; & quantò nobilior unaquæque creatura, ut sunt liberi ipsius, tanto majorem ejus curam gerere, sibique eam magis commendatam habere quam cætera: item quod omnes terrigenæ per peccatum in primo illorum parente commissum à DEO desciverint, proniores que jam ad malum quam ad bonum; tamen à DEO

patre

patre omnium usque adeo adamati fuerint, ut media quæsierit revocandi illos ad suum cultum; & tandem, in ipsum cælum ad se transportandi, mittens illis doctores Abelem, Enoch & alios; verum quod illi in pejus semper ruendo DEUM patrem suum irritaverint, qui universali diluvio omnes unicâ exceptâ familiâ subitò deleverit; quodque idem interpositis aquis illorum orbem à nostro separaverit, quod idẽ & Plato in Atlantico suo asseruit; quòdque Noachus, per fretum Aratti, item per Chinam & Japponem colonias in illorum regionem miserit, illamque totam cum Peru usque ad Baccalaos habitatoribus compleverit, quodque postmodum tota progenies Noë sub qua etiam ipsi comprehensi, peccarint, paucis exceptis; missosque postea à Deo fuisse novos magistros, veluti Moisen & alios, quibus, cum mundus parum fidei haberet, DEUM ipsum assumpsisse carnem humanam, flagrantique nostri amore, naturam nostram induisse, ut illo quasi instrumento docere nos possit, quâ viâ nobis ad cœlum gradiendum sit, quomodoque veritas colenda sit:

atque

atque hæc omnia per amicas persuasiones, non armorum, violentiâ: denique quod DEVS ipse suo proprio exemplo comprobaverit ea quæ docuit, atque demonstraverit, quo modo nobis hîc super terram conversandum sit; & quod, postquam nos docuit, ne mortis quidem terrore a DEO cultuve divino recedendum nobis esse, ipse primus mortem, à crudelibus tyrannis occisus subierit ut illius vestigiis insistamus; quòdque tertio die à mortuis resuscitatus in cœlum ascenderit, relicto in terris suo Vicario, quem Papam vocant, qui in illius tribunali sedet, cœlesti sapientia imbutus, cum multis fortissimis Principibus, qui veritatem divinam propugnent, inter quos rex Hispaniarum primas tenet: denique DEVM misericordia erga illos motum, cum essent idololatræ, violantes legem naturæ, ipsorum fratres miserit, qui illos in veritatis viam reducant, & per Papam & regem Hispaniæ ad se pertrahant, in quem finem orbis ille ab illo altero per diluvium separatus sit, scilicet ut illos ad se invitet, quodque nobis scientiam largitus sit fabricandi naves, marisque & equo-

rum

rum domandorum, quoque modo chartæ vocales faciendæ sint, ut illi hæc omnia intuentes fidem nobis adhibeant; quodque nos præter hæc multa alia miracula edere possimus, quæ ipse in hoc mundo edidit, qualia sunt, sanare ægrotos & resuscitare mortuos; si modo sanctissimis illius præceptis obedierimus, & aquâ in nomine DEI unius baptizati & invisibili gratia à peccatis mundati fuerimus: quodque hæc arma nobis dederit ad sumendam vindictam de omnibus, qui legi naturæ & veritati huic repugnant. Hoc prooemium in demulcendis illis sumptum oportuit, multosque ex illis qui per Physignomiam idonei visi fuissent, eligere, atque in hac doctrinâ erudire: posteaque mittere eos, tanquam Samaritanam illam, ad vocandos populares & cives suos, omni comitate atque mansuetudine, sine crudelitate atque avaritiâ, eisque persuadere, aurum nos non plus curare quam ipsos: quodque illo solum utamur ad permutationes rerum, expetamusque id sine omni avaritia, ostendentes nos in vicem auri ferrum ad illos deportare, quod omni auro utilius est ad excolendã terram, vitamque

ipſam protegendam. Quibus omnibus perfectis magnum numerum illius gentis in naves impoſitum oportuit, quaſi juſſu divino, Papæ & regi Hiſpaniarum patefacto, in quorum regiones eos exportare & per colonias Africæ dividere, indeque in Hiſpaniam transferri oportuit, ut laborarent, terram colerent, atque artes mechanicas exercerent, dum Hiſpani rei militari operam dant, atque paulatim univerſam illorum regionem ſibi ſubjiciunt. Sed Hiſpani qui primò ibi intrarunt rudes & meri milites fuerunt, neſcientes, quantum opinio divinitatis in animis hominum valet, ad ſubjugandos illos, ſed confeſtim, quaſi in propinquorum hoſtium fines ingreſſi, cœperunt diripere aurum, palàm præ ſe ferentes, ſalutem illorum parum ſibi curæ eſſe, minitanteſque nullo præmiſſo præcepto, ut baptizari ſe ſinant, credantque Chriſtum pro ſe fuiſſe crucifixum. Quæ res primo ſanè intuitu abſurdiſſimæ ſunt, nimirum quod aqua quenquam in cœlũ perducere, & quod DEVS mori poſſit, ſtatimq; ab initio offendiculo omnibus fuerũt, ut loquitur Apoſtolus Paulus, non obſervantes canonem Apoſtolicũ,
Prædicate

Prædicate hominibus. Sic igitur à populo illo, repulsi inceperunt eos occidere, quibus in montes deinde confugientibus Hispani discurrerunt ad homines venandos, non secus ac si feras bestias venarentur, domumque reversi, singuli gloriabantur quot quisque interfecisset: hocque modo terram illam ad tria millia millenariorum ab omni humano cultu desertam reddiderunt, non colligentes ab ipsa specie humanâ, hos fratres suos esse, nosque omnes genus atque originem ducere a Noë, illosque qui baptizati non sunt, non ideo pro bestiis esse habendos. Vnde miseri illi videntes aurum ab Hispanis maximi pendi, & quidem majoris quam ipsos homines, offensi fuerunt, dicentes, illos moliri imperium supra ipsos sub parvo aquæ aspergine, (id est, baptismi,) non aliter quam lupi dominium in cæteras pecudes affectare, easque dilacerare solent. Retrocesserunt ergo in montes atque aliquoties cum Hispanis congressi vicerunt illos ita ut etiamnum edocti illos superare, adversis armis procurrant, non ut deos illos reverentes, sed ut lupos rapaces repellentes. Vnde aliud

malum natum est, scilicet, ut Hispania laborans ipsa inopiâ hominum, colonias in illas regiones mittere jam cogatur: &, si palàm dicendum quod res est, milites illi, tam pauci numero regionem tam vastam retinere vix potuissent, cui metui ut mederentur, ad necandum progressi sunt, quod summæ ignorantię & sævitiæ est. Unde judico, Regi Hispaniarum magis laborandum esse, ut regionem illam prius hominibus frequentem reddat, quam aurum vel argentum inde abstrahat, si lucrum inde obtinere, & dominus terræ permanere vult. Inprimis verò curet Catechismum illis præscribi, suâ linguâ, qui illos ante omnia legis naturalis & providentiæ divinæ principia edoceat; deinde historiam mundi usque ad Christum natum & nostra tempora via perquam compendiosa & brevi; sicuti formulam quandam in procemio supra proposui; & sicut sancti Patres qui paganos ad fidem Christianam converterunt, ejusmodi methodo brevi quoque usi sunt, nempe Clemens & Lactantius, non verò prolixa, quali hodierni scriptores nostri utuntur. Eligendi etiam sunt ex illa gente qui in fide

de Christiana edocti sacerdotum & concionatorum munere fungantur, ablegenturque ad reliquos suos conterraneos, montes incolentes, ad quos Hispani prædicatores pervenire nequeunt, ut ipsis fraternitatem suam offerant, indicentque quæ Papa & Rex Hispaniarum nomine Divino nunciari volunt, quamque severe DEVS nostrum orbem hæresibus & Mahumetismo afflixerit, propter inhumanitatem scilicet priorum militum. Regem igitur jam secunda vice ad ipsos mittere, qui eos comiter & sine molestia ad fidem Christianam invitent. Adjungendi autem illis aliqui etiam ex nostris sunt, qui, ubi se præclarè gesserunt, ad Episcopalem dignitatem, vel ad Abbatias promoveantur, scilicet, ut cæteri ad similiter se gerendum instigentur, & ut populi illi sciant, magnos honores à nobis propositos esse magistris, qui ad docendos illos ablegantur. Omnino autem necessarium videtur, institui aliquem ordinem prædicatorum novi mundi, cum hoc titulo expresso, cum ipsa res hoc flagitet. Tum etiam regi Hispaniarum providendum est potius, quomodo terra illa populosa &

plena incolis reddatur, quam quomodo incolæ illius exterminentur. Ex illis verò, qui converti nolunt, faciat servos, ad imitationem Romanorum, & Luculli, qui solus quadraginta millia mancipiorum habuit, quorum opera usus est ad montes novem solo æquandos: potest illos etiam Rex ad triremes adhibere. Illos verò qui converti se patiuntur, ad operas mechanicas & fabriles admovere licet, ut Hispani solis armis vacare necesse habeant: imitatus in hoc Crœsum Lydorum regem qui omnes quotquot armis vicit, ad operas fabriles; suos verò perpetuò in armis habuit. Quare censeo magnum Indorum numerum in Hispaniam atque Africam transportandum esse, atque in oris Africæ & Asiæ urbes populosas extruendas, quarum propugnacula & tribunalia Hispanis, agriculturæ verò cum artibus mechanicis Indis committendæ sunt, aut aliis similibus mancipiis, atque ad fidem nostram conversis: regibus verò illorum conversis & in Hispaniam transportatis baroniæ dentur, ut Imperium per illos illustre fiat, utque populi illi assuescant amare nos, & regiones nostras. Quod si rex hæc omnia

observasset,

observasset, plus terrarum hodie in Africa atque Asia haberet, atque Hispania magis esset frequens, & fortis mundusque novus multo ditior. Quare absurdissimum est, terram illam facere promptuarium auri atque argenti, & non potius hominum, cum hi multò pretiosiores sint. Atque ex illis Indis artificibus, & progressu temporis Hispanizatis possunt etiam fieri milites, quod Turcæ in more positum est facere cum nostris. Deinde in singulis provinciis novi mundi instituantur seminaria militum, qui neminem alium pro patre agnoscant, præterquam Regem: item seminarium mulierum, & aliud nautarum, de quo infra. Sic fiet intra triginta annos, ut Rex domesticis & fidelibus abundans, auxiliariis & mercenariis militibus opus non habeat, conciliabitq; animos Indorum, videntium liberos suos tam liberaliter & honestè educari, neque tam sordidos esse quam fuerunt ante, faciliusque in servitium Hispanorum consentient. Postremò, quando quidem illa pars mundi à nostra longè distat, necesse erit illas quantum fieri potest uniri, cum omne Imperium absque absque unione

mancum ſit. Prima ſpecies unionis eſt vera religio, propter quam cauſam omnibus portubus & fluminum oſtiis validæ turres imponendæ ſunt, ne Angli perrumpentes hæreſin importent, qua omnis intentio Hiſpanica aboleretur. Neque quicquam tam reverenter coram hoc populo habendum eſt, quam nomen Papæ, quò firmius ille religioni noſtræ adhæreat, neceſſeque habeat regulam vitæ temporalis, & modum, ſalutem æternam conſequendi, à nobis petere. Secundo ut Rex abſolutus dominus ſit: nam ſi alius quis Chriſtianus in illa parte mundi in regem eligeretur, actum eſſet illico de Rege noſtro: nemo autem eſt à quo hoc verendum ſit, niſi magnus aliquis baro, præcipuè ſi à Columbo, qui primus in terram illam ingreſſus eſt, aut Corteſio originem ducat, vel pirata aliquis, ita ut neceſſarium ſit, heroas, qui actus tam inſignes præſtiterunt, maximis honoribus & dignitatibus extollere, ſed extra illam regionem, quam acquiſiverunt, ſicut Marchio Vaglienſis, nepos Columbi, qui, parum abfuit aliquando, quin in regem eligeretur: imò ipſi Vice reges, ut vocant, imperium ſibi arrogare

poſſent,

possent. Quare non nisi baro aliquis potens in Hispaniâ aut Italiâ, novo mundo præponendus est, vel ad minimum Cardinalis aut Episcopus aliquis, qui multos apud nos consanguineos habeat. Munimenta etiam cum arcibus, Præsidibus committenda sunt talibus, qui remunerationem à Rege sperant; ac Vicereges non in arcibus, sed in urbibus habitent. Regionibus à Lusitanis devictis Hispani præsides præficiendi sunt, & vice versa, curandumque ut Præsides ac Vicereges perpetuò inter se discordes sint: nam sic regnum felicius & tutius administrabitur. Sæpe etiam mittantur Clerici ad munimenta inspicienda, ante omnes autem Capucini. Coërcenda etiam est authoritas illorum, nec omnibus permittendum, ut in rebus magni momenti sententiam dicere queant, sed ut omnes conjuncti aut per literas id faciant, prout res Italicæ Statum attinentes optimè intelligi creduntur ab Ambassatore Romæ, & Vicerege Neapoli degente. Tertia unio, est bonorum: unde ego quidem judico, regi terram omnem recens occupatam imbelli turbæ, infirmisque Hispanis ex lege Agrariâ dispertien-

dam esse, adjunctis Africanis & Indis nuper eò transportatis, cum hac scilicet conditione, ne quisquam illorum quicquam ut proprium possideat, sed omnia sint regis, exceptis sacerdotiis; campi, artes & officia crebrò mutanda sunt, ut omnes in solum regem intenti sint, qui hæc omnia donat, fructus tamen qui è terra colliguntur, sibi retineant, constitutis ex Clericis judicibus, qui cuiq; suum ita assignent, ut pars, his alendis, pars militibus sustinendis, pars etiam tributo regio adjudicetur, Hispanique domini loci, & milites nihil præter arma possideant, vel etiam hortū aliquem recreandi animi causâ, alanturque publicis sumptibus: filii autem illorum ad arma inepti ad stivam ablegentur, in eorumque loco agricolæ maximè ad hoc idonei in armis exerceantur. Sic regio ex voto regis administrabitur, ipseq; Rex ante omnia amabitur, neque subditi possessiones amplas desiderabunt, quæ in solo servitio militari sitæ sunt, per quod illæ quotidie augentur. Cumque expedire videbitur, vires aliarumq; rerum semina illis mittenda sunt, ut habeant quibus se delectent: sed tamen ita habeantur, ut semper

per

per auxilio nostro indigeant ad sustentandum se; quibus si vinearum, agrorum & armorum cultus, cum usu typographiarum, structurâq; navium denegaretur, Rex in suspicionē tyrannidis facilè incideret. In locis commodis illius hemisphærii erigendæ sunt Scholæ astronomicę, mathematicæ, mechanicæ atque aliæ, prout supra indicatum, ut constellationes, maria regionesque illius loci pernoscantur. Reges Caucquique illius terræ minimè trucidandi, sed in Hispaniam transportandi sunt: hoc enim majestatem imperii, magis adaugebit, & ad conciliandum incolarum favorem non parum faciet.

CAPUT XXXII.

De navigatione.

VErum, ad retinendum mundum illum novum in fide opus est, ut complures urbes ligneæ fabricentur, atque in mare deducantur, quæ mercibus onustæ perpetuo ultro citroque remeent, continuoque circum eundo impediant Anglos aliosq;, ne idem facere conentur; ad quam rem regi Hispaniarum multis & magnis navibus opus est, quæ suffici-

ente nnmero nautarum instructæ sint, ad illas scitè regendas & deducendas, novumque mundum totum cum Africâ, Asia, Calicut, China Iapponiaque, & insulas subjugandas: modus verò perficiendi hæc omnia facilis est, si modo ille magis hominibus, quam pecuniis colligendis incumbere voluerit, postquam manifestò apparuit, illum in expeditionibus suis contra Angliam, Belgium & Galliam factis per nimiam divitiarum fiduciam & bonorum militum penuriam deceptum fuisse. Idcirco in omnibus insulis, Siciliæ, Sardiniæ, Canariæ, Archipelagi & D. Lazari, in Hispanicis itidem & Philippinis quamprimum seminaria nautarum instituenda esse, armamentariaque in oris Hispaniæ maritimis ædificanda, in quibus pueri discant naves & triremes construere, stellas discernere, acus nauticæ & tabularum maritimarum rationem pernoscere, quod à quolibet etiam crassi ingenii præstari potest: & sicubi locum aliquem vastat, majorem rationem captivorum, quam spoliorum, habere debet, sapientior videlicet factus & aurum atque argentum meliori pretio permutans. Secun-
dò

dò quocunque terrarum classis illius appellitur, portus & armamentaria fabricanda, inprimis in ostiis fluminum, naves & triremes construendæ, in quarum deductione nautarum in modò dictis seminariis educatorum operâ utilis fiet. Tertiò auctus multitudine hominum, agat cum Lusitanis & Genuensibus, ut liberè liceat utrique parti naves & triremes fabricare, mundumque novum qui totus jam ferè Hispani est, illis circuire, portus intrare, oppida & castella expugnare, omnemq; prædam inde aggestam sibi servare; modo Regi illa loca ipsa restituant, cum omnibus utriusque sexus liberis natu minoribus ad complenda seminaria: cum verò magnam aliquam integram regionem occupant, baronatus totos in remunerationis pretium accipiant. Hoc modo & Rex ditabitur, & Genuenses instrumenta fient regni illius confirmandi & dilatandi, qui adeò divitiis abundant, ut possint seorsim integras classes contra Turcam in mare deducere, regionesque quamplurimas sibi ipsis acquirere; igitur armatæ regiæ; ut vocantur, semper majores atque instructiores esse debent.

Quartò,

Quartò, Hollandi, Dantiſcani & Gothi amicè, ut ſupra, compellandi ſunt, ad idem præſtandum, liberis illorum in obſides datis, ſe locos occupatos nec ditioni ſuæ aſcripturos, nec hęreſin introducturos. Hocque modò citius in Regis poteſtatem cederent, ad exemplum Genuenſium, etiam ſine armis, totusque mundus Hiſpanos mores indueret. Quinto, ſeptimo quoque anno evocandi ſunt damnati ad mortem, & ſub ſpecie alterius pœnæ in mundum novum deportandi, liberique hæreticorum, aliorumque recens in Belgio aut Africâ ſubjugatorum conquirendi ſeminariisque imponendi, ut poſtmodo utilem Regi operam militiæ domique, in nauticis & agriculturis præſtent. Et, ut probe ſciat Rex, nullâ re magis opus habet, quā hominibus, & viro inprimis aliquo experientiſſimo & præſtantiſſimo, qualis fuit Lycurgus, aut Solon, cujus generis hodie plures quàm olim inveniuntur, ſed invidiæ obnoxii parum agnoſcuntur. Mittendi etiā per univerſum mundum Mathematici Belgæ & Germani, ad dignoſcendos ſiderum motus, conſtellationes, & terrarum ſitus, profunditates marium, cum illorum æſtuationibus & refluxibus,

bus, & quæ 25. die mensis crescunt, & 26. rursus decrescunt, quæque æstivis navigationibus commodiora, quę hibernis, & sub quo sidere, quibus in partibus aquæ illorũ crassæ & densæ quibus contra tenues & subtiles, quænam frigore conglacientur, quæ nõ, cũ omnibus illorum scopulis, insulis, & brevibus: nam scientia horum monarchiã Hispanicam magis quã quidvis aliud promovebit. Nam Deus ipse vult, ut hæc opera ejus cognoscantur, revelatque ea iis qui hujuscemodi scientiæ desiderio flagrant. Annotandi etiam diligenter sunt loci habitabiles, cælique temperati, ubi terrarum Pigmæi, ubi Gigantes, ubi nigri, ubi rubicũdi, ubi albi, ubi virides, & sub quo climate unaquæque harum gentium vivat. Nã perfecta mundi cognitio est medietatis illius quasi possessio. Deusq; ipse Hispanis mundum possidendum dedit, quia ferventiori desiderio hujus cognoscendi tenentur, atq; Columbum honoribus & dignitatibus decoravit, quia concupivit mundũ, Dei scilicet partum, cognoscere. Quin & modus hic utilis est ad Septentrionales admiratione Hispaniarũ subjugandos atq; enervandos. Vtque naves perpetuò cursu huc illuc secure

curè perducantur, instituendi sunt à Rege duo ordines equitum maritimorum, ad imitationem Maltensium, qui in duo capita atque collegia divisi, Orientale scilicet & Occidentale, artem nauticam discant, atq; tirocinia faciant, dato juramento se maria perpetuò circuituros, atq; regno Hispanico protegendo & augendo omnẽ suam operam impensuros: ad quod præcipuè adhibendi sunt secundo geniti baronum, qui in pelago officiis ducum & militum pariter fungantur. Quod si rex hæc omnia præstare in animum induxerit, non solum Anglis quos hodie Turcæ & Persæ quoque metuunt, sed universo mundo formidabilis evadet, atque omnibus Principibus spem omnem adimet classium, in mare deducendarum simulque Præbendæ quas homines inertes jam intercipiunt, ad hujusmodi heroas derivabuntur. Proponenda etiam strenuis illis patriæ propagatoribus, qualis Cortese fuit, præmia non pecuniaria, nam hæc avatitiam olent, & munera similia faciunt venalia, sed maximè honores ut more Romanorum triumphent, intrentque in Hispaniam per arcus triumphales, in quibus loca recens

occu-

occupata depicta sint, cum modis quibus heroes illi in occupandis illis usi sunt: erigendæ etiam statuæ sunt in honorem illorum, subjectis stellis novi mundi: nec verbis exprimi potest, quantum hoc prosit ad disciplinam militarem conservandam, ad excitandos omnium animos ad egregium aliquod facinus audendum. Multum etiam referret ad propositum, si Rex juberet in acta referri egregia facinora non solum ducum, sed militum quoque, addito uniuscujusque nomine; nam hoc quasi stimulo excitarentur reliqui. Cum enim monumenta brevesque inscriptiones in sacellulis famæ cupidine vivos ad virtutis studium accendant, quid creditis futurum, si multi videant nomina sua in annalibus vel historiis descripta per universum terrarum orbem delatum atque æternum celebratum iri? Quâ certè in re à Castellanis nostris perversè erratum est, qui cum memoratu dignissima præstiterint facta, qualia sunt tot marium circuitiones, tot insularum & continentium detectiones, & quod maximum omnium est, ipsius novi mundi repertio, nemini tamen idoneo hoc negotii

dederunt,

dederunt, ut gesta sua, Græcorum atque Romanorum gesta multis modis superantia, literis descripta, &, ad posteros transmissa, æternitatis memoriæ consecraret. In hac verò parte Lusitani omnibus reliquis præstant, non solum Hispanis: illi enim invenerunt, quorum industriâ virtutes suæ propalarentur, tam Latinâ, quam suâ vernaculâ linguâ. Secundum præmium spectet ad utilitatem, sitque baronatus summus illius regni, cujus rex in Hispaniam transportatus fide catholicâ imbuendus est, deturque ei baronatus in Hispaniâ possidendus, quò illa illustrior reddatur, certioresque fiant reliqui principes regni recens acquisiti, reges religionem nostram amplectentes non interfici, ut Motecuma, Artabalipa, cæterique Carequi, sed comiter excipi, benigneque haberi: siquidem metus internecionis illos ad arma contra Hispaniam excitat. Status Hispaniæ certum quid in se continet, quod ignoratum cætera omnia difficilia atque futilia reddit, perinde ac in navigando alij vela expandunt, alii remigant, alii Saburram ingerunt vel egerunt, &

tamen hæc omnia frustra, nisi prudens gubernator accedens, perito regimine cæterorum omnium labores promoveat. Quare Hispania maximopere opus habet viro sapiente, qui, in qua re regni clavus situs sit, norit, absque quo omnes machinationes, labores, expensæ & consultationes ad nihilum recident. Postquam Clemens VIII. Pontifex Romanus clerum reformare aggressus est, omnes operam suam ingerebant, ad cudendas novas leges, ordines, ceremonias & jejunia, cum vestimentis, quæ unusquisque induere debuerat. Ego verò tum temporis Stæ Sabinæ degens, palàm dixi, omnia commissariorum conata vana esse, cum norma Ecclesiastica ad omnia illa præstanda sufficiat, neque illi sciant, in quibus cardo rei versetur: addidique, totius reformationis momentum in hoc consistere, ne ullus cœnobitarum propriam clavem aut seram cellulæ suæ servet, sed ut una dormitorii clavis, omnium thecas atque cubicula aperiat, sicque unâ operâ proprietatibus, libris lascivis, donis, & poësi obscœnę finem impositum iri. Sed postquã

capita

capita & Priores hujus navis perſpexerunt, ſuumquoque detrimentum illa in re verſari, nullus ad caput rei accedere voluit nam in novitios ſolum & fidei tirones leges conſtitui voluerunt, non in ſe quoque: ita bona intentio Papæ intercidit. Ergo Hiſpania ſapiente quodam Palinuro opus habet, cujus ductu omnia præſcripto modo ritè adminiſtrentur. Quod certè majeſtatem Imperii magis adaugebit, quam Machiavelli ſuggeſtiones & cautelæ, quæ nihil bonæ conſcientiæ in ſe continent, diſſimulant inſuper etiam tyrannidem, & crudelitatem principum, armando illos lege majeſtatis, aut ſimilibus, etiam mulierculis non tolerandis, ne dicam populis, libertati aſſuetis. Vnde ſatis mirari nequeo, extitiſſe, qui authorem hunc impium, cum ſuis conſiliis in cœlum uſque evehant, ac ſi norma & idea quædam eſſent, bene & feliciter regendi: at illud non tam miror, quam indignor, videns, receptam eſſe per verſiſſimam opinionem quorundam, qui dicunt, quædam illicita licita eſſe reſpectu ſtatus, alia reſpectu conſcientiæ, quâ opinione profectò nihil magis abſurdum aut impium ne ex-

cogitari

cogitari quidem potest. Nam qui Conscientiæ universalem suam jurisdictionem in omnes res humanas tam publicas, quã privatas subtrahit, ostendit, se nullum certum vitæ tramitem sibi proposuisse, neque Deum ipsum, multo minus creaturas viventes instinctu quodam naturali duci, ad res utiles, atque ab inutilibus abduci. Lux rationis, & dictamen conscientiæ homini est datum, ut sciat bonum à malo discernere, qui illo modo cœcutiret in rebus publicis quæque maximi sunt momenti. Sæpe nescio quæ cupido me subeat, scriptis ostendere, in quibus author ille censoriâ virgulâ coërcendus sit, tam ipse, quam asseclæ illius, Principum consiliarii, & regni participes, siquidem omnia scandala Ecclesiæ Dei & perturbationes orbis terrarum inde orta sunt, quam tamen recondidi in aliud tempus, postquam vidi alios hoc eodem de subjecto fusius scripsisse, remque ipsam per se satis claram esse: sicque aliud in manus sumsi, quo majestate Imperii Hispanici illustrarem, & quam conservare, majoris est operis quàm acquirere. Nam res humanæ quasi naturâ suâ modo crescunt, modo

decrescunt,

decrescunt, more lunæ, cui illæ subjectæ sunt. Quare singularis & incredibilis momenti res est, firmiter illas retinere, semelque auctas conservare, ne in pejus ruant, nam in acquirendo occasio, fortuna, & hostium discordiæ plurimum juvant, quę tamen extra hominem sita sunt; sed tueri parta, excellentis ingenii est, summæque prudentiæ. Fortitudo ad acquirendum, sed prudentia ad conservandum prodest. In turbas & discordias pessimo cuique maxima vis, pax & quies bonis artibus indigent. Lacedæmonii ut ostenderent, rem majoris momenti esse conservare sua, quam occupare aliena, illos solum punierunt, qui clypeum in acie amiserant, non etiam illos, qui amiserant gladium: atque inter Germanos scutum reliquisse præcipuum flagitium, nec interesse sacris aut consilium inire ignominioso fas. Romani quoque soliti fuerunt Fabium Maximum clypeum reipublicæ suæ appellare, Mar. Marcellum verò gladium: nunc verò constat, illos pluris fecisse Fabium quam Marcellum. Hanc opinionem Aristoteles quoque habuit, qui in Politicâ suâ asseveravit, officium

legislato-

legiſlatoris non in hoc conſiſtere, ut conſtituat & formet civitates, ſed in eo, quomodo illæ quam diutiſſimè perſiſtere poſſint. Nec illud nos moveat, quod propagatores regnorum ſemper majoris æſtimati fuerunt, quam conſervatores; nam hoc ideò fit, quia effectus illorum magis in oculos hominum incurrunt, majorem plauſum ſtrepitumque excitant, pluſque oſtentationis & novitatis hominibus amicæ in ſe complectuntur. Atque hæc cauſa eſt, quod omnes expeditiones majori plauſu & delectatione proſequuntur, quam pacificas illas conſervandi artes, quæ tamen, quantò plus tranquillitatis habent, tanto majus judicium & ingeniũ arguunt illius qui illis uti ſcit: & quemadmodum flumina perrennia nobiliora ſunt multò torrentibus, ex fortuitis pluviis collectis, propter quos tamen plures cum admiratione contemplandos ſubſiſtunt, quã ad flumina quietè decurrentia: ita ſimiliter in majori admiratione habetur qui acquirit, quam qui conſervat. Revera tamen difficilius eſt (ut Florus dixit) provinciam ſuſtinere quam facere: viribus parantur, jure retinentur. Concludimus ergo dicto

illo

illo Poëtæ, *Non minor est virtus, quam quærere parta tueri.* Satis disseruisse mihi videor, de prudentiâ & occasione, qua Regi Hispaniarum utendum est, tam in generali quam particulari, licet decennali miseriâ detentus, & ægrotus, nec relationibus instrui, nec libris aut scientiis ullis adjuvari potui quin & ipsa S S. biblia mihi adempta fuerunt, ut ignoscendum mihi sit, sicubi delirans quædam non suo loco aut etiam bis dixi. Facimus ut possumus, quia ut volumus non licet: quæ tamen omnia meliori occasioni reservo. Leget igitur V. S. hæc interea, quæ spero ad proximum Paschatis festum ad incudem à me revocatum iri, tumque plus industriæ adhibebo, auferens vel addens ubi opus fuerit. Habet & sæculum nostrum suos Solones, Lycurgos, & Iosephos, à DEO ipso missos, verùm illi opprimuntur, neque à principibus admittuntur: falsissimumque est quod vulgo dicitur, nullos nostra ætate Solones aut Aristoteles nasci, imo nascuntur & hodie illis etiam præstantiores, sed latent dum gentiles in admiratione sunt, Christiani verò invidia laborant. Hæc secretis auribus commissa

sint:

commiſſa ſint: poſt enim renovata majoris æſtimabuntur, quam folia Sibyllæ à Romanis æſtimata fuerunt. Invidia, quo minus hæc dicam, deterrere me haud poteſt; nam illis probatis & oſtenſis, Hiſpania ſciet, quid ſibi agendum ſit, perſpicietque meum illam adjuvandi ſtudium. Pro captu lectoris habent ſua fata libelli. Hiſce valeat V. S. cujus honoribus & meritis felicem longævitatem & incrementum à Deo oro & opto.

FINIS.

APPENDIX
AD
MONARCHIAM
HISPANICAM
THOM. CAMPANELLÆ.

Vbi hæc quæstio tractatur:

Vtrum sit optandum, universum orbem Christianum ab uno solo Capite ac Monarcha regi ac gubernari?

INter complures arduas & curiosas quæstiones multorum ingenia mirè vexantes, & quibus Deo quasi præscribitur, quâ ratione mundum is gubernare debeat, haudquaquam infimum locum obtinet hæc: Expediatne, universum terrarum, aut saltem Christianum orbem uni soli Monarchæ subjectum esse; à quo reliqui omnes Principes aut opprimantur, atque è medio tollantur; vel ad minimum, illi tanquam vasalli subjiciantur?

Deinde, an illi omnes, qui orbis Christiani salutem atque incrementum seriò expe-

expetunt, in id totis corporis animique viribus incumbere debeant, ut ejusmodi Monarchia universalis introducatur? An verò optandum potius, illum in plures principatus ac respublicas, prout hodie videtur, dispertitum relinqui, salvis suis præeminentiis & dignitatibus, nec ullus alterum revereri aut respicere teneatur, nisi quantum naturalis vicinitatis & amicitiæ ratio postulat?

Catholicorum quidem maxima pars ad hoc proclivis est, ut tale Imperium vniversale introducatur, quin etiam sunt qui dicant, ipsum fundamentum externamque disciplinam Ecclesiæ hoc exposcere, ut, quemadmodum in firmamento cœli duo solum sunt luminaria magna: ita etiã duæ potestates, Ecclesiastica & Secularis, à duobus solis & summis capitibus regantur. Hanc autem opinionem non Catholici solum fovent, sed etiam Reformatorum quidam judicant, præstare omnia ab uno solo domino regi atque gubernari. *Mich. Piccart. Professor Noric, orat. Acad.* 15.

Atque hujus quidem opinionis rationes multi longissimè deducunt, dicentes, quod, quamvis omnipotẽs Deus ab omni-

bus visibilibus creaturis totaliter & infinitis modis distet, omnium tamen animis certus quidam character impressus sit, à quo ad imitandum quadantenus creatorem suum moveantur & excitentur. Unde factum à mundi usque primordio, ut unum regnum aliud subjicere conatum sit, naturali scilicet instinctu ad Monarchiam universalem, (quæ gubernationi divinæ quam similima est) aspirans. Quod tamen nulli nisi à Deo ipso ad hoc prædestinato, obtingere quivit. *Tobias Adami, in præfat. Philos. instaur. à principio.*

Cum itaque semper simile aliquod Imperium universale in mundo repertum sit (quod nemo, vel mediocriter in historiis versatus negare potest) quod plus quã humana prudentia erectum & conservatum reliqua quoque quamvis potentia regna in suam potestatem redegit, & tandem ad præfixum terminum & summum fastigium suum devolutum rursus ex improviso quasi corruit, atque palam ferè & in oculis hominum omnem suam potestatem omnesque opes, divino, ut ita dicam, impulsu alii populo tradidit: quæ quidem origines & vicissitudines passim

in

in ſacris literis, evidentiſſimè verò in prophetâ Daniele prædictæ fuerunt: quibus monarchiis ſapientiſſimus Deus quandoque ad caſtigandos ſuos, quandoque etiam ad protegendos uſus eſt. Cum verò nihil à Deo ipſo inſtitutum, quod non valde bonum, atque omni mendo careat, omniumque gentium conſenſu & moribus comprobatum ſit; imò ipſi rationi conſentaneum videatur, ut tale aliquod imperium ſit; illa certè tempora infæliciſſima judicanda ſunt, quæ more divino nullum univerſalem Monarcham aut habuerunt, aut etiamnum habent.

Illis rationibus inducti non pauci arbitrati ſunt, ultimum hoc ſæculum (per pedes ſtatuæ, à Daniele multis ſæculis præviſæ, denotatum) eò confuſius, inconſtantius & ultimæ rerum lineæ vicinius eſſe, quod partes ejus minimè cohærent, ſed ut ferrum & lutum ſemper diverſæ atque diſcordes agant.

Illud verò hoc in loco præmonendum eſt, Theologos atque Hiſtoricos per Monarchiæ vocabulum non ut Politicos, intelligere rempublicam aut regionem, in qua omnis poteſtas uni ſoli

delata eſt : ſed per Monarchiam ejuſmodi hîc regnum intelligitur, quod vaſtitate, potentia & majeſtate reliqua omnia ſuperat, cuique cætera non reverentiam ſolum atque honorem, ſed etiam tributa atque obedientiam præſtant, ut, quemadmodum Politici per ſtatum Monarchicum denotant illum, quem unus ſolus regit; ita hîc intelligatur illud ſolum regnum eſſe Monarchicum, quod ſplendore ſuo alia omnia obſcura reddit, non ſecus atque ſol reliquas ſtellas; quòdque propemodum ſolum ſupereſt; & cui cætera parent, aut ad minimum non contradicunt. *Frid. Tileman. Diſc. ſing. de 4. Monarchiis, contra Bodinum, & idem vol. 1. diſput. ad Pand. diſput. 2. theſ. 11. Herm. Kirchnerus, diſp. de Repub. 3. theſ. 6. Henricus Velſtenius deciſ. 7. theſ. 2.* Ita ut ejuſmodi Monarchia etiam Democratiam admittat, ut mox, cum de Romanis loquemur, indicabitur. Hujuſmodi verò imperia à primordio mundi ad hæc noſtra uſque tempora quatuor tantum numerantur, Aſſyrium ſive Chaldaicum, Perſicum, Macedonicum atque Romanum, idque teſtantur non ſolum moder-

ni Historici, qui integra Chronica conscripserunt, quales sunt Sleidanus lib. de 4. Monarchiis, Reinerus Reineccius in historiâ Iuliâ, Gabriel de Barlieti, & Christophorus Helvicus in tractatibus de 4, summis imperiis, qui extant in Politic. Imperialib. Goldasti Latin. part. 8. verùm etiam Dionysius Halicarnassæus (qui imperante Augusto Romanam Historiam idiomate Græco conscripsit) in primo suo libro statim in exordio abundè testatur, dum imperia illa Illustrissimorum nomine indigitat, quæ cætera omnia infinitis modis superarunt.

Assyriorum, sive Babyloniorum, sive Chaldæorum illa, propter summam suam antiquitatem parum nobis nota est; ideoque etiam parvi à quibusdam æstimatur, qui illius potestatem neque magnam neque latè extensam fuisse credunt; tamen si prophetam Danielem penitius introspexerimus, atque consideraverimus, quod ille ipse regnum hoc per aureum caput visæ à se statuæ denotare voluit, confiteri cogemur, illud sicut tempore, ita etiam dignitate posterioribus omnibus anteferendum fuisse; tantoque magis;

quod constat, omnes artes scientiasque humanas à Chaldæis fuisse inventas, & apud illos solos tum temporis domicilium quasi constituisse; atque inde per continuam doctorum hominum seriem, ad nos transmissum esse, quicquid eximii est, solâ SS. Scripturâ ejusque divinâ explicatione exceptâ: cæteras verò scientias quas aliunde habemus, respectu illarum mera deliria atque insomnia esse. Daniel Nabuchodonoserum regem vocat omnium regum, c. 2. vers. 37. cui Deus cœli & terræ imperium, potentiam, roburque & honorem elargitus est apud omnes qui usquam habitant: quin etiam pecora campi omnia, cum volatilibus cœli in manus tuas tradidit. atque cap. 5. vers. 18. idem de eo asseritur.

Et hæc quidem potentia divinitus illi donata, formidabilem illum atque venerandum omnibus terræ incolis reddidit, ita ut pro suo libitu evexerit, depresserit, afflixerit aut etiam occiderit quoscunque libuit: qui tamen postquam sustulit animos superbus insolensque factus omni honore cum ipso regio exutus est, hominumque consortium insanus vitans, inter

inter feras bestias degere, gramine vesci, atque sub dio agere cœpit, donec agnovit fassusque est, Deum esse qui Imperia humana suo arbitrio hominibus dispertit. Vel solum hoc exemplum arguit, Monarchias non fortuitò, multò minus astu diaboli (sicut olim Manichæi, & nunc quoque multi fanatici somniarunt) sed à Deo ipso institutas esse, & vero simile est, Monarcham modo dictum hac castigatione ad cognitionem divinæ veritatis adductum fuisse.

Ad hæc, monarchiæ hujus majestas & potentia plus quam satis demonstrat id solùm, quod de metropoli illius Babylone antiqui Historici tradunt, quæ omnia à Barnaba Brissonio. lib. 1. de regio Persarum principatu, & à Iulio Cæsare Bulengero Eclog. ad Arnob. l. 2. c. 3. in unum fasciculum collecta leguntur. Diodorus Siculus tradit, reginam Semiramidem ad ædificationem hujus urbis vigesies centena millia hominum cogisse: Iosephus tamen tradit, hujus operam neutiquam comparandam fuisse cum illâ, quam Nabuchodonosor in amplificatione & illustratione ejusdem urbis exhi-

buit. Et reverâ, amplitudo illius & multitudo ædificiorum tanta fuit, ut non unius solius urbis, sed integræ regionis nomen mereretur. Vnde Aristoteles l.3. cap. 2. polit. affirmat, urbe hac ab hostibus certo tempore captâ, diversas fuisse regiones intra mœnia, ad quas fama occupatæ urbis tertio demum die pervolaverit. Quod si urbis hujus vastitatem & præstantiam ex fide dignis autoribus, describere jam vellem, fide omni majora aggrederer. At nihilominus, potentes luce clarius hinc perspicere possunt, Deum mirabili & incredibili modo aliquid in immensum extollere, & rursus solo affligere posse. Ieremias propheta capite 50. urbi huic tam excellenti, &, ut tum temporis videbatur, omni adversæ fortunæ majori, interminatus est desolationem & excidium, divinitus illi imminens, & quidem tantum, ut omnes Babyloniam hanc prætervecti, summa cum admiratione exsibilaturi illam sint; Explodite Babyloniam, inquit Propheta, quotquot circa illam habitatis, dedat se necesse est, fundamenta illius labefactata, mœnia illius collapsa sunt; hæcque vindicta est

Domini. Vindictam in illam exercete, par pari referte. Hem! siccine malleus totius mundi fractus & ruptus est? siccine Babylonia in desertum gentilium conversa est? laqueum tibi posui Babylonia, inquit Dominus, quo tu ex improviso capta es; habes, capta es, quia Dominum irritasti: habitatio fiet ferarum, volucrum, & pullorum Struthiorum, jacebitque deserta atque inculta in omne ævum.

Hoc, ut videmus, exactissimè perfectum est omne: attestanturque *Benjamin Tudelensis*, natione Judæus, qui quadringentis ab hinc annis orbem ferè totum circuivit, nec non *Leonhardus Rauwolf*, & *Iohannes Cotovicus* qui nostra memoria præsens illum ipsum locum antiquissimæ hujus Babylonis inspexit, ne vestigium quidem urbis ibidem amplius apparere omneque circumcirca solum aridum & ita desertum jacere, ut mirari alicui & dubitare subire queat, an unquam regio illa habitata fuerit, nisi reliquiæ vetustissimæ & præclarissimæ illud ostenderent, qualis est, pons ille vetus, (cujus adhuc aliquot frusta & fornices extant)

quo Euphrates tum temporis fuit junctus, extructus lapidibus coctis, tantâ firmitudine, & longitudine, ut in admirationem rapiat intuentes: est enim fluvius ille non solum profundus, sed etiam ad dimidium milliare dilatatus: Item arx, vel arcis rudera in colle prominente undique patentis campi sita, à qua non procul famosa illa turris Babylonica ædificata fuit, quæ olim dimidiatum milliare in circuitu suo complexa, hodiè tamen tota collapsa reptilibus tantum habitatur. Adeò, ut Ludovicus Gujon Tom. 2. divers. Lect. Gallic. libr. 1. capite 19. totâ erret viâ, asseverans, contra authoritatem Prophetæ, & fidem reliquiarum, antiquissimam illam Babyloniam hoc nostro etiamnum tempore inhabitari.

Postquam Monarchia hæc exspiravit, Deus omnipotens Medicam & Persicam suscitavit, & quidem, ut videtur, in hunc præcipuè finem, ut primam illa opprimeret. Esai, 13. Vnde capite 45. idem Esaias de Cyro authore secundæ Monarchiæ vaticinatus est in hunc modum; Apprehendit Deus unctum

suum

ſuum Cyrum dextra, ut Ethnicos ſibi ſubjiciat, regeſque exarmet, ut fores ipſi pateant, nec portæ ullæ illi objiciantur: huic, inquit Dominus, præibo, omneſque colles terræ æquabo, portas æneas conteram, poſteſque ferreos confringam; huic theſauros abſconditos, & monilia abſtruſa tradam, ut cognoſcat, Deum Iſraelis ipſum nominatim vocaſſe, idque propter Iacobum ſervum, & Iſraëlem electum ſuum. Enimvero, inquit Deus, vocavi te nomine tuo, compellavique te, quo tempore me nondum noviſti. Excitavi eum in juſtitiâ, & omnes vias illius complanabo. ædificet, ſaxo, urbem meam, captivoſque meos liberabit, mercatores Ægyptii, negotiatores Maurorum & procerum Sebanorum ſeipſos tibi permittent, ſubjectique tibi te ſequentur compedibus & manicis vincti, ad pedes tuos procident plorantes; quoniam deum à latere tuo habes. Quæ omnia Cyrus & agnovit, & amplexus eſt, atque per univerſum ſuum regnum verbis & ſcriptis proclamari curavit, 1. Eſr. cap. 1. verſ. 2. in hunc modum: Sic dicit Cores rex Perſarum, Deus cœli omnia regna in manus meas tradidit, mandavitque mihi,

ædem illi ædificare in Hierosolyma Indææ. Haud omiserim hoc in loco, quod Garcias Silva Figveroa ante triennium Hispaniæ ad Persas legatus, in quadam suâ Latinâ epistolâ Antvverpiæ impressa affirmat, hodie quidem in regno Persiæ nihil restare tam præclarum, quod vel cum minimi momenti rebus Europæ comparari queat: rudera tamen arcis regiæ in Persepoli, metropoli olim Persarum satis ostendere, ædificium illud præstantius fuisse quam ut verbis exprimi queat, omnemque omnium regiorum monumentorum excellentiam longè superasse. Reperiuntur ibidem, inquit, muri integri ex marmore & jaspide facti, columnæ stupendæ magnitudinis, in quibus omnis generis figuræ artificiosissimè incisæ visuntur, & quidem lapide adeò duro atque splendenti, ac si recens cæsæ fuissent. Postquam & Persica Monarchia curriculum & opus, ad quod Deus illam destinaverat perfecit, atque simul peccatorum suorum cumulum complevit, fortuna simul & vires hanc quoque destituerunt, adeòque Græcis impar facta est, ut vel Athenæ solæ ad ejusmodi Monarchiam anhelaverint, ad eamque obti-
nendam,

tinendam, classe validissima Siciliam adortæ sint, qua devicta Italiam quoque, Carthaginem & Hispaniam facilè se superaturos sperarunt, pluraque ficulnea consilia sibi fabricati sunt (de quibus Alcibiades proscriptus prolixa oratione apud Lacedęmonios disseruit, ut Thucyd. libro 6. refert) quæ omnia ad nihilum reciderunt. Aliter enim Deus jam pridem antea constituerat, atque per Prophetam suum Danielem prædixerat, fore, ut Græcus quidem sed non Athenis ortus tertiam Monarchiam condat, de cujus regno idem Daniel cap. 2. vers. 39. prædixit, quod omnia reliqua superaturum sit, idque post in 8. capite multò clarius manifestat, cum inquit, Hircum illum, quem ait se vidisse arietem Persicum conculcare, prænotare regem Græciæ, atque cornu ingens inter duos illius oculos esse primum illius regni regem: quod verò quatuor alia in primi illius confracti locum succreverint, nihil aliud esse, quam quod quatuor diversa regna in populo illo oritura sint. non tamen tam præstantia, quam primum illud fuit, quæ omnia suo tempore examussim accompleta fuerunt. Quippe Alexander Magnus incre-

incredibili celeritate & fœlicitate, non ſolum Perſas effœminatos jam,ſed & multas alias provincias , longè remotas nullo negotio ſuperavit , atque univerſam Græciam in ſuam poteſtatem redegit; quam primum verò ab exceſſu ejus unio dirempta atque in diverſas partes itum eſt, regnumque unicum antea, in quatuor diſtincta mox diremptum fuit , Monarchia illa pariter ad occaſum vergere incepit: præſertim,poſtquam duo potentiſſimi populi,Romani nimirum &Carthaginienſes, de univerſi orbis terrarum imperio diu & ambiguè dimicarunt, ut ex Tito Livio liquet atque ex Silio Italico , apud quem in principio de bello Punico hi leguntur verſus:

Gens Cadmæa ſuper regno certamina movit;
Quæſitumque diu , qua tandem poneret arce
Terrarum fortuna caput.

Subactis ergo & funditus everſis Carthaginienſibus , Antiochoque cum reliquis Alexandri M. ſucceſſoribus profligato,

gato, Romani se ipsos etiam ante Iulii Cæsaris tempora rerum dominos vocarunt. *Liv. dec. 4. lib. 6.* nam, ut Petronius ait,

Orbem jam totum victor Romanus habebat.

Adeò ut multæ barbaræ nationes, Romanis non subjectæ, reges sibi ex arbitrio Senatus populique Romani elegerint. nam Appianus de Armeniâ majori idem tradit, quod Tacitus libro 4. Annal. de Parthis, & libro 11. Annal. de Cheruscis: quibus addi potest Thomas Stapletonus l. 2. de Magn. Rom. Eccl. c. 1. à principio. Vnde Suetonius c. 48. de Augusto scribit. Illum reges socios, non aliter universos, quam membra partesque Imperii curæ habuisse.

Cæterum Monarchia ista sub imperio Trajani potentissima fuit, occupans ex trecentis illis gradibus in quos orbis terrarum ab Astronomis & Cosmographis describitur, nonaginta in longitudinem, in latitudinem verò quadraginta quinque.

Quod verò etiam Romana hæc Monarchia ex providentia & voluntate divina exor-

exordium & incrementa sumpserit, atque tandem ad id majestatis pervenerit, non solum Christiani, sed ipsi etiam Gentiles agnoverunt, ut docet Bernardus Aldretes Canonicus Cordovensis libr. 1. des varias antiquetades. c. 2. scilicet ut regna diremta rursus coëant, ut homines efferati cicurentur, atque contentiones ex divisione illa ortæ rursus componantur. Plinius libro suo 3. c. 5. de hoc sæpe jam nominato imperio reposuit istud: Omnium terrarum alumna eadem & parens, numine Deûm electa, quæ cœlum ipsum clarius faceret, sparsa congregaret imperia, ritusque molliret, & tot populorum discordes ferasque linguas, sermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret, breviterque una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret.

Hoc verò solo monarchia hæc se supra omnes alias efferre potest, quod unigenitus Dei Filius sub illa non solum nasci, sed etiam inter Romanum populum censeri se dignatus est. Hocque præcipuè ab Orosio lib. 6. cap. ult, & lib. 7. c. 1. animadversum est, dum scripsit: Tunc igitur natus est Christus, Romano censui statim adscriptus ut

tus ut natus est. Hæc est prima illa clarissimaque professio, quæ Cæsarem, omnium pincipem, Romanosque rerum dominos, singillatim cunctorum hominum edita asscriptione signavit, in qua se, & ipse, qui cunctos homines fecit; inveniri hominem, adscribique inter homines voluit. Quod nunquam penitus ab orbe condito, atque ab exordio generis humani in hunc modum ne Babylonio quidem, nec Macedonico, ut non dicam minori cuiquam regno concessum fuit. Nec dubium, quin omnium cognitioni, fidei, inspectionique pateat, quod Dominus noster Iesus Christus hanc urbem nutu suo auctam, defensamque in hunc rerum apicem provexerit, cujus potissimum voluit esse cum venit, dicendus utique civis Romanus censusque professione Romanus.

Prisci quoque Ecclesiastici scriptores unanimiter affirmant, interfuisse fidei Christianæ, propagationisque verbi divini, hanc monarchiam longè lateque diffusam esse. Sic enim beatus Eucherius Episcopus Lugdunensis in Epistola parænetica ad Valerianum de contemtu mundi fol. m. 28. scribit: Nationes & regna putasne ob

aliud

aliud in ditionem ac jus cessisse Romanum,& ob aliud magnam partem generis humani in unum transisse populum, nisi ut facilius, tanquam medicamentum per corpus unum, ita per unam gentem fides infusa penetraret; & ut capiti ingesta, velociter se per membra diffunderet? Alioqui non ita cucurrisset, inter crebras & discrepantes ritibus linguisque gentes, nec tam longè per novorum semper gradu-um objecta transiisset. Atque cum hoc consentit etiam antiquissimus poëta Christianus Aurelius Prudentius, lib. 2. contra Symmachum, his versibus:

Vis dicam, quæ causa tuos Romane labores,
In tantum extulerit? Queîs gloria fortibus aucta
Sic cluat, impositis ut mundum frænet habenis?
Discordes linguis populos, & dissona cultu
Regna volens sociare Deus, *subjungier uni*
Imperio, quicquid tractabile moribus esset,
Concordique jugo retinacula mollia ferre,
Constituit; quo corda hominum conjuncta teneret

Relli-

Relligionis amor: nec enim fit copula Christo
Digna, nisi implicitas ſociet mens unica gentes.

Quibus oſtendere voluit, Deum per propagationem Imperii Romani, Euangelio ſuo viam quaſi ſternere voluiſſe, reducendo gentes moribus, legibus & linguis diverſas in unam veluti formam, atque efferatos hominum animos demulcendo, atque mutuo amore ſibi invicem devinciendo: vixque fieri potuiſſe, ut religio Chriſtiana diffunderetur, niſi populis per animorum conjunctionem in politia quoque copulatis: quod & D. Leo videtur perſpexiſſe, Serm. 1. in Natal. Apoſtolorem Petri & Pauli, ita inquiens; Vt autem hujus inenarrabilis gratiæ per totum mundum diffunderetur effectus, Romanum regnum divina providentia præparavit: Cujus ad eos limites incrementa perducta ſunt, quibus cunctarum undique gentium vicina & contigua eſſet univerſitas. Diſpoſitio namque divinitus operi maximè congruebat, ut multa regna uno confœderarentur Imperio, & cito per-

vios haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis.

Riſerit forſan hic aliquis, & abſurdum duxerit propagationem nominis divini opus habuiſſe auxilio politico: qui ſi temporis illius hiſtorias penitus introſpexerit, atque omnes circumſtantias & eventus rerum diligenter in animo ſuo perpenderit, quibus res Romana tam mirabiliter atque contra omnium ſpem aucta eſt, fateri cogetur; Deum longè aliud quid, & illud ipſum quod allegati ſcriptores innuerunt, propoſitum ſibi habuiſſe.

Inprimis verò hiſtoria Eccleſiaſtica (qui liber à Sacroſanctis Bibliis facilè ſecundum locum obtinet) de pietate quorundam Imperatorum erga Eccleſiam, puta Conſtantini Magni, Theodoſii, Iuſtiniani & aliorum teſtatur, ut facile appareat, etiam in his primo, & verò in ſequentibus Francis & priſcis Germanis Imperatoribus completum fuiſſe, quod Deus pridem per Eſaiam prophetam capite 49. verſu vigeſimo ſecundo promiſit, hiſce verbis: Ecce, manum meam verſus gentiles

les tollam, vexillumque meum versus populos, adferentque filios tuos in ulnis, filiasque tuas in humeris, regesque tutores tui erunt, & principes nutrices tui, procident ad genua tua in faciem, lingentque pulverem pedum tuorum: atque tum reipsa experieris, me esse Dominum, in quo nemo confundetur, confidens in eum &c. Et capite sexagesimo inquit: Gentiles ambulabunt in luce tua, & reges in splendore oriente supra te, peregrini exstruent muros tuos, & reges illorum tibi servient: è gentilibus lac suges, & reges illorum tibi mammas dabunt. Hæ & similes prophetiæ, passim per vetus Testamentum sparsæ, arguunt, sub novo quoque Testamento datum iri potentes reges, in locum Ethnicorum, qui Ecclesiam protecturi & aucturi sint. Et quamvis moderni Germaniæ Imperatores antiquis illis Romanis potentiâ & dignitate longè inferiores sint: multum tamen adjumenti tulerunt ad propagationen fidei Christianæ, quippe quorum armis Sclavonicæ seu Vandalicæ provintiæ, Pomerania videlicet, ager Megalopolitanus, Livonia, Borussia cum parte Misniæ, tractus

jure & privilegiis civium Romanorum gauderent, atque vicissim illi unis iisdemque legibus recti, atque tutò ultro citroque commeantes urbem Romam pro communi patria agnoverunt. Vnde Claudianus adulatorio & poëtico more, quod Imperio Romano soli tribuendum erat, Stiliconi asscripsit his versibus:

Hujus pacificis debemus moribus omnes
Quod veluti patriis regionibus utitur hospes;
Quod sedem mutare licet, quod cernere Thylen,
Rursus & horrendos quondam penetrare recessus:
Quod bibimus passim Rhodanum, potamus Orontem,
Quod cuncti gens una sumus, &c.

Experientia freqnens testatur, quanta confusio non solum Italiam atque Germaniam, verùm etiam alias regiones invaserit, postquam unaquæque illarum commune jugum excutere atque sui ju-

ris esse voluit: atque illæ etiam quæ in obsequio Imperatoris perstantes privilegiis lautissimis ornatæ sunt, ut singularia per se regna esse videantur. Neque hîc in disquisitionem vocabo, annon illi qui Imperio Romano semet subduxerunt in pejus vinculum inciderint, tritum illud Gallicum rem satis declarat, N'estans plus soubs l'Empire, se sont empirez: ac si quis dicat, è flamma in ignem transilierunt.

Quod autem attinet ad illos, qui etiam nunc majestatem Imperii Romani venerantur, atque nomine tenus illi se obnoxios profitentur, illi rem eò perduxerunt privilegiis, exemptionibus atque aliis suis titulis recens excusis, (in quorum invidiam catus aliquis non injuriâ summo suo magistratui præcavens, ita scripsit. Non obstantibus omnibus magistratibus, summis, imis, superis, inferis, jam natis aut post nascituris,) ut quilibet etiam mediocris status jam omnia pro suo arbitrio agere, & ea conari audeat, quæ olim Monarcha vix ausus fuisset. Hoc non aliunde fit, quam quia reverentia erga magistratus abjecta est, & remedia omnia sum-

ſummorum magiſtratuum auxilia per ſupplicationes atque appellationes impetrandi adempta, aut ad minimum difficillima effecta ſunt. Vnde etiam oriuntur quotidie bella & interneciones, ſanguisque humanus inſtar aquæ immundæ profunditur: unde fides & charitas undiquaque exulant, atque odia ac diſcordiæ regnant. Hic contemptus monarchiæ Germaniam omnium reliquarum nationum riſui atque contemptui expoſuit, ſoluſque in cauſa fuit, quod infenſus Chriſtiani nominis hoſtis ad hunc uſque diem vinci non potuit: imò etiam verendum eſt ne per has diſſolutiones in penitiſſimam Germaniam irrepens medullam illius & ſanguinem omnem exſugat.

Et ut illud ſolum ſcelus exempli loco hîc allegemus, quod hodiè cum luctu & gemitu omnium bonorum, circa monetas excudendas committitur, dum pauci quidam contra jus naturale, charitatem Chriſtianam, atque contra conſuetudinem omnium gentium, denique contra expreſſiſſimas conſtitutiones Imperatorias atque receſſus Imperii, ſub prætextu

pernitiosissimi privilegii monetam cudendi, acervos nummorum adulterinorum procuderunt; quo faciendo ipsi divites effecti, argentum nostrum in detrimenta & spumam conversum est, quod ipsum propheta Esaias c. 1. v. 22. ceu singularem pœnam minaciter prædixit: quo & omnia commercia labefactata atque confusa sunt, innumeræ artes oppressæ jacent, grassandique latissima porta fœneratoribus, usurariis atque aliis hujus farinæ hominibus patefacta est, ita ut exteris nationibus omnis fere cum Germanis negotiandi occasio interempta sit, ut illi quorum reditus aut salaria in pecunia numerata consistit, ad inopiam redigantur, atque ut rerum pretia ad id fastigii ascenderint, ut sequioris sortis homines ad sustentandam vitam vel summè necessaria sibi comparando haud sint, sed ægram animam inter continuas miserias exspirent. Huic tamen malo jus Canonicum quod à sciolis quibusdam naso suspenditur, remedium præsentissimum affert, dum dicit, Peccatum non remittitur, nisi restituatur ablatum, ita ut non sufficiat ad salutem, in agone dicere; Miserere

mei

mei Deus: neque hoc ſinceræ pænitentiæ indicium eſt, niſi quis etiam bona per fas nefaſque erepta prioribus dominis reſtituat, aut ad pios uſus leget, ſed ad hæredes ſuos transmittat, ut habeant unde ſuperbiant, atque ſtatum ſuum adornent.

Verùm, cum dicta hæc jam obſoleta, magni quidem facienda, & inſtar antiquiſſimorum nummorum habenda ſunt, qui ad hoc reponuntur, ut raritatis cauſa oſtendantur, non etiam ut in vulgum ſpargantur: ideo optandum eſt, ut vi quadam externa malo huic, & damnis inde naſcituris occurratur, quod tamen in hac Cyclopicâ vivendi ratione minime ſperare licet, imò etiam verendum, ne, (quod clementiſſimus Deus averruncet) hoc in majus erumpat malum, quam vel ullus hoſtis inferre, vel aliter quam ruinâ Germaniæ diſcordis reſtingui poſſit.

Maximæ monarchiæ minoribus imperiis in hoc etiam præferendæ ſunt; quod ſub magno rege vivere maxima ſit libertas: & hiſtoriæ ipſæ teſtantur, Germaniam nunquam tam floruiſſe, quam cum Romani Imperatoris ſceptrum maximè ve-

nerata est; cum contra minores regiones, suo arbitrio, & absque externo metu astutè agentes rarò non exorbitent. Et cum summorum quorundam Politicorum opinio hæc fuerit, Turcam hactenus invictum mansisse, non quod potentia ipsius tanta, sed quod orbis Christianus uno capite non regitur, à cujus nutu omnes dependeant, tum quód fœdera plurium contra unum solum inita rarò prosperum eventum sortiantur: hujusq; rei veritas in omnibus Italorum contra Turcas expeditionibus emicuit, atque à Renato de Lusinga in Tract. de increm. Imperior. ad oculum demonstratum est. Hinc magnates quidem occasionem arripuerunt, Monarchiam similem condendi, sub prætextu eundi in Turciam, è quorum numero præcipuus fuit Carolus ultimus Burgundiorum dux, qui Belgium nobile quietus possedit, aliquotque Galliæ provincias sibi subjecit, ac tandem in Germaniam ingressus, Helvetiam cum Alsatiâ & Lotharingia se facilè occupaturum sibi imaginatus est, & Sabaudiæ jam inhians principatus sui limites ab uno mari ad aliud extendere, atque his etiam majora sibi proposuerat.
Pari

Pari ferocia Carolus VIII. rex Galliarum ſperavit, ut Cominæus teſtatur, ſe poſt victum regnum Neapolitanum Galliæ & Italiæ liberè imperaturum, imò etiam gloriatus eſt, ſe reliquos Chriſtianos in Græcia degentes à tyrannide Turcicâ liberaturum. Vtriuſque tamen conſilia (procul dubio ex ambitione magis quam pietatis zelo orta) eventum planè contrarium ſortita ſunt.

Sunt qui exiſtimant, poteſtatem Papæ etiam huc politicè collimare, ut Chriſtianis regibus & principibus frænum injiciatur: atque etiamſi nemo illorum imperium in alterum haberet, vel nullo fœderis jure ſibi invicem obligati eſſent; tamen vel ſolo communis religionis vinculo coërceri, atque à moderatore totius Eccleſiæ, à conſcientiâ propriâ, quæ mille teſtes, & deniq; metu horribilis excommunicationis ab injuſta effuſione ſanguinis Chriſtiani reprimi debent, atque concordiam colere, ſique neceſſitas flagitet conjunctis viribus Chriſtiani nominis hoſtes debellare. Multi etiam miſerandum caſum regni Greci magnâ ex parte Orientali Eccleſiæ imputandum

censent, quæ ab Occidentali seu Romanâ secessionem fecit: hoc enim pacto Oriens ab Occasu divisus, uterque utrique diffidere cæpit; atque sic concordiæ illud vinculum abruptum, & Imperium Orientale auxilio denudatum fuit. Neque etiam Ecclesia illa Græca unquam summum aliquod caput habuit, quod principes Græciæ ad mutuam concordiam coëgisset, illosque à Turcis & Saracenis in auxilium advocandis cohibuisset. Reliqui vero Romanæ sedi addicti (vel mutuâ invidiâ atque præeminentiâ discordes, vel, culpâ quorundam, potestate divinitus illis data abutentium,) modò dictam expeditionem neque ipsi suscipere, neque si suscepissent, tantum præstare potuissent, quantum universalis Monarchia præstaret. Hinc omnes fermè Iurisconsulti (qui quidem hac in parte non omnino insulsi politici fuere, & fortè arcanum aliquod status respexêre) pro regulâ certâ & infallibili habuerunt. Quod imperator Romanus sit, vel de jure debeat esse Dominus totius mundi. *Guerin. Piso Soacius, de Roman. & Venetor Magistrat Comparat. n.* 16. *Marta, tract. de Iurisd. p.* 1. *cap.* 27. *Lancell. Conrad. in Templ. omni Iudic.*

Iudic. lib. 1. *cap.* 1. §. 1. *fol.* 38. ac, ut Iohan. Igneus alicubi ait, tota Canonistarum & Legistarum Schola in Italia censuit, Imperatorem esse dominum totius mundi, addatur Azorius *lib.* 10 *c.* 2. *q.* 4. §. 2. imò celeberrimus Bartolus *ad l. hostes. num.* 7. *ff. de cap. & postl. rev.* notat, illos pro hæreticis & erroneis habendos esse, qui negant Imperatorem dominum esse totius mundi. Et quidem si vel Germania, vel Italia sola concors esset) quod nisi sub uno capite vix fieri potest) Monarchiæ universalis nomen mereretur, atque toti reliquo orbi metum incuteret. Constat siquidem, quot populos Romani soli armis vicerint: De Germania verò omnes, qui statum illius, præcipuè vero hodiernum norunt, affirmabunt scio, quod si illa ab uno Principe, & sub una fide, quousque linguæ Teutonicæ idioma protenditur, atque hodie in usu est, regeretur, non solum ab omni externo metu liberum esset, sed brevi tempore Monarchiam ipsa per se instituere posset. Itali enim soli affirmant, sibi plus timendum fore à Germania si uniretur, quam ab ipso Turca. *Henning. Arnis. relection. politic. lib.* 2. *cap.* 2. *Sect.* 7. *n.* 18. *&c.*

fol. 234. At jam, cum Germani, ut Turcarum aliquis Imperator dixit, gregi canum diversigenorum rectè comparentur, quorum quisque sibi singularem tramitem eligit, haud magnum metum extraneis incutiunt, quin potius ipsa sibi ab illis metuendum habet. Ipsorumque Germanorum non pauci verentur, ne, quemadmodum olim Romanum imperium à Gallis ad Germanos translatum est: ita vicissim ab illâ discordante ad aliam nationem transmittatur. Et certum est, successores Caroli M. nullâ aliâ de causâ potentiam & majestatem suam amisisse, quam quia regnum illius inter fratres divisum fuit, quorum nullus alteri jure suo cedere aut obtemperare voluit, sed bello intestino moto, se mutuo prostraverunt. Quod si jus Appanagii, ait Iohan. Tillius lib. 2. de rebus Gallicis, & forma assignationum, quæ hodie usitata est in Gallia, observata fuisset à tempore Caroli M. Francorum Imperium suffecisset debellando orbi. Ideò & ne hoc unquam contingat, Germani ingenui unicè optant, ut concordia in communi nostrâ patriâ revocetur, unà scilicet cum prisca illa virtute, fide, pietate, & integri-

integritate, ſine quibus omnis unio flaccida & furilis eſt.

Germanis plenè redeat concordia, virtus,
Cumque Fide Pietas, altâ cervice vagetur!

Non deſunt tamen, qui de hoc propemodum deſperant, actumque eſſe de Germaniâ dicant; fieri tamen poſſe credant, ut mundo à Monarchiâ Hiſpanicâ medicina afferatur, per eamque Turcæ exſtirpentur, & fides Chriſtiana (quod, ſecundum Redemptoris noſtri vaticinium ante rerum conſummationem neceſſarium eſt fieri) per univerſum orbem terrarum diſpergatur. Adducuntque hujus conjecturæ ſuæ rationem, quod per occupationē utriuſq; Indiæ huic operi jam fundamenta jacta ſint, & hæ tam vaſtæ regiones nemini ante hunc diem notæ à Deo ipſo omnipotente Caſtilianis & Luſitanis in manus quaſi traditæ ſunt, atque duæ hæ nationes antea perpetuo ſibi invicem infenſæ improviſo unius hominis obitu, uni capiti ſubjectæ eſſe cœperunt.

Sicut autem argumenta pro universali Monarchia hactenus adducta haudquaquam parvi ponderis sunt: ita è contrario infiniti reperiuntur, qui genus hoc regiminis oderunt & detestantur, atque rationibus non minus validis oppugnant: Et quemadmodum vix ulla gens reperitur sub sole, quæ, si ejusmodi prærogativam atq; præeminentiam sibi legitima via obviam habeat, eam non libenter acceptet: ita è contrario quamprimum regnum aliquod solum emergere atque ad hoc dignitatis fastigium anhelare incipit, omnes reliqui principatus illi confestim obstrepunt, atque quantum possunt, obstant.

Atque hæc opinio illo inprimis fundamento nititur, quod natura, vel potius Deus ipse, unicuique populo limites suos præfinivit, quos nefas est transsilire. Siquidem ut legere est Exod. c. 23. v. 31. filiis Israel regio Amoritarum, Cananæorum reliquorumque affinium populorum in manus quasi tradita est, cum hac tamen cautelâ, ut his finibus contenti sint, nimirum à mari algoso, à mari Philistæorum, & deserto ad flumen istud Euphratis. Quodque omnes aut plures, saltem populi

non

non unius dominio ſubjecti, ſed diverſi eſſe debeant, veriſimiliter inde apparet, quod illi non ſolum montibus, vallibus, fluminibus, ſilvis & mari, humido & arido; ſed etiam linguis diverſiſſimè atque longiſſimè à ſe invicem quaſi diſtincti ac dirempti ſunt, imò etiam mores, geſtus, & cogitationes diverſas habent: quibus omnibus natura videtur apertè intimare voluiſſe, dominia etiam debere eſſe diſtincta. Abſurdum quippe & incongruum videtur, gentes natura diverſas unitate Imperii ad ſimilitudinem morum & naturarum compellere, aut ut una gens alteram ſibi adverſiſſimam regat. Imò Cabaliſtæ aſſeverant, regiones diverſas diverſos quoque habere angelos ſibi præſidentes, atque horſum allegant id, cujus Moiſes in cantione ſua (quæ, ſecundum Grecam verſionē, & Origenem in Philocalia cap. 21. extat Deuteron. cap. 32.) mentionem facit, Cum ſupremus populos divideret, cum filios Adami per univerſum mundum diſpergeret, tum poſuit limites populis, ſecundū numerum angelorum Dei. Sibi verò reſervavit filios ex Iacobo prognatos: Iſrael eſt

dimenſum,

dimensum, ac portio hæreditatis suæ. Iidem ex 10. cap. Danielis evincere conantur; eosdem angelos pro salute & incolumitate populi quisque sui inter se dimicare: nam ibidem quidam angelorum dicit Danieli: Principem regni Persici sibi viginti unum dies restitisse, verum Michaëlem archangelum sibi suppetias tulisse, ita ut victoriam contra Persarum reges obtinuerit. Posteaq; idem subjungit, se abire nunc pugnatum contra Principem Persarum, sibique principem Græciæ adversum processurum, neque esse, qui sibi auxilium contra illum ferat, præter Michaëlem.

Atque cum hoc videntur etiam consentire Scholastici, quantum ex Thoma Aquinate in summa Theologiæ. pag. 1. q. 113. artic. 8. colligitur, ubi probat, judicium Dei regna eorumque subditos concernens angelos executores habere, qui limites illius judicii examussim observant, ita ut, dum quisque quod sibi mandatum est executioni mandat, videantur inter se pugnare. Tum etiam illud universalibus Monarchiis objicitur, hoc naturali jure ascribendum esse, quod

aut

aut cum hominibus natum, aut statim post creationem universalem introductum. Iam verò etiam sacra Scriptura testatur, à primordio unamquamque gentem, imò verò unamquamque urbem proprium suum regem habuisse, idque ex 14. cap. libri 1. Moisis evidenter patet. Sic Iosuâ uno prælio unum & triginta reges, omnes Palæstinos devicit, Iosuæ. cap. 12. Contra Nimrod longo post diluvium tempore cœpit vi imperium in alios sibi arripere, qui ideo in Sacris literis parum laudatur: dicitur enim cap. 10. vers. 8. & 9. Geneseos, Chus progenerasse Nimrod, qui ad potentiam supra mortales anhelavit: additurque illum strenuum fuisse venatorem coram Domino. Quin & nomen ipsius satis indigitat, qualis vir ille fuerit, deducitur enim illud ab Hebraico Morad, quod tantundem significat, quod rebellare, superiorisque sui mandata negligere. Siquidem hic Nimrod in posteros Sem insurrexit, quibus imperium regiminis tam spiritualis quam temporalis debitum fuit; ille tamen hoc etiam legitimum imperium excussit, innocentesque sicut venator feras potestati

ſtati ſuæ ſubjecit. Epiphanius etiam cum Philone teſtatur, Græcos hunc Nimrod pro Zoroaſtro habuiſſe, qui nigromanticam & aſtrologiam invenit, atque hic ipſe eſt, qui Babel in invidiam Dei extruere aggreſſus eſt: Babel verò idem ſignificat, quod confuſio. Hujus ergo inſolenti dominatione & faſtu non ſolum linguæ, ſed quicquid in orbe terrarum erat, perturbatum fuit. *Claudius Duret in hiſtoriâ linguarum, cap.* 4. Fuerunt autem non ſolum poſt Nimrod, ſed etiam ante diluvium legitimi & clementes Principes: quandoquidem Paraphraſtes Hebræus ad filios magnatum ſive principum refert, quod Geneſ. 6. verſ. 2. dicitur, Tum filii Dei in filias hominum oculos ſuos defixerunt, ſtatimque poſt, verſu 4. ſubjungitur, Erant tum temporis gigantes ſuper terram: nam ex concubitu filiorum Dei & filiarum hominum prognati ſunt gigantes; id eſt, viri præclari & præſtantes. Per gigantes autem in ſacris literis ſæpe intelliguntur tyranni: unde ſanctus Auguſtinus Nimrod vocat novorum Gigantum primum autorem: quod ſcilicet tyrannicam illam vitam, propter

quam

quam prior mundus diluvio extinctus fuerat, post diluvium reduxit. Hujus Nimrod inusitatas & monstrosas gubernandi artes diffamat Iustinus Historicus lib. 1. à principio, his verbis: Principio rerum, gentium, nationumque Imperium penes reges fuisse: quos ad fastigium hujus majestatis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio provexerit: Fines imperii tueri magis quam proferre solitos fuisse. Primum omnium Ninum regem Assyriorum, veterem, & quasi avitum gentibus morem, novâ imperii cupiditate mutasse, &c.

Et quia omnes quatuor Monarchiarum fundatores Nimrod hunc secuti, contra naturalem instinctum, cæteras nationes nulla justa de causa, sed mera ambitione & regnandi cupiditate exstimulati oppugnarunt, idcirco, quemadmodum quidam tradunt, quatuor illi Monarchæ à Daniele propheta sub nomine ferarum bestiarum descripti fuere, ad sævitiam & immanitatem illorum denotandam.

Habuerunt tamen infœlicia illa tempora etiam alios probos principes & regna,

regna, quæ Deus protexit, quæque improbos illos modos deteſtati ſunt. Talis fuit apud Philiſtæos Abimelech quod ſignificat, pater meus rex, quod nomen poſteri illius retinuerunt. Et circa idem tempus ſimilis fuit rex in Cananæa, cui nomen Melchiſedech, quod ſignificat, Rex juſtitiæ. Qui ſimileſque horum plures, ſubditos non vi acquiſiverunt, neque more Monarcharum abſolutum Imperium ſibi vendicarunt. Ob quam cauſam Ariſtoteles l.3.polit.cap.10. regna illa Regna heroica appellavit, ab aliiſque regnis diſtinxit.

Ipſe populus Iſraëliticus, cui Deus ipſe procul dubio optimum vivendi ſtatum revelavit, multos annos ſine rege egit, neque ante aut poſt electitium regnum, externo imperio unquam ſubjectus fuit, niſi quod à via veritatis delirans tandem Monarchis ad caſtigandum traditus fuit. Expreſsè etiam in lege Moiſis Deut. cap. 17. verſ. 15. mandatum eſt, ut ſi unquam populo Iſraëlitico cupido regis habendi ſubeat, unum ex fratribus ſuis in regem ſibi eligant: neque enim fas eſt (inquit textus) ut peregrino alicui te

per-

permittas, quod ſatis arguit, unumquemque populum proprium ſuum regem habere debere, atque naturæ ipſi adverſari, ut gens aliqua extraneo obediat. Vnde omnes gentes hoc pro infima miſeria atque ſervitute habuerunt, externo imperio ſubditum eſſe. Hinc hiſtoriæ produnt, ſtatus Hiſpaniarum præoptaſſe liberos emori, quam vitam Gallis debere, atque in illorum ſervitio vitam exigere, poſtquam intellexerunt Alphonſum Caſtum improlem decedentem, regnum Hiſpaniarum Carolo Magno hæreditatis jure tranſſcripſiſſe, quamvis ſub conditione, ut Saracenos & Mauros inde exigat.

Et ſi quatuor Monarchiarum origines rectè perpendantur, vix aliam fundamentalem legem in omnibus illis invenire licebit, (ut ut Alb. Gentilis lib. 2. de armis Rom. in favorem hujus Monarchiæ contra nitatur) quam tyrannicam illam, ut ſcilicet fortior inferiorem ſibi ſubjuget: quam tamen ſoli injuſti tyranni eorumque aſſeclæ commendant, atque omnes probi ſemper execrati ſunt. Et Auguſtinus regna hoc modo acquiſita & habita,

Magna

Magna latrocinia, vocat: atque pirata quidam Alexandro M. non inſcitè objecit, Ego, qui unica naviculâ prædatum profectus ſum, pro latrone habeor; tu verò ingenti exercitu idem faciens pro ſtrenuo Rege haberi vis.

Haud facilè ad bellum ſine ullo obtentu proſilitur, atque jus hoc apud magnates præſertim hoc ſolum fundamento nititur, ut habeant jus quæſitum inferiores opprimendi. An hoc coram Deo excuſari queat, cuique ſincero Chriſtiano cogitandum relinquam.

Summa neceſſitas flagitare videtur, ut illi qui de caſibus conſcientiæ, ut vocant, ſcribentes, miſeris hominibus ob duos aut tres æreolos injuſtè acquiſitos, ſalutis jacturam denunciant, etiam magnatum hac in re enormitates in lucem producant, atque ſub examen ſerium vocent, diſquirendumque proponant, an bella illa quibus ſanguis humanus torrentium inſtar profunditur, à mera ambitione vel à juſta cauſa procedant? atque utrum ratio ſtatus, ut vocant, ambabus manibus ad ſe rapiens quicquid apprehendit, cum vera religione ullo modo

con-

consistere possit? Id quod Cominæus sibi nulla ratione persuadere potuit; quin credidit, universum mundum, inprimis autem magnates, horribilissimo incredulitatis vitio infectos esse, atque omnium malorum atque miseriarum causam esse, quod nihil intermittant quod ad illorum prosperitatem atque dignitatem temporalem facere videatur, cumque vitæ conservandæ causâ nullam expensam magni æstiment, imò integras regiones sæpe transscribant, solum ut ex captivitate se redimant; pro animarum tamen suarum salute etiam vilissimum pagum per vim extortum priori suo domino restituere tergiversentur.

Hanc Monarcharum aviditatem, violentiam & rapacitatem egregiè Herodotus quoque lib. 7. depinxit, dum postulationem aquæ & terræ juri summo Imperii Persici asscripsit, additque Persas à vicinis suis terram & aquam petiisse, abnegantibusque bellum intulisse. Alexander Magnus quoq; suum bellandi ac vincendi ardorem tali prætextu apud Curt. lib. 4. excusat, quod neque cælum duos Soles, neque terra duos Reges commodè ferre possit.

possit. Quin & ipsi Romani palam profiteri ausi sunt, Ita Diis placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent, neque alios judices quam seipsos paterentur, Tacit. lib. 13. Ann.

Non defuerunt tamen populi, qui se arroganti huic Monarcharum juri fortiter opposuerunt: nam Græci Persicam Monarchiam admirabili virtute & successu repulerunt, atque Dei benignitate libertatem suam avitam protexerunt, quandiu bonos mores & ingenuas disciplinas excoluerunt. Atque incolæ Insulæ Coos, Dario & Xerxi aquam & terram à se petentibus denegarunt; at Spartani eorundem legatos idem postulantes primum in puteum præcipitarunt, deinde terra contexerunt, scilicet, ut haberent, quod postularant. Præterea modò nominati Coi regi regum Artaxerxi Hippocratem ab ipsis flagitanti denegātes rescripserunt; Cum Darius & Xerxes epistolas scripserint, & terram ac aquam à patribus nostris petiverint, populus non dedit: quum eos ipsos se impetentes, similiter velut alios homines, mortales esse videret. Et nunc idem

idē responsum dat. A Cois discedite, quoniam Hippocratem in manus vestras non dant. Renuntiate igitur ipsi vos nūtii quod neque dii ipsi, nostri negligentes erunt.

Tum etiam constat, violenta ejusmodi Imperia nunquam fuisse diuturna, nec unquam insatiabile suum desideriū toti mundo imperandi ipso effectu complevisse; sed cum maximè florere visa sunt, subitò gravissimo lapsu corruere, atque impietatis suæ meritas pœnas persolvere.

Hæc immensa Imperia non solnm tyrannica, sed etiam infirma à quibusdam nominantur, qui plurimum expedire crediderunt, ut singulæ gentes singulos reges habeāt, quoniā sic omnia uno quasi obtutu melius administrabuntur atq; ordinabuntur. Nam parum utile est plures regiones obtinere, atq; necesse habere per præsides mercenarios illas administrare; quod Trajanus Boccalini in suo parnasso cent. 1. sermone 47. elegeuter demonstrat, eleganter inducens pastorem qui à 50. ovibus, quarū inspectionē ipse habet plus lucratur, quam alius à quingentis, quas servi conductitii pastum agunt. Hujusque rei hodie clarum exemplū habemus in Hispania, quæ olim plures

Sic pariter pernitiosum quidam credunt esse Norwegiæ, quod sub ditionem regis Daniæ cessit, quod Boterus in Amphitheatro suo his verbis satis innuit: Norvegiæ populi olim valdè potentes, afflixerunt diu Angliam, divexarunt Franciam, obtinuerunt in eâ dominium Provinciæ quæ adhuc dicitur Normannia. Et paulò post: Regnum Norvegiæ turbis exagitatum, pervenit ad regem Daniæ, qui, ut de illo securus sit, tractat durè incolas, spoliatque eos facultatibus, nec miseris hominibus spes est melioris fortunæ. Cum hoc consentit Iacobus Ziglerus in sua Schonlandia ita scribens: Itaque Norvegia hoc tempore est sub potestate Danorum: hi non legitimos modo reditus & vectigalia tolerabilia imperant, sed omnia commoda corradentes, transferunt in Daniam: videlicet, diuturnitatem Imperii constituentes; infirmitate subjectorum. Hæc fortuna est Norvegiæ. Neque ipsa ædificia urbium, suam amplitudinē & dignitatē veterē tueri possunt, nec spes est status reparandi publici enim conventus non admittūtur; Nemo ex arbitrio suo referre audet, aut opere tentare, incertus de omniū volūtate.

Sic etiam hodiernus Rex magnæ Britanniæ, duo hæc regna Anglicum & Scoticum unâ insulâ comprehensa, unire & copulare aggressus est, curavitque nummos aureos & argenteos cudere, cum hac inscriptione: *Quæ* DEVS *conjunxit, homo non separet.* rursusque alios cum hac: *Tueatur unita* DEVS. duplis Anglicanis, ut vocant, hæc inscripta sunt verba: *Faciam eos in gentem unam.* coronati duplici Anglicani, ut & dimidii hæc præ se ferunt verba: *Henricus rosas, regna Iacobus.* His tamen non obstantibus, status Scotiæ & Angliæ congregati varia gravamina allegarunt, quia unum regnum multò potentius & ditius est altero, unumque pluribus privilegiis munitum quam alterum. *Meteran. l.* 25. *f.* 279.

Verisimile est, hodiè diversitate religionum rem eò esse perductam, ut neque universalis monarchia, neque ullus particularis regni dominus absolutus esse queat.

Siquidem experientia testatur, regiones absolutos dominos habentes, non nisi unum dominum perferre, nullam pacem religionis admittere, omnesque hæreticos, quos vocant, pessimè odisse.

Sic

Sic Hiſpanica Monarchia hoc nominè paſſim traducitur , quod nunquam cum ullo Principe diverſæ religionis pacem inire voluit, curatque in omnes non Catholicos per univerſum regnum diligentiſſimè inquiri, atque captos aut ſuſpectos inhumano modo torqueri atque miſerrime trucidari jubet.

Contra Carolus V. non ſpontè, ſed ideo in pacem religionis conſenſiſſe creditur, quoniam Imperium Romanum ſtatum Ariſtocraticum ſibi permixtum habuit, & quod potentes Germaniæ ſtatus ſuo arbitrio domare nequivit. nam in regionibus ſuis hæreditariis omnes hæreſeos convictos comburi mandavit, etiam moriens, vivus, omnemque libertatem conſcientiæ longe valere juſſit.

Tandem, oppugnatores Monarchiæ etiam illud in medium producunt, quod hæc noſtro tempore ſperari nec poſſit nec debeat, omniaque quæ quis contra moliatur vana irritaque eſſe.

Siquidem ne jota quidem hac de re in S S. Scripturâ, omnesque prophetæ de eo aut prorſus tacent, aut contrarium aſſerunt: cum Daniel c. 2. v. 41. de Monarchiâ

quartâ hæc prædicat, imperium illud diviſum, & partim robuſtum partim infirmum futurum: moxque verſ: 43. ſubjungit, illos quidem humani juris vinculo coituros, ſed inter ſe non conſenſuros: quod quidam de potentia Hiſpanica, quæ maxima ex parte per conjugia ſuccrevit, intellectum volunt.

Adjicit idem propheta Daniel capite 7. v. 24. ex ultima aut quarta Monarchia decem regna naſcitura; non tamen addit, fore ut illa uniantur.

Adhuc candidè & ſincerè in utramque partem adducta ſunt argumenta, univerſalem Monarchiam tum propugnantia tum oppugnantia: quæ ſanè omnia, meo quidem judicio, magni ſunt ponderis, ita ut ipſe dubitem, cui parti accedendum ſit. Acutiſſimus tamen Cardinalis Bellarminus probè hac in re mihi conſuluiſſe videtur, qui, de politicis fundamentis verba faciens, expertum ſe loqui aſſeverat, dum libro. 1. de Pontifice c. 9. ita ſcribit, Quamvis omninò neceſſarium non ſit, ut omnia mundi regna ab uno ſolo capite regantur: utiliter tamen hoc, meo judicio, fieret, modo ſolo jure & non armis, præ-

ſertim

ſertim ſi ejuſmodi Monarcha, regiones nõ per vicarios aut præſides, ſed per principes regeret tales, qui ipſi non ſecus ac Epiſcopi Papæ ſubjecti eſſent. Sed quia hujuſmodi Monarchia ſine maxima vi & ſanguinis profuſione inſtitui haud poteſt, rectè à D. Auguſtino l. 4. de civit. Dei c. 15. ſcriptis relictum eſſe, Quod fœliciores forent res humanæ, ſi omnia regna eſſent parva, & concordi vicinitate lætantia. Atque idem Bellarminus l. 3. c. 16. de Pontifice, ait, Antichriſtum, qui ut Catholici ſentiunt, venturus etiamnum eſt, totius orbis terrarum Monarcham futurum. Siquidem Chryſoſtomus in 2. ad Theſſal. 2. ait, Antichriſtum Monarcham futurum, & ſucceſſurum Romanis in Monarchiâ, ſicut Romani ſucceſſerunt Græcis, Græci Perſis, Perſæ Aſſyriis. Ejuſdemque opinionis Cyrillus quoque eſt Catecheſi 15. inquiens, Antichriſtum monarchiam adepturum, quæ antea fuerat Romanorum.

Verum enim verò ſi hæc omnia penſiculatius perpendere voluerimus, propemodum fateri cogemur, omnes hujuſmodi diſcurſus non ſolum ambitioſos & τυραννος, ſed etiam

 pericu-

periculosos esse, si quis in vita particulari huc intendere, & certæ parti accedere voluerit, & maximè, si hoc quasi fundamento posito aliquid maximi momenti superstruere, & hujusmodi discursus non animi causa duntaxat ventilare voluerit. Dare enim & adimere regna à multò sublimiori causa proficiscitur, & primò in cœlo concluditur, atque tum demum in terris in actum perducitur.

Cum enim Deus consilia hominum moderatur, summæ amentiæ est, ipsi limites ponere, modos præscribere, ac tempora definire velle, & non decretum ejus exspectare, ab initio pro lubitu nobis proponere, atque postmodo orare, ut cœptis nostris aspiret. nam DEVS agit modo planè diverso à nostro, atque nos ne hilum quidem hac in re proficimus. Si enim DEVS Hispanos (exempli gratia) ad summum Monarchiæ fastigium elevare vult, fiet hoc etiam invitis omnibus, imo tantum aberit, ut hominum conatus illi obstare queant, ut etiam illam promoturi sint.

Quod si contra stat DEI sententia; incassum huc omnes animi & corporis sui

vires

vires intendent, sed quantò magis nitentur, tantò majus exitium sibi ipsis parient.

Hac verò in parte homines idiotæ & privati multo meliore conditione sunt, quam docti, & quos officii ratio ad consultandum in rebus mundanis, tam periculosis, cogit. nam si unusquisque etiam de solo inutili verbo aliquando rationem reddere cogetur, quid fiet de illis qui jam in magnis officiis constituti consiliis suis, maximis effusionibus humani sanguinis, perditioni æternæ tot animarum, denique immanibus vitiis, crudelitatibus, fami, miseriæ, & afflictioni innocentium hominum causam præbent?

Contra qui his malis omnibus exempti, tantum compatiuntur & perpetiuntur, hoc certò sibi persuadere possunt, has afflictiones sibi non nisi bene cessuras, si modo in veritatis agnitione & amore DEI persistant.

Nos verò clarè hinc perspicimus, quam clementer Dominus nobiscum agat. Etenim verus Christianus necesse habet mundum contemnere, libenter illi renunciare, summoque desiderio sursum ad cœleste suum πολίτευμα anhelet. hoc verò homini

prosperè & fœliciter hic viventi difficile, ac, penè dixerim, impossibile videtur. Quibus omnia prosperè & ad votum in hac vitâ succedunt; illi perinviti ex illâ decedunt, vixq; reperitur, qui terrestrem paradisum cum cœlesti permutare velit. Huic malo ut obvietur, Deus hoc tam salutare remedium in manus sumit, nobisque bella & persecutiones immittit, voluptates & delitias nostras temporales confundit ac perturbat, ut nihil magis cupiamus, quam mox dissolvi & esse cum Christo. Quod omne Eucherius Episcopus Lugduno-Gallicus in tractatu suo de contemptu mundi pervenustè scripsit his verbis: Vix jam hoc habet Mundus, ut fallat. Periit imago illa rerum, ad decipiendum usque decora. Prius nos seducere vero cogitabat fulgore non poterat; prope jam non valet, & ipsa nos falsa ostentatione corrumpere. Solidis bonis carebat, ecce deficit etiam caducis. Non hunc aut ad tempus speciosa ornant, aut in posterum mansura confirmant. Nisi nosmet ipsi decipimus, pœne mundus decipere nos non potest.

Postrema mundi ætas refecta est malis

tanquam

tanquam morbis senectus. Visa sunt, videnturque jam dudum ista cano fæculo, fames, pestilentia, vastitas, bella, terrores: hi sunt in ultimis jam annis languores sui. Atq; hoc non infirmitatis nostræ verbis, sed etiam Apostolicę authoritatis confirmatur eloquiis; illic enim legitur: In nos fines seculorum devenerunt, 1. Cor. 10. vers. 11. Quod cum jam dudum dictũ sit, quid cunctamur? quid expectamus? urget nos dies ille jam nõ noster tantum, sed & seculi; incumbit mihi misero jam mundi mortalitas, tanquã mihi non sufficiat ad terrorẽ mea. Securitati locus non est, quando terminus in nos impendet indifferenter, singulorum hinc, hinc omniũ.

Quò magis est in hoc, non dicam seculi exitu, sed vel in hoc rerum ejus defectu hominum miseranda conditio; qui sibi nec futurorum spẽ gaudiorum reponunt, cum jucunditate præsentiũ non fruantur.

Nec est quod terreant nos afflictiones hujus mundi, cum hæ a Servatore nostro prædictæ quidem sint, sed magna addita consolatione, quæ legitur apud Lucam c. 21. v. 9. Cum bella bellorumq; rumores audieritis, ne terreamini: hæc enim

præcedere necesse est. Et apud Marcum, c. 13. v. 8. Populus contra populum insurget, & regnum contra regnum, passimque fient terræ motus, caritates, atque pavores, hocque erit initium miseriarum. Et apud Lucam c. 21. v. 28. Hæc verò cum advenerint, videte, & tollite capita vestra, quia liberatio vestra appropinquat. Quomodo verò hîc nosmet gerere debeamus, idem docet Matth. 24. v. 12. & seq. Quia verò injustitia superabundabit, fiet, ut charitas multorum refrigescat: qui verò ad finem usque perseverabit, ille servabitur. Et apud Lucam c. 21. v. 18. & seq. Pilus capitis vestri non perdetur, possidete animas vestras in patientiâ.

Non possum autem quin denuò referam, Christum de cruce propè solum prædicare, & ne verbulo quidem innuere, ut Christianus, actionibus istis se immisceat. Prophetæ etiam ipsi indicant, fore novissimis temporibus, ut homines sapientes ita lateant ut nusquam appareant. Sic enim Esdras l. 4. c. 5. v. 1. 9. 19. ait: Ecce, tempora appropinquabunt, ut deprehendantur habitatores terræ in magno numero, viaque veritatis erit abscondita,

terraque sine fide erit; improbitas autem praevalebit, unus amicus pugnabit contra alterum, atque intelligens tum erit absconditus, & sapiens procul habebitur, tanquam in conclavi suo, multique quaerent eum, sed non invenient. Item Amos c. 5. v. 13. Eo tempore opus est, ut prudens taceat; est enim tempus malum. Sicut ergo valde periculosum est, immiscere se hujusmodi rebus: ita cavendum est prudenti, ne judicium suum praecipitet, sed omnem rerum eventum Dei clementi voluntati, neutrubi inclinans, permittat, atque sub crucis onere se cum aliis oblectet, quod necesse habiturus non est, tam gravem rationem aliquando reddere, quã illi qui eum cruce illâ onerarunt. Ne provocet ad judicium, quin potius aequus in omnem partem oret, ut Deus omnia in Ecclesiae suae & afflictorum salutem convertat, dicatque animitus & patienti animo cum Asaph, Psalm 74. Cur ita repulisti nos Deus? memor sis congregationis tuae, quam pridem acquisivisti, & tibi in haereditatem redemisti: nos non videmus signa nostra, neque est propheta qui concionetur. Solum illud cogita, inimicum

blaſphemare Dominum, atque quod populus demens nomen tuum criminatur. Ne tradas animam turturis tuæ, bestiæ, nec prorſus obliviſcaris pecorum tuorum Revoca in mentem tuam fœdus: nam regio ubique miſerabiliter vaſtata jacet, domus ſunt dilaceratæ, ne dimittas pauperem cum ignominiâ. nam miſeri & afflicti glorificant nomen tuum. Surge Deus, & jus tuum aſſere, memor eſto contumeliæ, quâ ſtulti quotidie te afficiunt. Et pſalmo 76. Potentior & præſtantior es Deus montibus aſperis & incultis, ſuperbi in prædam cedent, omnes bellatores cogentur demittere manus, ab increpatione tua, Deus Iacob, torpeſcunt equi & currus. Cum tu judicium de cœlo promulgas, contremiſcit terra, atque ſilet, cum Deus ſurgit ad judicandum, ut opemferat omnibus miſeris ſuper terram: cum homines contra te inſaniunt, etiamne paratus es? Pſal. 77. patiar hoc neceſſe eſt: manus ſupremi omnia immutare poteſt.

Quomodo verò illi qui ad rerum gubernacula ſedent, neceſſarioque hiſce rebus, quarum cardo jam vertitur, involvuntur,

gerere

gerere se debeant, ego quidem jam, habita tenuitatis meæ ratione, in medio relinquam. Hoc verò diligenter omnibus cavendum est, ne operam suam in ejusmodi officia ingerant, nève illa affectent, sed vocationis suæ normam attendant; atque unice sequantur. hic verò inprimis requiritur, ut omnes privati affectus, avaritiam aut ambitionem qualitercunque redolentes, ab hujusmodi viris quam longissimè absint.

Corde igitur jam in modum templi mundato, fatigandus est tibi DEVS precibus cum Salomone, non ut aurum vel argentum, non ut propagationem limitum, familiæ dignitatem, victoriam aut animam hostium tuorum, tibi largiatur, sed ut det animam & mentem intelligentem & sanam in corpore sano, ut populo tuo sive cum exeundum, sive cum introeundum est dignè præcedere valeas, secundùm DEI omnipotentis placitum & populorum salutem.

Hic omni humana sapientiâ & peritiâ sepositâ solis precibus indulgendū est. nam sicut omne bonum à solo Deo in nobis perficitur: ita diligentissimè nobis cavendum

eſt ne ſanctis illius operibus in nobis reſiſtamus.

Priuſquam finiam, non poſſum non adducere, quod non parum inquietudinis, ut quidam colligunt, hoc noſtro tempore movet; quando reperiuntur hodiè multi, qui ſpretâ ſimplici pietate & timore Dei, ad neſcio quas ſublimes & maximę hominum parti ignotas artes aſpirant, neque dant operam, ut antiquus rerum adminiſtrandarum modus conſervetur aut reducatur: ſed opinione univerſalis Reformationis inſtantis jam infatuati, cupiunt, & quantum poſſunt adjuvant, ut omnia ſurſum deorſum volvantur, quia ſcilicet, juxta tritum illud ſperant, ſe aquâ turbidâ plus piſcium capturos, atque animo ſuo avido morem geſturos; parum ſoliciti, quo immerentem & miſeram plebeculam redacturi ſint.

Totum jam mundum hujuſmodi fanaticis abundare ſatis declarat famoſa illa Fraternitas roſeæ crucis. Vix enim phantaſma illud lucem aſpexerat, (quamvis fama & confeſſio illius ſatis arguit, id eſſe merum luſum ingenii nimium laſcivientes,) quoniam nimirum ſpem ali-

quam

quam universalis reformationis facit, & res partim ridiculas & absurdas, partim etiam incredibiles profitetur; diversi diversarum regionū etiam probi & honesti viri eludendos & deridendos se præbuerunt, ut vel palam operam suam & patrocinium illi detulerunt, vel, suppresso nomine, se illis fratribus (quod nomen etiā antiquissimis illis prophetis parum usitatum) per speculum Salomonis, vel alio occulto modo, innotescere posse sibi persuaserint. Imò reperti sunt adeò stolidi, qui reformationem totius mundi à Trajano Boccalini inventam, & de verbo ad verbū ex Italicâ illius editione versam & vulgatam, pro singulari quodam mysterio amplexi & Cabalistico quodā more interpretati fuerint, quasi ars chymica vel chrysopoëias in illa oculata contineatur, quod forsan autori ipsi nunquā in mentē venit.

Hoc non aliundè fit, quam quod pleriq; Prophetas legentes & meditantes non solum ad sua tempora easdem restringunt sed & pro suo libitu atque voto interpretantur: aut quod novis & antiquis prognosticis hinc inde divulgatis vel nimis quam par est, fidunt, vel eadem perversè accipiunt.

unt. Equidem certum & extra dubium est, in utroque Testamento sacro innumeras esse prophetias quæ de tempore in tempus usque ad consummationem rerum vaticinantur: sicut & illud verum est, prophetias omnes in novissimis temporibus melius intellectum iri quam unquam antea; hocque propheta Daniel satis apertè indicat, quem Angelus in ultimo suo capite versu 4. ita alloquitur, Tu Daniel absconde ista verba, atque scripturam hanc obsigna ad novissima usque tempora: tum enim multi venient, & magnam intelligentiam ex illa haurient. Nec sine ratione in hujusmodi prophetica mysteria diligenter inquiritur, ad quod nos ipse Apostolus Iohannes in Apocalypsi suâ hortatur, dum c. 13. v. ultimo ita inquit, Hîc est sapientia, qui intelligentiâ valet, subducat numerum bestiæ hujus: est enim numerus hominis illiusq; numerus est 666. Veruntamen mysterium hoc propheticum tam arduum est, ut à nullo humano sensu investigari possit, sed illo ipso Spiritu quo scriptum est, etiam intelligatur necesse est. Iam verò intolerabilis est audaciæ quenquam hominem hoc donum.

num ſibi aſſcribere, & de eo gloriari quod neutiquam illis datur, qui ore ſolum Deo accedunt, cor verò ſuum longè ab illo remotum habent imò glorioſi tales eò majori cæcitate, & deſipientia circa ſacras prophetias puniuntur, ita ut in illis comprobetur illud ab Eſaia capite 29. verſu 11. dictum, omnia Prophetarum acta habebunt ſe inſtar verborum libri obſignati, quod nemo legere poteſt; neque ſcripturarum prophetiæ ex proprio cujuſquã ingenio explicationem capiunt, perinde atque nulla unquam prophetia humano ingenio elicita eſt, 2. Pet. 1. verſ. ult. Maximum verò & divum opus eſt diſcernere poſſe tempora, quod illius farinæ interpretes facere præſumunt. Vobis non convenit ſcire tempus authorem, quod Pater poteſtati ſuæ reſervavit, reſpondit Chriſtus ipſe diſcipulis, ſciſcitantibus, quo tempore regnum Iſraelis reſtituturus ſit, Act. 1. v. 7. Quare ſummi periculi res eſt, ſupra iſtiuſmodi propheticas explicationes res maximi momenti velle fundare: habent enim ſe illæ prophetiæ inſtar cultri ancipitis, quem niſi dextrè apprehendas, facile te vulnerare poteſt.

II. Pa-

Il. Pastor Fido At. 1. Sc. 4.

Sono come il coltel, che se tu'l prendi
Inquella parte, oue per uso humano
La man s'addatta, àc chi l'adopra è buono;
Ma ch'il prende oue fere, è spesso morte.

Et verò historiæ cum ipsâ experientiâ attestantur, illos qui sacræ scripturæ interpretationem certis locis aut temporibus applicare conati sunt, longissimè errasse, qua de re VVernerus Rolewinck in fasciculo temporum sub anno 1364. ita scribit: Iohannes de Rupescissa, de Ordine Minorum, multa prædixit mox futura de duobus Antichristis, & desolatione terrarum, & generali conculcatione cleri, & reductione totius orbis ad fidem Christi, pluraque alia, ante annum Domini M. ccc. Lxx. quæ dixit sibi revelata à Domino Iesu: sed non evenerunt; & diu in vinculis tentus, grandia scripsit de futuris. Et nota, quod penè ab initio Fidei hujusmodi prænosticatores fuerunt, & quotquot tempus determinatũ prædixerunt, de hujusmodi arcanis quæ Pater posuit in sua potestate, decepti sunt. Ideo non est hujusmodi revelationibus amplius fidendũ.

Hoc

Hoc idem communi nostræ matri Evæ ab initio statim contigit, se peperisse Messiam, qui caput serpentis contriturus sit. Genes. 4. & tamen in hoc ipso gravissimè erravit. Quamvis enim multi explicationem hanc in dubium vocent, utrum scilicet Eva, postquam peperit Cainum, crediderit se Messiam peperisse, ut apud Ianum Drusium ad loca Genes. cap. 13. videre licet: tamen antiquus Paraphrastes Chaldaicus Ionathan Vzielis eandem confirmat, unà cum duobus celeberrimis Hebræis Fagio & Forstero. Quin & Lamech pater Nohæ sibi persuasit, filium sum Noha Messiam fore, qui maledictionem lapsus aversurus sit, dum inquit. Genes. 5. vers. 29. Hic nos solabitur in miseriis & laboribus nostris supra terram, quam Deus maledixit. Vnde illi etiam nomen Noha indidit, quod requiem significat. Et quidem ille non omninò aberravit, siquidem ille typus quidam fuit Messiæ, reliquiasq; generis humani ab aquis eripuit, sicut nos Christus ab aquis infernalibus servavit. Vnde quodāmodo liquet, quasdam prophetias non omninò malè apprehendere, sed in eo errare, quod umbram

pro

pro corpore captant. Sic Filii Israëlis graviter errarunt in eo, quod nimium è deserto in terram promissam pervadere laborarunt, atque ideò ab Amalecitis & Cananitis repulsi fuerunt. Num. c. 14. v. 40. quamvis verum fuit, filiis Iacobi promissam fuisse illam terram quam suo tempore extinctis indigenis essent occupaturi; sed quia fœlicitatem hanc nulla præviâ humilitatione, & indignitatis confessione exposcere quasi jure sibi debitam, voluerunt, longe ab intentione suâ aberrarunt, neq; ita comparatum est, ut in terrã benedictam, Deo non duce, perrumpere detur. Ipsi discipuli Christi Spiritu Sancto nondum initiati de regno Christi, quod spirituale, admodum absurdas & carnales opiniones habuerunt, ad instar ferè hodiernorum, nec non primum & secundum adventum Christi confuderunt.

Christianus VVurstisius in Chronicâ suâ Basileensi mentionem facit cujusdam, qui Nicolaus à Buldesdorf nominatus fuit, qui anno 1446. ingressus in concilium Basileense Pastorem Angelicum seipsum nominavit, perhibuitque fore, ut Antichristus per ipsum pessundetur,. Iudæi è captivi-

captivitate liberentur, Ecclesiaque ex Gentilibus colligatur, mali extirpentur, pluraque alia; ob quam causam & ipse pro hæretico punitus fuit. Hac eâdem tamen audaciâ Anabaptistæ Monasterienses multis annis post de novo usi sunt, idem sibi arrogantes, jamque insigni vi & conatu in opus traducere aggressi fuerunt, idque ejusmodi rationibus (quæ etiam hodiè apud multos pondus habent) singulari libro cui titulus De restitutione seu renovatione, ut docet Sleidanus lib. 10. excusare conati sunt.

Idem sibi paucos ante annos imaginati sunt asseclæ famosi illius Ezechielis Mett, mira & magna pollicentes, quæ tamen de præterito, minimè verò de suo tempore accipienda fuerunt. Tres igitur duri sunt scopuli, ad quos mare propheticum tentantes plerunque navem frangunt, dum vel quod spiritualiter accipiendum, nimis carnaliter accipiunt; vel, quæ secundum literam eventum suum certò tempore habitura sunt, ad certos locos & annos, affectibus propriis indulgentes violenter & absurde astringunt. Notent verò Germani, non

omnes

omnes prophetias & actu futura, aut si quid magni momenti in orbe terrarum perficiendum adhuc restat, de ipsa Germaniâ accipienda esse. Nam sicut mille ducentis ab hinc annis regio illa penè ignota, barbara, inculta, religionis veræ & omnium elegantium scientiarum & artium expers fuit, nihilque minus quam hanc rerum prosperitatem, ad quam ab illo tempore paulatim emersit, polliceri sibi potuit: ita vicissim, Deus eandem propter ingratitudinem suam pari modo ac alias terras affligere potest, nisi maturè resipuerit, atque per populum nobis forsan adhuc planè ignotum, aut contemptibilem egregia illa gesta effectui mandare potest, quæ secundum Scripturam ante adventum Christi accidere necesse est.

Certum ergò est, non omne quod in Prophetis reperitur ad gestum & tempus quod nobis imaginamur & vellemus, revocandum esse, etiamsi id non incommodè fieri posse videatur. Cujus rei unum solum exemplum adducam: Commemoratur in libro Esdræ capite 11. & 12. visio Aquilæ & leonis, & quidē leonis humana voce aquilam alloquentis, his verbis Audi

tu,

tu, loquar ad te, & supremus omnium tibi declarabit; nonne tu ille es, qui vicisti animalia, quibus supra terram & in mundo meo potestatem regnandi dedi, ita ut terminus temporis illorum per illa compleretur. Tu offendisti mansuetos animo, tranquillosque & placidos læsisti, amasti mendaces, & habitationes frugiferorum diruisti, atque muros eorum demolitus es, qui nihil damni tibi intulerunt. Quare iniquitas & contumelia tua ad fastigium suum pervenit atque superbia tua ad summum suum vigorem perducta est: Supremusque contemplatus est sæculum superbum, & ecce finitum est, atque crimina illius accumulata sunt. Quare tu aquila ne amplius compareas, nec horribiles tuæ alæ, nec improbæ tuæ pennæ, nec capita tua improba, nec ungues tuæ turpes, nec totum corpus tuum vanum; ut terra refocilletur, atque ad se redeat, liberata à potestate tua, ut spem concipere queat, judicium & misericordiam creatoris sui. Et factum est, postquam leo hæc verba ad aquilam prolocutus est, & ecce, (inquit Esdras) caput quod antea superavit, statim nullum fuit, & quatuor

tuor alæ non amplius comparuerunt, quæ ad illum venerant, & ad regendum erectæ sunt, fuitque regnum illorum parvum, seditionisque plenum. Atque ego vidi, & ecce, nusquam ulterius apparent, & totum corpus aquilæ igne fuit exustum, terraq; valde perculsa est. Videat qui vult ibidem etiam explicationem Esdræ datam.

Quidam proximè præteritis annis arbitrati sunt, hoc esse ipsissimum illud tempus, quo prophetia illa eventum suum revera sortitura sit. Et quidem res gestæ hujus temporis opinionem illam valde confirmare visæ sunt, ita, ut primo intuitu fere nihil aliud conjectari potuerit, quam prophetiam illam initium validum jam nactam esse, & ipsum eventum mox quoque consecuturum.

At Dominus Deus rerum faciem confestim mutavit, atque omnes has cogitationes evertit, atque irrefragabiliter ostendit, quam periculosè res tanti momenti ad certa individua personarum aut locorum astringantur.

Multò absurdius Christianitatique magis multò adversari videtur, quod innumeri hujus seculi omnivariis priscis & modernis

ernis prognosticis, prophetiis, revelationibus, aliisque rebus innituntur, atq; cogitationes & affectus, imo etiam consilia sua secundum illas disponunt: cum multa subsint suppostitia, spuria, & fraudulenter, vel in adulationem, vel in deceptionem aliorum excogitata: ut sic confundant mundum, atque ut apertè dicam, proximum suum mendaciis circumveniant, fallantque. Multa hujusmodi prognostica etiam bona fide ab autore edita, inter describendum depravata fuerunt, multa etiam ex Cacodæmonis suggestione in lucem prolata.

Quod verò non omnibus Prophetiis, etiam sincerorum autorum fides habenda sit, sed quod illæ etiam ab afflatu fanatici & mali spiritus proficiscantur, evidentissimo exemplo docetur in libro primo regum capite 22. vbi videmus, Deum ad præcipitandos reges contumaces etiam uti ministerio Pseudoprophetarum. Describitur enim ibi spiritus, qui in medium progressus, in conspectum Domini, dixit, Ego profectus spiritus mendax ero in ore omnium prophetarum Achab regis. Cui

Deus respondit: Abi igitur, & fac ut dixisti. At ille discedens in Zedekiam intravit, qui verò prophetæ Michæ contradixit, atque ulteriùs intulit: Ergone Spiritus Domini à me recessit, ut per te loqueretur? Curavit itidem cornua ferrea sibi confici, pósteaque dixit: Sic inquit Dominus, his conteres Assyrios, ad internecionem usque. Idemque asseverabant omnes reliqui prophetæ.

Vbi videmus, Zedekiam ipsum credidisse impetum suum processisse à Deo. At eventus docuit, quam turpiter fuerit deceptus, siquidem planè contrarium evenit. Videmus præterea, quam ferociter & immodestè Zedekias ille se gesserit, quam audaciter Michæ in os contradixerit, dum spiritui suo malo confidit.

Sæpenumero etiam contingit, ut aliquis suo proprio ingenio & imaginatione deceptus se pro propheta gerat, sibiq; ipse persuadeat, se esse templum Dei, in quo Deus non solùm habitet, sed etiam oracula quasi ex antro Delio profundat. Quam mira ac stupenda ferè, re ipsa tamen vana, phantasia propria cuique suggerere póssit, vel somnia sola, loquelæ, imaginationes

tiones & gestus delirantium declarant, præsertim eorum qui febri similibusque acutis morbis conflictantur.

Quod verò phantasia in dormientibus, idem & in sanis quidem corpore, at speculationibus & meditationibus nimium deditis, perficere potest.

Et est sanè arrogantia nefanda, & fastus intolerabilis, quòd multi prophetias quales quales legunt, non humili, atque simplici animo, sed & seipsos aliosque secundum conjecturas suas inde haustas dirigere conantur: qui non solùm scientiam discernendi verum à falso, verum etiam verba ambigua atque intricata explicandi sibi ascribunt.

Quid quod prognostica illa crebrò sibi invicem è diametro adversantur & contradicunt? Circumfertur vulgò prophetia, quæ Iohanni Carioni asscribitur, jamque anno 1549. typis excusa est, in qua res Iuliacenses, Vngaricæ, Bohemicæ, Brunsuigicæ atque Saxonicæ ita depictæ cernuntur, ut primo intuitu videatur, necessariò illam impletum iri. Et certè omnia ita disponi cœperunt, ut nemini fere de certitudine ejus fuerit dubium; præcipuè verò,

de illo, album ſcilicet leonem, cum geminâ caudâ, veſtem ſuam tribus lineis interſtinctam albâ & nigrâ ulterius geſturum non eſſe. quæ tamen omnia diverſum habuerunt eventum.

Nec quenquam latent vaticinia, viſiones & picturæ, de leone variaq; illius fortunâ, proximè præteritis annis divulgatæ: contra tamen Paracelſi illud prognoſticum, ut quidam volunt, adimpletum eſt, qui leonem viribus fractum depinxit, eique ſuperſcripſit verba hæc. Quanquam Deus largitus eſt tibi, ut timearis & formidabilis ſis: tamen etiam virgam tibi paratam ſcias, qua dorſum tibi commitigent, ita, ut te ipſum ſupportare nequeas, dicentque cum admiratione, Quis unquam cogitaſſet, hunc tam placidum reddi poſſe!

Iohannes Liechtenberger, quem quidam de Claromonte nominant, multis ab hinc annis practicam in lucem emiſit, de magna illa conjunctione Saturni & Iovis, quæ anno 1484. accidit, itemque de eclipſi Solari ſequentis anni, addiditq; praxin illam uſui futuram uſq; ad annum 1566. Videtur tamen illa prophetia non ex fundamen-

damentis Astronomiæ, sed ab alia scaturigine processisse, quodque dicis causa solum protulerit ea quæ dicta sunt de conjunctionibus planetarum, de eclipsibus & similibus rebus, quæ fortè ex antiqua quadam prophetia alicundè mutuò sumta, & ab ipso forsan non bene intellecta in Astrologicum Prognosticum redigere voluit.

At cætera illa quæ de Bohemiâ & Palatinatu ab illo prædicta sunt, non malè ad res in iisdem locis præteritis annis gestas nec dum etiam finitas, omnia accommodari possunt.

At etiamsi ille respectu rerum ipsarun nihil fefellit; tamen respectu temporis plurimum deliravit, dum illa ad suum sæculum direxit. Vnde Theophrastus Paracelsus vaticiniorum illorum interpres, (quæ interpretatio etiam in secunda parte operum illius, fol. pag. 608. & seqq. extat) capite 22. in quo de Palatino ad Rhenum agitur, refert, Liechtenbergerum constellationem Principum Palatinorum introducere, quæ quamvis præterierit, rem ipsam tamen multis parasangis non attigisse.

Profectò, quemadmodum SS. Scriptura à diversis hæreticis diversimodè & con-

trario modo explicatur, qui non quod in Bibliis extat, ſed quod affectus, amor aut odium cuique ſuggerit depromunt: ita, & quidem multo magis depravantur ipſæ prophetiæ, quantò obſcuriores & intricatiores ſunt, atque plures diverſas explicationes admittunt.

Certum quidem eſt, quod ſi uno aliquo eodemque ſæculo multæ prophetiæ atque prognoſticationes ſimul aut ſubinde emittantur atque prodeant, ſignum id eſſe infallibile innovationis aut ſingularis divinæ operationis. Sic enim Guicciardinus libro I. Hiſtoriarum ait, hoc idem eveniſſe, quo tempore ſtirps Arragonenſium ex regno Neapolitano ejecta, Italia à Gallis & Hiſpanis multos continuos annos vaſtata, atque omnes ferè illius ſtatus immutati fuerunt.

Quid nobis hoc tempore exſpectandum ſit, ſolus Deus novit, ego miſer peccator tantâ ſcientiâ me non dignor.

Il paſtor Fido At. 5. ſc. 6.

Se volontario foſſe
De 'l Profetico lume il divin uſo,
Saria don di Natura, è non del cielo.
Sento ben io ne l'indigeſta mente,

Che

Che'l ver m' asconde il Fato,
E si riserba alto segreto in seno.

Solùm precor Deum O. M. ut me cum aliis, seriò idem desiderantibus, ab omni quod animæ officere potest clementissimè præservet. Sicque discursum hunc concludo cum illo Sancti Iohannis in Apocalypsi: *Domine Iesu Veni.* Gratia Domini nostri Iesu Christi sit nobiscum omnibus. Amen.

F I N I S.

